PUBLII TERENTII, AFRI,

COMŒDIÆ SEX.

PUBLII TERENTII, AFRI,

COMŒDIÆ SEX,

AD FIDEM EDITIONIS

WESTERHOVIANÆ

CONCINNATÆ.

LONDINI:
IN ÆDIBUS VALPIANIS,
RED LION COURT, FLEET STREET.
VENEUNT APUD GEO. B. WHITTAKER,
AVE MARIA LANE.
1826.

WORKS ON EDUCATION,

PUBLISHED BY

GEO. B. WHITTAKER.

SHORT GREEK EXERCISES, on an improved plan, containing the most useful Rules in Syntax: being a concise Introduction to the Writing of Greek. By the Rev. J. PICQUOT. 12mo. Price 3s. bound. Second Edition.

*** A KEY to the above, Price 1s. 6d. sewed.

"This little Work is worthy the notice of Teachers, being not only on an improved plan, but combining conciseness with utility."

LATIN EXERCISES; or, EXEMPLA PROPRIA: being English Sentences translated from the best Roman Writers, and adapted to the Rules in Syntax; to be again translated into the Latin Language. By the Rev. GEORGE WHITTAKER, A. M. late Master of the Grammar School in Southampton. Eighth Edition, 12mo. Price 3s. bound.

*** A KEY to the above, Price 2s. sewed.

"The judicious arrangement and general utility of this volume, have already occasioned it to be adopted in most of the principal seminaries; and it requires only to be seen by others, to meet with similar preference and distinction."

STEPS TO SENSE-VERSES; or, a Set of Exercises to be rendered into Latin Hexameters and Pentameters. For the use of Schools. Price 1s. 6d. bound. Second Edition.

*** A KEY to the above Work has been arranged, for the private use of Masters and Teachers, which may be had *gratis* of the Publishers.

CORNELII NEPOTIS Excellentium Imperatorum Vitæ; ad Fidem Optimorum exemplorum denuo castigatæ; edited by A. J. VALPY, A. M. 12mo. Price 2s. 6d.

ÆSOPI FABULÆ SELECTÆ, with English Notes, for the use of Schools, with English Fables, selected from Croxall's Æsop, and intended as first Exercises for translating into Latin. By the Rev. C. BRADLEY. Price 2s. bound.

A GREEK TESTAMENT, from the Text of GRIESBACH and VALPY, in One Volume, 12mo. for the use of Schools. Price 5s. bound.

A most beautiful Edition of the GREEK TESTAMENT, printed on a fine wove Paper, with the best Ink, to correspond with the Regent's Classics; taken from the Texts of Leusden and Griesbach. 18mo. 6s. boards.

A concise Introduction to the LATIN LANGUAGE, compiled from ancient and modern Writers of approved Authority, for the use of the middle Forms in Grammar Schools. By the Rev. GEORGE WHITTAKER, A. M. Third Edition, 12mo. Price 2s. 6d. bound.

PHÆDRI ET ÆSOPI FABULÆ, in Usum Scholarum, Selectæ Opera et Studio GEORGII WHITTAKER, A. M. olim Grammaticæ Scholæ Magistri, Southamptoniæ. Quarta Editio, aucta atque emendata. 12mo. Price 2s. bound.

DIATESSARON; or, the HISTORY of OUR LORD JESUS CHRIST. Compiled from the four Gospels, according to the authorized English Version; with brief Notes, practical and explanatory; to which are prefixed, a Map of the Holy Land, and an Introduction. By the Rev. T. THIRLWALL, M. A. Fourth Edition, 12mo. Price 4s. 6d. bound.

*** The same Work may be had printed on a fine wove paper with a large type, for the use of families and private persons, 8vo. Price 6s. boards. Also a Latin translation for the use of Schools. Price 4s. 6d. bound.

The FIRST STEP to the FRENCH TONGUE, designed as an easy introduction to, and consisting entirely of, the Verbs; with practical Exercises. By A. PICQUOT. 18mo. Price 1s. 6d. bound.

"The verbs being so necessary for the attainment of this elegant language, the author's object has been particularly directed to give them in as clear and concise a manner as possible."

CHEFS D'ŒUVRE DRAMATIQUES, Ou Recueil des meilleures Pieces de Théatre de Corneille, Racine, Voltaire, Molière, etc. Nouvelle Edition, revue, corrigé, et augmentée des meilleures petites Comédies et Proverbes, en un Acte, propres à exercer les jeunes Personnes à la Déclamation. Two Volumes, 12mo. Price 12s. bound.

INTRODUCTION a la Connoissance de la Nature, et à la Lecture de l'Ecriture Sainte. Par Mrs. TRIMMER. Traduite de la Treizième Edition, par C. Gros, Auteur et Editeur de "Plusieurs Livres d'Education." Price 2s. bound.

VISITE D'UNE SEMAINE. Ouvrage traduit de l'Anglois de Lucie Peacock. Par J. E. LE FEBVRE. Second Edition. Price 4s. bound.

LA BONNE MERE; contenant de petites Pieces Dramatiques précédes chacune de la definition, et suivies de la morale; entre la bonne Mère et ses deux Filles; avec des Traits Historique et des Anecdotes interressantes a l'usage de la Jeunesse. Par M. PERRIN. The Fourth Edition, revised and corrected. Price 3s. 6d. bound.

TERENTII

ANDRIA.

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, M. FULVIO ET M. GLABRIONE ÆDILIBUS CURULIBUS. EGERUNT L. AMBIVIUS TURPIO, ET L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII FILIUS, TIBIIS PARIBUS DEXTRIS ET SINISTRIS. ET EST TOTA GRÆCA. EDITA M. MARCELLO ET CN. SULPICIO COSS.

PERSONÆ.

BYRRHIA, servus Charini.
CHARINUS, adolescens.
CHREMES, pater Philumenæ.
CRITO, hospes ex Andro.
DAVUS, servus Simonis.
DROMO, lorarius.
GLYCERIUM, filia Chremetis.
LESBIA, obstetrix Glycerii.
MYSIS, ancilla Glycerii.
PAMPHILUS, filius Simonis.
SIMO, pater Pamphili.
SOSIA, libertus Simonis.

PERSONÆ MUTÆ.

ARCHILIS, ancilla.
NICERATUS, adolescens.
PHÆDRUS, adolescens.

TERENTII

ANDRIA.

PROLOGUS.

Poeta, quum primùm animum ad scribendum adpulit,
Id sibi negotî credidit solum dari,
Populo ut placerent, quas fecisset fabulas.
Verùm aliter evenire multo intelligit;
Nam in prologis scribundis operam abutitur;
Non qui argumentum narret, sed qui malevoli
Veteris Poëtæ maledictis respondeat.
Nunc, quam rem vitio dent, quæso animum advortite.
Menander fecit Andriam et Perinthiam:
Qui utramvis rectè nôrit, ambas noverit.
Non ita dissimili sunt argumento; sed tamen
Dissimili oratione sunt factæ, ac stilo.
Quæ convenere in Andriam, ex Perinthiâ
Fatetur transtulisse, atque usum pro suis.
Id isti vituperant factum; atque in eo disputant,
Contaminari non decere fabulas.
Faciunt, næ, intelligendo, ut nihil intelligant;
Qui cum hunc accusant, Nævium, Plautum, Ennium
Accusant; quos hic noster auctores habet;
Quorum æmulari exoptat negligentiam,
Potiùs quam istorum obscuram diligentiam.
Dehinc ut quiescant, porro moneo, et desinant
Maledicere, malefacta ne noscant sua.
Favete, adeste æquo animo, et rem cognoscite,
Ut pernoscatis, et quid spei sit reliquum,
Posthac quas faciet de integro comœdias,
Spectandæ, an exigendæ sint vobis prius.

ACTUS I. SCENA I.

SIMO. SOSIA.

Si. Vos isthæc intrò auferte: abite. Sosia,
Adesdum: paucis te volo. *So.* Dictum puta;
Nempe ut curentur rectè hæc. *Si.* Immo aliud. *So.* Quid est,
Quod tibi mea ars efficere hoc possit amplius?
Si. Nihil isthac opus est arte ad hanc rem quam paro;
Sed iis, quas semper in te intellexi sitas,
Fide et taciturnitate. *So.* Exspecto quid velis.
Si. Ego postquam te emi, a parvulo ut semper tibi
Apud me justa et clemens fuerit servitus
Scis: feci, e servo ut esses libertus mihi,
Propterea quod serviebas liberaliter.
Quod habui summum pretium, persolvi tibi.
So. In memoriâ habeo. *Si.* Haud muto factum. *So.* Gaudeo,
Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat, Simo;
Et id gratum fuisse advorsum te, habeo gratiam.
Sed hoc mihi molestum est: nam isthæc commemoratio
Quasi exprobratio est immemoris beneficii.
Quin tu uno verbo dic, quid est, quod me velis.
Si. Ita faciam. Hoc primum in hac re prædico tibi;
Quas credis esse has, non sunt veræ nuptiæ.
So. Cur simulas igitur? *Si.* Rem omnem a principio audies;
Eo pacto et gnati vitam, et consilium meum
Cognosces; et quid facere in hac re te velim.
Nam is postquam excessit ex ephebis, Sosia,
Liberiùs vivendi fuit potestas: nam antea
Quî scire posses, aut ingenium noscere,
Dum ætas, metus, magister, prohibebant? *So.* Ita est.
Si. Quod plerique omnes faciunt adolescentuli,
Ut animum ad aliquod studium adjungant, aut equos
Alere, aut canes ad venandum, aut ad philosophos;
Horum ille nihil egregiè præter cætera
Studebat; et tamen omnia hæc mediocriter.
Gaudebam. *So.* Non injuriâ: nam id arbitror
Adprimè in vitâ esse utile, ut *ne quid nimis.*

Si. Sic vita erat: facilè omneis perferre ac pati;
Cum quibus erat cumque unà, iis sese dedere;
Eorum obsequi studiis; advorsus nemini;
Numquam præponens se illis. Ita facillumè
Sine invidiâ laudem invenias, et amicos pares.
So. Sapienter vitam instituit; namque hoc tempore
Obsequium amicos, veritas odium parit.
Si. Interea mulier quædam, abhinc triennium,
Ex Andro commigravit huc viciniæ,
Inopiâ et cognatorum negligentiâ
Coacta, egregiâ formâ, atque ætate integrâ.
So. Hei vereor, ne quid Andria adportet mali.
Si. Primùm hæc pudicè vitam, parcè ac duriter
Agebat, lanâ ac telâ victum quæritans:
Sed postquam amans accessit, pretium pollicens,
Unus, et item alter; ita ut ingenium est omnium
Hominum ab labore proclive ad lubidinem;
Accepit conditionem, dein quæstum occipit.
Qui tum illam amabant, fortè, ita ut fit, filium
Perduxere illuc, secum ut unà esset, meum.
Egomet continuò mecum: Certè captus est!
Habet! observabam manè illorum servulos
Venientes aut abeuntes: rogitabam, Heus puer,
Dic sodes, quis herì Chrysidem habuit? nam Andriæ
Illi id erat nomen. *So.* Teneo. *Si.* Phædrum aut Cliniam
Dicebant, aut Niceratum; nam hi tres tum simul
Amabant. Eho, quid Pamphilus? Quid? symbolam
Dedit, cœnavit: gaudebam. Item alio die
Quærebam: comperiebam, nihil ad Pamphilum
Quidquam adtinere. Enimvero spectatum satis
Putabam, et magnum exemplum continentiæ;
Nam qui cum ingeniis conflictatur ejusmodi,
Neque commovetur animus in eâ re tamen,
Scias posse habere jam ipsum suæ vitæ modum.
Cum id mihi placebat, tum uno ore omnes omnia
Bona dicere, et laudare fortunas meas,
Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
Quid verbis opus est? hac famâ impulsus Chremes,
Ultro ad me venit, unicam gnatam suam
Cum dote summâ filio uxorem ut daret.
Placuit; despondi: hic nuptiis dictus est dies.

So. Quid obstat, cur non veræ fiant? *Si.* Audies.
Ferè in diebus paucis, quibus hæc acta sunt,
Chrysis vicina hæc moritur. *So.* O factum bene!
Beâsti; metui a Chryside. *Si.* Ibi tum filius
Cum illis, qui amabant Chrysidem, unà aderat frequens;
Curabat unà funus; tristis interim,
Nonnunquam conlacrumabat. Placuit tum id mihi:
Sic cogitabam: Hic, parvæ consuetudinis
Causâ, hujus mortem tam fert familiariter:
Quid, si ipse amâsset? quid hic mihi faciet, patri?
Hæc ego putabam esse omnia humani ingenî,
Mansuetique animi officia. Quid multis moror?
Egomet quoque ejus causâ in funus prodeo,
Nihil suspicans etiam mali. *So.* Hem, quid est? *Si.* Scies.
Effertur: imus. Interea inter mulieres,
Quæ ibi aderant, fortè unam adspicio adolescentulam,
Formâ! *So.* Bonâ fortasse. *Si.* Et voltu, Sosia,
Adeo modesto, adeo venusto, ut nihil supra.
Quia tum mihi lamentari præter cæteras
Visa est, et quia erat formâ præter cæteras
Honestâ et liberali, accedo ad pedisequas;
Quæ sit, rogo. Sororem esse aiunt Chrysidis.
Percussit ilico animum. At at! hoc illud est!
Hinc illæ lacrimæ! hæc illa 'st misericordia!
So. Quàm timeo, quorsum evadas! *Si.* Funus interim
Procedit: sequimur; ad sepulcrum venimus;
In ignem imposita 'st; fletur. Interea hæc soror,
Quam dixi, ad flammam accessit imprudentiùs,
Satis cum periclo. Ibi tum exanimatus Pamphilus
Bene dissimulatum amorem et celatum indicat.
Adcurrit; mediam mulierem complectitur:
Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?
Tum illa, ut consuetum facilè amorem cerneres,
Rejecit se in eum, flens, quàm familiariter.
So. Quid ais! *Si.* Redeo inde iratus, atque ægrè ferens;
Nec satis ad objurgandum causæ. Diceret,
Quid feci? quid commerui, aut peccavi, pater?
Quæ sese in ignem injicere voluit, prohibui;
Servavi. Honesta oratio est. *So.* Rectè putas:
Nam si illum objurges, vitæ qui auxilium tulit,
Quid facias illi, qui dederit damnum aut malum?

Si. Venit Chremes postridie ad me, clamitans,
Indignum facinus! comperisse, Pamphilum
Pro uxore habere hanc peregrinam. Ego illud sedulò
Negare factum: ille instat factum. Denique
Ita tum discedo ab illo, ut qui se filiam
Neget daturum. *So.* Non tu ibi gnatum? *Si.* Ne hæc quidem
Satis vehemens causa ad objurgandum. *So.* Qui, cedo?
Si. Tute ipse his rebus finem præscripsti, pater.
Prope adest, quum alieno more vivendum 'st mihi:
Sine nunc meo me vivere interea modo.
So. Quis igitur relictus est objurgandi locus?
Si. Si propter amorem uxorem nolit ducere,
Ea primum ab illo animadvertenda injuria 'st.
Et nunc id operam do, ut per falsas nuptias
Vera objurgandi causa sit, si deneget:
Simul sceleratus Davus si quid consili
Habet, ut consumat nunc, cum nihil obsint doli;
Quem ego credo manibus pedibusque obnixè omnia
Facturum; magis id adeo, mihi ut incommodet,
Quàm ut obsequatur gnato. *So.* Quapropter? *Si.* Rogas?
Mala mens, malus animus: quem quidem ego si sensero!
Sed quid opus est verbis? Sin eveniat, quod volo,
In Pamphilo ut nihil sit moræ, restat Chremes,
Qui mihi exorandus est; et spero confore.
Nunc tuum est officium, has bene ut adsimules nuptias;
Perterrefacias Davum; observes filium,
Quid agat, quid cum illo consilii captet. *So.* Sat est.
Curabo. Eamus jam nunc intro. *Si.* I præ; sequar.

SCENA II.

Simo. Davus.

Si. Non dubium est quin uxorem nolit filius:
Ita Davum modo timere sensi, ubi nuptias
Futuras esse audivit: sed ipse exit foras.
Da. Mirabar, hoc si sic abiret; et heri semper lenitas
Verebar quorsum evaderet;
Qui postquam audierat non datum iri filio uxorem suo,

Nunquam cuiquam nostrum verbum fecit, neque id ægrè tulit.
Si. At nunc faciet; neque, ut opinor, sine tuo magno malo.
Da. Id voluit, nos sic nec opinantes duci falso gaudio,
Sperantes jam, amoto metu; interea oscitantes opprimi,
Ne esset spatium cogitandi ad disturbandas nuptias.
Astute! *Si.* Carnufex, quæ loquitur! *Da.* Herus est, neque provideram.
Si. Dave. *Da.* Hem, quid est? *Si.* Ehodum ad me. *Da.* Quid hic volt? *Si.* Quid ais? *Da.* Quâ de re? *Si.* Rogas?
Meum gnatum rumor est amare. *Da.* Id populus curat, scilicet!
Si. Hoccine agis, an non? *Da.* Ego vero istuc. *Si.* Sed nunc ea me exquirere,
Iniqui patris est: nam, quod antehac fecit, nihil ad me attinet.
Dum tempus ad eam rem tulit, sivi, animum ut expleret suum:
Nunc hic dies aliam vitam adfert, alios mores postulat.
Dehinc postulo, sive æquum 'st, te oro, Dave, ut redeat jam in viam.
Da. Hoc quid sit? *Si.* Omnes qui amant, graviter sibi dari uxorem ferunt.
Da. Ita aiunt. *Si.* Tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum,
Ipsum animum ægrotum ad deteriorem partem plerumque adplicat.
Da. Non hercle intelligo. *Si.* Non? hem. *Da.* Non: Davus sum, non Œdipus.
Si. Nempe ergo apertè vis, quæ restant, me loqui? *Da.* Sanè quidem.
Si. Si sensero hodie quidquam in his te nuptiis
Fallaciæ conari, quo fiant minus,
Aut velle in eâ re ostendi, quàm sis callidus,
Verberibus cæsum te, Dave, in pistrinum dedam usque ad necem;
Eâ lege atque omine, ut, si te inde exemerim, ego pro te molam.
Quid? hoc intellextin'? an nondum etiam ne hoc quidem? *Da.* Immo callidè:

Ita apertè ipsam rem modo locutus, nihil circuitioneusus es.
Si. Ubivis faciliùs passus sim, quam in hac re, me deludier.
Da. Bona verba quæso. *Si.* Irrides? nihil me fallis: sed dico tibi,
Ne temerè facias; neque tu hoc dicas, tibi non prædictum. Cave.

SCENA III.

DAVUS.

ENIMVERO, Dave, nihil loci 'st segnitiæ, neque socordiæ,
Quantum intellexi modo senis sententiam de nuptiis;
Quæ si non astu providentur, me aut herum pessumdabunt.
Nec quid agam certum 'st; Pamphilumne adjutem, an auscultem seni.
Si illum relinquo, ejus vitæ timeo; sin opitulor, hujus minas,
Cui verba dare difficile est. Primùm jam de amore hoc comperit;
Me infensus servat, ne quam faciam in nuptiis fallaciam:
Si senserit, perii; aut si lubitum fuerit, causam ceperit,
Quo jure, quâque injuriâ præcipitem me in pistrinum dabit.
Ad hæc mala hoc mihi accedit etiam: hæc Andria,
Sive ista uxor, sive amica est, gravida e Pamphilo est.
Audireque eorum est operæ pretium audaciam;
Nam incœptio 'st amentium, haud amantium.
Quidquid peperisset, decreverunt tollere;
Et fingunt quandam inter se nunc fallaciam,
Civem Atticam esse hanc. Fuit olim quidam senex,
Mercator: navem is fregit apud Andrum insulam:
Is obiit mortem: ibi tum hanc ejectam Chrysidis
Patrem recepisse, orbam, parvam. Fabulæ!
Mihi quidem hercle non fit verisimile; atqui ipsis commentum placet.
Sed Mysis ab eâ egreditur. At ego hinc me ad forum, ut
Conveniam Pamphilum, ne de hâc re pater imprudentem opprimat.

SCENA IV.

Mysis.

Audivi, Archilis, jamdudum; Lesbiam adduci jubes.
Sanè pol illa temulenta 'st mulier et temeraria,
Nec satis digna, cui committas primo partu mulierem:
Tamen eam adducam. Importunitatem spectate aniculæ;
Quia compotrix ejus est. Dî, date facultatem, obsecro,
Huic pariundi, atque illi in aliis potius peccandi locum.
Sed quidnam Pamphilum exanimatum video? vereor quid siet.
Opperiar, ut sciam nunc, quidnam hæc turba tristitiæ adferat.

SCENA V.

Pamphilus. Mysis.

Pa. Hoccine 'st humanum factum aut inceptum! hoccine 'st officium patris!
My. Quid illud est? *Pa.* Proh Deûm atque hominum fidem! quid est, si non hæc contumelia 'st?
Uxorem decrêrat dare sese mihi hodie. Nonne oportuit
Præscîsse me ante? nonne prius communicatum oportuit?
My. Miseram me! quod verbum audio?
Pa. Quid Chremes? qui denegârat se commissurum mihi
Gnatam suam uxorem; id mutavit, quia me immutatum videt?
Itane obstinatè operam dat, ut me a Glycerio miserum abstrahat?
Quod si fit, pereo funditus.
Adeon' hominem esse invenustum, aut infelicem quenquam, ut ego sum!
Proh Deûm atque hominum fidem!
Nullon' ego Chremetis pacto adfinitatem effugere potero?
Quot modis contemtus, spretus? facta, transacta omnia. Hem!
Repudiatus repetor. Quamobrem? nisi si id est, quod suspicor.

Aliquid monstri alunt: ea quoniam nemini obtrudi potest,
Itur ad me. *My*. Oratio hæc me miseram exanimavit metu.
Pa. Nam quid ego nunc dicam de patre? ah!
Tantamne rem tam negligenter agere? præteriens modò
Mihi apud forum, uxor tibi ducenda 'st, Pamphile, hodie, inquit; para;
Abi domum. Id mihi visus est dicere, Abi citò, et suspende te.
Obstupui. Censen' ullum me verbum potuisse proloqui,
Aut ullam causam, ineptam saltem, falsam, iniquam? obmutui.
Quod si ego rescîssem id prius, quid facerem, si quis nunc me roget?
Aliquid facerem, ut hoc ne facerem. Sed nunc quid primum exequar?
Tot me impediunt curæ, quæ meum animum divorsè trahunt;
Amor, misericordia hujus, nuptiarum sollicitudo;
Tum patris pudor, qui me tam leni passus est animo usque adhuc,
Quæ meo cunque animo lubitum 'st, facere: ein' ego ut advorser? hei mihi!
Incertum 'st quid agam. *My*. Misera timeo, incertum hoc quorsum accidat.
Sed nunc peropus est, aut hunc cum ipsâ, aut me aliquid de illâ advorsum hunc loqui.
Dum in dubio est animus, paulo momento huc illuc impellitur.
Pa. Quis hic loquitur? Mysis, salve. *My*. O salve, Pamphile. *Pa*. Quid agit? *My*. Rogas?
Laborat e dolore, atque ex hoc misera sollicita 'st die,
Quia olim in hunc sunt constitutæ nuptiæ: tum autem hòc timet,
Ne deseras se. *Pa*. Hem, egone istuc conari queam?
Ego propter me illam decipi miseram sinam?
Quæ mihi suum animum, atque omnem vitam credidit;
Quam ego animo egregiè caram pro uxore habuerim;
Bene et pudicè ejus doctum atque eductum sinam,
Coactum egestate, ingenium immutarier?
Non faciam. *My*. Haud vereor, si in te solo sit situm;
Sed vim ut queas ferre. *Pa*. Adeon' me ignavum putas?
Adeon' porro ingratum, aut inhumanum, aut ferum,

Ut neque me consuetudo, neque amor, neque pudor
Commoveat, neque commoneat, ut servem fidem?
My. Unum hoc scio, hanc meritam esse, ut memor esses sui.
Pa. Memor essem? o Mysis, Mysis, etiam nunc mihi
Scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis
De Glycerio. Jam ferme moriens me vocat:
Accessi; vos semotæ; nos soli: incipit;
Mi Pamphile, hujus formam atque ætatem vides;
Nec clam te est, quam illi utræque res nunc utiles,
Et ad pudicitiam et ad rem tutandam sient.
Quod ego te per hanc dextram oro, et ingenium tuum,
Per tuam fidem, perque hujus solitudinem,
Te obtestor, ne abs te hanc segreges, neu deseras;
Si te in germani fratris dilexi loco,
Sive hæc te solum semper fecit maxumi,
Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus.
Te isti virum do, amicum, tutorem, patrem.
Bona nostra hæc tibi permitto, et tuæ mando fidei.
Hanc mihi in manum dat: mors continuò ipsam occupat.
Accepi: acceptam servabo. *My.* Ita spero quidem.
Pa. Sed cur tu abis ab illâ? *My.* Obstetricem arcesso. *Pa.* Propera.
Atque audin'? verbum unum cave de nuptiis,
Ne ad morbum hoc etiam. *My.* Teneo.

ACTUS II. SCENA I.

CHARINUS. BYRRHIA. PAMPHILUS.

Ch. QUID ais, Byrrhia? daturne illa Pamphilo hodie nuptum? *By.* Sic est.
Ch. Quî scis? *By.* Apud forum modò e Davo audivi. *Ch.* Væ misero mihi!
Ut animus in spe atque in timore usque antehac attentus fuit,
Ita, postquam ademta spes est, lassus, curâ confectus, stupet.
By. Quæso, ædepol, Charine; quoniam non potest id fieri quod vis,
Id velis, quod possit. *Ch.* Nihil volo aliud, nisi Philumenam.

By. Ah! quanto satius est, te id dare operam, qui istum amorem ex animo amoveas tuo,
Quàm id loqui, quò magis lubido frustra incendatur tua!
Ch. Facilè omnes, quum valemus, recta consilia ægrotis damus.
Tu si hic sis, aliter sentias. *By.* Age, age, ut lubet. *Ch.* Sed Pamphilum
Video. Omnia experiri certum 'st priùs quàm pereo. *By.* Quid hic agit?
Ch. Ipsum hunc orabo; huic supplicabo; amorem huic narrabo meum.
Credo, impetrabo, ut aliquot saltem nuptiis prodat dies.
Interea fiet aliquid, spero. *By.* Id aliquid nihil est. *Ch.* Byrrhia,
Quid tibi videtur? adeon' ad eum? *By.* Quidni? si nihil impetres,
Ut te arbitretur sibi paratum mœchum, si illam duxerit.
Ch. Abin' hinc in malam rem cum suspicione isthac, scelus.
Pa. Charinum video. salve. *Ch.* O salve, Pamphile.
Ad te advenio, spem, salutem, auxilium, consilium expetens.
Pa. Neque pol consilii locum habeo, neque auxilii copiam.
Sed istuc quidnam 'st? *Ch.* Hodie uxorem ducis? *Pa.* Aiunt. *Ch.* Pamphile,
Si id facis, hodie postremùm me vides. *Pa.* Quid ita? *Ch.* Hei mihi!
Vereor dicere: huic dic, quæso, Byrrhia. *By.* Ego dicam. *Pa.* Quid est?
By. Sponsam hic tuam amat. *Pa.* Næ iste haud mecum sentit. Ehodum dic mihi,
Num quidnam amplius tibi cum illâ fuit, Charine? *Ch.* Ah, Pamphile,
Nihil. *Pa.* Quàm vellem! *Ch.* Nunc te per amicitiam, et per amorem obsecro,
Principio, ut ne ducas. *Pa.* Dabo equidem operam. *Ch.* Sed si id non potes,
Aut tibi nuptiæ hæ sunt cordi. *Pa.* Cordi? *Ch.* Saltem aliquot dies
Profer, dum proficiscor aliquò, ne videam. *Pa.* Audi nunc jam:
Ego, Charine, neutiquam officium liberi esse hominis puto,
Cum is nihil promereat, postulare id gratiæ adponi sibi.

Nuptias effugere ego istas malo, quàm tu adipiscier.
Ch. Reddidisti animum. *Pa.* Nunc si quid potes aut tu, aut hic Byrrhia,
Facite, fingite, invenite, efficite, quî detur tibi.
Ego id agam, mihi quî ne detur. *Ch.* Sat habeo. *Pa.* Davum optumè
Video: hujus consilio fretus sum. *Ch.* At tu hercle haud quidquam mihi,
Nisi ea, quæ nihil opus sunt scire: fugin' hinc? *By.* Ego verò, ac lubens.

SCENA II.

DAVUS. CHARINUS. PAMPHILUS.

Dî boni, boni quid porto! sed ubi inveniam Pamphilum?
Ut metum, in quo nunc est, adimam, atque expleam animum gaudio.
Ch. Lætus est, nescio quid. *Pa.* Nihil est: nondum hæc rescivit mala.
Da. Quem ego nunc credo, si jam audierit sibi paratas nuptias.
Ch. Audin' tu illum? *Da.* Toto me oppido exanimatum quærere.
Sed ubi quæram? aut quò nunc primùm intendam? *Ch.* Cessas alloqui?
Da. Abeo. *Ch.* Dave, ades; resiste. *Da.* Quis homo 'st, qui me? o Pamphile,
Te ipsum quæro. Euge, Charine! ambo opportunè: vos volo.
Ch. Dave, perii. *Da.* Quin tu hoc audi. *Ch.* Interii. *Da.* Quid timeas, scio.
Pa. Mea quidem hercle certè in dubio vita 'st. *Da.* Et quid tu, scio.
Pa. Nuptiæ mihi. *Da.* Et id scio. *Pa.* Hodie. *Da.* Obtundis, tametsi intelligo.
Id paves, ne ducas tu illam; tu autem, ut ducas. *Ch.* Rem tenes.
Pa. Istuc ipsum. *Da.* Atque istuc ipsum nihil pericli est: me vide.

Pa. Obsecro te, quam primùm hoc me libera miserum metu. *Da.* Hem,
Libero: uxorem tibi non dat jam Chremes. *Pa.* Quî scis? *Da.* Scio.
Tuus pater modo me prehendit: ait tibi uxorem dare sese
Hodie; item alia multa, quæ nunc non est narrandi locus.
Continuò ad te properans percurro ad forum, ut dicam tibi hæc.
Ubi te non invenio, ibi adscendo in quendam excelsum locum:
Circumspicio: nusquam. Fortè ibi hujus video Byrrhiam:
Rogo: negat vidisse; mihi molestum: quid agam, cogito.
Redeunti interea ex ipsâ re mihi incidit suspicio: hem,
Paululum obsonî: ipsus tristis: de improviso nuptiæ.
Non cohærent. *Pa.* Quorsum nam istuc? *Da.* Ego me continuò ad Chremem.
Quum illuc advenio, solitudo ante ostium: jam id gaudeo.
Ch. Rectè dicis. *Pa.* Perge. *Da.* Maneo. Interea introire neminem
Video, exire neminem; matronam nullam; in ædibus
Nihil ornati, nihil tumulti: accessi; intrò adspexi. *Pa.* Scio.
Magnum signum. *Da.* Num videntur convenire hæc nuptiis?
Pa. Non opinor, Dave. *Da.* Opinor, narras? non rectè accipis.
Certa res est. Etiam puerum inde abiens conveni Chremis,
Olera et pisciculos minutos ferre obolo in cœnam seni.
Ch. Liberatus sum hodie, Dave, tuâ operâ. *Da.* Ac nullus quidem.
Ch. Quid ita? nempe huic prorsus illam non dat. *Da.* Ridiculum caput!
Quasi necesse sit, si huic non dat, te illam uxorem ducere.
Nisi vides, nisi senis amicos oras, ambis. *Ch.* Bene mones.
Ibo; etsi hercle sæpe jam me spes hæc frustrata est. Vale.

SCENA III.

PAMPHILUS. DAVUS.

Pa. QUID igitur sibi volt pater? cur simulat? *Da.* Ego dicam tibi.

Si id succenseat nunc, quia non dat tibi uxorem Chremes,
Ipsus sibi esse injurius videatur; neque id injuriâ,
Priùs quàm tuum, ut sese habeat, animum ad nuptias perspexerit.
Sed si tu negâris ducere, ibi culpam in te transferet:
Tum illæ turbæ fient. *Pa.* Quidvis patiar? *Da.* Pater est, Pamphile.
Difficile 'st. Tum hæc sola est mulier: dictum ac factum invenerit
Aliquam causam, quamobrem ejiciat oppido. *Pa.* Ejiciat? *Da.* Citò.
Pa. Cedo igitur, quid faciam, Dave? *Da.* Dic te ducturum. *Pa.* Hem. *Da.* Quid est?
Pa. Egone dicam? *Da.* Cur non? *Pa.* Nunquam faciam. *Da.* Ne nega.
Pa. Suadere noli. *Da.* Ex eâ re quid fiat, vide.
Pa. Ut ab illâ excludar, huc concludar. *Da.* Non ita est.
Nempe hoc sic esse opinor dicturum patrem:
Ducas volo hodie uxorem; tu, ducam, inquies.
Cedo, quid jurgabit tecum? hîc reddes omnia,
Quæ nunc sunt certa ei consilia, incerta ut sient,
Sine omni periclo: nam hocce haud dubium est, quin Chremes
Tibi non det gnatam: nec tu eâ causâ minueris
Hæc, quæ facis; ne is mutet suam sententiam.
Patri dic velle; ut, cum velit, tibi jure irasci non queat:
Nam quod tu speras, propulsabo facilè. Uxorem his moribus
Dabit nemo: inveniet inopem potiùs, quàm te corrumpi sinat.
Sed si te æquo animo ferre accipiet, negligentem feceris:
Aliam otiosus quæret. Interea aliquid acciderit boni.
Pa. Itan' credis? *Da.* Haud dubium id quidem est. *Pa.* Vide quò me inducas. *Da.* Quin taces?
Pa. Dicam. Puerum autem ne resciscat mihi esse ex illâ, cautio est;
Nam pollicitus sum suscepturum. *Da.* O facinus audax! *Pa.* Hanc fidem
Sibi, me obsecravit, quî se sciret non deserturum, ut darem.
Da. Curabitur: sed pater adest: cave, te esse tristem sentiat.

SCENA IV.

SIMO. DAVUS. PAMPHILUS.

Si. REVISO quid agant, aut quid captent consilii.
Da. Hic nunc non dubitat, quin te ducturum neges.
Venit meditatus alicunde, ex solo loco.
Orationem sperat invenisse se,
Quî differat te: proin' tu fac, apud te ut sies.
Pa. Modò ut possim, Dave. *Da.* Crede, inquam, hoc mihi, Pamphile,
Nunquam hodie tecum commutaturum patrem
Unum esse verbum, si te dices ducere.

SCENA V.

BYRRHIA. SIMO. DAVUS. PAMPHILUS.

By. HERUS me, relictis rebus, jussit Pamphilum
Hodie observare, ut, quid ageret de nuptiis,
Scirem: id propterea nunc hunc venientem sequor.
Ipsum adeo præstò video cum Davo: hoc agam.
Si. Utrumque adesse video. *Da.* Hem, serva. *Si.* Pamphile.
Da. Quasi de improviso respice ad eum. *Pa.* Ehem, pater.
Da. Probè. *Si.* Hodie uxorem ducas, ut dixi, volo.
By. Nunc nostræ timeo parti, quid hic respondeat.
Pa. Neque istic, neque alibi, tibi usquam erit in me mora. *By.* Hem.
Da. Obmutuit. *By.* Quid dixit? *Si.* Facis ut te decet,
Quum istuc, quod postulo, impetro cum gratiâ.
Da. Sum verus? *By.* Herus, quantùm audio, uxore excidit.
Si. I nunc jam intrò, ne in morâ, cum opus sit, sies.
Pa. Eo. *By.* Nullâne in re esse homini cuiquam fidem!
Verum illud verbum est, vulgò quod dici solet,
Omnes sibi malle melius esse, quam alteri.
Ego illam vidi virginem, formâ! bonâ
Memini videre; quò æquior sum Pamphilo,
Si se illam in somnis, quam illum, amplecti maluit.
Renuntiabo, ut pro hoc malo mihi det malum.

SCENA VI.

DAVUS. SIMO.

Da. HIC nunc me credit aliquam sibi fallaciam
Portare, et eâ me hic restitisse gratiâ.
Si. Quid Davus narrat? *Da.* Æquè quidquam nunc quidem.
Si. Nihilne? hem. *Da.* Nihil prorsus. *Si.* Atqui exspectabam quidem.
Da. Præter spem evenit: sentio: hoc malè habet virum.
Si. Potin' es mihi verum dicere? *Da.* Nihil facilius.
Si. Num illi molestæ quidpiam hæ sunt nuptiæ,
Propter hujusce hospitæ consuetudinem?
Da. Nihil hercle; aut, si adeo, bidui est aut tridui
Hæc sollicitudo. Nostin'? deinde desinet.
Etenim ipsus secum eam rem rectâ reputavit viâ.
Si. Laudo. *Da.* Dum licitum est ei, dumque ætas tulit,
Amavit; tum id clam; cavit, ne unquam infamiæ
Ea res sibi esset, ut virum fortem decet.
Nunc uxore opus est: animum ad uxorem adpulit.
Si. Subtristis visus est esse aliquantulùm mihi.
Da. Nihil propter hanc rem; sed est, quod succenset tibi.
Si. Quidnam est? *Da.* Puerile est. *Si.* Quid est? *Da.* Nihil. *Si.* Quin dic, quid est.
Da. Ait, nimium parcè facere sumtum. *Si.* Me ne? *Da.* Te.
Vix, inquit, drachmis est obsonatus decem.
Num filio videtur uxorem dare?
Quem, inquit, ad cœnam vocabo meorum æqualium
Potissimum nunc? et, quod dicendum hic siet,
Tu quoque perparcè nimium: non laudo. *Si.* Tace.
Da. Commovi. *Si.* Ego isthæc, rectè ut fiant, videro.
Quidnam hoc rei est? quid hic volt veterator sibi?
Nam si hic mali est quidquam, hem illic est huic rei caput.

ACTUS III. SCENA I.

MYSIS. SIMO. DAVUS. LESBIA. GLYCERIUM.

My. ITA pol quidem res est, ut dixti, Lesbia:

Fidelem haud ferme mulieri invenias virum.
Si. Ab Andria 'st ancilla hæc? quid narras? *Da.* Ita est.
My. Sed hic Pamphilus. *Si.* Quid dicit? *My.* Firmavit fidem. *Si.* Hem.
Da. Utinam aut hic surdus, aut hæc muta facta sit.
My. Nam quod peperisset, jussit tolli. *Si.* O Jupiter!
Quid ego audio? actum 'st, siquidem hæc vera prædicat.
Le. Bonum ingenium narras adolescentis. *My.* Optumum.
Sed sequere me intrò, ne in mora illi sis. *Le.* Sequor.
Da. Quod remedium nunc huic malo inveniam? *Si.* Quid hoc?
Adeon' est demens? ex peregrinâ? jam scio; ah!
Vix tandem sensi stolidus. *Da.* Quid hic sensisse ait?
Si. Hæc primùm adfertur jam mihi ab hoc fallacia;
Hanc simulant parere, quò Chremetem absterreant.
Gl. Juno Lucina, fer opem! serva me, obsecro!
Si. Hui, tam citò? ridiculum: postquam ante ostium
Me audivit stare, adproperat: non sat commodè
Divisa sunt temporibus tibi, Dave, hæc. *Da.* Mihin'?
Si. Num immemores discipuli? *Da.* Ego, quid narres, nescio.
Si. Hiccine me si imparatum in veris nuptiis
Adortus esset, quos mihi ludos redderet!
Nunc hujus periclo fit. Ego in portu navigo.

SCENA II.

LESBIA. SIMO. DAVUS.

Le. ADHUC, Archilis, quæ adsolent, quæque oportent
Signa esse ad salutem, omnia huic esse video.
Nunc primum fac, isthæc ut lavet: post deinde,
Quod jussi ei dare bibere, et quantum imperavi,
Date. Mox ego huc revertor.
Per ecastor scitus puer est natus Pamphilo.
Deos quæso, ut sit superstes, quandoquidem ipse est ingenio bono,
Cumque huic veritus est optumæ adolescenti facere injuriam.
Si. Vel hoc quis non credat, qui nôrit te, abs te esse ortum? *Da.* Quidnam id est?

Si. Non imperabat coram, quid opus facto esset, puerperæ;
Sed, postquam egressa est, illis quæ sunt intus, clamat de viâ.
O Dave, itan' contemnor abs te? aut itane tandem idoneus
Tibi videor esse, quem tam apertè fallere incipias dolis?
Saltem accuratè, ut metui videar: certè si resciverim!
Da. Certè hercle nunc hic se ipsus fallit, haud ego. *Si.* Edixin' tibi?
Interminatus sum, ne faceres? num veritus? quid retulit?
Credon' tibi hoc, nunc peperisse hanc e Pamphilo?
Da. Teneo, quid erret; et quid agam, habeo. *Si.* Quid taces?
Da. Quid credas? quasi non tibi renuntiata sint hæc, sic fore.
Si. Mihin' quisquam? *Da.* Eho! an tute intellexti hoc assimulari? *Si.* Irrideor?
Da. Renuntiatum est; nam quî isthæc tibi incidit suspicio?
Si Quî? quia te nôram. *Da.* Quasi tu dicas, factum id consilio meo.
Si. Certè enim scio. *Da.* Non satis me pernôsti etiam, qualis sim, Simo.
Si. Egone te? *Da.* Sed si quid narrare occepi, continuò dari
Tibi verba censes. *Si.* Falsò. *Da.* Itaque hercle nihil jam mutire audeo.
Si. Hoc ego scio unum, neminem peperisse hîc. *Da.* Intellexti:
Sed nihilo secius mox deferent puerum huc ante ostium;
Id ego jam nunc tibi renuntio, here, futurum, ut sis sciens:
Ne tu hoc mihi posteriùs dicas, Davi factum consilio, aut dolis.
Prorsus a me opinionem hanc tuam esse ego amotam volo.
Si. Unde id scis? *Da.* Audivi, et credo, multa concurrunt simul,
Quî conjecturam hanc nunc facio. Jam primùm hæc se e Pamphilo
Gravidam dixit esse: inventum 'st falsum: nunc, postquam videt
Nuptias domi adparari, missa est ancilla ilico
Obstetricem arcessitum ad eam, et puerum ut adferret simul.
Hoc nisi fit, puerum ut tu videas, nihil moventur nuptiæ.
Si. Quid ais! cùm intellexeras

Id consiliicapere, cur non dixti extemplo Pamphilo ?
Da. Quis igitur eum ab illâ abstraxit, nisi ego? nam omnes nos quidem
Scimus, quam miserè hanc amârit; nunc sibi uxorem expetit.
Postremò id mihi da negotii: tu tamen idem has nuptias
Perge facere ita, ut facis; et id spero adjuturos Deos.
Si. Imo abi intrò; ibi me opperire, et quod parato opus est, para.
Non impulit me, hæc nunc omnino ut crederem.
Atque haud scio, an, quæ dixit, sint vera omnia:
Sed parvi pendo: illud mihi multo maximum 'st,
Quod mihi pollicitus est ipsus gnatus. Nunc Chremèm
Conveniam; orabo gnato uxorem: si impetro,
Quid alias malim, quàm hodie has fieri nuptias?
Nam gnatus quod pollicitus est, haud dubium est mihi,
Si nolit, quin eum meritò possim cogere.
Atque adeo in ipso tempore eccum ipsum obviam.

SCENA III.

SIMO. CHREMES.

Si. JUBEO Chremetem. *Ch.* O! te ipsum quærebam. *Si.* Et ego te. *Ch.* Optatò advenis.
Aliquot me adiere, ex te auditum qui aiebant, hodie filiam
Meam nubere tuo gnato: id viso, tun', an illi insaniant.
Si. Ausculta paucis; et quid ego te velim, et tu quod quæris, scies.
Ch. Ausculto: loquere quid velis.
Si. Per ego te Deos oro, et nostram amicitiam, Chreme,
Quæ, incepta a parvis, cum ætate adcrevit simul;
Perque unicam gnatam tuam, et gnatum meum,
Cujus tibi potestas summa servandi datur;
Ut me adjuves in hâc re; atque ita, ut nuptiæ
Fuerant futuræ, fiant. *Ch.* Ah, ne me obsecra;
Quasi hoc te orando a me impetrare oporteat.
Alium esse censes nunc me, atque olim quum dabam?
Si in rem est utrique, ut fiant, arcessi jube.
Sed si ex eâ re plus mali 'st, quàm commodi

Utrique, id oro te, in commune ut consulas;
Quasi illa tua sit, Pamphilique ego sim pater.
Si. Imo ita volo, itaque postulo, ut fiat, Chreme;
Neque postulem abs te, nisi ipsa res moneat. *Ch.* Quid est?
Si. Iræ sunt inter Glycerium et gnatum. *Ch.* Audio.
Si. Ita magnæ, ut sperem posse avelli. *Ch.* Fabulæ.
Si. Profectò sic est. *Ch.* Sic hercle, ut dicam tibi:
Amantium iræ, amoris integratio 'st.
Si. Hem, id te oro, ut ante eamus, dum tempus datur,
Dumque ejus libido occlusa 'st contumeliis:
Priùs quàm harum scelera, et lacrumæ confictæ dolis,
Reducant animum ægrotum ad misericordiam,
Uxorem demus. Spero consuetudine
Et conjugio liberali devinctum, Chreme,
Dein facilè ex illis sese emersurum malis.
Ch. Tibi ita hoc videtur: at ego non posse arbitror,
Neque illum hanc perpetuò habere, neque me perpeti.
Si. Quî scis ergo istuc, nisi periculum feceris?
Ch. At istuc periculum in filiâ fieri, grave est.
Si. Nempe incommoditas denique huc omnis redit;
Si eveniat, quod Dî prohibeant, discessio:
At si corrigitur, quot commoditates, vide.
Principio, amico filium restitueris:
Tibi generum firmum, et filiæ invenies virum.
Ch. Quid istuc? si ita istuc animum induxti esse utile,
Nolo tibi ullum commodum in me claudier.
Si. Meritò te semper maxumi feci, Chreme.
Ch. Sed quid ais? *Si.* Quid? *Ch.* Quî scis eos nunc discordare inter se?
Si. Ipsus mihi Davos, qui intimus est eorum consiliis, dixit;
Et is mihi suadet, nuptias, quantum queam, ut maturem.
Num censes faceret, filium nisi sciret eadem hæc velle?
Tute adeo jam ejus verba audies. Heus, evocate huc Davum.
Atque eccum; video ipsum foras exire.

SCENA IV.

Davus. Simo. Chremes.

Da. Ad te ibam. *Si.* Quidnam est ?
Da. Cur non arcessitur ? jam advesperascit. *Si.* Audin' tu illum ?
Ego dudum nonnihil veritus sum, Dave, abs te, ne faceres idem,
Quod vulgus servorum solet ; dolis ut me deluderes,
Propterea quod amat filius. *Da.* Egon' istuc facerem ? *Si.* Credidi.
Idque adeo metuens vos celavi, quod nunc dicam. *Da.* Quid ? *Si.* Scies :
Nam propemodum habeo tibi jam fidem. *Da.* Tandem cognôsti qui siem.
Si. Non fuerant nuptiæ futuræ. *Da.* Quid ? non ? *Si.* Sed eâ gratiâ
Simulavi, vos ut pertentarem. *Da.* Quid ais ! *Si.* Sic res est. *Da.* Vide !
Nunquam istuc quivi ego intelligere : vah ! consilium callidum.
Si. Hoc audi : ut hinc te intrò ire jussi, opportunè hic fit mihi obviam.
Da. Hem ! numnam periimus ? *Si.* Narro huic, quæ tu dudum narrâsti mihi.
Da. Quidnam audio ! *Si.* Gnatam ut det oro, vixque id exoro. *Da.* Occidi.
Si. Hem ! quid dixti ? *Da.* Optumè inquam factum ! *Si.* Nunc per hunc nulla 'st mora.
Ch. Domum modò ibo ; ut apparentur, dicam ; atque huc renuntio.
Si. Nunc te oro, Dave, quoniam solus mihi effecisti has nuptias.
Da. Ego vero solus. *Si.* Corrigere mihi gnatum porro enitere.
Da. Faciam hercle sedulò. *Si.* Potes nunc, dum animus irritatus est.
Da. Quiescas. *Si.* Age igitur, ubi nunc est ipsus ? *Da.* Mirum ni domi 'st.

Si. Ibo ad eum, atque eadem hæc, quæ tibi dixi, dicam itidem illi. *Da.* Nullus sum.
Quid causæ 'st, quin hinc in pistrinum rectâ proficiscar viâ?
Nihil est preci loci relictum. Jam perturbavi omnia:
Herum fefelli; in nuptias conjeci herilem filium;
Feci hodie ut fierent, insperante hoc, atque invito Pamphilo.
Hem astutias! quod si quiêssem, nihil evenisset mali.
Sed eccum ipsum video: occidi.
Utinam mihi esset aliquid hîc, quo nunc me præcipitem darem.

SCENA V.

PAMPHILUS. DAVUS.

Pa. UBI illic est scelus, qui me perdidit? *Da.* Perii. *Pa.* Atque hoc confiteor
Jure mihi obtigisse, quando quidem tam iners, tam nulli consilii
Sum: servon' fortunas meas me commisisse futili?
Ergo pretium ob stultitiam fero; sed inultum nunquam id auferet.
Da. Posthac incolumem sat scio fore me, nunc si hoc devito malum.
Pa. Nam quid ego nunc dicam patri? negabon' velle me, modò
Qui sum pollicitus, ducere? quâ fiduciâ id facere audeam?
Nec quid me nunc faciam, scio. *Da.* Nec quid de me; atque id ago sedulò.
Dicam, aliquid jam inventurum, ut huic malo aliquam producam moram.
Pa. Ohe. *Da.* Visus sum. *Pa.* Ehodum, bone vir, quid ais? viden' me tuis consiliis
Miserum impeditum esse? *Da.* At jam expediam. *Pa.* Expedies? *Da.* Certè, Pamphile.
Pa. Nempe ut modò. *Da.* Immo meliùs, spero. *Pa.* Oh, tibi ego ut credam, furcifer?
Tu rem impeditam et perditam restituas? hem! quo fretus siem,
Qui me hodie ex tranquillissimâ re conjecisti in nuptias.

An non dixi hoc esse futurum? *Da.* Dixti. *Pa.* Quid meritus? *Da.* Crucem.
Sed sine paululum ad me redeam: jam aliquid dispiciam. *Pa.* Hei mihi.
Cur non habeo spatium, ut de te sumam supplicium, ut volo?
Namque hoc tempus, præcavere mihi me, haud te ulcisci sinit.

ACTUS IV. SCENA I.

CHARINUS. PAMPHILUS. DAVUS.

Ch. HOCCIN' est credibile, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam ut sit,
Ut malis gaudeant, atque ex incommodis
Alterius sua ut comparent commoda? ah!
Id ne 'st verum! immo id est genus hominum pessimum;
In denegando modò quîs pudor paululum adest:
Post ubi tempus promissa est jam perfici,
Tum coacti, necessariò se aperiunt;
Et timent; et tamen res cogit denegare.
Ibi tum eorum impudentissima oratio est,
Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi?
Heus, proximus sum egomet mihi. Attamen, ubi fides?
Si roges, nihil pudet: hîc, ubi opus est,
Non verentur; illic, ubi nihil opus est, ibi verentur.
Sed quid agam? adeamne ad eum, et cum eo injuriam hanc expostulem?
Ingeram mala multa? atque aliquis dicat, nihil promoveris.
Multùm: molestus certè ei fuero; atque animo morem gessero.
Pa. Charine, et me, et te imprudens, nisi quid Dî respiciunt, perdidi.
Ch. Itane, imprudens? tandem inventa 'st causa: solvisti fidem.
Pa. Quid tandem? *Ch.* Etiam nunc me ducere istis dictis postulas?
Pa. Quid istuc est? *Ch.* Postquam me amare dixi, complacita est tibi.
Heu me miserum! qui tuum animum ex animo spectavi meo.

Pa. Falsus es. *Ch.* Nonne tibi satis esse hoc visum solidum est gaudium,
Nisi me lactâsses amantem, et falsâ spe produceres?
Habeas. *Pa.* Habeam? ah! nescis, quantis in malis verser miser,
Quantasque hic suis consiliis mihi confecit sollicitudines,
Meus carnufex. *Ch.* Quid istuc tam mirum est, de te si exemplum capit?
Pa. Haud istuc dicas, si cognôris vel me, vel amorem meum.
Ch. Scio: cum patre altercâsti dudum; et is nunc propterea tibi
Succenset; nec te quivit hodie cogere, illam ut duceres.
Pa. Immo etiam, quò tu minus scis ærumnas meas:
Hæ nuptiæ non adparabantur mihi;
Nec postulabat nunc quisquam uxorem dare.
Ch. Scio: tu coactus tuâ voluntate es. *Pa.* Mane.
Nondum scis. *Ch.* Scio equidem illam ducturum esse te.
Pa. Cur me enecas? hoc audi: nunquam destitit
Instare, ut dicerem, me esse ducturum, patri;
Suadere, orare, usque adeo donec perpulit.
Ch. Quis homo istuc? *Pa.* Davos. *Ch.* Davos! *Pa.* Davos omnia.
Ch. Quamobrem? *Pa.* Nescio: nisi mihi Deos satis
Scio fuisse iratos, qui auscultaverim.
Ch. Factum hoc est, Dave? *Da.* Factum. *Ch.* Hem! quid ais, scelus?
At tibi Dî dignum factis exitium duint.
Eho, dic mihi, si omnes hunc conjectum in nuptias
Inimici vellent, quod, nisi hoc, consilium darent?
Da. Deceptus sum, at non defatigatus. *Ch.* Scio.
Da. Hac non successit; aliâ adgrediemur viâ;
Nisi id putas, quia primo processit parum,
Non posse jam ad salutem converti hoc malum.
Pa. Immo etiam; nam satis credo, si advigilaveris,
Ex unis geminas mihi conficies nuptias.
Da. Ego, Pamphile, hoc tibi pro servitio debeo,
Conari manibus, pedibus, noctesque et dies,
Capitis periclum adire, dum prosim tibi.
Tuum 'st, si quid præter spem evenit, mihi ignoscere.
Parum succedit quid ago; at facio sedulò.
Vel melius tute reperi: me missum face.

Pa. Cupio : restitue, in quem me accepisti, locum.
Da. Faciam. *Pa.* At jam hoc opus est. *Da.* Hem! 'st, mane : concrepuit a Glycerio ostium.
Pa. Nihil ad te. *Da.* Quæro. *Pa.* Hem! nunccine demum? *Da.* At jam hoc tibi inventum dabo.

SCENA II.

MYSIS. PAMPHILUS. CHARINUS. DAVUS.

My. JAM, ubi ubi erit, inventum tibi curabo, et mecum adductum
Tuum Pamphilum : tu modo, anime mi, noli te macerare.
Pa. Mysis, quid est? *My.* Hem, Pamphile, optumè te mihi offers. *Pa.* Quid est?
My. Orare jussit, si se ames, hera, jam ut ad se venias ;
Videre ait te cupere. *Pa.* Vah! perii : hoc malum integrascit.
Siccine me atque illam operâ tuâ nunc miseros sollicitarier!
Nam idcirco arcessor, nuptias quod mihi adparari sensit.
Ch. Quibus quidem quàm facilè potuerat quiesci, si hic quiêsset.
Da. Age, si hic non insanit satis suâ sponte, instiga. *My.* Atque, ædepol,
Ea res est ; propterea que nunc misera in mœrore est. *Pa.* Mysis,
Per omnes tibi adjuro Deos, nunquam eam me deserturum :
Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omneis homines.
Hanc mihi expetivi ; contigit : conveniunt mores : valeant,
Qui inter nos discidium volunt : hanc, nisi mors, mihi adimet nemo.
Ch. Resipisco. *Pa.* Non Apollinis magis verum, atque hoc responsum est.
Si poterit fieri, ut ne pater per me stetisse credat,
Quo minùs hæ fierent nuptiæ, volo ; sed, si id non poterit,
Id faciam, in proclivi quod est, per me stetisse, ut credat.
Quis videor? *Ch.* Miser æquè, atque ego. *Da.* Consilium quæro. *Ch.* Fortis.
Pa. Scio quid conêre. *Da.* Hoc ego tibi profectò effectum reddam.

Pa. Jam hoc opus est. *Da.* Quin jam habeo. *Ch.* Quid est? *Da.* Huic, non tibi, habeo, ne erres.
Ch. Sat habeo. *Pa.* Quid facies? cedo. *Da.* Dies mihi hic ut sit satis vereor
Ad agendum: ne vacuum esse me nunc ad narrandum credas.
Proinde hinc vos amolimini: nam mihi impedimento estis.
Pa. Ego hanc visam. *Da.* Quid tu? quò hinc te agis? *Ch.* Verum vis dicam? *Da.* Immo etiam.
Narrationis incipit mihi initium. *Ch.* Quid me fiet?
Da. Eho tu impudens, non satis habes, quod tibi dieculam addo,
Quantùm huic promoveo nuptias? *Ch.* Dave, attamen. *Da.* Quid ergo?
Ch. Ut ducam. *Da.* Ridiculum. *Ch.* Huc face ad me ut venias, si quid poteris.
Da. Quid veniam? nihil habeo. *Ch.* Attamen si quid. *Da.* Age, veniam. *Ch.* Si quid,
Domi ero. *Da.* Tu, Mysis, dum exeo, parumper operire me hîc.
My. Quapropter? *Da.* Ita facto est opus. *My.* Matura. *Da.* Jam, inquam, hîc adero.

SCENA III.

MYSIS. DAVUS.

My. Nihilne esse proprium cuiquam! Dî vostram fidem!
Summum bonum esse heræ putavi hunc Pamphilum;
Amicum, amatorem, virum in quovis loco
Paratum: verùm ex eo nunc misera quem capit
Laborem! facilè hîc plus mali est, quam illic boni.
Sed Davus exit. Mi homo, quid istuc obsecro 'st?
Quò portas puerum? *Da.* Mysis, nunc opus est tuâ
Mihi ad hanc rem expromptâ memoriâ atque astutiâ.
My. Quidnam incepturus? *Da.* Accipe a me hunc ociùs,
Atque ante nostram januam adpone. *My.* Obsecro,
Humine? *Da.* Ex arâ hinc sume verbenas tibi,
Atque eas substerne. *My.* Quamobrem id tute non facis?
Da. Quia, si fortè opus sit ad herum jusjurandum mihi,
Non adposuisse, ut liquidò possim. *My.* Intelligo.

Nova nunc religio in te isthæc incessit, cedo?
Da. Move ociùs te, ut, quid agam, porro intelligas.
Prô Jupiter! *My.* Quid est? *Da.* Sponsæ pater intervenit.
Repudio, quod consilium primum intenderam.
My. Nescio quid narres. *Da.* Ego quoque hinc ab dexterâ
Venire me adsimulabo: tu, ut subservias
Orationi, utcunque opus sit verbis, vide.
My. Ego, quid agas, nihil intelligo: sed, si quid est,
Quod meâ operâ opus sit vobis, aut tu plus vides,
Manebo, ne quod vostrum remorer commodum.

SCENA IV.

CHREMES. MYSIS. DAVUS.

Ch. REVERTOR, postquam, quæ opus fuere ad nuptias
Gnatæ, paravi, ut jubeam arcessi: sed quid hoc?
Puer hercle 'st. Mulier, tun' adposuisti hunc? *My.* Ubi illic est?
Ch. Non mihi respondes? *My.* Nusquam est. Væ miseræ mihi!
Reliquit me homo, atque abiit. *Da.* Dî vostram fidem!
Quid turbæ est apud forum! quid illic hominum litigant!
Tum annona cara 'st: quid dicam aliud, nescio.
My. Cur tu obsecro hîc me solam? *Da.* Quæ est hæc fabula?
Eho, Mysis, puer hic unde est? quisve huc attulit?
My. Satin' sanus es, qui me id rogites? *Da.* Quem ego igitur rogem,
Qui hîc neminem alium videam? *Ch.* Miror, unde sit.
Da. Dicturan' es quod rogo? *My.* Au! *Da.* Concede ad dexteram.
My. Deliras? non tute ipse? *Da.* Verbum si mihi
Unum, præterquam quod te rogo, faxis, cave.
My. Malè dicis? *Da.* Unde 'st? dic clarè. *My.* A vobis. *Da.* Ha, ha, he.
Mirum vero, impudenter mulier si facit meretrix?
Ch. Ab Andria 'st ancilla hæc, quantum intelligo.
Da. Adeon' videmur vobis esse idonei,
In quibus sic illudatis? *Ch.* Veni in tempore.

Da. Propera adeo puerum tollere hinc ab januâ.
Mane: cave quoquam ex isthoc excessîs loco.
My. Dî te eradicent! ita me miseram territas.
Da. Tibi ego dico, an non? *My.* Quid vis? *Da.* An etiam rogas?
Cedo, cujum puerum hîc adposuisti? dic mihi.
My. Tu nescis? *Da.* Mitte id, quod scio: dic quod rogo.
My. Vestri. *Da.* Cujus vestri? *My.* Pamphili. *Da.* Hem! quid? Pamphili?
My. Eho, an non est? *Ch.* Rectè ego semper fugi has nuptias.
Da. O facinus animadvertendum! *My.* Quid clamitas?
Da. Quemne ego heri vidi ad vos adferri vesperi?
My. O hominem audacem! *Da.* Verum: vidi Cantharam
Suffarcinatam. *My.* Dîs pol habeo gratias,
Cum in pariundo aliquot adfuerunt liberæ.
Da. Næ illa illum haud novit, cujus causâ hæc incipit.
Chremes, si positum puerum ante ædes viderit,
Suam gnatam non dabit: tanto hercle magis dabit.
Ch. Non hercle faciet. *Da.* Nunc adeo, ut tu sis sciens,
Nisi puerum tollis, jam ego hunc in mediam viam
Provolvam: teque ibidem pervolvam in luto.
My. Tu pol homo non es sobrius. *Da.* Fallacia
Alia aliam trudit. Jam susurrari audio,
Civem Atticam esse hanc. *Ch.* Hem! *Da.* Coactus legibus
Eam uxorem ducet. *My.* Au! obsecro; an non civis est?
Ch. Jocularium in malum insciens pene incidi.
Da. Quis hîc loquitur? o Chreme, per tempus advenis.
Ausculta. *Ch.* Audivi jam omnia. *Da.* Anne tu omnia?
Ch. Audivi, inquam, a principio. *Da.* Audistin' obsecro?
Hem scelera! hanc jam oportet in cruciatum hinc abripi.
Hic ille est! non te credas Davom ludere.
My. Me miseram! nihil, pol, falsi dixi, mi senex.
Ch. Novi rem omnem. Est Simo intus? *Da.* Est.
My. Ne me attingas, sceleste! si pol Glycerio non omnia hæc.
Da. Eho, inepta, nescis quid sit actum? *My.* Quî sciam?
Da. Hic socer est: alio pacto haud poterat fieri,
Ut sciret hæc, quæ volumus. *My.* Hem, prædiceres.
Da. Paullum interesse censes, ex animo omnia,
Ut fert natura, facias, an de industriâ?

SCENA V.

CRITO. MYSIS. DAVUS.

Cr. IN hâc habitâsse plateâ dictum 'st Chrysidem,
Quæ sese inhonestè optavit parere hîc divitias
Potiùs, quàm in patriâ honestè pauper vivere.
Ejus morte ea ad me lege redierunt bona.
Sed quos perconter? video: salvete. *My.* Obsecro,
Quem video? estne hic Crito, sobrinus Chrysidis?
Is est. *Cr.* O Mysis, salve. *My.* Salvos sis, Crito.
Cr. Itane Chrysis? hem! *My.* Nos quidem pol miseras perdidit.
Cr. Quid vos, quo pacto hîc? satin' rectè? *My.* Nosne? sic.
Ut quimus, aiunt, quando, ut volumus, non licet.
Cr. Quid Glycerium? jam hîc suos parentes repperit?
My. Utinam! *Cr.* An nondum etiam? haud auspicatò huc me adtuli:
Nam pol, si id scîssem, nunquam huc tetulissem pedem;
Semper enim dicta 'st ejus hæc, atque habita 'st soror.
Quæ illius fuerunt, possidet: nunc me hospitem
Lites sequi, quàm hîc mihi sit facile atque utile,
Aliorum exempla commonent: simul arbitror,
Jam aliquem esse amicum et defensorem ei; nam ferè
Grandiuscula jam profecta 'st illinc. Clamitent,
Me sycophantam, hereditates persequi,
Mendicum: tum, ipsam despoliare non libet.
My. O optume hospes, pol, Crito, antiquum obtines.
Cr. Duc me ad eam, quando huc veni, ut videam. *My.* Maxumè.
Da. Sequar hos: nolo me in tempore hoc videat senex.

ACTUS V. SCENA I.

CHREMES. SIMO.

Ch. SATIS jam, satis, Simo, spectata erga te amicitia 'st mea;
Satis pericli cœpi adire: orandi jam finem face.
Dum studeo obsequi tibi, pene illusi vitam filiæ.

Si. Immo enim nunc quàm maxumè abs te postulo, atque oro, Chreme,
Ut beneficium, verbis initum dudum, nunc re comprobes.
Ch. Vide, quàm iniquus sis præ studio, dum efficias id quod cupis:
Neque modum benignitatis, neque, quid me ores, cogitas;
Nam si cogites, remittas jam me onerare injuriis.
Si. Quibus? *Ch.* Ah! rogitas? perpulisti me, ut homini adolescentulo,
In alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoriâ,
Filiam ut darem in seditionem, atque incertas nuptias;
Ejus labore, atque ejus dolore, gnato ut medicarer tuo.
Impetrâsti: incœpi, dum res tetulit: nunc non fert: feras.
Illam hinc civem esse aiunt: puer est natus: nos missos face.
Si. Per ego te Deos oro, ut ne illis animum inducas credere,
Quibus id maxumè utile 'st, illum esse quàm deterrimum.
Nuptiarum gratiâ hæc sunt ficta, atque incepta omnia.
Ubi ea causa, quamobrem hæc faciunt, erit ademta his, desinent.
Ch. Erras: cum Davo egomet vidi jurgantem ancillam. *Si.* Scio.
Ch. At vero voltu; cum, ibi me adesse, neuter tum præsenserat.
Si. Credo; et id facturas, Davos dudum prædixit mihi.
Et nescio quid tibi sum oblitus hodie, ac volui, dicere.

SCENA II.

DAVUS. CHREMES. SIMO. DROMO.

Da. ANIMO nunc jam otioso esse impero. *Ch.* Hem Davom tibi.
Si. Unde egreditur? *Da.* Meo præsidio atque hospitis. *Si.* Quid illud mali 'st?
Da. Ego commodiorem hominem, adventum, tempus, non vidi. *Si.* Scelus,
Quemnam hic laudat? *Da.* Omnis res est jam in vado. *Si.* Cesso adloqui?
Da. Herus est: quid agam? *Si.* O salve, bone vir. *Da.* Ehem Simo! o noster Chreme!

Omnia apparata jam sunt intus. *Si.* Curâsti probè.
Da. Ubi voles, arcesse. *Si.* Bene sanè; id enimvero hinc nunc abest.
Etiam tu hoc respondes? quid istic tibi negotii 'st? *Da.* Mihin'?
Si. Ita. *Da.* Mihine? *Si.* Tibi ergo. *Da.* Modò introii. *Si.* Quasi ego, quàm dudum, rogem.
Da. Cum tuo gnato unà. *Si.* Anne 'st intus Pamphilus? crucior miser.
Eho, non tu dîxti esse inter eos inimicitias, carnufex?
Da. Sunt. *Si.* Cur igitur hic est? *Ch.* Quid illum censes? cum illâ litigat.
Da. Immo verò indignum, Chremes, jam facinus faxo ex me audias.
Nescio quis senex modò venit (ellum) confidens, catus.
Quum faciem videas, videtur esse quantivis pretii.
Tristis severitas inest in voltu, atque in verbis fides.
Si. Quidnam adportas? *Da.* Nihil equidem, nisi quod illum audivi dicere.
Si. Quid ait tandem? *Da.* Glycerium se scire civem esse Atticam.
Si. Hem, Dromo, Dromo. *Da.* Quid est? *Si.* Dromo. *Da.* Audi. *Si.* Verbum si addideris. Dromo.
Da. Audi, obsecro. *Dr.* Quid vis? *Si.* Sublimem hunc intrò rape, quantum potes.
Dr. Quem? *Si.* Davom. *Da.* Quamobrem? *Si.* Quia lubet: rape, inquam. *Da.* Quid feci? *Si.* Rape.
Da. Si quidquam invenies me mentitum, occidito. *Si.* Nihil audio.
Ego jam te commotum reddam. *Da.* Tamen etsi hoc verum est? *Si.* Tamen.
Cura adservandum vinctum; atque audin'? quadrupedem constringito.
Age nunc jam, ego pol hodie, si vivo, tibi
Ostendam, herum quid sit pericli fallere, et
Illi, patrem. *Ch.* Ah, ne sævi tantopere. *Si.* O Chreme,
Pietatem gnati! nonne te miseret mei?
Tantum laborem capere ob talem filium?
Age, Pamphile, exi, Pamphile: ecquid te pudet?

SCENA III.

PAMPHILUS. SIMO. CHREMES.

Pa. QUIS me volt? perii: pater est. *Si.* Quid ais, omnium? *Ch.* Ah,
Rem potiùs ipsam dic, ac mitte malè loqui.
Si. Quasi quidquam in hunc jam gravius dici possiet.
Ain' tandem? civis Glycerium 'st? *Pa.* Ita prædicant.
Si. Ita prædicant? O ingentem confidentiam!
Num cogitat, quid dicat? num facti piget?
Num ejus color pudoris signum usquam indicat?
Adeon' impotenti esse animo, ut præter civium
Morem atque legem, et sui voluntatem patris,
Tamen hanc habere studeat cum summo probro?
Pa. Me miserum! *Si.* Hem! modòne id demum sènsti, Pamphile?
Olim istuc, olim, cum ita animum indûxti tuum,
Quod cuperes, aliquo pacto efficiundum tibi;
Eodem die istuc verbum verè in te accidit.
Sed quid ego? cur me excrucio? cur me macero?
Cur meam senectutem hujus sollicito amentiâ? an
Ut pro hujus peccatis ego supplicium sufferam?
Immo habeat; valeat; vivat cum illâ. *Pa.* Mi pater.
Si. Quid, mi pater? quasi tu hujus indigeas patris.
Domus, uxor, liberi inventi invito patre:
Adducti, qui illam civem hinc dicant: viceris.
Pa. Pater, licetne pauca? *Si.* Quid dices mihi?
Ch. Tamen, Simo, audi. *Si.* Ego audiam? quid audiam,
Chreme? *Ch.* At tandem dicat sine. *Si.* Age dicat; sino.
Pa. Ego me amare hanc fateor: si id peccare 'st, fateor id quoque.
Tibi, pater, me dedo: quidvis oneris impone; impera.
Vis me uxorem ducere? hanc vis amittere? ut potero, feram.
Hoc modò te obsecro, ut ne credas, a me allegatum hunc senem.
Sine me expurgem, atque illum huc coram adducam. *Si.* Adducas! *Pa.* Sine, pater.

Ch. Æquum postulat: da veniam. *Pa.* Sine te hoc exorem. *Si.* Sino.
Quidvis cupio, dum ne ab hoc me falli comperiar, Chremes.
Ch. Pro peccato magno paullum supplicii satis est patri.

SCENA IV.

CRITO. CHREMES. SIMO. PAMPHILUS.

Cr. MITTE orare: una harum quævis causa me, ut faciam, monet;
Vel tu, vel quod verum est, vel quod ipsi cupio Glycerio.
Ch. Andrium ego Critonem video? certè is est. *Cr.* Salvos sis, Chreme.
Ch. Quid tu Athenas, insolens? *Cr.* Evenit: sed hiccine 'st Simo?
Ch. Hic. *Si.* Men' quæris? eho tu Glycerium hinc civem esse ais?
Cr. Tu negas? *Si.* Itane huc paratus advenis? *Cr.* Quâ de re? *Si.* Rogas?
Tune impune hæc facias? tune hic homines adolescentulos,
Imperitos rerum, eductos liberè, in fraudem illicis?
Sollicitando et pollicitando eorum animos lactas? *Cr.* Sanusne es?
Si. Ac meretricios amores nuptiis conglutinas?
Pa. Perii! metuo, ut substet hospes. *Ch.* Si, Simo, hunc nôris satis,
Non ita arbitrere: bonus est hic vir. *Si.* Hic vir sit bonus?
Itane adtemperatè venit hodie in ipsis nuptiis,
Ut veniret antehac nunquam? est verò huic credendum, Chreme?
Pa. Ni metuam patrem, habeo pro illâ re illum quod moneam probè.
Si. Sycophanta. *Cr.* Hem! *Ch.* Sic, Crito, est hic; mitte. *Cr.* Videat qui siet.
Si mihi pergit, quæ volt, dicere, ea, quæ non volt, audiet.
Ego istæc moveo, aut curo? non tu tuum malum æquo animo feres?
Nam, ego quæ dico, vera an falsa audieris, jam sciri potest.

Atticus quidam olim, navi fractâ, apud Andrum ejectùs est,
Et istæc unà parva virgo: tum ille, egens, forte adplicat
Primùm ad Chrysidis patrem se. *Si.* Fabulam inceptat. *Ch.* Sine.
Cr. Itane verò obturbat? *Ch.* Perge. *Cr.* Tum is mihi cognatus fuit,
Qui eum recepit. Ibi ego audivi ex illo, sese esse Atticum.
Is ibi mortuus est. *Ch.* Ejus nomen? *Cr.* Nomen tam citò tibi? Phania.
Ch. Hem, perii. *Cr.* Verùm hercle opinor fuisse Phaniam: hoc certò scio,
Rhamnusium aiebat se esse. *Ch.* O Jupiter! *Cr.* Eadem hæc, Chreme,
Multi alii in Andro tum audivere. *Ch.* Utinam id sit, quod spero. Eho, dic mihi,
Quid eam tum? suamne esse aiebat? *Cr.* Non. *Ch.* Cujam igitur? *Cr.* Fratris filiam.
Ch. Certè mea 'st. *Cr.* Quid ais? *Si.* Quid tu ais? *Pa.* Arrige aures, Pamphile.
Si. Quî credis? *Ch.* Phania ille frater meus fuit. *Si.* Nôram, et scio.
Ch. Is hinc, bellum fugiens, meque in Asiam persequens, proficiscitur.
Tum illam relinquere hîc est veritus; postilla nunc primùm audio,
Quid illo sit factum. *Pa.* Vix sum apud me, ita animus commotus est metu,
Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono.
Si. Næ istam multimodis tuam inveniri gaudeo. *Pa.* Credo, pater.
Ch. At mihi unus scrupulus etiam restat, qui me malè habet. *Pa.* Dignus es,
Cum tuâ religione, odio: nodum in scirpo quæris. *Cr.* Quid istuc est?
Ch. Nomen non convenit. *Cr.* Fuit hercle huic aliud parvæ. *Ch.* Quid, Crito?
Numquid meministi? *Cr.* Id quæro. *Pa.* Egone hujus memoriam patiar meæ
Voluptati obstare, cum egomet possim in hac re medicari mihi?

Non patiar. Heus, Chreme! quod quæris, Pasibula 'st. *Cr.* Ipsa 'st. *Ch.* Ea 'st.
Pa. Ex ipsâ millies audivi. *Si.* Omneis nos gaudere hoc, Chreme,
Te credo credere. *Ch.* Ita me Dî ament, credo. *Pa.* Quid restat, pater?
Si. Jam dudum res reduxit me ipsa in gratiam. *Pa.* O lepidum patrem!
De uxore, ita ut possedi, nihil mutat Chremes. *Ch.* Causa optuma 'st,
Nisi quid pater ait aliud. *Pa.* Nempe. *Si.* Id scilicet. *Ch.* Dos, Pamphile, est
Decem talenta. *Pa.* Accipio. *Ch.* Propero ad filiam. Eho mecum, Crito!
Nam illam me credo haud nôsse. *Si.* Cur non illam huc transferri jubes?
Pa. Rectè admones. Davo ego istuc dedam jam negotî. *Si.* Non potest.
Pa. Quî non potest? *Si.* Quia habet aliud magis ex sese, et majus. *Pa.* Quidnam? *Si.* Vinctus est.
Pa. Pater, non rectè vinctus est. *Si.* Haud ita jussi. *Pa.* Jube solvi, obsecro.
Si. Age fiat. *Pa.* At matura. *Si.* Eo intrò. *Pa.* O faustum et felicem hunc diem!

SCENA V.

CHARINUS. PAMPHILUS.

Ch. PROVISO quid agat Pamphilus; atque eccum. *Pa.* Aliquis forsan me putet
Non putare hoc verum: at mihi nunc sic esse hoc verum lubet.
Ego Deorum vitam propterea sempiternam esse arbitror,
Quod voluptates eorum propriæ sunt; nam mihi immortalitas
Parta 'st, si nulla ægritudo huic gaudio intercesserit.
Sed quem ego mihi potissimum optem nunc, cui hæc narrem, dari?
Ch. Quid illud gaudii est? *Pa.* Davom video: nemo 'st, quem mallem, omnium;
Nam nunc scio mea solidè solum gavisurum gaudia.

SCENA VI.

DAVUS. PAMPHILUS. CHARINUS.

Da. PAMPHILUS ubinam hic est? *Pa.* Dave. *Da.* Quis homo 'st? *Pa.* Ego sum. *Da.* O Pamphile!
Pa. Nescis quid mihi obtigerit. *Da.* Certè; sed, quid mihi obtigerit, scio.
Pa. Et quidem ego. *Da.* More hominum evenit, ut, quod sim nactus mali,
Priùs rescisceres tu, quàm ego illud, quod tibi evenit boni.
Pa. Mea Glycerium suos parentes repperit. *Da.* O factum bene! *Ch.* Hem!
Pa. Pater amicus summus nobis. *Da.* Quis? *Pa.* Chremes. *Da.* Narras probè.
Pa. Nec mora ulla 'st, quin eam uxorem ducam. *Ch.* Num ille somniat
Ea, quæ vigilans voluit? *Pa.* Tum de puero, Dave? *Da.* Ah, desine.
Solus est, quem diligunt Dî. *Ch.* Salvos sum, si hæc vera sunt.
Conloquar. *Pa.* Quis homo 'st? o Charine, in tempore ipso mihi advenis.
Ch. Bene factum. *Pa.* Audistin'? *Ch.* Omnia: age, me in tuis secundis respice.
Tuus est nunc Chremes: facturum quæ voles, scio esse omnia.
Pa. Memini: atque adeò longum est nos illum expectare, dum exeat.
Sequere hac me intus ad Glycerium nunc. Tu, Dave, abi domum:
Properè arcesse, hinc qui auferant eam. Quid stas? quid cessas? *Da.* Eo.
Ne expectetis, dum exeant huc: intus despondebitur;
Intus transigetur, si quid est, quod restet. Ω Plaudite.

TERENTII
EUNUCHUS.

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, L. POSTUMIO ALBINO L. CORNELIO MERULA ÆDILIBUS CURULIBUS. EGERE L. AMBIVIUS TURPIO L. ATILIUS PRÆNESTINUS TIBIIS DUABUS DEXTRIS. GRÆCA MENANDRU. ACTA II. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII, M. VALERIO C. FANNIO COSS.

PERSONÆ.

PHÆDRIA, adolescens, amator Thaidis.
PARMENO, servus Phædriæ.
THAIS, meretrix.
GNATHO, parasitus Thrasonis.
CHÆREA, adolescens, amator Pamphilæ.
THRASO, miles, rivalis Phædriæ.
PYTHIAS, ancilla Thaidis.
CHREMES, adolescens, frater Pamphilæ.
ANTIPHO, adolescens.
DORIAS, ancilla Thaidis.
DORUS, eunuchus.
SANGA, centurio.
SOPHRONA, nutrix Pamphilæ.
LACHES, senex, pater Phædriæ et Chæreæ.

PERSONÆ MUTÆ.

STRATO, elephantis Indicis præfectus.
SIMALIO, DONAX, SYRISCUS, } ordinum ductores.
SANNIO, servus atriensis.
PAMPHILA, adolescentula.

TERENTII

EUNUCHUS.

PROLOGUS.

Si quisquam est, qui placere se studeat bonis
Quàm plurimis, et minimè multos lædere,
In his Poëta hic nomen profitetur suum.
Tum si quis est, qui dictum in se inclementiùs
Existimabit esse, sic existimet;
Responsum, non dictum esse, quia læsit prior,
Qui bene vertendo, et eas describendo malè,
Ex Græcis bonis Latinas fecit non bonas.
Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit;
Atque in Thesauro scripsit, causam dicere
Priùs, unde petitur, aurum quare sit suum,
Quàm ille qui petit, unde is sit thesaurus sibi,
Aut unde in patrium monumentum pervenerit.
Dehinc, ne frustretur ipse se, aut sic cogitet,
Defunctus jam sum, nihil est quod dicat mihi.
Is ne erret moneo, et desinat lacessere.
Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur;
Quæ proferentur post, si perget lædere
Ita, ut facere instituit. Quam nunc acturi sumus
Menandri Eunuchum, postquam ædiles emerunt,
Perfecit, sibi ut inspiciundi esset copia.
Magistratus cum ibi adesset, occepta 'st agi.
Exclamat, furem, non poëtam, fabulam
Dedisse, et nihil dedisse verborum tamen;
Colacem esse Nævî et Plauti, veterem fabulam;
Parasiti personam inde ablatam et militis.
Si id est peccatum, peccatum imprudentia 'st

Poëtæ; non qui furtum facere studuerit.
Id ita esse, vos jam judicare poteritis.
Colax Menandri est; in eâ est parasitus Colax,
Et miles gloriosus; eas se non negat
Personas transtulisse in Eunuchum suam
Ex Græcâ: sed eas fabulas factas priùs
Latinas, scîsse sese, id verò pernegat.
Quod si personis iisdem uti aliis non licet,
Quî magis licet, currentes servos scribere,
Bonas matronas facere, meretrices malas,
Parasitum edacem, gloriosum militem,
Puerum supponi, falli per servum senem,
Amare, odisse, suspicari? denique
Nullum est jam dictum, quod non dictum sit priùs.
Quare æquum est vos cognoscere, atque ignoscere,
Quæ veteres factitârunt, si faciunt novi.
Date operam, et cum silentio animadvertite,
Ut pernoscatis, quid sibi Eunuchus velit.

ACTUS I. SCENA I.

PHÆDRIA. PARMENO.

Ph. QUID igitur faciam? non eam? ne nunc quidem,
Cum arcessor ultro? an potiùs ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Exclusit: revocat. Redeam? non, si me obsecret.
Pa. Si quidem hercle possis, nihil prius, neque fortius:
Verùm si incipies, neque pertendes naviter,
Atque, ubi pati non poteris, cum nemo expetet,
Infectâ pace, ultro ad eam venies, indicans
Te amare, et ferre non posse; actum est! ilicet!
Perîsti! eludet, ubi te victum senserit.
Proin' tu, dum est tempus, etiam atque etiam cogita,
Here: quæ res in se neque consilium neque modum
Habet ullum, eam consilio regere non potes.
In amore hæc omnia insunt vitia; injuriæ,
Suspiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rursum. Incerta hæc si tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,

Quàm si des operam, ut cum ratione insanias.
Et quod nunc tute tecum iratus cogitas,
Egone illam? quæ illum? quæ me? quæ non? sine modò:
Mori me malim: sentiet, qui vir siem;
Hæc verba, unâ mehercle falsâ lacrumulâ,
Quam, oculos terendo miserè, vix vi expresserit,
Restinguet: et te ultro accusabis: et dabis ei
Ultro supplicium. *Ph.* O indignum facinus! nunc ego et
Illam scelestam esse, et me miserum, sentio;
Et tædet; et amore ardeo; et prudens, sciens,
Vivus, vidensque pereo; nec, quid agam, scio.
Pa. Quid agas, nisi ut te redimas captum quàm queas
Minimo? si nequeas paululo, at quanti queas:
Et ne te afflictes. *Ph.* Itane suades? *Pa.* Si sapis:
Neque, præterquam quas ipse amor molestias
Habet, addas; et illas, quas habet, rectè feras.
Sed ecca ipsa egreditur, nostri fundi calamitas;
Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit.

SCENA II.

THAIS. PHÆDRIA. PARMENO.

Th. MISERAM me! vereor ne illud graviùs Phædria
Tulerit, neve aliorsum, atque ego feci, acceperit,
Quòd heri intromissus non est. *Ph.* Totus, Parmeno,
Tremo, horreoque, postquam adspexi hanc. *Pa.* Bono animo es:
Accede ad ignem hunc; jam calesces plus satis.
Th. Quis hìc loquitur? ehem, tun' hìc eras, mi Phædria?
Quid hìc stabas? cur non rectà introibas? *Pa.* Cæterum
De exclusione verbum nullum. *Th.* Quid taces?
Ph. Sanè, quia verò hæ mihi patent semper fores,
Aut quia sum apud te primus. *Th.* Missa istæc face.
Ph. Quid missa? o Thais, Thais! utinam esset mihi
Pars æqua amoris tecum, ac pariter fieret,
Ut aut hoc tibi doleret itidem, ut mihi dolet,
Aut ego istuc abs te factum nihili penderem.
Th. Ne crucia te, obsecro, anime mi, mi Phædria.
Non pol, quò quemquam plùs amem, aut plùs diligam,

Eò feci : sed ita erat res : faciundum fuit.
Pa. Credo, ut fit, misera præ amore exclûsti hunc foras.
Th. Siccine ais, Parmeno? age! sed huc quâ gratiâ
Te arcessi jussi, ausculta. *Ph.* Fiat. *Th.* Dic mihi
Hoc primùm, potin' est hic tacere? *Pa.* Egone? optumè.
Verùm heus tu, hac lege tibi meam adstringo fidem:
Quæ vera audivi, taceo, et contineo optumè;
Sin falsum, aut vanum, aut fictum est, continuò palam est:
Plenus rimarum sum; hac atque illac perfluo.
Proin' tu, taceri si vis, vera dicito.
Th. Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.
Pa. Potest taceri hoc. *Th.* Ibi tum matri parvolam
Puellam dono quidam mercator dedit,
Ex Atticâ hinc abreptam. *Ph.* Civemne? *Th.* Arbitror:
Certum non scimus: matris nomen et patris
Dicebat ipsa: patriam et signa cætera
Neque sciebat, neque per ætatem etiam potuerat.
Mercator hoc addebat, e prædonibus,
Unde emerat, se audîsse, abreptam e Sunio.
Mater ubi accepit, cœpit studiosè omnia
Docere, educare, ita utì si esset filia.
Sororem plerique esse credebant meam.
Ego cum illo, quocum tum uno rem habebam hospite,
Abii huc; qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia.
Pa. Utrumque hoc falsum est: effluet. *Th.* Quî istuc? *Pa.* Quia
Neque tu uno eras contenta, neque solus dedit;
Nam hic quoque bonam magnamque partem ad te attulit.
Th. Ita 'st: sed sine me pervenire, quò volo.
Interea miles, qui me amare occeperat,
In Cariam est profectus: te interea loci
Cognovi: tute scis, post illa quàm intumum
Habeam te, et mea consilia ut tibi credam omnia.
Ph. Ne hoc quidem tacebit Parmeno. *Pa.* Oh, dubiumne id est?
Th. Hoc agite, amabò. Mater mea illic mortua 'st
Nuper. Ejus frater aliquantùm ad rem est avidior.
Is ubi hanc formâ videt honestâ virginem,
Et fidibus scire, pretium sperans, ilico
Producit, vendit. Fortè fortunâ adfuit
Hic meus amicus: emit eam dono mihi,

Imprudens harum rerum, ignarusque omnium.
Is venit: postquam sensit me tecum quoque
Rem habere, fingit causas, ne det, sedulò.
Ait, si fidem habeat, se iri præpositum tibi
Apud me, ac non id metuat, ne, ubi acceperim,
Sese relinquam; velle se illam mihi dare;
Verùm id vereri: sed, ego quantùm suspicor,
Ad virginem animum adjecit. *Ph.* Etiamne amplius?
Th. Nihil; nam quæsivi. Nunc ego eam, mi Phædria,
Multæ sunt causæ, quamobrem cupiam abducere:
Primùm quod soror est dicta; præterea ut suis
Restituam ac reddam: sola sum: habeo hîc neminem;
Neque amicum, neque cognatum; quamobrem, Phædria,
Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Id, amabò, adjuta me, quò id fiat faciliùs.
Sine illum priores partes hosce aliquot dies
Apud me habere. Nihil respondes? *Ph.* Pessuma,
Egon' quidquam cum istis factis tibi respondeam?
Pa. Eu noster! laudo. Tandem perdoluit: vir es.
Ph. At ego nesciebam quorsum tu ires? parvola
Hinc est abrepta; eduxit mater pro suâ:
Soror est dicta: cupio abducere, ut reddam suis.
Nempe omnia hæc nunc verba huc redeunt denique;
Ego excludor; ille recipitur: quâ gratiâ?
Nisi illum plus amas, quàm me, et istam nunc times,
Quæ advecta est, ne illum talem præripiat tibi.
Th. Egon' id timeo? *Ph.* Quid te ergo aliud sollicitat? cedò.
Num solus ille dona dat? nuncubi meam
Benignitatem sensisti in te claudier?
Nonne, ubi mihi dîxti cupere te ex Æthiopiâ
Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quæsivi? porro eunuchùm dîxti velle te,
Quia solæ utuntur his reginæ; repperi.
Heri minas viginti pro ambobus dedi:
Tamen contemtus abs te. Hæc habui in memoriâ:
Ob hæc facta abs te spernor. *Th.* Quid istic, Phædria?
Quanquam illam cupio abducere, atque hac re arbitror
Id fieri posse maxumè; verumtamen,
Potiùs quam te inimicum habeam, faciam ut jusseris.
Ph. Utinam istuc verbum ex animo ac verè diceres,
Potiùs quàm te inimicum habeam. Si istuc crederem

Sincerè dici, quidvis possem perpeti.
Pa. Labascit, victus uno verbo: quam citò!
Th. Ego non ex animo misera dico? quam joco
Rem voluisti a me tandem, quin perfeceris?
Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum
Saltem ut concedas solum? *Ph.* Siquidem biduum;
Verùm ne fiant isti viginti dies.
Th. Profectò non plus biduum, aut —— *Ph.* Aut? nihil moror.
Th. Non fiet: hoc modò sine te exorem. *Ph.* Scilicet
Faciundum est quod vis. *Th.* Meritò amo te. *Ph.* Bene facis.
Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum.
Ita facere certum est: mos gerundus est Thaidi.
Tu, Parmeno, huç fac illi adducantur. *Pa.* Maxumè.
Ph. In hoc biduum, Thais, vale. *Th.* Mi Phædria,
Et tu; numquid vis aliud? *Ph.* Egone quid velim?
Cum milite isto præsens, absens ut sies;
Dies noctesque me ames; me desideres;
Me somnies; me expectes; de me cogites;
Me speres; me te oblectes; mecum tota sis:
Meus fac sis postremò animus, quando ego sum tuus.
Th. Me miseram! forsitan hic mihi parvam habeat fidem,
Atque ex aliarum ingeniis nunc me judicet.
Ego pol, quæ mihi sum conscia, hoc certò scio,
Neque me finxisse falsi quidquam, neque meo
Cordi esse quemquam cariorem hoc Phædriâ:
Et quidquid hujus feci, causâ virginis
Feci; nam me ejus spero fratrem propemodum
Jam repperisse, adolescentem adeò nobilem:
Et is hodie venturum ad me constituit domum.
Concedam hinc intrò, atque exspectabo, dum venit.

ACTUS II. SCENA I.

PHÆDRIA. PARMENO.

Ph. FAC, ita ut jussi; deducantur isti. *Pa.* Faciam. *Ph.* At diligenter.

Pa. Fiet. *Ph.* At maturè. *Pa.* Fiet. *Ph.* Satin' hoc mandatum 'st tibi? *Pa.* Ah!
Rogitare? quasi difficile sit.
Utinam tam aliquid invenire facilè possis, Phædria,
Quàm hoc peribit! *Ph.* Ego quoque unà pereo, quod mihi est carius.
Ne istuc tam iniquo patiare animo. *Pa.* Minimè; quin effectum dabo.
Sed numquid aliud imperas?
Ph. Munus nostrum ornato verbis, quod poteris; et istum æmulum,
Quod poteris, ab eâ pellito.
Pa. Memini, tametsi nullus moneas. *Ph.* Ego rus ibo, atque ibi manebo.
Pa. Censeo. *Ph.* Sed heus tu! *Pa.* Quid vis? *Ph.* Censen' posse me obfirmare,
Et perpeti, ne redeam interea? *Pa.* Te ne? non hercle arbitror.
Nam aut jam revertère, aut mox noctu te adigent horsum insomnia.
Ph. Opus faciam, ut defatiger usque, ingratiis ut dormiam.
Pa. Vigilabis lassus: hoc plus facies. *Ph.* Ah, nihil dicis, Parmeno.
Ejiciunda hercle hæc est mollities animi: nimis me indulgeo.
Tandem non ego illâ caream, si sit opus, vel totum triduum? *Pa.* Hui!
Universum triduum? vide quid agas. *Ph.* Stat sententia.
Pa. Dî boni, quid hoc morbi est? adeon' homines immutarier
Ex amore, ut non cognoscas eundem esse? hoc nemo fuit
Minùs ineptus, magis severus quisquam, nec magis continens.
Sed quis hic est, qui huc pergit? at at! hic quidem est parasitus Gnatho
Militis: ducit secum unà virginem dono huic. Papæ!
Facie honestâ: mirum, ni ego me turpiter hodie hîc dabo
Cum meo decrepito hoc eunucho. Hæc superat ipsam Thaidem.

ACTUS II. SCENA II.

Gnatho. Parmeno.

Gn. Dî immortales! homini homo quid præstat, stulto intelligens!
Quid interest! hoc adeò ex hac re venit in mentem mihi.
Conveni hodie adveniens quemdam mei loci hinc, atque ordinis,
Hominem haud impurum, itidem patria qui abligurierat bona.
Video sentum, squalidum, ægrum, pannis annisque obsitum.
Quid istuc, inquam, ornati est? quoniam miser, quod habui, perdidi. Hem,
Quò redactus sum! omnes noti me, atque amici deserunt.
Hîc ego illum contemsi præ me. Quid, homo, inquam, ignavissime?
Itan' parâsti te, ut spes nulla reliqua in te siet tibi?
Simul consilium cum re amîsti? viden' me ex eodem ortum loco?
Qui color, nitor, vestitus, quæ habitudo est corporis!
Omnia habeo, neque quidquam habeo. Nihil cum est, nihil defit tamen.
At ego infelix, neque ridiculus esse, neque plagas pati
Possum. Quid? tu his rebus credis fieri? totâ erras viâ.
Olim isti fuit generi quondam quæstus apud seclum prius.
Hoc novum est aucupium: ego adeò hanc primus inveni viam.
Est genus hominum, qui esse primos se omnium rerum volunt,
Nec sunt: hos consector. Hisce ego non paro me ut rideant;
Sed his ultro arrideo, et eorum ingenia admiror simul.
Quidquid dicunt, laudo: id rursum si negant, laudo id quoque.
Negat quis? nego: ait? aio. Postremò imperavi egomet mihi
Omnia assentari. Is quæstus nunc est multo uberrimus.
Pa. Scitum hercle hominem! hic homines prorsum ex stultis insanos facit.
Gn. Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum ubi advenimus,

Concurrunt læti mi obviam cupedinarii omnes,
Cetarii, lanii, coqui, fartores, piscatores, aucupes;
Quibus et re salvâ et perditâ profueram, et prosum sæpe.
Salutant; ad cœnam vocant; adventum gratulantur.
Ille ubi miser famelicus videt me esse in tanto honore,
Et tam facilè victum quærere, ibi homo cœpit me obsecrare,
Ut sibi liceret discere id de me: sectari jussi;
Si potis est, tanquam philosophorum habent disciplinæ ex ipsis
Vocabula, parasiti item ut Gnathonici vocentur.
Pa. Viden', otium, et cibus quid faciat alienus? *Gn.* Sed ego cesso
Ad Thaidem hanc deducere, et rogitare ad cœnam ut veniat?
Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem video,
Rivalis servum. Salva res est: nimirum hîc homines frigent.
Nebulonem hunc certum est ludere. *Pa.* Hice hoc munere arbitrantur
Suam Thaidem esse. *Gn.* Plurimâ salute Parmenonem
Summum suum impertit Gnatho. Quid agitur? *Pa.* Statur. *Gn.* Video.
Num quidnam quod nolis, vides? *Pa.* Te. *Gn.* Credo; at numquid aliud?
Pa. Quî dum? *Gn.* Quia tristis es. *Pa.* Nihil equidem. *Gn.* Ne sis: sed quid videtur
Hoc tibi mancipium? *Pa.* Non malum hercle. *Gn.* Uro hominem. *Pa.* Ut falsus animi 'st!
Gn. Quàm hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse? *Pa.* Hoc nunc dicis,
Ejectos hinc nos: omnium rerum, heus, vicissitudo est.
Gn. Sex ego te totos, Parmeno, hos mênses quietum reddam,
Ne sursum, deorsum cursites, neve usque ad lucem vigiles.
Ecquid beo te? *Pa.* Men'? papæ! *Gn.* Sic soleo amicos. *Pa.* Laudo.
Gn. Detineo te fortasse: tu profectus aliò fueras.
Pa. Nusquam. *Gn.* Tum tu igitur paululum da mihi operæ: fac ut admittar
Ad illam. *Pa.* Age modò; nunc tibi patent fores hæ, quia istam ducis.
Gn. Num quem evocari hinc vis foras? *Pa.* Sine, biduum hoc prætereat:

Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus,
Næ tu istas, faxo, calcibus sæpe insultabis frustra.
Gn. Etiam nunc hîc stas, Parmeno? eho? numnam hîc relictus custos,
Ne quis fortè internuncius clam a milite ad istam cursitet?
Pa. Facetè dictum: mira verò militi quæ placeant.
Sed video herilem filium minorem huc advenire.
Miror quid ex Piræeo abierit; nam ibi custos publicè est nunc.
Non temerè est; et properans venit: nescio quid circumspectat.

SCENA III.

CHÆREA. PARMENO.

Ch. OCCIDI.
Neque virgo est usquam; neque ego, qui illam e conspectu amisi meo.
Ubi quæram? ubi investigem? quem percontor? quam insistam viam?
Incertus sum: una hæc spes est; ubi ubi est, diu celari non potest.
O faciem pulchram! deleo omnes dehinc ex animo mulieres.
Tædet quotidianarum harum formarum. *Pa.* Ecce autem alterum!
Nescio quid de amore loquitur: O infortunatum senem!
Hic verò est, qui si occeperit, ludum jocumque dices
Fuisse illum alterum, præut hujus rabies quæ dabit.
Ch. Ut illum Dî Deæque senium perdant, qui me hodie remoratus est,
Meque adeò, qui restiterim; tum autem, qui illum flocci-fecerim.
Sed eccum Parmenonem! salve. *Pa.* Quid tu es tristis? quidve es alacris?
Unde is? *Ch.* Egone? nescio hercule, neque unde eam, neque quorsum eam:
Ita prorsum oblitus sum mei.
Pa. Quî, quæso? *Ch.* Amo. *Pa.* Hem! *Ch.* Nunc, Parmeno, te ostendes, qui vir sies.

Scis te mihi sæpe pollicitum esse; Chærea, aliquid inveni
Modò quod ames; in eâ re utilitatem ego faciam ut cognoscas meam;
Cum in cellulam ad te patris penum omnem congerebam clanculum.
Pa. Age, inepte! *Ch.* Hoc hercle factum est: fac sis nunc promissa appareant;
Sive adeò digna res est, ubi tu nervos intendas tuos.
Haud similis virgo est virginum nostrarum, quas matres student
Demissis humeris esse, vincto pectore, ut graciles sient.
Si qua est habitior paullo, pugilem esse aiunt; deducunt cibum.
Tametsi bona 'st natura, reddunt curaturâ junceas:
Itaque ergo amantur. *Pa.* Quid tua istæc? *Ch.* Nova figura oris. *Pa.* Papæ!
Ch. Color verus, corpus solidum, et succi plenum. *Pa.* Anni? *Ch.* Anni? sexdecim.
Pa. Flos ipse. *Ch.* Hanc tu mihi vel vi, vel clam, vel precariò,
Fac tradas: meâ nihil refert, dum pòtiar modò.
Pa. Quid? virgo cuja est? *Ch.* Nescio hercle. *Pa.* Unde est? *Ch.* Tantumdem. *Pa.* Ubi habitat?
Ch. Ne id quidem. *Pa.* Ubi vidisti? *Ch.* In viâ. *Pa.* Quâ ratione amîsti?
Ch. Id equidem adveniens mecum stomachabar modò;
Nec quemquam esse ego hominem arbitror, cui magis bonæ
Felicitates omnes adversæ sient.
Pa. Quid hoc est sceleris? *Ch.* Perii. *Pa.* Quid factum 'st? *Ch.* Rogas?
Patris cognatum, atque æqualem, Archidemidem,
Novistin'? *Pa.* Quid ni? *Ch.* Is, dum sequor hanc, fit mihi obviam.
Pa. Incommodè hercle. *Ch.* Immo enimvero infeliciter;
Nam incommoda alia sunt dicenda, Parmeno.
Illum liquet mihi dejerare, his mensibus
Sex septem prorsum non vidisse proximis,
Nisi nunc, cum minimè vellem, minimèque opus fuit.
Eho, nonne hoc monstri simile 'st? quid ais? *Pa.* Maxumè.
Ch. Continuò adcurrit ad me, quàm longè quidem,
Incurvus, tremulus, labiis demissis, gemens.

Heus! heus! tibi dico, Chærea, inquit. Restiti.
Scin' quid ego te volebam? dic. Cras est mihi
Judicium. Quid tum? ut diligenter nunties
Patri, advocatus manè mihi esse ut meminerit.
Dum hæc dicit, abiit hora. Rogo, num quid velit?
Rectè, inquit: abeo. Cum huc respicio ad virginem,
Illa sese interea commodùm huc advorterat
In hanc nostram plateam. *Pa.* Mirum, ni hanc dicit, modò
Huic quæ data est dono. *Ch.* Huc cum advenio, nulla erat.
Pa. Comites secuti scilicet sunt virginem?
Ch. Verum: parasitus cum ancillâ. *Pa.* Ipsa est: ilicet!
Desine: jam conclamatum est. *Ch.* Alias res agis.
Pa. Istuc ago quidem. *Ch.* Nostin' quæ sit? dic mihi:
Aut vidistin'? *Pa.* Vidi; novi: scio, quò abducta sit.
Ch. Eho, Parmeno mi, nostin'? *Pa.* Novi. *Ch.* Et scis ubi siet?
Pa. Huc deducta est ad meretricem Thaidem: ei dono data est.
Ch. Quis is est tam potens cum tanto munere hoc? *Pa.* Miles Thraso,
Phædriæ rivalis. *Ch.* Duras fratris partes prædicas.
Pa. Immo enim si scias, quod donum huic dono contra comparet,
Tum magis id dicas. *Ch.* Quodnam quæso hercle? *Pa.* Eunuchum. *Ch.* Illumne obsecro
Inhonestum hominem, quem mercatus est herì, senem, mulierem?
Pa. Istunc ipsum. *Ch.* Homo quatietur certè cum dono foras.
Sed istam Thaidem non scivi nobis vicinam. *Pa.* Haud diu est.
Ch. Perii! nunquamne etiam me illam vidisse? ehodum dic mihi;
Estne, ut fertur, formâ? *Pa.* Sanè. *Ch.* At nihil ad nostram hanc. *Pa.* Alia res est.
Ch. Obsecro hercle, Parmeno, fac ut potiar. *Pa.* Faciam sedulò, ac
Dabo operam; adjuvabo: numquid me aliud vis? *Ch.* Quò nunc is? *Pa.* Domum,
Ut mancipia hæc, ita ut jussit frater, deducam ad Thaidem.
Ch. O fortunatum istum eunuchum, qui quidem in hanc detur domum!

Pa. Quid ita? *Ch.* Rogitas? summâ formâ semper conservam domi
Videbit; conloquetur; aderit unà in unis ædibus:
Cibum nonnumquam capiet cum eâ; interdum propter dormiet.
Pa. Quid si nunc tute fortunatus fias? *Ch.* Quâ re, Parmeno?
Responde. *Pa.* Capias tu illius vestem. *Ch.* Vestem? quid tum postea?
Pa. Pro illo te ducam. *Ch.* Audio. *Pa.* Te esse illum dicam. *Ch.* Intelligo.
Pa. Tu illis fruare commodis, quibus tu illum dicebas modò;
Cibum unà capias, adsis, tangas, ludas, propter dormias;
Quandoquidem illarum neque te quisquam novit, neque scit qui sies.
Præterea forma, et ætas ipsa 'st, facilè ut pro eunucho probes.
Ch. Dixti pulchrè: nunquam vidi melius consilium dari.
Agè, eamus intrò: nunc jam orna me; abduc, duc, quantum potes.
Pa. Quid agis? jocabar equidem. *Ch.* Garris. *Pa.* Peril: quid ego egi miser?
Quò trudis? perculeris jam tu me: tibi equidem dico, mane.
Ch. Eamus. *Pa.* Pergin'? *Ch.* Certum est. *Pa.* Vide ne nimiùm calidum hoc sit modò.
Ch. Non est profectò: sine. *Pa.* At enim istæc in me cudetur faba. *Ch.* Ah!
Pa. Flagitium facimus. *Ch.* An id flagitium est, si in domum meretriciam
Deducar; et illis crucibus, quæ nos, nostramque adolescentiam
Habent despicatam, et quæ nos semper omnibus cruciant modis,
Nunc referam gratiam; atque eas itidem fallam, ut ab illis fallimur?
An potiùs hæc pati? æquum est fieri, ut a me ludatur dolis:
Quod qui rescierint, culpent: illud meritò factum omnes putent.
Pa. Quid istuc? si certum est facere, facias: verùm, ne post conferas

Culpam in me. *Ch.* Non faciam. *Pa.* Jubesne? *Ch.* Jubeo, cogo, atque impero.
Nunquam defugiam auctoritatem: sequere. *Pa.* Dî vortant bene.

ACTUS III. SCENA I.

THRASO. GNATHO. PARMENO.

Th. MAGNAS verò agere gratias Thais mihi?
Gn. Ingenteis. *Th.* Ain' tu? læta 'st? *Gn.* Non tam ipso quidem
Dono, quàm abs te datum esse: id verò seriò
Triumphàt. *Pa.* Huc proviso, ut, ubi tempus siet,
Deducam: sed eccum militem! *Th.* Est istuc datum
Profectò, ut grata mihi sint, quæ facio, omnia.
Gn. Advorti hercle animum. *Th.* Vel rex semper maxumas
Mihi agebat, quidquid feceram; aliis non item.
Gn. Labore alieno magnam partam gloriam
Verbis sæpe in se transmovet, qui habet salem,
Quod in te est. *Th.* Habes. *Gn.* Rex te ergo in oculis. *Th.* Scilicet.
Gn. Gestire. *Th.* Verò: credere omnem exercitum,
Consilia. *Gn.* Mirum. *Th.* Tum sicubi eum satias
Hominum, aut negotî si quando odium ceperat,
Requiescere ubi volebat; quasi: nostin'? *Gn.* Scio:
Quasi ubi illam exspueret miseriam ex animo. *Th.* Tenes.
Tum me convivam solum abducebat sibi. *Gn.* Hui!
Regem elegantem narras. *Th.* Immo sic homo est
Perpaucorum hominum. *Gn.* Immo nullorum arbitror,
Si tecum vivit. *Th.* Invidere omnes mihi;
Mordere clanculum: ego non flocci pendere.
Illi invidere miserè: verùm unus tamen
Impensè, elephantis quem Indicis præfecerat.
Is ubi molestus magis est, Quæso, inquam, Strato,
Eòne es ferox, quia habes imperium in belluas?
Gn. Pulchrè mehercle dictum, et sapienter. Papæ!
Jugulâras hominem. Quid ille? *Th.* Mutus ilico.
Gn. Quidni esset? *Pa.* Dii vostram fidem! hominem perditum

Miserumque, et illum sacrilegum. *Th.* Quid illud, Gnatho,
Quo pacto Rhodium tetigerim in convivio,
Nunquid tibi dixi? *Gn.* Nunquam: sed narra, obsecro.
Plus millies audivi. *Th.* Unà in convivio
Erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus.
Fortè habui scortum: cœpit ad id adludere,
Et me irridere. Quid agis, inquam, homo impudens?
Lepus tute es, et pulpamentum quæris? *Gn.* Ha, ha, he
Th. Quid est? *Gn.* Facetè, lepidè, lautè: nihil supra.
Tuumne, obsecro te, hoc dictum erat? vetus credidi.
Th. Audieras? *Gn.* Sæpe; et fertur in primis. *Th.* Meum est.
Gn. Dolet, dictum imprudenti adolescenti et libero.
Pa. At te Dî perdant. *Gn.* Quid ille, quæso? *Th.* Perditus.
Risu omnes, qui aderant, emoriri: denique
Metuebant omnes jam me. *Gn.* Non injuriâ.
Th. Sed heus tu, purgon' ego me de istac Thaidi,
Quòd eam me amare suspicata 'st? *Gn.* Nihil minus.
Immo auge magis suspicionem. *Th.* Cur? *Gn.* Rogas?
Scin'? si quando illa mentionem Phædriæ
Facit, aut si laudat, te ut malè urat. *Th.* Sentio.
Gn. Id ut ne fiat, hæc res sola est remedio.
Ubi nominabit Phædriam, tu Pamphilam
Continuò: si quando illa dicet, Phædriam
Intromittamus commissatum: tu, Pamphilam
Cantatum provocemus. Si laudabit hæc
Illius formam, tu hujus contra. Denique
Par pari referto; quod eam mordeat.
Th. Siquidem me amaret, tum istuc prodesset, Gnatho.
Gn. Quando illud, quod tu das, exspectat, atque amat:
Jam dudum te amat, jam dudum illi facile fit,
Quod doleat; metuit semper, quem ipsa nunc capit
Fructum, ne quando iratus tu aliò conferas.
Th. Bene dîxti: at mihi istuc non in mentem venerat.
Gn. Ridiculum: non enim cogitâras: cæterum
Idem hoc tute meliùs quantò invenisses, Thraso!

SCENA II.

THAIS. THRASO. PARMENO. GNATHO. PYTHIAS.

Th. AUDIRE vocem visa sum modò militis.
Atque eccum! Salve, mi Thraso. *Thr.* O Thais mea,
Meum suavium, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicinâ istac? *Pa.* Quam venustè! quod dedit
Principium adveniens! *Th.* Plurimum merito tuo.
Gn. Eamus ergo ad cœnam: quid stas? *Pa.* Hem alterum:
Ex homine hunc natum dicas? *Thr.* Ubi vis, non moror.
Pa. Adibo, atque adsimulabo, quasi nunc exeam.
Ituran', Thais, quopiam es? *Th.* Ehem! Parmeno,
Bene fecisti: hodie itura. *Pa.* Quò? *Th.* Quid? hunc non vides?
Pa. Video, et me tædet: ubi vis, dona adsunt tibi
A Phædriâ. *Thr.* Quid stamus? cur non imus hinc?
Pa. Quæso hercle ut liceat, pace quod fiat tuâ,
Dare huic quæ volumus, convenire et conloqui.
Thr. Perpulchra credo dona, haud nostris similia.
Pa. Res indicabit. Heus, jubete istos foras
Exire, quos jussi, ociùs: procede tu huc.
Ex Æthiopiâ est usque hæc. *Thr.* Hîc sunt tres minæ.
Gn. Vix. *Pa.* Ubi tu es, Dore? accede huc. Hem eunuchum tibi!
Quàm liberali facie, quàm ætate integrâ!
Th. Ita me Dî ament, honestus est. *Pa.* Quid tu ais, Gnatho?
Numquid habes, quod contemnas? quid tu autem, Thraso?
Tacent; satis laudant. Fac periculum in literis,
Fac in palæstrâ, in musicis: quæ liberum
Scire æquum est adolescentem, solertem dabo.
Thr. Ego illum eunuchum, si opus sit, vel sobrius.
Pa. Atque hæc qui misit, non sibi soli postulat
Te vivere, et suâ causâ excludi cæteros:
Neque pugnas narrat, neque cicatrices suas
Ostentat; neque tibi obstat, quod quidam facit:
Verùm, ubi molestum non erit, ubi tu voles,
Ubi tempus tibi erit, sat habet, si tum recipitur.
Thr. Apparet servum hunc esse domini pauperis
Miserique. *Gn.* Nam hercle nemo posset, sat scio.

Qui haberet, qui pararet alium, hunc perpeti.
Pa. Tace tu, quem ego esse infra infimos omneis puto
Homines; nam qui huic animum assentari induxeris,
E flammâ petere te cibum posse arbitror.
Thr. Jamne imus? *Th.* Hos priùs introducam, et, quæ volo,
Simul imperabo: post continuò exeo.
Thr. Ego hinc abeo; tu istam opperire. *Pa.* Haud convenit,
Unà ire cum amicâ imperatorem in viâ.
Thr. Quid tibi ego multa dicam? domini similis es.
Gn. Ha, ha, he. *Thr.* Quid rides? *Gn.* Istuc quod dixti modò;
Et illud de Rhodio dictum in mentem venit:
Sed Thais exit. *Thr.* Abi præ, curre, ut sint domi
Parata. *Gn.* Fiat. *Th.* Diligenter, Pythias,
Fac cures, si Chremes huc fortè advenerit,
Ut ores, primùm ut maneat: si id non commodum est,
Ut redeat: si id non poterit, ad me adducito.
Py. Ita faciam. *Th.* Quid? quid aliud volui dicere?
Ehem, curate istam diligenter virginem.
Domi adsitis, facite. *Thr.* Eamus. *Th.* Vos me sequimini.

SCENA III.

CHREMES. PYTHIAS.

Ch. PROFECTO quantò magis magisque cogito,
Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum:
Ita me video ab eâ astutè labefactarier.
Jam tum cum primùm jussit me ad se arcessier;
Roget quis, quid tibi cum illâ? ne nôram quidem;
Ubi veni, causam, ut ibi manerem, repperit.
Ait, rem divinam fecisse, et rem seriam
Velle agere mecum. Jam tum erat suspicio,
Dolo malo hæc fieri omnia: ipsa accumbere
Mecum, mihi sese dare, sermonem quærere.
Ubi friget, huc evasit; quàm pridem pater
Mihi et mater mortui essent: dico, jam diu.
Rus Sunii ecquod haberem, et quàm longè a mari?
Credo ei placere hoc: sperat se a me avellere.
Postremò, ecqua inde parva periisset soror?

Ecquis cum eâ unà? quid habuisset, cum perit?
Ecquis eam posset noscere? Hæc cur quæritet?
Nisi si illa fortè, quæ olim periit parvula
Soror, hanc se intendit esse, ut est audacia.
Verùm ea si vivit, annos nata 'st sedecim,
Non major. Thais, quàm ego sum, majuscula 'st.
Misit porro orare, ut venirem, seriò.
Aut dicat quod volt; aut molesta ne siet:
Non hercle veniam tertiò. Heus, heus. Ecquis hic?
Ego sum Chremes. *Py.* O capitulum lepidissimum!
Ch. Dico ego mihi insidias fieri. *Py.* Thais maxumo
Te orabat opere, ut cras redires. *Ch.* Rus eo.
Py. Fac amabò. *Ch.* Non possum, inquam. *Py.* At tu apud nos hîc mane,
Dum redeat ipsa. *Ch.* Nihil minùs. *Py.* Cur, mi Chremes?
Ch. Malam rem! hinc abis? *Py.* Si istuc ita certum est tibi,
Amabò, ut illuc transeas, ubi illa est. *Ch.* Eo.
Py. Abi, Dorias, citò hunc deduce ad militem.

SCENA IV.

Antipho.

Heri aliquot adolescentuli coïmus in Piræeo,
In hunc diem ut de symbolis essemus. Chæream ei rei
Præfecimus; dati annuli; locus, tempus constitutum est.
Præteriit tempus; quo in loco dictum est, parati nihil est.
Homo ipse nusquam est; neque scio quid dicam, aut quid conjectem.
Nunc mihi hoc negotî cæteri dedere, ut illum quæram;
Idque adeò visam, si domi est. Quisnam hic a Thaide exit?
Is est, an non est? ipsus est. Quid hoc hominis! qui hic ornatu' est?
Quid illud mali est? nequeo satis mirari, neque conjicere.
Nisi quidquid est, procul hinc lubet priùs, quid sit, sciscitari.

SCENA V.

CHÆREA. ANTIPHO.

Ch. NUMQUIS hîc est? nemo est: numquis hinc me sequitur? nemo homo 'st.
Jamne erumpere hoc licet mihi gaudium? prô Jupiter!
Nunc est profectò, interfici cum perpeti me possum,
Ne hoc gaudium contaminet vita ægritudine aliquâ.
Sed neminemne curiosum intervenire nunc mihi,
Qui me sequatur; quoquo eam, rogitando obtundat, enecet;
Quid gestiam, aut quid lætus sim; quò pergam, unde emergam; ubi siem
Vestitum hunc nactus; quid mihi quæram; sanus sim, anne insaniam?
An. Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam video velle, inibo.
Chærea, quid est, quod sic gestis? quid sibi hic vestitus quærit?
Quid est, quod lætus sis? quid tibi vis? satin' sanus? quid me adspectas?
Quid taces? *Ch.* O festus dies hominis! amice, salve.
Nemo 'st hominum, quem ego nunc magis cuperem videre quàm te.
An. Narra istuc quæso quid siet. *Ch.* Immo ego te obsecro hercle ut audias.
Nostin' hanc, quam amat frater? *An.* Novi, nempe, opinor Thaidem.
Ch. Istam ipsam. *An.* Sic commemineram. *Ch.* Quædam hodie est ei dono data
Virgo. Quid ego ejus tibi nunc faciem prædicem, aut laudem, Antipho,
Cum ipsum me nôris, quàm elegans formarum spectator siem?
In hac commotus sum. *An.* Ain' tu? *Ch.* Primam dices, scio, si videris.
Quid multa verba? amare cœpi. Fortè fortunâ domi
Erat quidam eunuchus, quem mercatus fuerat frater Thaidi;
Neque is deductus etiamdum ad eam. Submonuit me Parmeno

Ibi servus, quod ego arripui. *An.* Quid id est? *Ch.* Tacitus citiùs audies.
Ut vestem cum eo mutem, et pro illo jubeam me illuc deducier.
An. Pro eunuchon'? *Ch.* Sic est. *An.* Quid ex eâ re tandem ut caperes commodi?
Ch. Rogas? viderem, audirem, essem unà, quâ cum cupiebam, Antipho.
Num parva causa, aut parva ratio 'st? traditus sum mulieri.
Illa ilico ubi me accepit, læta verò ad se abducit domum:
Commendat virginem. *An.* Cui? tibine? *Ch.* Mihi. *An.* Satis tutò tamen.
Ch. Edicit, ne vir quisquam ad eam adeat; et mihi, ne abscedam, imperat;
In interiore parte ut maneam solus cum solâ: annuo,
Terram intuens modestè. *An.* Miser! *Ch.* Ego, inquit, ad cœnam hinc eo.
Abducit secum ancillas: paucæ, quæ circum illam essent, manent
Novitiæ puellæ: continuò hæc adornant, ut lavet.
Adhortor, properent: dum apparatur, virgo in conclavi sedet,
Suspectans tabulam quandam pictam, ubi inerat pictura hæc: Jovem
Quo pacto Danaæ misisse aiunt quondam in gremium imbrem aureum.
Egomet quoque id spectare cœpi; et, quia consimilem luserat
Jam olim ille ludum, impendio magis animus gaudebat mihi;
Deum sese in hominem convertisse, atque in alienas tegulas
Venisse clanculum per impluvium, fucum factum mulieri.
At quem Deum? qui templa cœli summa sonitu concutit.
Ego homuncio hoc non facerem? ego illud verò ita feci, ac lubens.
Dum hæc mecum reputo, arcessitur lavatum interea virgo:
It, lavit, redit: deinde eam in lectum illæ conlocant.
Sto exspectans, si quid mihi imperent. Venit una; heus tu, inquit, Dore,
Cape hoc flabellum, et ventulum huic sic facito, dum lavamus:

Ubi nos laverimus, si voles, lavato. Accipio tristis.
An. Tum equidem istuc os tuum impudens videre nimiùm vellem;
Qui esset status, flabellum tenere te asinum tantum.
Ch. Vix elocuta 'st hoc, foras simul omnes proruunt se:
Abeunt lavatum: perstrepunt, ita ut fit, domini ubi absunt.
Interea somnus virginem opprimit: ego limis specto,
Sic per flabellum clanculum; simul alia circumspecto,
Satin' explorata sint. Video esse: pessulum ostio obdo.
An. Quid tum? *Ch.* Quid? quid tum? fatuè. *An.* Fateor. *Ch.* An ego occasionem
Mihi ostentatam, tantam, tam brevem, tam optatam, tam insperatam,
Amitterem? tum pol ego is essem verè, qui simulabar.
An. Sanè hercle ut dicis: sed interim de symbolis quid actum est?
Ch. Paratum est. *An.* Frugi es. Ubi? domin'? *Ch.* Immo apud libertum Discum.
An. Perlongè 'st: sed tanto ociùs properemus: muta vestem.
Ch. Ubi mutem? perii: nam domo exulo nunc: metuo fratrem,
Ne intus sit; porro autem, pater ne rure redierit jam.
An. Eamus ad me: ibi proximum est, ubi mutes. *Ch.* Rectè dicis.
Eamus; et de istac simul, quo pacto porro possim
Potiri, consilium volo capere unà tecum. *An.* Fiat.

ACTUS IV. SCENA I.

DORIAS.

ITA me Dii bene ament, quantùm ego illum vidi, nonnihil timeo misera,
Ne quam ille hodie insanus turbam faciat, aut vim Thaidi.
Nam postquam iste advenit Chremes adolescens, frater virginis,
Militem rogat, ut illum admitti jubeat: ille continuò irasci;
Neque negare audere: Thais porro instare, ut hominem invitet.
Id faciebat retinendi illius causâ, quia illa, quæ cupiebat

De sorore ejus indicare, ad eam rem tempus non erat.
Invitat tristis : mansit : ibi illa cum illo sermonem occipit.
Miles verò sibi putare adductum ante oculos æmulum :
Voluit facere contra huic ægrè. Heus! inquit, puer, Pamphilam
Arcesse, ut delectet hîc nos. Illa exclamat, minimè gentium!
In convivium illam? miles tendere : inde ad jurgium.
Interea aurum sibi clam mulier demit; dat mihi ut auferam.
Hoc est signi; ubi primùm poterit, se illinc subducet, scio.

SCENA II.

Phædria.

Dum rus eo, cœpi egomet mecum inter vias,
Ita ut fit, ubi quid in animo est molestiæ,
Aliam rem ex aliâ cogitare, et ea omnia in
Pejorem partem. Quid opus est verbis? dum hæc puto,
Præterii imprudens villam : longè jam abieram,
Cum sensi : redeo rursum, malè verò me habens.
Ubi ad ipsum veni diverticulum, constiti.
Occepi mecum cogitare : Hem! biduum hîc
Manendum est soli sine illâ? quid tum postea?
Nihil est : quid? nihil? si non tangendi copia 'st,
Eho, ne videndi quidem erit? si illud non licet,
Saltem hoc licebit. Certè extremâ lineâ
Amare haud nihil est. Villam prætereo sciens.
Sed quid hoc, quòd timida subitò egreditur Pythias?

SCENA III.

Pythias. Phædria. Dorias.

Py. Ubi ego illum scelerosum, misera, atque impium inveniam? aut ubi quæram?
Hoccine tam audax facinus facere esse ausum? *Ph.* Perii! hoc quid sit vereor.
Py. Quin etiam insuper scelus, postquam ludificatus est virginem,

Vestem omnem miseræ discidit: tum ipsam capillo conscidit.
Ph. Hem! *Py.* Qui nunc si detur mihi,
Ut ego unguibus facilè illi in oculos involem venefico!
Ph. Nescio, quid profectò absente nobis turbatum 'st domi.
Adibo. Quid istuc? quid festinas? aut quem quæris, Pythias?
Py. Ehem, Phædria, egon'? quem quæram? abi hinc, quò dignus, cum donis tuis
Tam lepidis. *Ph.* Quid istuc est rei?
Py. Rogas me? Eunuchum quem dedisti nobis quas turbas dedit!
Virginem, quam heræ dono dederat miles, vitiavit. *Ph.* Quid ais!
Py. Perii. *Ph.* Temulenta es. *Py.* Utinam sic sient, qui mihi malè volunt!
Do. Au, obsecro, mea Pythias, quid istuc nam monstri fuit?
Ph. Insanis: qui istuc facere eunuchus potuit? *Py.* Ego illum nescio
Qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipsa indicat.
Virgo ipsa lacrumat, neque cum rogites, quid sit, audet dicere.
Ille autem bonus vir nusquam apparet: etiam hoc misera suspicor,
Aliquid domo abeuntem abstulisse. *Ph.* Nequeo mirari satis,
Quò ille abire ignavus possit longiùs; nisi si domum
Fortè ad nos rediit. *Py.* Vise amabò, num sit. *Ph.* Jam faxo scies.
Do. Perii! obsecro tam infandum facinus, mea tu, ne audivi quidem.
Py. At pol ego amatores mulierum esse audieram eos maxumos;
Sed nihil potesse: verum miseræ non in mentem venerat;
Nam illum aliquò conclusissem, neque illi commisissem virginem.

SCENA IV.

PHÆDRIA. DORUS. PYTHIAS. DORIAS.

Ph. Exi foras, sceleste! at etiam restitas,
Fugitive? prodi, malè conciliate. *Do.* Obsecro. *Ph.* Oh!
Illud vide; os ut sibi distorsit carnufex!
Quid huc reditio 'st? quid vestis mutatio?
Quid narras? paullum si cessâssem, Pythias,
Domi non offendissem: ita jam adornabat fugam.
Py. Habesne hominem, amabò? *Ph.* Quidni habeam?
Py. O factum bene!
Do. Istuc pol verò bene. *Py.* Ubi est? *Ph.* Rogitas? non vides?
Py. Videam? obsecro quem? *Ph.* Hunc scilicet. *Py.* Quis hic est homo?
Ph. Qui ad vos deductus hodie est. *Py.* Hunc oculis suis
Nostrarum numquam quisquam vidit, Phædria.
Ph. Non vidit? *Py.* An tu hunc credidisti esse, obsecro,
Ad nos deductum? *Ph.* Nam quem? alium habui neminem.
Py. Au!
Ne comparandus hic quidem ad illum est: ille erat
Honestâ facie et liberali. *Ph.* Ita visus est
Dudum, quia variâ veste exornatus fuit:
Nunc eò tibi videtur fœdus, quia illam non habet.
Py. Tace, obsecro; quasi verò paullum intersiet.
Ad nos deductus hodie est adolescentulus,
Quem tu verò videre velles, Phædria.
Hic est vetus, vietus, veternosus senex,
Colore mustellino. *Ph.* Hem, quæ hæc est fabula?
Eò redigis me, ut, quid egerim, egomet nesciam.
Eho tu! emin' ego te? *Do.* Emisti. *Py.* Jube, mihi denuo
Respondeat. *Ph.* Roga. *Py.* Venistin' hodie ad nos? negat.
At ille alter venit, annos natus sedecim,
Quem secum adduxit Parmeno. *Ph.* Age dum, hoc mihi expedi
Primùm: istam quam habes, unde habes, vestem? taces?
Monstrum hominis! non dicturus? *Do.* Venit Chærea.
Ph. Fraterne? *Do.* Ita. *Ph.* Quando? *Do.* Hodie. *Ph.* Quàm dudum? *Do.* Modò.

Ph. Quîcum? *Do.* Cum Parmenone. *Ph.* Nôrasne eum priùs?
Do. Non; nec, quis esset, unquam audieram dicier.
Ph. Unde igitur fratrem meum esse sciebas? *Do.* Parmeno
Dicebat eum esse: is dedit mihi hanc vestem. *Ph.* Occidi.
Do. Meam ipse induit: post unà ambo abierunt foras.
Py. Jam satis credis sobriam esse me, et nihil mentitam tibi?
Jam satis certum est, virginem vitiatam esse? *Ph.* Age nunc, bellua,
Credis huic quod dicit? *Py.* Quid isti credam? res ipsa indicat.
Ph. Concede istuc paululum: audin'? etiam nunc paululum: sat est.
Dic dum hoc rursum: Chærea tuam vestem detraxit tibi?
Do. Factum. *Ph.* Et eâ est indutus? *Do.* Factum. *Ph.* Et pro te huc deductus est? *Do.* Ita.
Ph. Jupiter magne! ô scelestum atque audacem hominem! *Py.* Væ mihi!
Etiam nunc non credis, indignis nos esse irrisas modis?
Ph. Mirum ni tu credis, quod iste dicit: quid agam nescio.
Heus! negato rursum. Possumne ego hodie ex te exsculpere
Verum? vidistin' fratrem Chæream? *Do.* Non. *Ph.* Non potest sine
Malo fateri, video: sequere hac: modò ait, modò negat.
Ora me. *Do.* Obsecro te verò, Phædria. *Ph.* I intrò nunc jam. *Do.* Oi, ei.
Ph. Alio pacto honestè quo modo hinc abeam nescio.
Actum est, siquidem tu me hîc etiam, nebulo, ludificabere.
Py. Parmenonis tam scio esse hanc technam, quàm me vivere.
Dor. Sic est. *Py.* Inveniam pol hodie, parem ubi referam gratiam.
Sed nunc, quid faciendum censes, Dorias? *Dor.* De istac rogas
Virgine? *Py.* Ita: utrùm taceamne, an prædicem? *Dor.* Tu pol, si sapis,
Quod scis, nescis, neque de eunucho, neque de vitio virginis:
Hac re, et te omni turbâ evolves, et illi gratum feceris.
Id modò dic, abîsse Dorum. *Py.* Ita faciam. *Dor.* Sed videon' Chremem?

Thais jam aderit. *Py.* Quid ita? *Dor.* Quia cum indè abeo, jam tum inceperat
Turba inter eos. *Py.* Aufer aurum hoc: ego scibo ex hoc quid siet.

SCENA V.

Chremes. Pythias.

Ch. At at! data hercle verba mihi sunt: vicit vinum quod bibi:
Ac, dum accubabam, quàm videbar mihi esse pulchrè sobrius!
Postquam surrexi, neque pes, neque mens satis suum officium facit.
Py. Chremes! *Ch.* Quis est? ehem Pythias. Vah, quantò nunc formosior
Videre mihi, quàm dudum! *Py.* Certè tu quidem pol et multò hilarior.
Ch. Verbum hercle hoc verum est; sine Cerere et Libero friget Venus.
Sed Thais multò ante venit? *Py.* Anne abiit jam a milite?
Ch. Jamdudum; ætatem: lites sunt inter eos factæ maxumæ.
Py. Nihil dixit tum, ut sequerere sese? *Ch.* Nihil, nisi abiens mihi innuit.
Py. Eho, nonne id sat erat? *Ch.* At nesciebam id dicere illam; nisi quia
Correxit miles; quod intellexi minùs: nam me extrusit foras.
Sed eccam ipsam: miror ubi ego huic antevorterim.

SCENA VI.

Thais. Chremes. Pythias.

Th. Credo equidem illum jam adfuturum esse, ut illam a me eripiat. Sine veniat!
Atqui si illam digito attigerit uno, oculi illico effodientur.

Usque adeò ego illius ferre possum ineptias, et magnifica verba,
Verba dum sint: verùm enim si ad rem conferentur, vapulabit.
Ch. Thais, ego jam dudum hîc adsum. *Th.* O mi Chreme, te ipsum exspectabam.
Scin' tu turbam hanc propter te esse factam, et adeò ad te attinere hanc
Omnem rem? *Ch.* Ad me? quî, quæso, istuc? *Th.* Quia, dum tibi sororem studeo
Reddere et restituere, hæc atque hujusmodi sum multa passa.
Ch. Ubi ea est? *Th.* Domi apud me. *Ch.* Hem! *Th.* Quid est?
Educta ita, utì teque illâque dignum est. *Ch.* Quid ais? *Th.* Id quod res est.
Hanc tibi dono do, neque repeto pro illâ quidquam abs te pretii.
Ch. Et habetur, et refertur, Thais, a me, ita utì merita es, gratia.
Th. At enim cave, ne priùs, quàm hanc a me accipias, amittas, Chreme;
Nam hæc ea 'st, quam miles a me vi nunc ereptum venit.
Abi tu, cistellam, Pythias, domo effer cum monumentis.
Ch. Viden' tu illum, Thais? *Py.* Ubi sita 'st? *Th.* In risco. Odiosa cessas?
Ch. Militem secum ad te quantas copias adducere?
Atat. *Th.* Num formidolosus, obsecro, es, mi homo? *Ch.* Apage sis:
Egon' formidolosus? nemo 'st hominum, qui vivat, minùs.
Th. Atque ita opus est. *Ch.* Hau! metuo, qualem tu me esse hominem existumes.
Th. Immo hoc cogitato; quîcum res tibi est, peregrinus est;
Minùs potens quàm tu; minùs notus, minus amicorum hîc habens.
Ch. Scio istuc. Sed tu quod cavere possis, stultum admittere 'st.
Malo ego, nos prospicere, quàm hunc ulcisci, acceptâ injuriâ.

Tu abi, atque obsera ostium intus; ego dum hinc transcurro ad forum.
Volo ego adesse hic advocatos nobis in turbâ hac. *Th.* Mane.
Ch. Melius est. *Th.* Mane. *Ch.* Omitte: jam adero. *Th.* Nihil opus est istis, Chreme:
Hoc modò dic, sororem illam tuam esse, et te parvam virginem
Amisisse; nunc cognôsse: signa ostende. *Py.* Adsunt. *Th.* Cape.
Si vim faciet, in jus ducitò hominem: intellêxtin'? *Ch.* Probè.
Th. Fac animo hæc præsenti dicas. *Ch.* Faciam. *Th.* Attolle pallium.
Perii! huic ipsi est opus patrono, quem defensorem paro.

SCENA VII.

THRASO. GNATHO. SANGA. CHREMES. THAIS.

Thr. HANCCINE ego ut contumeliam tam insignem in me accipiam, Gnatho?
Mori me satius est. Simalio, Donax, Syrisce, sequimini.
Primùm ædeis expugnabo. *Gn.* Rectè. *Thr.* Virginem eripiam. *Gn.* Probè.
Thr. Malè mulcabo ipsam. *Gn.* Pulchrè. *Thr.* In medium huc agmen cum vecti, Donax;
Tu, Simalio, in sinistrum cornu; tu, Syrisce, in dexterum.
Cedò alios: ubi centurio est Sanga, et manipulus furum? *Sa.* Eccum adest.
Thr. Quid, ignave? peniculon' pugnare, qui istuc huc portes, cogitas?
Sa. Egon? Imperatoris virtutem noveram, et vim militum;
Sine sanguine hoc fieri non posse; quî abstergerem vulnera?
Thr. Ubi alii? *Sa.* Qui, malum, alii? solus Sannio servat domi.
Thr. Tu hosce instrue: hîc ego ero post principia: inde omnibus signum dabo.
Gn. Illuc est sapere! ut hosce instruxit, ipsus sibi cavit loco.

Thr. Idem hoc jam Pyrrhus factitavit. *Ch.* Viden' tu, Thais, quam hic rem agit?
Nimirum consilium illud rectum est de occludendis ædibus.
Tha. Sanè, quod tibi nunc vir videatur esse hic, nebulo magnus est.
Ne metuas. *Ch.* Quid videtur? *Tha.* Fundam tibi nunc nimis vellem dari,
Ut tu illos procul hinc ex occulto cæderes: facerent fugam.
Thr. Sed eccam Thaidem ipsam video. *Gn.* Quàm mox irruimus? *Thr.* Mane.
Omnia priùs experiri, quàm armis, sapientem decet.
Quî scis, an, quæ jubeam, sine vi faciat? *Gn.* Dî vostram fidem!
Quanti est sapere! nunquam accedo, quin abs te abeam doctior.
Thr. Thais, primùm hoc mihi responde; cum tibi do istam virginem,
Dîxtin' hos mihi dies soli dare te? *Tha.* Quid tum postea?
Thr. Rogitas, quæ mihi ante oculos coram amatorem addûxti tuum?
Tha. Quid cum illo agas? *Thr.* Et cum eo clam te subdûxti mihi?
Tha. Lubuit. *Thr.* Pamphilam ergo huc redde, nisi vi mavis eripi.
Ch. Tibi illam reddat? aut tu illam tangas? omnium! *Gn.* Ah, quid agis? tace.
Thr. Quid tu tibi vis? ego non tangam meam? *Ch.* Tuam autem? Furcifer!
Gn. Cave sis; nescis, cui nunc malè dicas viro. *Ch.* Non tu hinc abis?
Scin' tu, ut tibi res se habeat? si quidquam hodie hîc turbæ cœperis,
Faciam, ut hujus loci, dieique, meique, semper memineris.
Gn. Miseret tui me, qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.
Ch. Diminuam ego caput tuum hodie, nisi abis. *Gn.* Ain' verò, canis?
Siccine agis? *Thr.* Quis tu es homo? quid tibi vis? quid cum illâ rei tibi est?
Ch. Scibis: principio eam esse dico liberam. *Thr.* Hem! *Ch.* Civem Atticam. *Thr.* Hui!

Ch. Meam sororem. *Thr.* Os durum! *Ch.* Miles, nunc adeò edico tibi,
Ne vim facias ullam in illam. Thais, ego eo ad Sophronam
Nutricem, ut eam adducam, et signa ostendam hæc. *Thr.* Tun' me prohibeas,
Meam ne tangam? *Ch.* Prohibeo, inquam. *Gn.* Audin' tu? hic furti se alligat.
Satis hoc tibi est. *Thr.* Idem hoc tu ais, Thais? *Tha.* Quære, qui respondeat.
Thr. Quid nunc agimus? *Gn.* Quin redeamus: jam hæc tibi aderit supplicans
Ultro. *Thr.* Credin'? *Gn.* Immo certè. Novi ingenium mulierum:
Nolunt, ubi velis; ubi nolis, cupiunt ultro. *Thr.* Bene putas.
Gn. Jam dimitto exercitum? *Thr.* Ubi vis. *Gn.* Sanga, ita utì fortes decet
Milites, domi focique, fac vicissim ut memineris.
Sa. Jamdudum animus est in patinis. *Gn.* Frugi es. *Thr.* Vos me hac sequimini.

ACTUS V. SCENA I.

Thais. Pythias.

Th. Pergin', scelesta, mecum perplexè loqui?
Scio; nescio; abiit; audivi; ego non adfui.
Non tu istuc mihi dictura apertè es, quidquid est?
Virgo conscissâ veste lacrumans obticet.
Eunuchus abiit; quamobrem? quid factum est? taces?
Py. Quid tibi ego dicam, misera? illum eunuchum negant
Fuisse. *Th.* Quis fuit igitur? *Py.* Iste Chærea.
Th. Qui Chærea? *Py.* Iste ephebus, frater Phædriæ.
Th. Quid ais, venefica? *Py.* Atqui certò comperi.
Th. Quid is, obsecro, ad nos? quamobrem adductus est? *Py.* Nescio;
Nisi amâsse credo Pamphilam. *Th.* Hem! misera occidi.
Infelix! siquidem tu istæc vera prædicas.
Num id lacrumat virgo? *Py.* Id opinor. *Th.* Quid ais, sacrilega?

Istuccine interminata sum, hinc abiens, tibi?
Py. Quid facerem? ita ut tu jûsti, soli credita 'st.
Th. Scelesta, lupo ovem commisisti: dispudet,
Sic mihi data esse verba. Quid illic hominis est?
Py. Hera mea, tace; tace, obsecro; salvæ sumus:
Habemus hominem ipsum. *Th*. Ubi is est? *Py*. Hem! ad sinistram:
Videsne? *Th*. Video. *Py*. Comprehendi jube, quantùm potest.
Th. Quid illo faciemus, stulta? *Py*. Quid facias, rogas?
Vide amabò! si non, quum adspicias, os impudens
Videtur. *Th*. Non est. *Py*. Tum quæ ejus confidentia 'st!

SCENA II.

CHÆREA. THAIS. PYTHIAS.

Ch. APUD Antiphonem uterque, mater et pater,
Quasi deditâ operâ, domi erant, ut nullo modo
Introire possem, quin viderent me. Interim,
Dum ante ostium sto, notus mihi quidam obviam
Venit: ubi vidi, ego me in pedes, quantùm queo,
In angiportum quoddam desertum; inde item
In aliud, inde in aliud: ita miserrimus
Fui fugitando, ne quis me cognosceret.
Sed estne hæc Thais, quam video? ipsa 'st: hæreo:
Quid faciam? quid meâ autem? quid faciet mihi?
Th. Adeamus: bone vir, Dore, salve. Dic mihi,
Aufugistin'? *Ch*. Hera, factum. *Th*. Satin' id tibi placet?
Ch. Non. *Th*. Credin' te impune habiturum? *Ch*. Unam hanc noxiam
Mitte: si aliam admisero unquam, occidito.
Th. Num meam sævitiam veritus? *Ch*. Non. *Th*. Quid igitur?
Ch. Hanc metui, ne me criminaretur tibi.
Th. Quid feceras? *Ch*. Paululum quiddam. *Py*. Eho! paululum, impudens?
An paullum hoc esse tibi videtur, virginem
Vitiare civem? *Ch*. Conservam esse credidi.
Py. Conservam! vix me contineo, quin involem in

Capillum : monstrum ! etiam ultro derisum advenit.
Th. Abin' hinc, insana ? *Py.* Quid ita verò ? debeam,
Credo, isti quidquam furcifero, si id fecerim ;
Præsertim cum se servum fateatur tuum.
Th. Missa hæc faciamus. Non te dignum, Chærea,
Fecisti ; nam etsi ego digna hac contumeliâ
Sum maxumè, at tu indignus, qui faceres tamen.
Neque ædepol, quid nunc consilii capiam, scio,
De virgine istac : ita conturbâsti mihi
Rationes omnes, ut eam non possim suis,
Ita ut æquum fuerat, atque ut studui, tradere ;
Ut solidum parerem hoc mihi beneficium, Chærea.
Ch. At nunc dehinc spero æternam inter nos gratiam
Fore, Thais : sæpe ex hujusmodi re quâpiam, et
Malo principio, magna familiaritas
Conflata est : quid si hoc quispiam voluit Deus ?
Th. Equidem pol in eam partem accipioque, et volo.
Ch. Immo ita quæso. Unum hoc scito ; contumeliæ
Non me fecisse causâ, sed amoris. *Th.* Scio ;
Et pol propterea mage nunc ignosco tibi.
Non adeò inhumano ingenio sum, Chærea,
Neque ita imperita, ut, quid amor valeat, nesciam.
Ch. Te quoque jam, Thais, ita me Dî bene ament, amo.
Py. Tum pol tibi ab istoc, hera, cavendum intelligo.
Ch. Non ausim. *Py.* Nihil tibi quidquam credo. *Th.* Desinas.
Ch. Nunc ego te in hac re mihi oro ut adjutrix sies.
Ego me tuæ commendo et committo fidei.
Te mihi patronam cupio, Thais ; te obsecro :
Emoriar, si non hanc uxorem duxero.
Th. Tamen si pater——. *Ch.* Quid ? ah ! volet, certò scio ;
Civis modò hæc sit. *Th.* Paululum opperirier
Si vis, jam frater ipse hîc aderit virginis :
Nutricem arcessitum iit, quæ illam aluit parvolam.
In cognoscendo tute ipse aderis, Chærea.
Ch. Ego verò maneo. *Th.* Vin' interea, dum is venit,
Domi opperiamur potiùs, quàm hîc ante ostium ?
Ch. Immo percupio. *Py.* Quam tu rem actura, obsecro, es ?
Th. Nam quid ita ? *Py.* Rogitas ? hunc tu in ædeis cogitas

Recipere posthac? *Th.* Cur non? *Py.* Crede hoc meæ fidei;
Dabit hic aliquam pugnam denuo. *Th.* Au, tace, obsecro.
Py. Parum perspexisse ejus videre audaciam.
Ch. Non faciam, Pythias. *Py.* Non pol credo, Chærea,
Nisi si commissum non erit. *Ch.* Quin, Pythias,
Tu me servato. *Py.* Neque pol servandum tibi
Quidquam dare ausim, neque te servare: apage te.
Th. Adest optumè ipse frater. *Ch.* Perii hercle: obsecro,
Abeamus intrò, Thais: nolo me in viâ
Cum hac veste videat. *Th.* Quamobrem tandem? an quia pudet?
Ch. Id ipsum. *Py.* Id ipsum? virgo verò! *Th.* I præ; sequor.
Tu istic mane, ut Chremem introducas, Pythias.

SCENA III.

Pythias. Chremes. Sophrona.

Py. Quid? quid venire in mentem nunc possit mihi?
Quidnam? quî referam illi sacrilego gratiam,
Qui hunc supposuit nobis? *Ch.* Move verò ociùs
Te, nutrix. *So.* Moveo. *Ch.* Video; sed nihil promoves.
Py. Jamne ostendisti signa nutrici? *Ch.* Omnia.
Py. Amabò! quid ait? cognoscitne? *Ch.* Ac memoriter.
Py. Bene, ædepol, narras; nam illi faveo virgini.
Ite intrò: jamdudum hera vos exspectat domi.
Virum bonum, eccum, Parmenonem incedere
Video. Vide, ut otiosus it, si Dîs placet!
Spero me habere, qui hunc meo excruciem modo.
Ibo intrò, de cognitione ut certum sciam:
Post exibo, atque hunc perterrebo sacrilegum.

SCENA IV.

Parmeno. Pythias.

Pa. Reviso, quidnam Chærea hîc rerum gerat.
Quòd si astu rem tractavit, Dî vostram fidem!

Quantam, et quàm veram laudem capiet Parmeno!
Nam ut mittam, quòd ei amorem difficillimum, et
Carissimum, ab meretrice avarâ, virginem
Quam amabat, eam confeci sine molestiâ,
Sine sumtu, sine dispendio; tum hoc alterum,
Id verò est, quod ego mihi puto palmarium,
Me repperisse, quo modo adolescentulus
Meretricum ingenia et mores posset noscere;
Maturè ut quum cognôrit, perpetuò oderit.
Quæ dum foris sunt, nihil videtur mundius;
Nec magis compositum quidquam, nec magis elegans:
Quæ, cum amatore suo quum cœnant, liguriunt.
Harum videre ingluviem, sordes, inopiam;
Quàm inhonestæ solæ sint domi, atque avidæ cibi;
Quo pacto ex jure hesterno panem atrum vorent;
Nôsse omnia hæc, salus est adolescentulis.
Py. Ego pol te pro istis dictis et factis, scelus,
Ulciscar, ut ne impune in nos illuseris.

SCENA V.

PYTHIAS. PARMENO.

Py. PROH fidem Deûm! facinus fœdum! o infelicem adolescentulum!
O scelestum Parmenonem, qui istum huc adduxit! *Pa.* Quid est?
Py. Miseret me: itaque, ut ne viderem, misera huc effugi foras.
Quæ futura exempla dicunt in eum indigna! *Pa.* O Jupiter!
Quæ illæc turba 'st? numnam ego perii? adibo: quid istuc, Pythias?
Quid ais? in quem exempla fient? *Py.* Rogitas, audacissime?
Perdidisti istum, quem addûxti pro eunucho, adolescentulum,
Dum studes dare verba nobis. *Pa.* Quid ita? aut quid factum 'st? cedò.
Py. Dicam: virginem istam, Thaidi quæ hodie dono data 'st,

Scis eam hinc civem esse, et fratrem ejus esse apprimè nobilem?
Pa. Nescio. *Py.* Atqui sic inventa 'st: eam iste vitiavit miser.
Ille ubi hoc rescivit factum, frater violentissimus——
Pa. Quidnam fecit? *Py.* Colligavit primùm eum miseris modis. *Pa.* Hem!
Colligavit? *Py.* Atque equidem orante, ut ne id faceret, Thaide.
Pa. Quid ais? *Py.* Nunc minatur porro, sese id, quod mœchis solet;
Quod ego nunquam vidi fieri, neque velim. *Pa.* Quâ audaciâ
Tantum facinus audet? *Py.* Quid ita tantum? *Pa.* An non tibi hoc maxumum est?
Quis homo pro mœcho unquam vidit in domo meretriciâ
Prehendi quemquam? *Py.* Nescio. *Pa.* At ne hoc nesciatis, Pythias,
Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium. *Py.* Hem,
Obsecro, an is est? *Pa.* Ne quam in illum Thais vim fieri sinat.
Atque adeò autem cur non egomet intrò eo? *Py.* Vide, Parmeno,
Quid agas, ne neque illi prosis, et tu pereas; nam hoc putant,
Quidquid factum est, ex te esse ortum. *Pa.* Quid igitur faciam miser?
Quidve incipiam? ecce autem video rure redeuntem senem.
Dicam huic, an non? dicam hercle, etsi mihi magnum malum
Scio paratum; sed necesse est, huic ut subveniat. *Py.* Sapis.
Ego abeo intrò: tu isti narra omnem rem ordine, ut factum siet.

SCENA VI.

LACHES, PARMENO.

La. Ex meo propinquo rure hoc capio commodi,
Neque agri, neque urbis, odium me umquam percipit.

Ubi satias cœpit fieri, commuto locum.
Sed estne ille noster Parmeno? et certè ipsus est.
Quem præstolare, Parmeno, hîc ante ostium?
Pa. Quis homo 'st? ehem, salvum te advenire, here, gaudeo.
La. Quem præstolare? *Pa.* Perii! lingua hæret metu.
La. Hem! quid est? quid trepidas? satin' salve? dic mihi.
Pa. Here, primùm te arbitrari, quod res est, velim;
Quidquid hujus factum est, culpâ non factum est meâ.
La. Quid? *Pa.* Rectè sanè interrogâsti: oportuit
Rem prænarrâsse me. Emit quendam Phædria
Eunuchum, quem dono huic daret. *La.* Cui? *Pa.* Thaidi.
La. Emit! perii hercle: quanti? *Pa.* Viginti minis.
La. Actum est. *Pa.* Tum quandam fidicinam amat hic Chærea.
La. Hem! quid? amat? an scit jam ille, quid meretrix siet?
An in Astu venit? aliud ex alio malum.
Pa. Here, ne me spectes: me impulsore hæc non facit.
La. Omitte de te dicere: ego te, furcifer,
Si vivo!, sed istuc, quidquid est, primùm expedi.
Pa. Is pro illo eunucho ad Thaidem deductus est.
La. Pro eunuchon'! *Pa.* Sic est: hunc pro mœcho postea
Comprehendère intus, et constrinxère. *La.* Occidi.
Pa. Audaciam meretricum specta. *La.* Numquid est
Aliud mali damnive, quod non dixeris,
Reliquum? *Pa.* Tantum est. *La.* Cesso huc introrumpere?
Pa. Non dubium est, quin mihi magnum ex hac re sit malum;
Nisi quia necesse fuit hoc facere, id gaudeo,
Propter me hisce aliquid esse eventurum mali.
Nam jam diu aliquam causam quærebat senex,
Quamobrem insigne aliquid faceret his. Nunc repperit.

SCENA VII.

PYTHIAS. PARMENO.

Py. NUMQUAM ædepol quidquam jam diu, quod magis vellem evenire,

Mihi evenit, quàm quod modò senex intrò ad nos venit errans.
Mihi solæ ridiculo fuit, quæ, quid timeret, sciebam.
Pa. Quid hoc autem 'st? *Py.* Nunc id prodeo, ut conveniam Parmenonem.
Sed ubi, obsecro, is est? *Pa.* Men' quærit hæc? *Py.* Atque eccum video! adibo.
Pa. Quid est, inepta? quid tibi vis? quid rides? pergin'? *Py.* Perii.
Defessa jam sum misera te ridendo. *Pa.* Quid ita? *Py.* Rogitas?
Nunquam, pol, hominem stultiorem vidi, nec videbo. Ah,
Non possum satis narrare, quos ludos præbueris intus.
At etiam primò callidum et disertum credidi hominem.
Quid? ilicone credere ea, quæ dixi, oportuit te?
An pœnitebat flagitii, te auctore quod fecisset
Adolescens, ni miserum insuper etiam patri indicares?
Nam quid illi credis animi tum fuisse, ubi vestem vidit
Illam esse eum indutum pater? quid est? jam scis te periisse?
Pa. Hem! quid dixti, pessuma? an mentita es? etiam rides?
Itan' lepidum tibi visum est, scelus, nos irridere? *Py.* Nimiùm.
Pa. Si quidem istuc impune habueris. *Py.* Verum? *Pa.* Reddam hercle. *Py.* Credo.
Sed in diem istuc, Parmeno, est fortasse, quod minitare.
Tu jam pendebis, qui stultum adolescentulum nobilitas
Flagitiis, et eundem indicas: uterque in te exempla edent.
Pa. Nullus sum. *Py.* Hic pro illo munere tibi honos est habitus: abeo.
Pa. Egomet meo indicio, miser, quasi sorex, hodie perii.

SCENA VIII.

GNATHO. THRASO.

Gn. QUID nunc? quâ spe, aut quo consilio, huc imus? quid inceptas, Thraso?

Th. Egone? ut Thaidi me dedam, et faciam quod jubeat. *Gn.* Quid est?
Th. Quî minùs, quàm Hercules servivit Omphalæ? *Gn.* Exemplum placet.
Utinam tibi commitigari videam sandalio caput!
Sed fores crepuere ab eâ. *Th.* Perii! quid hoc autem 'st mali?
Hunc ego numquam videram etiam: quidnam properans hinc prosilit?

SCENA IX.

CHÆREA. PARMENO. PHÆDRIA. GNATHO. THRASO.

Ch. O POPULARES! ecquis me vivit hodie fortunatior?
Nemo hercle quisquam; nam in me planè Dî potestatem suam
Omnem ostendère; cui tam subitò tot contigerint commoda.
Pa. Quid hic lætus est? *Ch.* O Parmeno mi, O mearum voluptatum omnium
Inventor, inceptor, perfector! scin' me in quibus sim gaudiis?
Scis Pamphilam meam inventam civem? *Pa.* Audivi. *Ch.* Scis sponsam mihi?
Pa. Bene, ita me Dî ament, factum. *Gn.* Audin' tu illum, quid ait? *Ch.* Tum autem Phædriæ
Meo fratri gaudeo amorem esse omnem in tranquillo: una 'st domus.
Thais patri se commendavit in clientelam et fidem;
Nobis dedit se. *Pa.* Fratris igitur Thais tota 'st? *Ch.* Scilicet.
Pa. Jam hoc aliud est quod gaudeamus: miles pellitur foras.
Ch. Tum tu, frater, ubi ubi est, fac quàm primùm hæc audiat. *Pa.* Visam domum.
Th. Numquid, Gnatho, dubitas, quin ego nunc perpetuò perierim?
Gn. Sine dubio, opinor. *Ch.* Quid commemorem primùm, aut laudem maxumè?
Illumne, qui mihi consilium dedit, ut facerem; an me, qui ausus sim

Incipere? an fortunam collaudem, quæ gubernatrix fuit;
Quæ tot res, tantas, tam opportunè in unum conclusit diem?
An mei patris festivitatem, et facilitatem? ô Jupiter!
Serva, obsecro, hæc nobis bona. *Ph.* Dî vostram fidem! incredibilia
Parmeno modò quæ narravit: sed ubi est frater? *Ch.* Præstò adest.
Ph. Gaudeo. *Ch.* Satis credo: nihil est Thaide hac tuâ, frater, dignius
Quod ametur: ita nostræ est omni fautrix familiæ.
Ph. Mihi illam laudas? *Th.* Perii! quanto minus spei est, tanto magis amo.
Obsecro, Gnatho, in te spes est. *Gn.* Quid vis faciam? *Th.* Perfice hoc
Precibus, pretio, ut hæream in parte aliquâ tandem apud Thaidem.
Gn. Difficile est. *Th.* Si quid collibuit, novi te: hoc si effeceris,
Quod vis donum et præmium a me optato, id optatum feres.
Gn. Itane? *Th.* Sic erit. *Gn.* Si efficio hoc, postulo, ut mihi tua domus,
Te præsente, absente, pateat; invocato ut sit locus
Semper. *Th.* Do fidem, futurum. *Gn.* Accingar. *Ph.* Quem hîc ego audio?
O Thraso! *Th.* Salvete. *Ph.* Tu fortasse, quæ facta hîc sint, nescis.
Th. Scio. *Ph.* Cur ergo in his ego te conspicor regionibus?
Th. Vobis fretus. *Ph.* Scin' quàm fretus? miles, edico tibi,
Si te in plateâ offendero hac post-umquam, quòd dicas mihi,
Alium quærebam, iter hac habui, periisti. *Gn.* Eia, haud sic decet.
Ph. Dictum est. *Gn.* Non cognosco vestrum tam superbum. *Ph.* Sic erit.
Gn. Priùs audite paucis; quod quum dixero, si placuerit,
Facitote. *Ph.* Audiamus. *Gn.* Tu concede paullum istuc, Thraso.
Principio ego vos credere ambos hoc mihi vehementer velim,
Me, hujus quidquid facio, id facere maxumè causâ meâ:
Verùm idem si vobis prodest, vos non facere inscitia 'st.
Ph. Quid id est? *Gn.* Militem ego rivalem recipiendum censeo. *Ph.* Hem!

Recipiendum? *Gn.* Cogita modò. Tu hercle cum illâ, Phædria,
Et libenter vivis; etenim bene libenter victitas.
Quod des, paullum est; et necesse est multum accipere Thaidem,
Ut tuo amori suppeditare possit sine sumtu tuo.
Ad omnia hæc magis opportunus, nec magis ex usu tuo
Nemo 'st: principio et habet quod det, et dat nemo largiùs.
Fatuus est, insulsus, tardus: stertit noctesque et dies.
Neque tu istum metuas ne amet mulier: facilè pellas, ubi velis.
Ph. Quid agimus? *Gn.* Præterea hoc etiam, quod ego vel primum puto:
Accipit hominem nemo meliùs prorsus, neque prolixiùs.
Ph. Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus est. *Ch.* Idem ego arbitror.
Gn. Rectè facitis. Unum etiam hoc vos oro, ut me in vestrum gregem
Recipiatis: satis diu hoc jam saxum volvo. *Ph.* Recipimus.
Ch. Ac libenter. *Gn.* At ego pro istoc, Phædria, et tu, Chærea,
Hunc comedendum et deridendum vobis propino. *Ch.* Placet.
Ph. Dignus est. *Gn.* Thraso! ubi vis, accede. *Th.* Obsecro te, quid agimus?
Gn. Quid? isti te ignorabant: postquam eis mores ostendi tuos,
Et collaudavi secundùm facta et virtutes tuas,
Impetravi. *Th.* Bene fecisti: gratiam habeo maxumam.
Nunquam etiam fui usquam, quin me omnes amarent plurimùm.
Gn. Dixin' ego in hoc inesse vobis Atticam elegantiam?
Ph. Nihil prætermissum est: ite hac. Ω Vos valete, et plaudite.

TERENTII

HEAUTONTIMORUMENOS.

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, L. CORNELIO LENTULO L. VALERIO FLACCO ÆDILIBUS CURULIBUS. EGERUNT L. AMBIVIUS TURPIO ET L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII. GRÆCA EST MENANDRU. ACTA PRIMUM TIBIIS IMPARIBUS; DEINDE DUABUS DEXTRIS. ACTA III. EDITA M. JUVENTIO ET M. SEMPRONIO COSS.

PERSONÆ.

ANTIPHILA, amica Cliniæ.
BACCHIS, amica Clitiphonis.
CHREMES, Clitiphonis pater.
CLINIA, Menedemi filius.
CLITIPHO, Chremetis filius.
DROMO, servus Menedemi.
MENEDEMUS, Cliniæ pater.
NUTRIX.
PHRYGIA, ancilla.
SOSTRATA, Chremetis uxor.
SYRUS, servus Chremetis.

PERSONÆ MUTÆ.

ARCHONIDES, senex.
CRITO, senex.
PHANIA, senex.
PHANOCRATES, senex.
PHILTERA, anus.
SIMUS, senex.

TERENTII

HEAUTONTIMORUMENOS.

PROLOGUS.

Ne cui sit vestrûm mirum, cur parteis seni
Poëta dederit, quæ sunt adolescentium,
Id primùm dicam: deinde, quòd veni, eloquar.
Ex integrâ Græcâ, integram comœdiam
Hodie sum acturus, Heautontimorumenon;
Duplex quæ ex argumento facta 'st simplici.
Novam esse ostendi, et quæ esset: nunc qui scripserit,
Et cuja Græca sit, ni partem maxumam
Existimarem scire vestrûm, id dicerem.
Nunc, quamobrem has parteis didicerim, paucis dabo.
Oratorem voluit esse me, non prologum.
Vestrum judicium fecit; me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit a facundiâ,
Quantum ille potuit cogitare commodè,
Qui orationem hanc scripsit, quam dicturus sum.
Nam quod rumores distulerunt malevoli,
Multas contaminâsse Græcas, dum facit
Paucas Latinas; factum hic esse id non negat,
Neque se id pigere: et deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum, quo exemplo sibi
Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
Tum quod malevolus vetus poëta dictitat,
Repente ad studium hunc se applicâsse musicum,
Amicûm ingenio fretum, haud naturâ suâ;
Arbitrium vestrum, vestra existimatio
Valebit; quamobrem omnes vos oratos volo,
Ne plus iniquûm possit, quàm æquûm, oratio.

Facite æqui sitis: date crescendi copiam,
Novarum qui spectandi faciunt copiam
Sine vitiis; ne ille pro se dictum existumet,
Qui nuper fecit servo currenti in viâ
Decêsse populum: cur insano serviat?
De illius peccatis plura dicet, cum dabit
Alias novas, nisi finem maledictis facit.
Adeste æquo animo; date potestatem, mihi
Statariam agere ut liceat per silentium;
Ne semper servus currens, iratus senex,
Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
Avarus leno, assiduè agendi sint mihi,
Clamore summo, cum labore maxumo.
Meâ causâ causam hanc justam esse animum inducite,
Ut aliqua pars laboris minuatur mihi.
Nam nunc novas qui scribunt, nihil parcunt seni:
Si qua laboriosa 'st, ad me curritur;
Sin lenis est, ad alium defertur gregem.
In hac est pura oratio. Experimini,
In utramque partem ingenium quid possit meum.
Si nunquam avarè pretium statui arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi maxumum,
Quàm maxumè servire vestris commodis;
Exemplum statuite in me, ut adolescentuli
Vobis placere studeant potiùs, quàm sibi.

ACTUS I. SCENA I.

CHREMES. MENEDEMUS.

Ch. QUANQUAM hæc inter nos nuper notitia admodum 'st,
Inde adeò, quòd agrum in proxumo hîc mercatus es,
Nec rei ferè sanè amplius quidquam fuit;
Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,
Quod ego in propinquâ parte amicitiæ puto,
Facit, ut te audacter moneam, et familiariter;
Quòd mihi videre præter ætatem tuam
Facere, et præter quàm res te adhortatur tua.
Nam proh Deûm atque hominum fidem! quid vis tibi?
Quid quæris? annos sexaginta natus es,

Aut plus eo, ut conjicio: agrum in his regionibus
Meliorem, neque pretii majoris, nemo habet;
Servos complureis: proinde quasi nemo siet,
Ita tute attentè illorum officia fungere.
Nunquam tam manè egredior, neque tam vesperî
Domum revertor, quin te in fundo conspicer
Fodere, aut arare, aut aliquid ferre. Denique
Nullum remittis tempus; neque te respicis.
Hæc non voluptati tibi esse, satis certò scio.
At enim dices, me, quantum hîc operis fiat, pœnitet.
Quod in opere faciundo operæ consumis tuæ,
Si sumas in illis exercendis, plus agas.
Me. Chreme, tantumne est ab re tuâ otii tibi,
Aliena ut cures, eaque, nihil quæ ad te attinent?
Ch. Homo sum: humani nihil a me alienum puto.
Vel me monere hoc, vel percontari puta.
Rectum est? ego ut faciam: non est? te ut deterream.
Me. Mihi sic est usus: tibi ut opus facto 'st, face.
Ch. An cuiquam est usus homini, se ut cruciet? *Me.* Mihi.
Ch. Si quid laboris est, nollem: sed quid istuc mali est,
Quæso? quid de te tantum meruisti? *Me.* Eheu!
Ch. Ne lacruma: atque istuc, quidquid est, fac me ut sciam:
Ne retice: ne verere: crede, inquam, mihi,
Aut consolando, aut consilio, aut re juvero.
Me. Scire hoc vis? *Ch.* Hac quidem causâ, quâ dixi tibi.
Me. Dicetur. *Ch.* At istos rastros interea tamen
Adpone: ne labora. *Me.* Minimè. *Ch.* Quam rem agis?
Me. Sine me vacivom tempus ne quod duim mihi
Laboris. *Ch.* Non sinam, inquam. *Me.* Ah! Non æquum facis.
Ch. Hui, tam graves hos, quæso? *Me.* Sic meritum 'st meum.
Ch. Nunc loquere. *Me.* Filium unicum adolescentulum
Habeo: ah! quid dixi habere me? immo habui, Chreme:
Nunc habeam, necne, incertum est. *Ch.* Quid ita istuc? *Me.* Scies.
Est e Corintho hîc advena anus paupercula:
Ejus filiam ille amare cœpit perditè,
Prope jam ut pro uxore haberet: hæc clam me omnia.
Ubi rem rescivi, cœpi non humanitus,
Neque ut animum decuit ægrotum adolescentuli,

Tractare; sed vi, et viâ pervolgatâ patrum.
Quotidie accusabam: hem, tibine hæc diutius
Licere speras facere, me vivo patre,
Amicam ut habeas prope jam in uxoris loco?
Erras, si id credis, et me ignoras, Clinia.
Ego te meum esse dici tantisper volo,
Dum, quod te dignum 'st, facies: sed, si id non facis,
Ego, quod me in te sit facere dignum, invenero.
Nullâ adeò ex re istuc fit, nisi ex nimio otio.
Ego, istuc ætatis, non amori operam dabam,
Sed in Asiam hinc abii propter pauperiem; atque ibi
Simul rem, et belli gloriam, armis repperi.
Postremò adeò res rediit: adolescentulus,
Sæpe eadem et graviter audiendo, victus est,
Et ætate putavit me, et benevolentiâ,
Plus scire et providere, quam se ipsum sibi.
In Asiam ad regem militatum abiit, Chreme.
Ch. Quid ais? *Me*. Clam me profectus, menses treis abest.
Ch. Ambo accusandi; etsi illud inceptum tamen
Animi est pudentis signum, et non instrenui.
Me. Ubi comperi ex iis, qui ei fuere conscii,
Domum revortor mœstus, atque ànimo ferè
Perturbato, atque incerto præ ægritudine:
Adsido; adcurrunt servi, soccos detrahunt;
Video alios festinare, lectos sternere,
Cœnam adparare: pro se quisque sedulò
Faciebat, quò illam mihi lenirent miseriam.
Ubi video hæc, cœpi cogitare: Hem! tot meâ
Solius solliciti sint causâ, ut me unum expleant?
Ancillæ tot me vestiant? sumtus domi
Tantos ego solus faciam? sed gnatum unicum,
Quem pariter uti his decuit, aut etiam ampliùs,
Quòd illa ætas magis ad hæc utenda idonea 'st,
Eum ego hinc ejeci miserum injustitiâ meâ.
Malo quidem me dignum quovis deputem,
Si id faciam: nam usque dum ille vitam illam colet
Inopem, carens patriâ ob meas injurias,
Interea usque illi de me supplicium dabo,
Laborans, quærens, parcens, illi serviens.
Ita facio prorsus: nihil relinquo in ædibus
Nec vas, nec vestimentum: conrasi omnia,

Ancillas, servos, nisi eos, qui opere rustico
Faciundo facilè sumtum exercerent suum:
Omnes produxi ac vendidi: inscripsi ilico
Ædeis mercede; quasi talenta ad quindecim
Coëgi; agrum hunc mercatus sum; hîc me exerceo.
Decrevi tantisper me minus injuriæ,
Chreme, meo gnato facere, dum fiam miser;
Nec fas esse ullâ me voluptate hîc frui,
Nisi ubi ille huc salvos redierit meus particeps.
Ch. Ingenio te esse in liberos leni puto,
Et illum obsequentem, si quis rectè aut commodè
Tractaret. Verùm neque tu illum satis noveras,
Nec te ille: hocque fit ubi non verè vivitur.
Tu illum, numquam ostendisti, quanti penderes,
Nec tibi ille 'st credere ausus, quæ est æquom patri;
Quod si ésset factum, hæc numquam evenissent tibi.
Me. Ita res est, fateor: peccatum a me maxumum est.
Ch. Menedeme, at porro rectè spero, et illum tibi
Salvom adfuturum esse hîc, confido, propediem.
Me. Utinam ita Dî faxint! *Ch.* Facient: nunc, si commodum est,
Dionysia hîc sunt hodie; apud me sis volo.
Me. Non possum. *Ch.* Cur non? quæso, tandem aliquantulum
Tibi parce: idem absens facere te hoc vult filius.
Me. Non convenit, qui illum ad laborem impulerim,
Nunc me ipsum fugere. *Ch.* Siccine est sententia?
Me. Sic. *Ch.* Bene vale. *Me.* Et tu. *Ch.* Lacrumas excussit mihi,
Miseretque me ejus. Sed, ut diei tempus est,
Monere oportet me hunc vicinum Phaniam,
Ad cœnam ut veniat. Ibo, visam si domi est.
Nihil opus fuit monitore: jam dudum domi
Præstò apud me esse aiunt: egomet convivas moror.
Ibo adeò hinc intrò: sed quid crepuerunt fores
Hinc a me? quisnam egreditur? huc concessero.

SCENA II.

CLITIPHO. CHREMES.

Cl. NIHIL adhuc est, quod vereare, Clinia: haudquaquam etiam cessant:
Et illam simul cum nuntio tibi hîc ego adfuturam hodie scio:
Proin' tu sollicitudinem istam falsam, quæ te excruciat, mittas.
Ch. Quîcum loquitur filius?
Cl. Pater adest, quem volui: adibo. Pater, opportunè advenis.
Ch. Quid id est? *Cl.* Hunc Menedemum nostin', nostrum vicinum? *Ch.* Probè.
Cl. Huic filium scis esse? *Ch.* Audivi esse in Asiâ. *Cl.* Non est, pater:
Apud nos est. *Ch.* Quid ais? *Cl.* Advenientem, e navi egredientem, ilico
Abduxi ad cœnam: nam mihi magna cum eo jam inde usque a pueritiâ
Fuit semper familiaritas. *Ch.* Voluptatem magnam nuntias.
Quàm vellem Menedemum invitatum, ut nobiscum esset hodie, ampliùs;
Ut hanc lætitiam nec opinanti primus ei objicerem domi:
Atque etiam nunc tempus est. *Cl.* Cave faxis; non opus est, pater.
Ch. Quapropter? *Cl.* Quia enim incertum 'st etiam, quid se faciat: modò venit.
Timet omnia, patris iram et animum amicæ, se erga ut siet, suæ:
Eam miserè amat: propter eam hæc turba, atque abitio evenit. *Ch.* Scio.
Cl. Nunc servolum ad eam in urbem misit, et ego nostrûm unà Syrum.
Ch. Quid narrat? *Cl.* Quid ille? se miserum esse. *Ch.* Miserum? quem minùs credere 'st?
Quid reliqui 'st, quin habeat, quæ quidem in homine dicuntur bona?
Parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, divitias;

Atque hæc perinde sunt, ut illius animus, qui ea possidet:
Qui uti scit, ei bona; illi, qui non utitur rectè, mala.
Ch. Immo ille fuit senex importunus semper: et nunc nihil magis
Vereor, quàm ne quid in illum iratus plus satis faxit, pater.
Ch. Illene? sed reprimam me: nam in metu esse hunc, illi est utile.
Cl. Quid tute tecum? *Ch.* Dicam: ut ut erat, mansum tamen oportuit.
Fortasse aliquantum iniquior erat præter ejus lubidinem:
Pateretur; nam quem ferret, si parentem non ferret suum?
Hunccine erat æquum ex illius more, an illum ex hujus vivere?
Et quòd illum insimulat durum, id non est: nam parentum injuriæ
Uniusmodi sunt ferme: paullo qui est homo tolerabilis.
Scortari crebrò nolunt; nolunt crebrò convivarier:
Præbent exiguè sumtum: atque hæc sunt tamen ad virtutem omnia.
Verùm ubi animus semel se cupiditate devinxit malâ,
Necesse est, Clitipho, consilia consequi consimilia: hoc
Scitum est; periculum ex aliis facere, tibi quod ex usu siet.
Cl. Ita credo. *Ch.* Ego ibo hinc intrò, ut videam nobis quid cœnæ siet.
Tu, ut tempus est diei, vide sis, ne quò hinc abeas longiùs.

ACTUS II. SCENA I.

Clitipho.

Quam iniqui sunt patres in omnes adolescentes judices!
Qui æquum esse censent, nos jam a pueris ilico nasci senes;
Neque illarum affines esse rerum, quas fert adolescentia.
Ex suâ libidine moderantur, nunc quæ est, non quæ olim fuit.
Mihi si unquam filius erit, næ, ille facili me utetur patre;
Nam et cognoscendi et ignoscendi dabitur peccati locus;
Non ut meus, qui mihi per alium ostendit suam sententiam.
Perii! is mihi, ubi adbibit plus paullo, sua quæ narrat facinora!
Nunc ait, periculum ex aliis facito, tibi quod ex usu siet:

Astutus! næ ille haud scit, quàm mihi nunc surdo narret fabulam.
Magis nunc me amicæ dicta stimulant: da mihi, atque adfer mihi;
Cui quid respondeam nihil habeo; neque me quisquam est miserior:
Nam hic Clinia, etsi is quoque suarum rerum satagit, attamen
Habet bene ac pudicè eductam, ignaram artis meretriciæ.
Mea est potens, procax, magnifica, sumtuosa, nobilis.
Tum, quod dem ei, RECTE est; nam, nihil esse mihi, religio 'st dicere.
Hoc ego mali non pridem inveni; neque etiamdum scit pater.

SCENA II.

CLINIA. CLITIPHO.

Clin. Si mihi secundæ res de amore meo essent, jamdudum, scio,
Venissent: sed vereor, ne mulier me absente hic corrupta sit.
Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi animum exaugeant;
Locus, occasio, ætas, mater, cujus sub imperio 'st, mala;
Cui nihil jam præter pretium dulce 'st. *Clit.* Clinia. *Clin.* Hei misero mihi!
Clit. Etiam caves, ne videat fortè hinc te a patre aliquis exiens?
Clin. Faciam: sed nescio quid profectò mihi animus præsagit mali.
Clit. Pergin' istuc priùs dijudicare, quàm scis, quid veri siet?
Clin. Si nihil mali esset, jam hic adessent. *Clit.* Jam aderunt. *Clin.* Quando istuc erit?
Clit. Non cogitas, hinc longulè esse? et nôsti mores mulierum:
Dum moliuntur, dum comuntur, annus est. *Clin.* O Clitipho,
Timeo. *Clit.* Respira: eccum Dromonem cum Syro: unà adsunt tibi.

SCENA III.

SYRUS. DROMO. CLITIPHO. CLINIA.

Sy. AIN' tu? *Dr.* Sic est. *Sy.* Verùm interea, dum sermones cædimus,
Illæ sunt relictæ. *Clit.* Mulier tibi adest; audin', Clinia?
Clin. Ego verò audio nunc demum, et video, et valeo, Clitipho.
Dr. Minimè mirum, adeò impeditæ sunt: ancillarum gregem
Ducunt secum. *Clin.* Perii! unde illi sunt ancillæ? *Clit.* Men' rogas?
Sy. Non oportuit relictas: portant quid rerum! *Clin.* Hei mihi!
Sy. Aurum, vestem: et vesperascit, et non noverunt viam.
Factum a nobis stultè est: abi dum tu, Dromo, illis obviàm,
Propera: quid stas? *Clin.* Væ misero mihi, quantâ de spe decidi!
Clit. Quid istuc? quæ res te sollicitat autem? *Clin.* Rogitas quid siet?
Viden' tu ancillas, aurum, vestem, quam ego cum unâ ancillulâ
Hìc reliqui? unde ea esse censes? *Clit.* Vah! nunc demum intelligo.
Sy. Dî boni, quid turbæ est? ædes nostræ vix capient, scio.
Quid comedent? quid ebibent? quid sene erit nostro miserius?
Sed video, eccos, quos volebam. *Clin.* O Jupiter! ubinam est fides?
Dum ego propter te errans patriâ careo demens, tu interea loci
Conlocupletâsti te, Antiphila; et me in his deseruisti malis;
Propter quam in summâ infamiâ sum, et meo patri minùs obsequens;
Cujus nunc pudet me, et miseret; qui harum mores cantabat mihi,
Monuisse frustra; neque potuisse unquam ab hac me expellere;
Quod tamen nunc faciam: tum, quum gratum mihi esse potuit, nolui.
Nemo est miserior me. *Sy.* Hic de nostris verbis errat videlicet,

Quæ hîc sumus locuti. Clinia, aliter tuum amorem, atque est, accipis :
Nam et vita est eadem, et animus te erga idem, ac fuit ;
Quantum ex ipsâ re conjecturam cepimus.
Clin. Quid est, obsecro ? nam mihi nunc nihil rerum omnium 'st
Quod malim, quàm me hoc falsò suspicarier.
Sy. Hoc primum, ut ne quid hujus rerum ignores ; anus
Quæ est dicta mater esse ei antehac, non fuit :
Ea obiit mortem : hoc ipsa in itinere alteræ
Dum narrat, fortè audivi. *Clin.* Quænam est altera ?
Sy. Mane : hoc, quod cœpi, primùm enarrem, Clitipho :
Post istuc veniam. *Clit.* Propera. *Sy.* Jam primùm omnium,
Ubi ventum ad ædes est, Dromo pultat fores :
Anus quædam prodit : hæc ubi aperuit ostium,
Continuò hic se conjecit intrò : ego consequor.
Anus foribus obdit pessulum ; ad lanam redit.
Hinc sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia,
Quo studio vitam suam te absente exegerit,
Ubi de improviso interventum est mulieri :
Nam ea res dedit tum existumandi copiam
Cotidianæ vitæ consuetudinem,
Quæ, cujusque ingenium ut sit, declarat maxumè :
Texentem telam studiosè ipsam offendimus,
Mediocriter vestitam veste lugubri,
Ejus anuis causâ, opinor, quæ erat mortua ;
Sine auro, tum ornatam, ita utì quæ ornantur sibi ;
Nullâ malâ re esse expolitam muliebri ;
Capillus passus, prolixus, circum caput
Rejectus negligenter : pax ! *Clin.* Syre mi, obsecro,
Ne me in lætitiam frustra conjicias. *Sy.* Anus
Subtemen nebat : præterea una ancillula
Erat ; ea texebat unà, pannis obsita,
Neglecta, immunda illuvie. *Clit.* Si hæc sunt, Clinia,
Vera, ita utì credo, quis te est fortunatior ?
Scin' tu hanc, quam dicit sordidatam et sordidam ?
Magnum hoc quoque signum est, dominam esse extra noxiam,
Quum ejus tam negliguntur internuntii :
Nam disciplina est eisdem, munerarier
Ancillas primùm, ad dominas qui adfectant viam.

Clin. Perge, obsecro te, et cave, ne falsam gratiam
Studeas inire. Quid ait, ubi me nominas?
Sy. Ubi dicimus redîsse te, et rogare utì
Veniret ad te, mulier telam deserit
Continuò, et lacrumis opplet os totum sibi; ut
Facilè scires, desiderio id fieri tuo.
Clin. Præ gaudio, ita me Dî ament, ubi sim, nescio:
Ita timui. *Clit.* At ego nihil esse scibam, Clinia.
Agedum vicissim, Syre, dic quæ illa 'st altera?
Sy. Adducimus tuam Bacchidem. *Clit.* Hem! quid? Bacchidem?
Eho sceleste, quò illam ducis? *Sy.* Quò illam ego? ad nos scilicet.
Clit. Ad patremne? *Sy.* Ad eum ipsum. *Clit.* O hominis impudentem audaciam!
Sy. Heus! Non fit sine periclo facinus magnum et memorabile.
Clit. Hoc vide! in meâ vitâ tu tibi laudem is quæsitum, scelus;
Ubi si paululum modò quid te fugerit, ego perierim.
Quid illo facias? *Sy.* At enim. *Clit.* Quid enim? *Sy.* Si sinas, dicam. *Clin.* Sine.
Clit. Sino. *Sy.* Ita res est hæc nunc, quasi cum.——*Clit.* Quas, malum, ambages mihi
Narrare occipit? *Clin.* Syre, verum hic dicit; mitte: ad rem redi.
Sy. Enimvero reticere nequeo: multimodis injurius,
Clitipho, es; neque ferri potis es. *Clin.* Audiendum hercle est: tace.
Sy. Vis amare; vis potiri; vis, quod des illi, effici:
Tuum esse in potiundo periclum non vis: haud stultè sapis;
Siquidem id sapere 'st, velle te id, quod non potest contingere:
Aut hæc cum illis sunt habenda, aut illa cum his amittenda sunt.
Harum duarum conditionum nunc utram malis, vide;
Etsi consilium, quod cepi, rectum esse et tutum scio:
Nam tua apud patrem amica tecum sine metu ut sit, copia 'st.
Tum, quod illi argentum es pollicitus, eâdem hac invenian viâ;

Quod ut efficerem, orando surdas jam aures reddideras mihi.
Quid aliud tibi vis? *Clit.* Siquidem hoc fit. *Sy.* Siquidem! experiundo scies.
Clit. Age, age, cedò istuc tuum consilium: quid id est? *Sy.* Adsimulabimus,
Tuam amicam hujus esse. *Clit.* Pulchrè: cedò quid hic faciet suâ?
An ea quoque dicetur hujus, si una hæc dedecori est parum?
Sy. Immo ad tuam matrem abducetur. *Clit.* Quid eò? *Sy.* Longum 'st, Clitipho,
Si tibi narrem. Quamobrem id faciam, vera causa est. *Clit.* Fabulæ!
Nihil satis firmi video, quamobrem accipere hunc mihi expediat metum.
Sy. Mane. Habeo aliud, si istud metuis; quod ambo confiteàmini
Sine periclo esse. *Clit.* Hujusmodi, obsecro, aliquid repperi. *Sy.* Maxumè.
Ibo obviàm hinc: dicam ut revortantur domum. *Clit.* Hem!
Quid dìxti? *Sy.* Ademtum tibi jam faxo omnem metum,
In aurem utramvis otiosè ut dormias.
Clit. Quid ago nunc? *Clin.* Tune? quod boni est. *Clit.* Syre, dic modò
Verum. *Sy.* Age modò, hodie serò, ac nequidquam voles.
Clin. Datur: fruare dum licet, nam nescias,
Ejus sit potestas posthac, an nunquam tibi.
Clit. Syre, inquam. *Sy.* Perge porro; tamen istuc ago.
Clit. Verum hercle istuc est. Syre, Syre inquam, heus, heus, Syre.
Sy. Concaluit: quid vis? *Clit.* Redi, redi. *Sy.* Adsum: dic quid est?
Jam hoc quoque negabis tibi placere? *Clit.* Immo, Syre,
Et me, et meum amorem, et famam permitto tibi.
Tu es judex: ne quid accusandus sis, vide.
Sy. Ridiculum est, te istuc me admonere, Clitipho;
Quasi istic minor mea res agatur, quàm tua.
Hic si quid nobis fortè adversi evenerit,
Tibi erunt parata verba, huic homini verbera;
Quapropter hæc res neutiquam neglectui est mihi.
Sed istunc exora, ut suam esse adsimulet. *Clin.* Scilicet

Facturum me esse: in eum jam res rediit locum,
Ut sit necesse. *Clit.* Amo te meritò, Clinia.
Clin. Verùm illa ne quid titubet. *Sy.* Perdocta 'st probè.
Clin. At hoc demiror, quî tam facilè potueris
Persuadere illi, quæ solet quos spernere!
Sy. In tempore ad eam veni, quod rerum omnium est
Primum: nam quemdam miserè offendi militem,
Ejus noctem orantem: hæc arte tractabat virum,
Ut illius animum cupidum inopià incenderet;
Eademque ut esset apud te ob hoc quàm gratissima.
Sed heus tu! vide sis, ne quid imprudens ruas:
Patrem novisti, ad has res quam sit perspicax:
Ego te autem novi, quàm esse soleas impotens:
Inversa verba, eversas cervices tuas,
Gemitus, screatus, tussis, risus, abstine.
Clit. Laudabis. *Sy.* Vide sis! *Clit.* Tutemet mirabere.
Sy. Sed quàm citò sunt consecutæ mulieres!
Clit. Ubi sunt? cur retines? *Sy.* Jam nunc hæc non est tua.
Clit. Scio; apud patrem: at nunc interim. *Sy.* Nihilo magis.
Clit. Sine. *Sy.* Non sinam, inquam. *Clit.* Quæso, paulisper. *Sy.* Veto.
Clit. Saltem salutare. *Sy.* Abeas, si sapis. *Clit.* Eo.
Quid istic? *Sy.* Manebit. *Clit.* O hominem felicem! *Sy.* Ambula.

SCENA IV.

BACCHIS. ANTIPHILA. CLINIA. SYRUS.

Bac. ÆDEPOL, mea te Antiphila, laudo, et fortunatam judico,
Id quum studuisti, isti formæ ut mores consimiles forent:
Minimèque, ita me Dî ament, miror, si te sibi quisque expetit.
Nam mihi, quale ingenium haberes, fuit indicio oratio.
Et quum egomet nunc mecum in animo vitam tuam considero,
Omniumque adeò vostrarum, volgus quæ abs se segregant;
Et vos esse istiusmodi, et nos non esse, haud mirabile 'st.

Nam expedit bonás esse vobis: nos, quibuscum est res, non sinunt.
Quippe formâ impulsi nostrâ, nos amatores colunt:
Hæc ubi immutata est, illi suum animum aliò conferunt.
Nisi si prospectum interea aliquid est, desertæ vivimus.
Vobis cum uno semel ubi ætatem agere decretum 'st viro,
Cujus mos maxumè 'st consimilis vostrûm, hi se ad vos applicant.
Hoc beneficio utrique ab utrisque verò devincimini,
Ut numquam ulla amori vestro incidere possit calamitas.
An. Nescio alias: me quidem semper scio fecisse sedulò,
Ut ex illius commodo meum compararem commodum. *Cl.* Ah!
Ergo, mea Antiphila, tu nunc sola reducem me in patriam facis:
Nam, dum abs te absum, omnes mihi labores fuere, quos cepi, leves,
Præterquam tui carendum quod erat. *Sy.* Credo. *Cl.* Syre, vix suffero.
Hoccine me miserum non licere meo modo ingenium frui!
Sy. Immo, ut patrem tuum vidi esse habitum, diu etiam duras dabit.
Bac. Quisnam hic adolescens est, qui intuitur nos? *An.* Ah! retine me, obsecro.
Bac. Amabò, quid tibi est? *An.* Disperii! perii misera! *Bac.* Quid stupes,
Antiphila? *An.* Videon' Cliniam, an non? *Bac.* Quem vides?
Cl. Salve, anime mi. *An.* O mi exspectate, salve. *Cl.* Ut vales?
An. Salvum advenisse gaudeo. *Cl.* Teneone te,
Antiphila, maxumè animo exoptata meo?
Sy. Ite intrò: nam vos jamdudum exspectat senex.

ACTUS III. SCENA I.

CHREMES. MENEDEMUS.

Ch. LUCISCIT hoc jam: cesso pultare ostium
Vicini? primùm ex me ut sciat sibi filium
Redîsse; etsi adolescentem hoc nolle intelligo.

Verùm quum videam miserum hunc tam excruciarier
Ejus abitu, celem tam insperatum gaudium,
Cum illi pericli nihil ex indicio siet?
Haud faciam: nam, quod potero, adjutabo senem;
Ita ut filium meum amico atque æquali suo
Video inservire, et socium esse in negotiis;
Nos quoque senes est æquom senibus obsequi.
Me. Aut ego profectò ingenio egregiè ad miserias
Natus sum: aut illud falsum est, quod volgò audio
Dici, diem adimere ægritudinem hominibus:
Nam mihi quidem cotidie augescit magis
De filio ægritudo; et quanto diutius
Abest, magis cupio tanto, et magis desidero.
Ch. Sed ipsum foras egressum video: ibo, alloquar.
Menedeme, salve: nuntium apporto tibi,
Cujus maxumè te fieri participem cupis.
Me. Num quidnam de gnato meo audîsti, Chreme?
Ch. Valet, atque vivit. *Me.* Ubinam est, quæso? *Ch.* Apud me domi.
Me. Meus gnatus! *Ch.* Sic est. *Me.* Venit! *Ch.* Certè. *Me.* Clinia
Meus venit! *Ch.* Dixi. *Me.* Eamus: duc me ad eum, obsecro.
Ch. Non vult te scire se redîsse etiam, et tuum
Conspectum fugitat, propter peccatum; tum hoc timet,
Ne tua duritia antiqua illa etiam adaucta sit.
Me. Non tu ei dixisti, ut essem? *Ch.* Non. *Me.* Quamobrem, Chreme?
Ch. Quia pessumè istoc in te atque in illum consulis,
Si te tam leni et victo animo esse ostenderis.
Me. Non possum: satis jam, satis pater durus fui. *Ch.* Ah!
Vehemens in utramque partem, Menedeme, es nimis,
Aut largitate nimiâ, aut parsimoniâ.
In eandem fraudem, ex hac re, atque ex illâ, incides.
Primùm; olim potius, quàm paterere filium
Commeare ad mulierculam, quæ paululo
Tum erat contenta, cuique erant grata omnia,
Proterruisti hinc: ea coacta ingratiis
Postilla cœpit victum volgò quærere.
Nunc cum sine magno intertrimento non potest

Haberi, quidvis dare cupis: nam, ut tu scias,
Quàm ea nunc instructa pulchrè ad perniciem siet:
Primùm, jam ancillas secum adduxit plus decem,
Oneratas veste, atque auro. Satrapes si siet
Amator, nunquam sufferre ejus sumtus queat;
Nedum tu possis. *Me.* Estne ea intus? *Ch.* Sit rogas?
Sensi: namque ei unam cœnam atque ejus comitibus
Dedi; quod si iterum mihi sit danda, actum siet.
Nam ut alia omittam, pytissando modò mihi
Quid vini absumsit! sic hoc, dicens; asperum,
Pater, hoc est; aliud lenius sodes vide.
Relevi dolia omnia, omnes serias;
Omnes sollicitos habui: atque hæc una nox.
Quid te futurum censes, quem assiduè exedent?
Sic me Dî amabunt, ut me tuarum miseritum est,
Menedeme, fortunarum. *Me.* Faciat quod lubet:
Sumat, consumat, perdat, decretum 'st pati,
Dum illum modò habeam mecum. *Ch.* Si certum est tibi
Sic facere, illud permagni referre arbitror,
Ut ne scientem sentiat te id sibi dare.
Me. Quid faciam? *Ch.* Quidvis potius, quàm quod cogitas:
Per alium quemvis ut des: falli te sinas
Technis per servulum; etsi subsensi id quoque,
Illos ibi esse, et id agere inter se clanculum.
Syrus cum illo vestro consusurrat! conferunt
Consilia adolescentes: et tibi perdere
Talentum hoc pacto satius est, quàm illo minas.
Non nunc de pecuniâ agitur: sed illud, quomodo
Minimo periclo id demus adolescentulo.
Nam si semel tuum animum ille intellexerit,
Priùs proditurum te tuam vitam, et prius
Pecuniam omnem, quàm abs te amittas filium; hui,
Quantam fenestram ad nequitiam patefeceris!
Tibi autem porro ut non sit suave vivere:
Nam deteriores omnes sumus licentiâ.
Quodcunque inciderit in mentem, volet: neque id
Putabit, pravum an rectum siet, quod petet.
Tu rem perire, et ipsum, non poteris pati.
Dare denegâris; ibit ad illud ilico,
Quo maxumè apud te se valere sentiet:
Abiturum se abs te esse ilico minabitur.

Me. Videre verum, atque ita utì res est, dicere.
Ch. Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis,
Dum id quæro, tibi quî filium restituerem.
Me. Cedò dextram: porro te idem oro ut facias, Chreme.
Ch. Paratus sum. *Me.* Scin', quid nunc facere te volo?
Ch. Dic. *Me.* Quod sensisti illos me incipere fallere,
Id ut maturent facere: cupio illi dare,
Quod volt: cupio jam videre. *Ch.* Operam dabo.
Syrus est prehendendus, atque adhortandus mihi.
A me nescio quis exit: concede hinc domum,
Ne nos inter nos congruere sentiant.
Paullum negotî mihi obstat: Simus et Crito,
Vicini nostri, hîc ambigunt de finibus:
Me cepere arbitrum: ibo, ac dicam, ut dixeram,
Operam daturum me, hodie non posse his dare.
Continuò hîc adero. *Me.* Ita quæso. Dî vostram fidem!
Ita comparatam esse hominum naturam omnium,
Aliena ut meliùs videant, et dijudicent,
Quàm sua? an eò fit, quia in re nostrâ, aut gaudio
Sumus præpediti nimio, aut ægritudine?
Hic mihi quanto nunc plus sapit, quàm egomet mihi!
Ch. Dissolvi me, otiosus operam ut tibi darem.

SCENA II.

SYRUS. CHREMES.

Sy. HAC illac circumcursa: inveniendum 'st tamen
Argentum: intendenda in senem est fallacia.
Ch. Num me fefellit, hosce id struere? videlicet
Ille Cliniæ servus tardiusculus est:
Idcirco huic nostro tradita 'st provincia.
Sy. Quis hîc loquitur? perii! numnam hæc audivit? *Ch.* Syre. *Sy.* Hem.
Ch. Quid tu istic? *Sy.* Rectè equidem: sed te miror, Chreme,
Tam manè, herì qui tantum biberis. *Ch.* Nihil nimis.
Sy. Nihil, narras? visa verò 'st, quod dici solet,
Aquilæ senectus. *Ch.* Eia! *Sy.* Mulier commoda, et
Faceta, hæc meretrix. *Ch.* Sanè, idem visa 'st mihi.

Sy. Et quidem hercle formâ luculentâ. *Ch.* Sic satis.
Sy. Ita non ut olim, sed utì nunc, sanè bonâ:
Minimèque miror, Clinia hanc si deperit.
Sed habet patrem quemdam avidum, miserum, atque aridum,
Vicinum hunc: nostin'? at quasi is non divitiis
Abundet, gnatus ejus profugit inopiâ.
Scin' esse factum, ut dico? *Ch.* Quid ego nesciam?
Hominem pistrino dignum! *Sy.* Quem? *Ch.* Istunc servolum
Dico adolescentis. *Sy.* Syre, tibi timui malè.
Ch. Qui passus est id fieri. *Sy.* Quid faceret? *Ch.* Rogas?
Aliquid reperiret, fingeret fallacias,
Unde esset adolescenti, amicæ quod daret;
Atque hunc difficilem invitum servaret senem.
Sy. Garris. *Ch.* Hæc facta ab illo oportebant, Syre.
Sy. Eho! laudas, quæso, heros qui fallunt? *Ch.* In loco
Ego verò laudo. *Sy.* Rectè sanè. *Ch.* Quippe quia
Magnarum sæpe id remedium ægritudinum 'st.
Huic jam mansisset unicus gnatus domi.
Sy. Jocon' an seriò illæc dicat, nescio;
Nisi mihi quidem addit animum, quò lubeat magis.
Ch. Et nunc, quid exspectat, Syre? an dum hinc denuo
Abeat, cum tolerare hujus sumtus non queat?
Nonne ad senem aliquam fabricam fingit? *Sy.* Stolidus est.
Ch. At te adjutare oportet adolescentuli
Causâ. *Sy.* Facilè equidem facere possum, si jubes:
Etenim quo pacto id fieri soleat, calleo.
Ch. Tanto hercle melior. *Sy.* Non est mentiri meum.
Ch. Fac ergo. *Sy.* At heus tu! facito dum eadem hæc memineris,
Si quid hujus simile fortè aliquando evenerit,
Ut sunt humana, tuus ut faciat filius.
Ch. Non usus veniet, spero. *Sy.* Spero hercle ego quoque.
Neque eò nunc dico, quò quidquam illum senserim:
Sed si quid, ne quid. Quæ sit ejus ætas, vides.
Et næ ego te, si usus veniat, magnificè, Chreme,
Tractare possim. *Ch.* De istoc, quum usus venerit,
Videbimus, quid opus sit: nunc istuc age.
Sy. Nunquam commodiùs unquam herum audivi loqui,
Nec, quum malè facerem, crederem mihi impuniùs
Licere. Quisnam a nobis egreditur foras?

SCENA III.

CHREMES. CLITIPHO. SYRUS.

Ch. QUID istuc, quæso? qui istic mos est, Clitipho? itane fieri oportet?
Cl. Quid ego feci? *Ch.* Vidin' ego te modò manum in sinum huic meretrici
Inserere? *Sy.* Acta hæc res est: perii! *Cl.* Mene? *Ch.* Hisce oculis; ne nega.
Facis adeò indignè injuriam illi, qui non abstineas manum:
Nam istæc quidem contumelia 'st,
Hominem amicum recipere ad te, atque ejus amicam subagitare.
Vel herì in vino, quàm immodestus fuisti! *Sy.* Factum. *Ch.* Quàm molestus!
Ut equidem, ita me Dî ament! metui, quid futurum denique esset.
Novi ego amantium animum: advertunt graviter, quæ non censeas,
Cl. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum, pater.
Ch. Esto: at certè concedas hinc aliquò ab ore eorum aliquantisper.
Multa fert libido: ea prohibet facere tua præsentia.
Ego de me facio conjecturam: nemo 'st meorum amicorum hodie,
Apud quem expromere omnia mea occulta, Clitipho, audeam:
Apud alium prohibet dignitas, apud alium ipsius facti pudet,
Ne ineptus, ne protervus videar; quod illum facere credito.
Sed nostrum 'st intelligere, utcumque, atque ubicumque opus sit, obsequi.
Sy. Quid istic narrat? *Cl.* Perii! *Sy.* Clitipho, hæc ego præcipio tibi,
Hominis frugi et temperantis functus officium. *Cl.* Tace sodes.
Sy. Rectè sanè. *Ch.* Syre, pudet me. *Sy.* Credo; neque id injuriâ.
Quin mihi molestum 'st. *Cl.* Pergin' hercle? *Sy.* Verum dico quod videtur.

Cl. Non accedam ad illos? *Ch.* Eho! quæso, una accedundi via 'st?
Sy. Actum 'st: hic priùs se indicârit, quàm ego argentum effecero.
Chreme, vin' tu homini stulto mihi auscultare? *Ch.* Quid faciam? *Sy.* Jube hunc
Abire hinc aliquò. *Cl.* Quò hinc abeam ego? *Sy.* Quò? quò lubet: da illis locum.
Abi deambulatum. *Cl.* Deambulatum! quò? *Sy.* Vah! quasi desit locus.
Abi sanè istac, istorsum, quò vis. *Ch.* Rectè dicit: censeo.
Cl. Dî te eradicent, Syre, qui me hinc extrudis. *Sy.* At tu pol tibi istas
Posthac comprimito manus.
Censen' verò? quid illum porro credis facturum, Chreme,
Nisi eum, quantum tibi opis Dî dant, servas, castigas, mones?
Ch. Ego istuc curabo. *Sy.* Atqui nunc, here, hic tibi adservandus est.
Ch. Fiet. *Sy.* Si sapias: nam mihi jam minùs, minùsque obtemperat.
Ch. Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum egi, egisti, Syre? aut
Repperisti, tibi quod placeat? an nondum etiam? *Sy.* De fallaciâ
Dicis? st! inveni nuper quandam. *Ch.* Frugi es: cedò, quid est?
Sy. Dicam: verùm, ut aliud ex alio incidit. *Ch.* Quidnam, Syre?
Sy. Pessuma hæc est meretrix. *Ch.* Ita videtur. *Sy.* Immo si scias.
Vah! vide, quod inceptet facinus. Fuit quædam anus Corinthia
Hîc: huic drachmarum argenti hæc mille dederat mutuum.
Ch. Quid tum? *Sy.* Ea mortua 'st: reliquit filiam adolescentulam.
Ea relicta huic arrhaboni est pro illo argento. *Ch.* Intelligo.
Sy. Hanc secum huc adduxit, eaque est nunc ad uxorem tuam.
Ch. Quid tum? *Sy.* Cliniam orat, sibi utì id nunc det; illam illi tamen

Post daturam : mille nummûm poscit. *Ch.* Et poscit quidem! *Sy.* Hui!
Dubium id est? *Ch.* Ego sic putavi: quid nunc facere cogitas?
Sy. Egone? ad Menedemum ibo: dicam, hanc esse captam ex Cariâ,
Ditem et nobilem; si redimat, magnum inesse in eâ lucrum.
Ch. Erras. *Sy.* Quid ita? *Ch.* Pro Menedemo nunc tibi ego respondeo:
Non emo: quid ais? *Sy.* Optata loquere. *Ch.* Atqui non est opus.
Sy. Non opus est? *Ch.* Non hercle verò. *Sy.* Quid istuc? miror. *Ch.* Jam scies.
Mane, mane! quid est, quòd tam a nobis graviter crepuerunt fores?

ACTUS IV. SCENA I.

SOSTRATA. CHREMES. NUTRIX. SYRUS.

So. NISI me animus fallit, hic profectò est annulus, quem ego suspicor;
Is, quîcum exposita est gnata. *Ch.* Quid volt sibi, Syre, hæc oratio?
So. Quid est? isne tibi videtur? *Nu.* Dixi equidem, ubi mihi ostendisti, ilico,
Eum esse. *So.* At ut satis contemplata modò sis, mea nutrix. *Nu.* Satis.
So. Abi jam nunc intrò, atque, illa si jam laverit, mihi nuntia:
Hîc ego virum interea opperibor. *Sy.* Te volt: videas, quid velit.
Nescio, quid tristis est: non temerè 'st: metuo, quid siet. *Ch.* Quid siet!
Næ, ista hercle magno jam conatu magnas nugas dixerit.
So. Ehem! mi vir. *Ch.* Ehem! mea uxor. *So.* Te ipsum quæro. *Ch.* Loquere, quid velis.

So. Primùm hoc te oro, ne quid credas me advorsum edictum tuum
Facere esse ausam. *Ch.* Vin' me istuc tibi, etsi incredibile 'st, credere?
Credo. *Sy.* Nescio quid peccati portet hæc purgatio.
So. Meministin' me esse gravidam, et mihi te maxumopere dicere,
Si puellam parerem, nolle tolli? *Ch.* Scio quid feceris:
Sustulisti. *Sy.* Si sic factum est, domina, ergo herus damno auctus est.
So. Minimè: sed erat hìc Corinthia anus, haud impura: ei dedi
Exponendam. *Ch.* O Jupiter! tantamne esse in animo inscitiam!
So. Perii! quid ego feci? *Ch.* Rogitas? *So.* Si peccavi, mi Chreme,
Insciens feci. *Ch.* Id equidem ego, si tu neges, certò scio,
Te inscientem atque imprudentem dicere ac facere omnia:
Tot peccata in hac re ostendis: nam, jam primùm, si meum
Imperium exsequi voluisses, interemtam oportuit;
Non simulare mortem verbis, re ipsâ spem vitæ dare.
Ad id omitto: misericordia, animus maternus: sino.
Quàm bene verò abs te prospectum est! quid voluisti? cogita.
Nempe anui illi prodita abs te filia est planissumè,
Per te vel utì quæstum faceret, vel utì veniret palam.
Credo id cogitâsti: quidvis satis est, dum vivat modò.
Quid cum illis agas, qui neque jus, neque bonum atque æquum sciunt?
Melius, pejus; prosit, obsit; nihil vident, nisi quod lubet.
So. Mi Chreme, peccavi, fateor: vincor: nunc hoc te obsecro,
Quanto tuus est animus natu gravior, ignoscentior,
Ut meæ stultitiæ in justitiâ tuâ sit aliquid præsidî.
Ch. Scilicet equidem istuc factum ignoscam: verùm, Sostrata,
Malè docet te mea facilitas multa. Sed istuc, quidquid est,
Quâ hoc occeptum 'st causâ, loquere. *So.* Ut stultæ et misere omnes sumus
Religiosæ; quum exponendam do illi, de digito annulum
Detraho; et eum edico, ut unà cum puellâ exponeret;
Si moreretur, ne expers partis esset de nostris bonis.

Ch. Istuc rectè: conservâsti te, atque illam. *So.* Is hic est annulus.
Ch. Unde habes? *So.* Quam Bacchis secum adduxit adolescentulam. *Sy.* Hem!
Ch. Quid ea narrat? *So.* Ea lavatum dum it, servandum mihi dedit.
Animum non advorti primùm; sed, postquam adspexi, ilico
Cognovi: ad te exsilui. *Ch.* Quid nunc suspicare, aut invenis
De illâ? *So.* Nescio; nisi ut ex ipsâ quæras, unde hunc habuerit,
Si potis est reperiri. *Sy.* Interii! plus spei video, quàm volo.
Nostra est, ita si est. *Ch.* Vivitne illa, cui tu dederas? *So.* Nescio.
Ch. Quid renuntiavit olim? *So.* Fecisse id quod jusseram.
Ch. Nomen mulieris cedò quod sit, ut quæratur. *So.* Philtere.
Sy. Ipsa est: mirum ni illa salva est, et ego perii. *Ch.* Sostrata,
Sequere me intrò hac. *So.* Ut præter spem evenit! quàm timui malè,
Ne nunc animo ita esses duro, ut olim in tollendâ, Chreme!
Ch. Non licet hominem esse sæpe ita ut volt, si res non sinit.
Nunc ita tempus est mihi, ut cupiam filiam: olim nihil minùs.

SCENA II.

Syrus.

Nisi me animus fallit, haud multum a me aberit infortunium:
Ita hac re in angustum oppidò nunc meæ coguntur copiæ;
Nisi aliquid video, ne esse amicam hanc gnati resciscat senex.
Nam quod de argento sperem, aut posse postulem me fallere,
Nihil est: triumpho, si licet me latere tecto abscedere.
Crucior, bolum tantum mihi ereptum tam subitò e faucibus.
Quid agam? aut quid comminiscar? ratio de integro ineunda 'st mihi.
Nihil tam difficile 'st, quin quærendo investigari possiet.

Quid, si hoc nunc sic incipiam ? nihil est : quid si sic ? tantundem egero.
At sic opinor : non potest : immo optumè. Euge ! habeo optumam.
Retraham hercle, opinor, ad me idem illud fugitivum argentum tamen.

SCENA III.

Clinia. Syrus.

Cl. Nulla mihi res posthac potest jam intervenire tanta,
Quæ mihi ægritudinem adferat ; tanta hæc lætitia oborta est.
Dedo patri me nunc jam, ut frugalior sim, quàm volt.
Sy. Nihil me fefellit : cognita est, quantùm audio hujus verba.
Istuc tibi ex sententiâ tuâ obtigisse lætor.
Cl. O mi Syre, audistin' obsecro ? *Sy.* Quid ni ? qui usque unà adfuerim.
Cl. Cui æquè audîsti commodius quidquam evenisse ? *Sy.* Nulli.
Cl. Atque ita me Dî ament, ut ego nunc non tam meâpte causâ
Lætor, quàm illius, quam ego scio esse honore quovis dignam.
Sy. Ita credo : sed nunc, Clinia, age, da te mihi vicissim :
Nam amici quoque res est videnda, in tuto ut collocetur ;
Ne quid de amicâ nunc senex. *Cl.* O Jupiter ! *Sy.* Quiesce.
Cl. Antiphila mea nubet mihi. *Sy.* Siccine mihi interloquere ?
Cl. Quid faciam, Syre mi ? gaudeo : fer me. *Sy.* Fero hercle verò.
Cl. Deorum vitam apti sumus. *Sy.* Frustra operam, opinor, sumo.
Cl. Loquere ; audio. *Sy.* At jam hoc non ages. *Cl.* Agam. *Sy.* Videndum est, inquam,
Amici quoque res, Clinia, tui in tuto ut collocetur :
Nam si nunc a nobis abis, et Bacchidem hîc relinquis,
Senex resciscet ilico, esse amicam hanc Clitiphonis :
Si abduxeris, celabitur itidem, ut celata adhuc est.
Cl. At enim istoc nihil est magis, Syre, meis nuptiis advorsum :

Nam quo ore appellabo patrem? tenes, quid dicam? *Sy.* Quid ni?
Cl. Quid dicam? quam causam adferam? *Sy.* Quin nolo mentiare.
Apertè, ita ut res sese habet, narrato. *Cl.* Quid ais? *Sy.* Jubeo
Illam te amare, et velle uxorem: hanc esse Clitiphonis.
Cl. Bonam atque justam rem oppidò imperas, et factu facilem;
Et scilicet jam me hoc voles patrem exorare, ut celet
Senem vostrum. *Sy.* Immo, ut rectâ viâ rem narret ordine omnem. *Cl.* Hem!
Satin' sanus es, aut sobrius? tu quidem illum plane prodis.
Nam quî ille poterit esse in tuto? dic mihi.
Sy. Huic equidem consilio palmam do: hîc me magnificè effero,
Qui vim tantam in me, et potestatem habeam tantæ astutiæ,
Vera dicendo ut eos ambos fallam; ut, quum narret senex
Voster nostro, istam esse amicam gnati, non credat tamen.
Cl. At enim spem istoc pacto rursum nuptiarum omnem eripis:
Nam, dum amicam hanc meam esse credet, non committet filiam.
Tu fortasse, quid me fiat, parvi pendis, dum illi consulas.
Sy. Quid? malum! me ætatem censes velle id adsimularier?
Unus est dies, dum argentum eripio: pax! nihil amplius.
Cl. Tantum sat habes? quid tum, quæso, si hoc pater resciverit?
Sy. Quid si redeo ad illos, qui aiunt, quid si nunc cœlum ruat?
Cl. Metuo quid agam. *Sy.* Metuis? quasi non ea potestas sit tua,
Quo velis in tempore, ut te exsolvas: rem facias palam.
Cl. Age, age, traducatur Bacchis. *Sy.* Optumè: ipsa exit foras.

SCENA IV.

BACCHIS. CLINIA. SYRUS. DROMO. PHRYGIA.

Bac. SATIS, pol, protervè me Syri promissa huc induxerunt;
Decem minas, quas mihi dare pollicitus est: quòd si is nunc
Me deceperit, sæpe obsecrans me, ut veniam, frustra veniet.
Aut quum venturam dixero et constituero; quum is certò
Renuntiârit, Clitipho cum spe pendebit animi;
Decipiam, ac non veniam: Syrus mihi tergo pœnas pendet.
Cl. Satis scitè promittit tibi. *Sy.* Atqui tu hanc jocari credis?
Faciet, nisi caveo. *Bac.* Dormiunt: pol ego istos commovebo.
Mea Phrygia, audîsti, modò iste homo quam vîllam demonstravit
Charini? *Ph.* Audivi. *Bac.* Proximam esse huic fundo ad dextram? *Ph.* Memini.
Bac. Curriculo percurre: apud eum miles Dionysia agitat.
Sy. Quid hæc inceptat? *Bac.* Dic me hîc oppidò esse invitam, atque adservari;
Verùm alîquo pacto verba me his daturam esse, et venturam.
Sy. Perii hercle. Bacchis, mane, mane: quò mittis istanc? quæso!
Jube, maneat. *Bac.* I. *Sy.* Quin est paratum argentum. *Bac.* Quin ego maneo.
Sy. Atqui jam dabitur. *Bac.* Ut lubet: num ego insto? *Sy.* At scin' quid, sodes?
Bac. Quid? *Sy.* Transeundum nunc tibi ad Menedemum est, et tua pompa
Eò traducenda est. *Bac.* Quam rem agis, scelus? *Sy.* Egone? argentum cudo,
Quod tibi dem. *Bac.* Dignam me putas, quam illudas? *Sy.* Non est temerè.
Bac. Etiamne tecum res hîc mihi est? *Sy.* Minimè: tuum tibi reddo.
Bac. Eatur. *Sy.* Sequere hac. Heus, Dromo! *Dr.* Quis me volt? *Sy.* Syrus. *Dr.* Quid est rei?
Sy. Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad vos properè.

Dr. Quamobrem? *Sy.* Ne quæras: efferant quæ secum huc attulerunt.
Sperabit sumtum tibi senex levatum esse harum abitu.
Næ, ille haud scit, paullum lucri, quantum ei damni adportet.
Tu nescis id, quod scis, Dromo, si sapies. *Dr.* Mutum dices.

SCENA V.

Chremes. Syrus.

Ch. Ita me Dî amabunt, ut nunc Menedemi vicem
Miseret me; tantum devenisse ad eum mali.
Illanccine mulierem alere cum illâ familiâ?
Etsi scio, hosce aliquot dies non sentiet;
Ita magno desiderio fuit ei filius:
Verùm ubi videbit tantos sibi sumtus domi
Quotidianos fieri, nec fieri modum,
Optabit rursum ut abeat ab se filius.
Syrum optumè eccum! *Sy.* Cesso hunc adoriri? *Ch.* Syre. *Sy.* Hem!
Ch. Quid est? *Sy.* Te mihi ipsum jam dudum optabam dari.
Ch. Videre egisse jam nescio quid cum sene.
Sy. De illo quod dudum? dictum ac factum reddidi.
Ch. Bonân' fide? *Sy.* Bonâ hercle. *Ch.* Non possum pati,
Quin tibi caput demulceam. Accede huc, Syre:
Faciam boni tibi aliquid pro istâ re, ac lubens.
Sy. At si scias, quàm scitè in mentem venerit!
Ch. Vah! gloriare evenisse ex sententiâ?
Sy. Non hercle verò: verum dico. *Ch.* Dic, quid est?
Sy. Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem,
Menedemo dixit Clinia; et eâ gratiâ
Secum adduxisse, ne tu id persentisceres.
Ch. Probè. *Sy.* Dic sodes. *Ch.* Nimium, inquam. *Sy.* Immo si scias.
Sed porro ausculta, quod superest fallaciæ.
Sese ipse dicet tuam vidisse filiam;
Ejus sibi complacitam formam, postquam adspexerit;

Hanc cupere uxorem. *Ch.* Modòne quæ inventa 'st? *Sy.* Eam.
Et quidem jubebit posci. *Ch.* Quamobrem istuc, Syre?
Nam prorsum nihil intelligo. *Sy.* Hui! tardus es.
Ch. Fortasse. *Sy.* Argentum dabitur ei ad nuptias,
Aurum, atque vestem, quî, tenesne? *Ch.* Comparet?
Sy. Id ipsum. *Ch.* At ego illi neque do, neque despondeo.
Sy. Non? quamobrem? *Ch.* Quamobrem? me rogas? homini! *Sy.* Ut lubet.
Non ego dicebam, in perpetuum illam illi ut dares,
Verùm ut simulares. *Ch.* Non mea 'st simulatio.
Ita tu istæc tua misceto, ne me admisceas.
Egon' cui daturus non sim, ut ei despondeam?
Sy. Credebam. *Ch.* Minimè. *Sy.* Scitè poterat fieri.
Et ego hoc, quia dudum tu tantopere jusseras,
Eò cœpi. *Ch.* Credo. *Sy.* Cæterum equidem istuc, Chreme,
Æqui bonique facio. *Ch.* Atqui cum maxumè
Volo te dare operam, ut fiat, verùm aliâ viâ.
Sy. Fiat: quæratur aliud: sed illud, quod tibi
Dixi de argento, quod ista debet Bacchidi,
Id nunc reddendum 'st illi: neque tu scilicet
Eò nunc confugies: quid meâ? num datum mihi est?
Num jussi? num illa oppignerare filiam
Meam, me invito, potuit? verum illud, Chreme,
Dicunt, Jus summum sæpe summa malitia est.
Ch. Haud faciam. *Sy.* Immo, aliis si licet, tibi non licet.
Omnes te in lautâ et bene auctâ parte putant.
Ch. Quin egomet jam ad eam deferam. *Sy.* Immo filium
Jube potiùs. *Ch.* Quamobrem? *Sy.* Quia enim in hunc suspicio 'st
Translata amoris. *Ch.* Quid tum? *Sy.* Quia videbitur
Magis verisimile id esse, quum hic illi dabit:
Simul et conficiam faciliùs ego, quod volo.
Ipse adeò adest: abi: effer argentum. *Ch.* Effero.

SCENA VI.

CLITIPHO. SYRUS.

Cl. NULLA est tam facilis res, quin difficilis siet,
Quam invitus facias. Vel me hæc deambulatio,

Quàm non laboriosa, ad languorem dedit!
Nec quidquam magis nunc metuo, quàm ne denuo
Miser aliquò extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidem.
Ut te quidem omnes Dii, Deæque, quantum est, Syre,
Cum tuo istoc invento, cumque incepto perduint!
Hujusmodi res semper comminiscere,
Ubi me excarnifices. *Sy*. I tu hinc quò dignus es.
Quàm penè tua me perdidit protervitas!
Cl. Vellem hercle factum: ita meritus. *Sy*. Meritus! quomodo?
Næ me istuc ex te priùs audivisse gaudeo,
Quàm argentum haberes, quod daturus jam fui.
Cl. Quid igitur dicam tibi vis? abiisti: mihi
Amicam addûxti, quam non liceat tangere.
Sy. Jam non sum iratus: sed scin' ubi nunc sit tibi
Tua Bacchis? *Cl*. Apud nos. *Sy*. Non. *Cl*. Ubi ergo? *Sy*. Apud Cliniam.
Cl. Perii! *Sy*. Bono animo es: jam argentum ad eam deferes,
Quod ei pollicitus. *Cl*. Garris: unde? *Sy*. A tuo patre.
Cl. Ludis fortasse me. *Sy*. Ipsâ re experibere.
Cl. Næ ego fortunatus homo sum! deamo te, Syre.
Sy. Quâ causâ id fiat: obsecundato in loco.
Sed pater egreditur: cave quidquam admiratus sies:
Quod imperabit, facito; loquitor paucula.

SCENA VII.

CHREMES. CLITIPHO. SYRUS.

Ch. UBI Clitipho nunc est? *Sy*. Eccum me! inque. *Cl*. Eccum hîc tibi!
Ch. Quid rei esset, dîxti huic? *Sy*. Dixi pleraque omnia.
Ch. Cape hoc argentum, ac defer. *Sy*. Hei, quid stas? lapis!
Quin accipis? *Cl*. Cedò sane. *Sy*. Sequere hac me ociùs.
Tu hîc nos, dum eximus, interea opperibere;
Nam nihil est, illic quod moremur diutius.
Ch. Minas quidem jam decem habet a me filia,
Quas pro alimentis esse nunc duco datas:

Hasce ornamentis consequentur alteræ.
Porro hæc talenta dotis adposcunt duo.
Quàm multa injusta ac prava fiunt moribus!
Mihi nunc, relictis rebus, inveniendus est
Aliquis, labore inventa mea cui dem bona.

SCENA VIII.

MENEDEMUS. CHREMES.

Me. MULTO omnium nunc me fortunatissimum
Factum puto esse, gnate, quum te intelligo
Resipîsse. *Ch.* Ut errat! *Me.* Te ipsum quærebam, Chreme.
Serva, quod in te est, filium, et me, et familiam.
Ch. Cedò quid vis? faciam. *Me.* Invenisti hodie filiam.
Ch. Quid tum? *Me.* Hanc sibi uxorem dari volt Clinia.
Ch. Quæso, quid tu hominis es? *Me.* Quid est? *Ch.* Jamne oblitus es,
Inter nos quid sit dictum de fallaciâ,
Ut eâ viâ abs te argentum auferretur? *Me.* Scio.
Ch. Ea res nunc agitur ipsa. *Me.* Quid dîxti, Chreme?
Erravi: sic res acta 'st: quantâ spe decidi!
Ch. Immo hæc quidem, quæ apud te est, Clitiphonis est
Amica. *Me.* Ita aiunt. *Ch.* Et tu credis? *Me.* Omnia.
Ch. Et illum aiunt velle uxorem, ut, quum desponderim,
Des, quî aurum ac vestem, atque alia, quæ opus sunt, comparet.
Me. Id est profectò! id amicæ dabitur. *Ch.* Scilicet
Daturum. *Me.* Vah! frustra sum igitur gavisus miser.
Quidvis tamen jam malo, quàm hunc amittere.
Quid nunc renuntiem abs te responsum, Chreme,
Ne sentiat me sensisse, atque ægre ferat?
Ch. Ægre? nimium illi, Menedeme, indulges. *Me.* Sine.
Inceptum 'st: perfice hoc mihi perpetuò, Chreme.
Ch. Dic convenisse; egisse te de nuptiis.
Me. Dicam: quid deinde? *Ch.* Me facturum esse omnia;
Generum placere: postremò etiam, si voles,
Desponsam quoque esse dicito. *Me.* Hem! istuc volueram.
Ch. Tanto ociùs te ut poscat, et tu id, quod cupis,
Quàm ocissumè ut des. *Me.* Cupio. *Ch.* Næ tu propediem,

Ut istam rem video, istius obsaturabere.
Sed hæc ita ut sunt, cautim et paulatim dabis,
Si sapies. *Me.* Faciam. *Ch.* Abi intrò; vide, quid postulet.
Ego domi ero, si quid me voles. *Me.* Sanè volo:
Nam te scientem faciam, quidquid egero.

ACTUS V. SCENA I.

MENEDEMUS. CHREMES.

Me. EGO, me non tam astutum, neque ita perspicacem esse, id certò scio:
Sed hic adjutor meus, et monitor, et præmonstrator Chremes,
Hoc mihi præstat. In me quidvis harum rerum convenit,
Quæ sunt dicta in stultum; caudex, stipes, asinus, plumbeus:
In illum nihil potest; nam exsuperat ejus stultitia hæc omnia.
Ch. Ohe! jam desine Deos, uxor, gratulando obtundere,
Tuam esse inventam gnatam; nisi illos ex tuo ingenio judicas,
Ut nihil credas intelligere, nisi idem dictum sit centies.
Sed interim, quid illic jam dudum gnatus cessat cum Syro?
Me. Quos ais homines, Chreme, cessare? *Ch.* Ehem! Menedeme, advenis?
Dic mihi; Cliniæ, quæ dixi, nuntiâstin'? *Me.* Omnia.
Ch. Quid ait? *Me.* Gaudere adeò cœpit, quasi qui cupiunt nuptias.
Ch. Ha! ha! he! *Me.* Quid risisti? *Ch.* Servi venere in mentem Syri
Calliditates. *Me.* Itane? *Ch.* Voltus quoque hominum fingit scelus.
Me. Gnatus quod se adsimulat lætum, id dicis? *Ch.* Id. *Me.* Idem istuc mihi
Venit in mentem. *Ch.* Veterator! *Me.* Magis, si magis nôris, putes,
Ita rem esse. *Ch.* Ain' tu? *Me.* Quin tu ausculta. *Ch.* Mane. Hoc priùs scire expeto,

Quid perdideris: nam ubi desponsam nuntiâsti filio,
Continuò injecisse verba tibi Dromonem, scilicet
Sponsæ vestem, aurum, atque ancillas opus esse, argentum ut dares.
Me. Non. *Ch*. Quid? non? *Me*. Non, inquam. *Ch*. Neque ipse gnatus? *Me*. Nihil prorsus, Chreme:
Magis unum etiam instare, ut hodie conficerentur nuptiæ.
Ch. Mira narras. Quid Syrus meus? ne is quidem quidquam? *Me*. Nihil.
Ch. Quamobrem? *Me*. Nescio equidem: sed te miror, qui alia tam plane scias.
Sed ille tuus quoque Syrus idem mirè finxit filium,
Ut ne paullulum quidem suboleat, esse amicam hanc Cliniæ.
Ch. Quid ais? *Me*. Mitto jam osculari, atque amplexari: id nihil puto.
Ch. Quid est, quod amplius simuletur? *Me*. Vah! *Ch*. Quid est? *Me*. Audi modò:
Est mihi in ultimis conclave ædibus quoddam, retro:
Huc est intrò latus lectus; vestimentis stratus est.
Ch. Quid, postquam hoc est factum? *Me*. Dictum factum, huc abiit Clitipho.
Ch. Solus? *Me*. Solus. *Ch*. Timeo. *Me*. Bacchis consecuta 'st ilico.
Ch. Sola? *Me*. Sola. *Ch*. Perii! *Me*. Ubi abiere intrò, operuere ostium. *Ch*. Hem!
Clinia hæc fieri videbat? *Me*. Quidni? mecum unà simul.
Ch. Filî est amica Bacchis, Menedeme. Occidi!
Me. Quamobrem? *Ch*. Decem dierum vix mihi est familia.
Me. Quid? istuc times, quod ille operam amico dat suo?
Ch. Immo quod amicæ. *Me*. Si dat. *Ch*. An dubium id tibi est?
Quemquamne animo tam communi esse, aut leni putas,
Qui se vidente amicam patiatur suam?
Me. Quidni? quò verba faciliùs dentur mihi.
Ch. Derides? meritò mihi nunc ego succenseo.
Quot res dedêre, ubi possem persentiscere,
Nisi essem lapis? quæ vidi! væ misero mihi!
At næ, illud haud inultum, si vivo, ferent:
Nam jam! *Me*. Non tu te cohibes? non te respicis?
Non tibi ego exempli satis sum? *Ch*. Præ iracundiâ,
Menedeme, non sum apud me. *Me*. Tene istuc loqui?

Nonne id flagitium 'st, te aliis consilium dare,
Foris sapere; tibi non posse auxiliarier?
Ch. Quid faciam? *Me.* Id quod me fecisse aiebas parum.
Fac te patrem esse sentiat; fac ut audeat
Tibi credere omnia, abs te petere, et poscere;
Ne quam aliam quærat copiam, ac te deserat.
Ch. Immo abeat, multò malo, quovis gentium,
Quàm hîc per flagitium ad inopiam redigat patrem:
Nam, si illi pergo suppeditare sumtibus,
Menedeme, mihi illæc verè ad rastros res redit.
Me. Quot incommoditates in hac re accipies, nisi caves?
Difficilem ostendes te esse, et ignosces tamen
Post; et id ingratum. *Ch.* Ah! nescis, quam doleam. *Me.* Ut lubet.
Quid hoc, quod volo, ut illa nubat nostro? nisi quid est,
Quod mavis. *Ch.* Immo et gener et affines placent.
Me. Quid dotis dicam te dixisse filio?
Quid obticuisti? *Ch.* Dotis! *Me.* Ita dico. *Ch.* Ah! *Me.* Chreme,
Ne quid vereare, si minus: nihil nos dos movet.
Ch. Duo talenta pro re nostrâ ego esse decrevi satis.
Sed ita dictu opus est, si me vis salvom esse, et rem, et filium,
Me mea omnia bona doti dixisse illi. *Me.* Quam rem agis?
Ch. Id mirari te simulato, et illum hoc rogitato simul,
Quamobrem id faciam. *Me.* Quin ego verò, quamobrem id facias, nescio.
Ch. Egone? ut ejus animum, qui nunc luxuriâ et lasciviâ
Diffluit, retundam; et redigam, ut, quò se vortat, nesciat.
Me. Quid agis? *Ch.* Mitte; sine me in hac re gerere mihi morem. *Me.* Sino.
Itane vis? *Ch.* Ita. *Me.* Fiat. *Ch.* Age jam, uxorem ut arcessat, paret.
Hic, ita ut liberos est æquom, dictis confutabitur.
Sed Syrum! *Me.* Quid eum? *Ch.* Egone? si vivo, adeò exornatum dabo,
Adeò depexum, ut, dum vivat, meminerit semper mei;
Qui sibi me pro ridiculo ac delectamento putat.
Non, ita me Dî ament! auderet hæc facere viduæ mulieri,
Quæ in me fecit.

SCENA II.

CLITIPHO. MENEDEMUS. CHREMES. SYRUS.

Cl. ITANE tandem, quæso, Menedeme, ut pater
Tam in brevi spatio omnem de me ejecerit animum patris?
Quodnam ob facinus? quid ego tantum sceleris admisi miser?
Volgò faciunt. *Me.* Scio, tibi esse hoc gravius multo, ac durius,
Cui fit; verùm ego haud minùs ægre patior, id quî, nescio;
Nec rationem capio, nisi quòd tibi bene ex animo volo.
Cl. Hîc patrem adstare aiebas? *Me.* Eccum. *Ch.* Quid me incusas, Clitipho?
Quidquid ego hujus feci, tibi prospexi, et stultitiæ tuæ.
Ubi te vidi animo esse omisso, et, suavia in præsentiâ
Quæ essent, prima habere, neque consulere in longitudinem;
Cepi rationem, ut neque egeres, neque ut hæc posses perdere.
Ubi, cui decuit primo, tibi non licuit per te mihi dare,
Abii ad proximos, qui erant tibi; eis commisi, et credidi:
Ibi tuæ stultitiæ semper erit præsidium, Clitipho;
Victus, vestitus, quo in tectum te receptes. *Cl.* Hei mihi!
Ch. Satius est, quàm te ipso herede hæc possidere Bacchidem.
Sy. Disperii! scelestus quantas turbas concivi insciens!
Cl. Emori cupio. *Ch.* Priùs, quæso, disce, quid sit vivere:
Ubi scies, si displicebit vita, tum istoc utitor.
Sy. Here, licetne? *Ch.* Loquere. *Sy.* At tutò? *Ch.* Loquere. *Sy.* Quæ ista 'st pravitas,
Quæve amentia est, quod peccavi ego, id obesse huic? *Ch.* Ilicet.
Ne te admisce: nemo accusat, Syre, te; nec tu aram tibi,
Nec precatorem paràris. *Sy.* Quid agis? *Ch.* Nihil succenseo,
Nec tibi, nec huic: nec vos est æquom, quod facio, mihi.
Sy. Abiit; vah! rogâsse vellem. *Cl.* Quid? *Sy.* Unde mihi peterem cibum:
Ita nos alienavit: tibi jam esse ad sororem intelligo.
Cl. Adeon' rem rediisse, ut periculum etiam fame mihi sit, Syre?

Sy. Modò liceat vivere; est spes. *Cl.* Quæ? *Sy.* Nos esurituros satis.
Cl. Irrides in re tantâ? neque me quidquam consilio adjuvas?
Sy. Immo et ibi nunc sum, et usque id egi dudum, dum loquitur pater;
Et, quantum ego intelligere possum—— *Cl.* Quid? *Sy.* Non abierit longiùs.
Cl. Quid id ergo? *Sy.* Sic est, non esse horum te arbitror. *Cl.* Quid istuc, Syre?
Satin' sanus es? *Sy.* Ego dicam, quod mihi in mentem: tu dijudica.
Dum istis fuisti solus, dum nulla alia delectatio
Quæ propior esset, te indulgebant, tibi dabant: nunc filia
Postquam est inventa vera, inventa est causa, quâ te expellerent.
Cl. Est verisimile. *Sy.* An tu ob peccatum hoc esse illum iratum putas?
Cl. Non arbitror. *Sy.* Nunc aliud specta: matres omnes filiis
In peccato adjutrices, auxilio in paternâ injuriâ
Solent esse: id non fit. *Cl.* Verum dicis: quid nunc faciam, Syre?
Sy. Suspicionem istanc ex illis quære; rem profer palam:
Si non est verum, ad misericordiam ambos adduces citò, aut
Scibis cujus sis. *Cl.* Rectè suades; faciam. *Sy.* Sat rectè hoc mihi
In mentem venit: namque adolescens, quàm minimâ in spe situs erit,
Tam facillimè patris pacem in leges conficiet suas.
Etiam haud scio, an uxorem ducat; ac Syro nihil gratiæ.
Quid hoc autem? senex exit foras: ego fugio: adhuc quod factum 'st,
Miror, continuò non jussisse abripi me. Ad Menedemum hinc pergam:
Eum mihi precatorem paro: seni nostro fidei nihil habeo.

SCENA III.

SOSTRATA. CHREMES.

So. PROFECTO, nisi caves, tu homo, aliquid gnato conficies mali :
Idque adeò miror, quomodo
Tam ineptum quidquam tibi in mentem venire, mi vir, potuerit..
Ch. Pergin', mulier, odiosa esse? ullamne ego rem unquam in vitâ meâ
Volui, quin tu in eâ re mihi fueris advorsatrix, Sostrata?
At si rogitem jam, quid est, quod peccem, aut quamobrem hoc faciam, nescias.
In quâ re nunc tam confidenter restas, stulta? *So.* Ego nescio.
Ch. Immo scis, potiùs quàm quidem redeat ad integrum hæc eadem oratio.
So. Oh! iniquus es, qui me tacere de re tantâ postules.
Ch. Non postulo: jam loquere: nihilo minùs ego hoc faciam tamen.
So. Facies? *Ch.* Verum. *So.* Non vides, quantum mali ex eâ re excites?
Subditum se suspicatur. *Ch.* Subditum! ain' tu? *So.* Certe, inquam, mi vir.
Ch. Confitere, tuum non esse. *So.* Au! obsecro te, istuc inimicis siet.
Egone confitear, meum non esse filium, qui sit meus?
Ch. Quid? metuis, ne non, quum velis, convincas esse illum tuum?
So. Quòd filia est inventa? *Ch.* Non; sed, quod magis credendum siet,
Id quod est consimilis moribus,
Convincas facilè ex te natum; nam tui similis est probè;
Nam illi nihil vitii est relictum, quin sit et idem tibi.
Tum præterea talem, nisi tu, nulla pareret filium.
Sed ipse egreditur: quàm severus! rem, cum videas, censeas.

SCENA IV.

Clitipho. Sostrata. Chremes.

Cl. Si unquam ullum fuit tempus, mater, quum ego voluptati tibi
Fuerim, dictus filius tuus tuâ voluntate, obsecro,
Ejus ut memineris, atque inopis nunc te miserescat mei:
Quod peto, et volo, parentes meos ut commonstres mihi.
So. Obsecro, mi gnate, ne istuc in animum inducas tuum,
Alienum esse te. *Cl.* Sum. *So.* Miseram me! hoccine quæsisti, obsecro?
Ita mihi atque huic sies superstes, ut ex me atque ex hoc natus es!
Et cave posthac, si me amas, umquam istuc verbum ex te audiam.
Ch. At ego, si me metuis, mores cave in te esse istos sentiam.
Cl. Quos? *Ch.* Si scire vis, ego dicam: gerro, iners, fraus, heluo,
Ganeo, damnosus! crede, et nostrum te esse credito.
Cl. Non sunt hæc parentis dicta. *Ch.* Non, si ex capite sis meo
Natus item, ut aiunt Minervam esse ex Jove, eâ causâ magis
Patiar, Clitipho, flagitiis tuis me infamem fieri.
So. Dî istæc. *Ch.* Deos nescio: ego quod potero, enitar sedulò.
Quæris id, quod habes, parentes: quod abest, non quæris, patri
Quomodo obsequare, et ut serves, quod labore invenerit.
Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet
Dicere, hac præsente, verbum turpe: at te id nullo modo
Puduit facere. *Cl.* Eheu, quàm ego nunc totus displiceo mihi!
Quàm pudet! neque quod principium inveniam ad placandum, scio.

SCENA V.

MENEDEMUS. CHREMES. CLITIPHO. SOSTRATA.

Me. ENIMVERO Chremes nimis graviter cruciat adolescentulum,
Nimisque inhumanè: exeo ergo, ut pacem conciliem. Optumè
Ipsos video. *Ch.* Ehem, Menedeme! cur non arcessi jubes
Filiam, et quod dotis dixi, firmas? *So.* Mi vir, te obsecro,
Ne facias. *Cl.* Pater, obsecro, ut mihi ignoscas. *Me.* Da veniam, Chreme:
Sine te exoret. *Ch.* Egon' mea bona ut dem Bacchidi dono? sciens
Non faciam. *Me.* At id nos non sinemus. *Cl.* Si me vivum vis, pater,
Ignosce. *So.* Age, Chremes mi. *Me.* Age quæso, ne tam obfirma te, Chreme.
Ch. Quid istic? video, non licere, ut cœperam, hoc pertendere.
Me. Facis, ut te decet. *Ch.* Eâ lege hoc adeò faciam; si facit,
Quod ego hunc æquom censeo. *Cl.* Pater, omnia faciam: impera.
Ch. Uxorem ut ducas. *Cl.* Pater! *Ch.* Nihil audio. *Me.* Ad me recipio:
Faciet. *Ch.* Nihil etiam audio ipsum. *Cl.* Perii! *So.* An dubitas, Clitipho?
Ch. Immo, utrum volt. *Me.* Faciet omnia. *So.* Hæc, dum incipias, gravia sunt,
Dumque ignores: ubi cognôris, facilia. *Cl.* Faciam, pater.
So. Gnate mi, ego pol tibi dabo illam lepidam, quam tu facilè ames;
Filiam Phanocratæ nostri. *Cl.* Rufamne illam virginem,
Cæsiam, sparso ore, adunco naso? non possum, pater.
Ch. Heia! ut elegans est! credas animum ibi esse. *So.* Aliam dabo.

Cl. Quid istic? quandoquidem ducenda est, egomet habeo propemodum,
Quam volo. *So.* Nunc laudo te, gnate. *Cl.* Archonidi hujus filiam.
So. Perplacet. *Cl.* Pater, hoc nunc restat. *Ch.* Quid? *Cl.* Syro ignoscas volo,
Quæ meâ causâ fecit. *Ch.* Fiat. *Ω.* Vos valete, et plaudite!

TERENTII

ADELPHI.

ACTA LUDIS FUNEBRIBUS ÆMILII PAULLI QUOS FECERE Q. FABIUS MAXIMUS, P. CORNELIUS AFRICANUS. EGERE L. ATILIUS PRÆNESTINUS, MINUTIUS PROTHIMUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII, TIBIIS SARRANIS. FACTA GRÆCA MENANDRU L. ANICIO, M. CORNELIO COSS.

PERSONÆ.

ÆSCHINUS, adolescens, filius Demeæ, sed adoptatus a patruo Micione.
CANTHARA, nutrix Pamphilæ.
CTESIPHO, adolescens, frater Æschini.
DROMO, servus Micionis.
DEMEA, senex, frater Micionis, pater Æschin et Ctesiphonis.
GETA, servus Sostratæ.
HEGIO, senex, propinquus Pamphilæ.
MICIO, senex, frater Demeæ, pater adoptivus Æschini.
PAMPHILA, filia Sostratæ, amica Æschini.
SANNIO, leno.
SOSTRATA, mater Pamphilæ.
SYRUS, servus Æschini.

PERSONÆ MUTÆ.

BABYLO.
PARMENO, servus.
STORAX, servus.
TIBICINA, amica Ctesiphonis.

TERENTII

ADELPHI.

PROLOGUS.

POSTQUAM Poëta sensit, scripturam suam
Ab iniquis observari, et adversarios
Rapere in pejorem partem, quam acturi sumus,
Indicio de se ipse erit; vos eritis judices,
Laudin' an vitio duci id factum oporteat.
ΣΥΝΑΠΟΘΝΗΣΚΟΝΤΕΣ Diphili comœdia 'st.
Eam COMMORIENTES Plautus fecit fabulam.
In Græcâ adolescens est, qui lenoni eripit
Meretricem, in primâ fabulâ. Eum Plautus locum
Reliquit integrum: eum hic locum sumpsit sibi
In ADELPHOS; verbum de verbo expressum extulit.
Eam nos acturi sumus novam: pernoscite,
Furtumne factum existumetis, an locum
Reprehensum, qui præteritus negligentiâ 'st.
Nam quod isti dicunt malevoli, homines nobiles
Eum adjutare, assiduèque unà scribere;
Quod illi maledictum vehemens esse existumant,
Eam laudem hic ducit maxumam, quum illis placet,
Qui vobis universis et populo placent;
Quorum operâ in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore usus est sine superbiâ.
Dehinc ne exspectetis argumentum fabulæ:
Senes qui primi venient, ii partem aperient;
In agendo partem ostendent. Facite, æquanimitas
Poëtæ ad scribendum augeat industriam.

ACTUS I. SCENA I.

MICIO.

STORAX! non rediit hac nocte a cœnâ Æschinus,
Neque servolorum quisquam, qui advorsum ierant?
Profectò hoc verè dicunt: si absis uspiam,
Aut ubi si cesses, evenire ea satius est,
Quæ in te uxor dicit, et quæ in animo cogitat
Irata, quàm illa, quæ parentes propitii.
Uxor, si cesses, aut te amare cogitat,
Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi;
Et tibi bene esse soli, quum sibi sit malè.
Ego, quia non rediit filius, quæ cogito,
Et quibus nunc sollicitor rebus! ne aut ille alserit,
Aut uspiam ceciderit, aut perfregerit
Aliquid. Vah! quemquamne hominem in animum instituere, aut
Parare, quod sit carius, quàm ipse est sibi?
Atqui ex me hic non natus est, sed ex fratre: is adeò
Dissimili studio est, jam inde ab adolescentiâ.
Ego hanc clementem vitam urbanam atque otium
Secutus sum; et, quod fortunatum isti putant,
Uxorem numquam habui. Ille, contra, hæc omnia:
Ruri agere vitam; semper parcè ac duriter
Se habere: uxorem duxit: nati filii
Duo: inde ego hunc majorem adoptavi mihi:
Eduxi a parvulo; habui, amavi pro meo;
In eo me oblecto: solum id est carum mihi.
Ille ut item contra me habeat, facio sedulò:
Do, prætermitto: non necesse habeo omnia
Pro meo jure agere. Postremò, alii clanculum
Patres quæ faciunt, quæ fert adolescentia,
Ea ne me celet, consuefeci filium;
Nam qui mentiri, aut fallere insuêrit patrem,
Aut audebit, tanto magis audebit cæteros.
Pudore et liberalitate liberos
Retinere satius esse credo, quàm metu.
Hæc fratri mecum non conveniunt, neque placent.
Venit ad me sæpe, clamitans, Quid agis, Micio?

Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus sumtum suggeris?
Vestitu nimio indulges; nimiùm ineptus es.
Nimiùm ipse est durus, præter æquumque et bonum:
Et errat longè, meâ quidem sententiâ,
Qui imperium credat gravius esse, aut stabilius,
Vi quod fit, quàm illud, quod amicitiâ adjungitur.
Mea sic est ratio, et sic animum induco meum:
Malo coactus qui suum officium facit,
Dum id rescitum iri credit, tantisper cavet:
Si sperat fore clam, rursum ad ingenium redit.
Ille, quem beneficio adjungas, ex animo facit;
Studet par referre: præsens, absensque, idem erit.
Hoc patrium est, potiùs consuefacere filium,
Suâ sponte rectè facere, quàm alieno metu.
Hoc pater ac dominus interest: hoc qui nequit,
Fateatur nescire imperare liberis.
Sed estne hic ipsus, de quo agebam? et certè is est.
Nescio quid tristem video: credo jam, ut solet,
Jurgabit. Salvum te advenire, Demea,
Gaudemus!

SCENA II.

DEMEA. MICIO.

De. EHEM! opportunè: te ipsum quærito.
Mi. Quid tristis es? *De.* Rogas me, ubi nobis Æschinus
Siet, quid tristis ego sim? *Mi.* Dixin' hoc fore?
Quid fecit? *De.* Quid ille fecerit! quem neque pudet
Quidquam; nec metuit quemquam; neque legem putat
Tenere se ullam: nam illa, quæ antehac facta sunt,
Omitto: modò quid designavit! *Mi.* Quidnam id est?
De. Fores effregit, atque in ædes irruit
Alienas: ipsum dominum, atque omnem familiam,
Mulcavit usque ad mortem: eripuit mulierem
Quam amabat. Clamant omnes, indignissimè
Factum esse. Hoc advenienti quot mihi, Micio,
Dixere! in ore 'st omni populo. Denique,
Si conferendum exemplum est, non fratrem videt

Rei dare operam, ruri esse parcum ac sobrium?
Nullum hujus simile factum. Hæc quùm illi, Micio,
Dico, tibi dico: tu illum corrumpi sinis.
Mi. Homine imperito numquam quidquam injustius,
Qui, nisi quod ipse fecit, nihil rectum putat.
De. Quorsum istuc? *Mi.* Quia tu, Demea, hæc malè judicas.
Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum
Scortari, neque potare; non est; neque fores
Effringere. Hæc si neque ego, neque tu, fecimus,
Non sivit egestas facere nos. Tu nunc tibi
Id laudi ducis, quod tum fecisti inopiâ?
Injurium est; nam si esset, unde id fieret,
Faceremus: et tu illum tuum, si esses homo,
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
Potiùs quàm, ubi te exspectatum ejecisset foras,
Alieniore ætate, post faceret tamen.
De. Prô Jupiter! tu homo adigis me ad insaniam.
Non est flagitium, facere hæc adolescentulum? *Mi.* Ah!
Ausculta: ne me obtundas de hac re sæpiùs.
Tuum filium dedisti adoptandum mihi:
Is meus est factus: si quid peccat, Demea,
Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.
Obsonat? potat? olet unguenta? de meo.
Amat? dabitur a me argentum, dum erit commodum:
Ubi non erit, fortasse excludetur foras.
Fores effregit? restituentur: discidit
Vestem? resarcietur. Est, Dîs gratia,
Et unde hæc fiant, et adhuc non molesta sunt.
Postremò, aut desine, aut cedò quemvis arbitrum:
Te plura in hac re peccare ostendam. *De.* Hei mihi!
Pater esse disce ab aliis, qui verè sciunt.
Mi. Naturâ tu illi pater es, consiliis ego.
De. Tun' consulis quidquam? *Mi.* Ah! si pergis, abiero.
De. Siccine agis? *Mi.* An ego toties de eâdem re audiam?
De. Curæ est mihi. *Mi.* Et mihi curæ est: verùm, Demea,
Curemus æquam uterque partem: tu alterum,
Ego item alterum; nam ambos curare, propemodum
Reposcere illum est, quem dedisti. *De.* Ah! Micio.
Mi. Mihi sic videtur. *De.* Quid istuc? tibi si istuc placet,
Profundat, perdat, pereat! nihil ad me attinet.

Jam si verbum unum posthac—— *Mi.* Rursum, Demea,
Irascere? *De.* An non credis? repeton' quem dedi?
Ægre 'st: alienus non sum: si obsto: hem! desino.
Unum vis curem; curo; et est Dîs gratia,
Quum ita, ut volo, est. Iste tuus, ipse sentiet
Posteriùs: nolo in illum gravius dicere.
Mi. Nec nihil, neque omnia hæc sunt, quæ dicit; tamen
Nonnihil molesta sunt hæc mihi: sed ostendere,
Me ægre pati, illi nolui: nam ita 'st homo;
Quum placo, advorsor sedulò, et deterreo.
Tamen vix humanè patitur: verùm si augeam,
Aut etiam adjutor sim ejus iracundiæ,
Insaniam profectò cum illo; etsi Æschinus
Nonnullam in hac re nobis facit injuriam.
Quam hic non amavit meretricem? aut cui non dedit
Aliquid? postremò, nuper (credo, jam omnium
Tædebat) dixit velle uxorem ducere.
Sperabam jam defervisse adolescentiam:
Gaudebam. Ecce autem de integro! nisi, quidquid est,
Volo scire, atque hominem convenire, si apud forum est.

ACTUS II. SCENA I.

SANNIO. ÆSCHINUS. PARMENO.

San. OBSECRO! populares, ferte misero atque innocenti auxilium!
Subvenite inopi! *Æs.* Otiosè nunc jam illico hîc consiste.
Quid respectas? nihil pericli est: nunquam, dum ego adero, hic te tanget.
San. Ego istam invitis omnibus.
Æs. Quamquam est scelestus, non committet hodie unquam, iterum ut vapulet.
San. Æschine, audi: ne te ignarum fuisse dicas meorum morum;
Leno ego sum. *Æs.* Scio. *San.* At ita, ut usquam fuit fide quisquam optumâ.
Tu quòd te posteriùs purges, hanc injuriam mihi nolle
Factam esse, hujus non faciam: crede hoc; ego meum jus persequar;
Neque tu verbis solves unquam, quod mihi re malè feceris.

Novi ego vestra hæc: nollem factum; jusjurandum dabitur, te esse
Indignum injuriâ hâc; indignis quum egomet sim acceptus modis.
Æs. Abi præstrenuè, ac aperi fores. *San*. Ceterùm hoc nihil facis.
Æs. I intrò nunc jam. *San*. At enim non sinam. *Æs*. Accede illuc, Parmeno;
Nimium istoc abîsti: hîc propter hunc adsiste. Hem! sic volo.
Cave nunc jam oculos a meis oculis quoquam demoveas tuos:
Ne mora sit, si innuero, quin pugnus continuò in malâ hæreat.
San. Istuc volo ergo ipsum experiri. *Æs*. Hem! serva: omitte mulierem.
San. O facinus indignum! *Æs*. Geminabit, nisi caves. *San*. Hei misero mihi!
Æs. Non innueram: verùm in istam partem potius peccato tamen.
I nunc jam. *San*. Quid hoc rei est! regnumne, Æschine, hîc tu possides?
Æs. Si possiderem, ornatus esses ex tuis virtutibus.
San. Quid tibi rei mecum 'st? *Æs*. Nihil. *San*. Quid? nostin' qui sim? *Æs*. Non desidero.
San. Tetigin' tui quidquam? *Æs*. Si attigisses, ferres infortunium.
San. Quî tibi magis licet meam habere, pro quâ ego argentum dedi?
Responde. *Æs*. Ante ædes non fecisse erit melius hîc convicium;
Nam si molestus pergis esse, jam intrò abripiere, atque ibi
Usque ad necem operiere loris. *San*. Loris liber? *Æs*. Sic erit.
San. O hominem impurum! hîccine libertatem aiunt æquam esse omnibus?
Æs. Si satis jam debacchatus es, leno, audi, si vis, nunc jam.
San. Egon' debacchatus sum autem, an tu in me? *Æs*. Mitte ista, atque ad rem redi.
San. Quam rem? quò redeam? *Æs*. Jamne me vis dicere id, quod ad te attinet?

San. Cupio; æqui modò aliquid. *Æs.* Vah! leno iniqua me non volt loqui.
San. Leno sum, fateor; pernicies communis adolescentium;
Perjurus, pestis; tamen tibi a me nulla orta est injuria.
Æs. Nam hercle etiam hoc restat. *San.* Illuc, quæso, redi quo cœpisti, Æschine.
Æs. Minis viginti tu illam emisti; quæ res tibi vortat malè!
Argenti tantum dabitur. *San.* Quid? si ego tibi illam nolo vendere,
Coges me? *Æs.* Minimè. *San.* Namque id metui. *Æs.* Neque vendundam censeo,
Quæ libera 'st; nam ego liberali illam adsero causâ manu.
Nunc vide, utrum vis; argentum accipere, an causam meditari tuam?
Delibera hoc, dum ego redeo, leno. *San.* Prô supreme Jupiter!
Minimè miror, qui insanire occipiunt ex injuriâ.
Domo me eripuit; verberavit; me invito abduxit meam:
Ob malefacta hæc tantidem emtam postulat sibi tradier.
Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.
Verùm enim, quando bene promeruit, fiat: suum jus postulat.
Age, jam cupio; si modò argentum reddat. Sed ego hoc hariolor;
Ubi me dixero dare tanti, testes faciet ilico,
Vendidisse me: de argento, somnium: mox; cras redi.
Id quoque possum ferre, si modò reddat; quamquam injurium 'st.
Verùm cogito id, quod res est: quando eum quæstum occeperis,
Accipiunda et mussitanda injuria adolescentium 'st.
Sed nemo dabit: frustra egomet mecum has rationes puto.

SCENA II.

SYRUS. SANNIO.

Sy. TACE! egomet conveniam jam ipsum: cupidè accipiat, faxo; atque etiam

Bene dicat secum esse actum. Quid istuc, Sannio, est, quod te audio
Nescio quid concertâsse cum hero? *San.* Nunquam vidi iniquiùs
Concertationem comparatam, quàm hæc hodie inter nos fuit:
Ego vapulando, ille verberando, usque ambo defessi sumus.
Sy. Tua culpa. *San.* Quid agerem? *Sy.* Adolescenti morem gestum oportuit.
San. Quî potui meliùs, qui hodie usque os præbui? *Sy.* Age, scis quid loquar?
Pecuniam in loco negligere, maxumum interdum 'st lucrum. *San.* Hui!
Sy. Metuisti; si nunc de tuo jure concessisses paululum, atque
Adolescenti esses morigeratus, hominum homo stultissime,
Ne non tibi istuc fœneraret? *San.* Ego spem pretio non emo.
Sy. Nunquam rem facies: abi: nescis inescare homines, Sannio.
San. Credo istuc melius esse: verùm ego nunquam adeò astutus fui,
Quin, quidquid possem, mallem auferre potiùs in præsentiâ.
Sy. Age; novi tuum animum; quasi jam usquam tibi sint viginti minæ,
Dum huic obsequare. Præterea autem te aiunt proficisci Cyprum. *San.* Hem!
Sy. Coëmisse, hinc quæ illuc veheres, multa; navem conductam; hoc scio.
Animus tibi pendet? ubi illinc, spero, redieris, tamen hoc ages.
San. Nusquam pedem. Perii hercle; hac illi spe hoc inceperunt! *Sy.* Timet:
Injeci scrupulum homini. *San.* O scelera! illud vide,
Ut in ipso articulo oppressit! emtæ mulieres
Complures; et item hinc alia, quæ porto Cyprum.
Nisi eò ad mercatum venio, damnum maxumum 'st.
Nunc si hoc omitto, actum agam; ubi illinc rediero,
Nihil est; refrixerit res: nunc demum venis?
Cur passus? ubi eras? ut sit satius perdere,
Quàm aut hîc nunc manere tam diu, aut tum persequi.
Sy. Jamne enumerâsti id, quod ad te rediturum putes?
San. Hoccine illo dignum 'st? hoccine incipere Æschinum?

Per oppressionem ut hanc mihi eripere postulet?
Sy. Labascit. Unum hoc habeo: vide, si satis placet:
Potiùs quàm venias in periculum, Sannio,
Servesne, an perdas totum, dividuum face:
Minas decem corradet alicunde. *San.* Hei mihi!
Etiam de sorte nunc venio in dubium miser?
Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi:
Præterea colaphis tuber est totum caput.
Etiam insuper defrudet? nusquam abeo. *Sy.* Ut lubet.
Numquid vis, quin abeam? *San.* Immo hercle hoc quæso, Syre;
Ut ut hæc sunt facta, potiùs quàm lites sequar,
Meum mihi reddatur; saltem quanti emta 'st, Syre.
Scio te non usum antehac amicitiâ meâ:
Memorem me dices esse, et gratum. *Sy.* Sedulò
Faciam: sed Ctesiphonem video: lætus est
De amicâ. *San.* Quid, quod te oro? *Sy.* Paulisper mane.

SCENA III.

Ctesipho. Syrus.

Ct. Abs quivis homine, cum est opus, beneficium accipere gaudeas:
Verùm enimvero id demum juvat, si, quem æquum 'st bene facere, is facit.
O frater! frater! quid ego nunc te laudem? satis certò scio;
Numquam ita magnificè quidquam dicam, id virtus quin superet tua.
Itaque unam hanc rem me habere præter alios præcipuam arbitror,
Fratrem homini nemini esse primarum artium magis principem.
Sy. O Ctesipho! *Ct.* O Syre! Æschinus ubi est? *Sy.* Ellum! te exspectat domi. *Ct.* Hem!
Sy. Quid est? *Ct.* Quid sit! illius operâ, Syre, nunc vivo: festivòm caput!
Qui omnia sibi postputavit esse præ meo commodo;
Maledicta, famam, meum amorem, et peccatum in se transtulit:

Nihil pote supra: sed quisnam? foris crepuit. *Sy.* Mane, mane! ipse exit foras.

SCENA IV.

ÆSCHINUS. SANNIO. CTESIPHO. SYRUS.

Æs. UBI ille est sacrilegus? *San.* Men' quærit? num quidnam effert? occidi!
Nihil video. *Æs.* Ehem! opportunè; te ipsum quæro. Quid fit, Ctesipho?
In tuto 'st omnis res: omitte verò tristitiam tuam.
Ct. Ego illam hercle verò omitto, qui quidem te habeam fratrem. O mi Æschine!
O mi germane! ah, vereor coram in os te laudare ampliùs,
Ne id assentandi magis, quàm quò habeam gratum, facere existumes.
Æs. Age, inepte; quasi nunc nôrimus nos inter nos, Ctesipho.
Hoc mihi dolet, nos pene serò scîsse, et pene in eum locum
Redisse, ut, si omnes cuperent, nihil tibi possent auxiliarier.
Ct. Pudebat. *Æs.* Ah! stultitia 'st istæc, non pudor, tam ob parvolam
Rem pene ex patriâ: turpe dictu. Deos quæso, ut istæc prohibeant.
Ct. Peccavi. *Æs.* Quid ait tandem nobis Sannio? *Sy.* Jam mitis est.
Æs. Ego ad forum ibo, ut hunc absolvam: tu intrò ad illam, Ctesipho.
San. Syre, insta. *Sy.* Eamus; namque hic properat in Cyprum. *San.* Ne tam quidem;
Quamvis etiam maneo otiosus hîc. *Sy.* Reddetur: ne time.
San. At ut omne reddat. *Sy.* Omne reddet: tace modò, ac sequere hac. *San.* Sequor.
Ct. Heus! heus, Syre! *Sy.* Hem! quid est? *Ct.* Obsecro hercle, hominem istum impurissimum
Quamprimum absolvitote, ne, si magis irritatus siet,
Aliquà ad patrem hoc permanet, atque ego tum perpetuò perierim.
Sy. Non fiet: bono animo es: tu cum illâ te intus oblecta interim;

Et lectulos jube sterni nobis, et parari cætera.
Ego jam, transactâ re, convortam me domum cum obsonio.
Ct. Ita quæso: quando hoc bene successit, hilarem hunc sumamus diem.

ACTUS III. SCENA I.

Sostrata. Canthara.

So. Obsecro, mea nutrix, quid nunc fiet? *Can.* Quid fiet, rogas?
Rectè, ædepol, spero. *So.* Modò dolores, mea tu, occipiunt primulum.
Can. Jam nunc times, quasi numquam adfueris, numquam tute pepereris?
So. Miseram me! neminem habeo: solæ sumus. Geta autem hîc non adest;
Nec quem ad obstetricem mittam; nec qui arcessat Æschinum.
Can. Pol is quidem jam hîc aderit; nam numquam unum intermittit diem,
Quin semper veniat. *So.* Solus mearum miseriarum est remedium.
Can. E re natâ meliùs fieri haud potuit, quàm factum 'st, hera;
Quando vitium oblatum est; quod ad illum attinet potissimùm;
Talem, tali genere, atque animo, natum ex tantâ familiâ.
So. Ita pol est, ut dicis: salvos nobis, Deos quæso, ut siet.

SCENA II.

Geta. Sostrata. Canthara.

Ge. Nunc illud est, quòd si omnes omnia sua consilia conferant,
Atque huic malo salutem quærant, auxilii nihil adferant,
Quod mihique, heræque, filiæque herili est. Væ misero mihi!
Tot res repente circumvallant, unde emergi non potest;

Vis, egestas, injustitia, solitudo, infamia.
Hoccine seclum! o scelera! o genera sacrilega! o hominem impurum!
So. Me miseram! quidnam est, quòd sic video timidum et properantem Getam?
Ge. Quem neque fides, neque jusjurandum, neque illum misericordia
Repressit, neque reflexit; neque quòd partus instabat prope,
Cui miseræ indignè per vim vitium obtulerat. *So*. Non intelligo
Satis, quæ loquatur. *Can*. Propiùs, obsecro, accedamus, Sostrata. *Ge*. Ah,
Me miserum! vix sum compos animi: ita ardeo iracundiâ:
Nihil est quod malim, quàm illam totam familiam mihi dari obviam,
Ut ego iram hanc in eos evomam omnem, dum ægritudo hæc est recens:
Satis mihi id habeam supplicii, dum illos ulciscar modò.
Seni animam primùm extinguerem ipsi, qui illud produxit scelus:
Tum autem Syrum impulsorem, vah, quibus illum lacerarem modis!
Sublimem medium arriperem, et capite pronum in terram statuerem,
Ut cerebro dispergat viam;
Adolescenti ipsi eriperem oculos; post hæc præcipitem darem;
Cæteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, et prosternerem.
Sed cesso heram hoc malo impertiri propere? *So*. Revocemus. Geta!
Ge. Hem! quisquis es; sine me. *So*. Ego sum Sostrata. *Ge*. Ubi ea est? te ipsam quærito;
Te exspecto: oppidò opportunè te obtulisti mihi obviam,
Hera. *So*. Quid est? quid trepidas? *Ge*. Hei mihi! *So*. Quid festinas, mi Geta?
Animam recipe. *Ge*. Prorsus! *So*. Quid istuc prorsus ergo 'st. *Ge*. Perimus!
Actum 'st! *So*. Eloquere ergo, obsecro te, quid sit. *Ge*. Jam! *So*. Quid jam, Geta?
Ge. Æschinus! *So*. Quid is ergo? *Ge*. Alienus est ab nostrâ familiâ. *So*. Hem!

Perii! quare? *Ge.* Amare occepit aliam. *So.* Væ miseræ mihi!
Ge. Neque id occultè fert: ab lenone ipsus eripuit palam.
So. Satin' hoc certum 'st? *Ge.* Certum: hisce oculis egomet vidi, Sostrata. *So.* Ah,
Me miseram! quid credas jam? aut cui credas? nostrumne Æschinum?
Nostrarum vitam omnium? in quo nostræ spes, omnesque opes sitæ
Erant; qui sine hac jurabat se unum numquam victurum diem;
Qui se in sui gremio positurum puerum dicebat patris;
Ita obsecraturum, ut liceret sibi hanc uxorem ducere.
Ge. Hera, lacrumas mitte: ac potiùs, quod ad hanc rem opus est, porro consule.
Patiamurne, an narremus cuipiam? *Can.* Au! mi homo, sanusne es?
An hoc proferendum tibi videtur usquam esse? *Ge.* Mihi quidem non placet.
Jam primùm, illum alieno animo a nobis esse, res ipsa indicat.
Nunc si hoc palam proferimus, ille inficias ibit, sat scio.
Tua fama, et gnatæ vita, in dubium veniet: tum si maxumè
Fateatur, quum amet aliam, non est utile hanc illi dari:
Quapropter quoquo pacto tacito est opus. *So.* Ah! minimè gentium:
Non faciam. *Ge.* Quid agis? *So.* Proferam. *Ge.* Hem! mea Sostrata, vide, quam rem agas.
So. Pejore res loco non potest esse, quàm in quo nunc sita est.
Primùm indotata est: tum præterea, quæ secunda ei dos erat,
Periit: pro virgine dari nuptum non potest. Hoc reliquum est:
Si inficias ibit, testis mecum est annulus, quem amiserat.
Postremò, quando ego conscia mihi sum, a me culpam esse hanc procul,
Neque pretium, neque rem ullam intercessisse, illâ aut me indignam, Geta,
Experiar. *Ge.* Quid istuc? accedo, ut meliùs dicas. *So.* Tu, quantum potes,
Abi, atque Hegioni cognato hujus rem omnem narrato ordine;
Nam is nostro Simulo fuit summus, et nos coluit maxumè.

Ge. Nam hercle alius nemo respicit nos. *So.* Propera tu, mea Canthara,
Curre: obstetricem arcesse, ut, cum opus sit, ne in mora nobis siet.

SCENA III.

DEMEA. SYRUS.

De. DISPERII! Ctesiphonem audivi filium
Unà adfuisse in raptione cum Æschino.
Id misero restat mihi mali, si illum potest,
Qui alicui rei est, etiam eum ad nequitiam abducere.
Ubi ego illum quæram? credo abductum in ganeum
Aliquò: persuasit ille impurus, sat scio.
Sed eccum Syrum ire video! hinc scibo jam, ubi siet;
Atque hercle hic de grege illo est: si me senserit
Eum quæritare, numquam dicet carnufex.
Non ostendam me id velle. *Sy.* Omnem rem modò seni,
Quo pacto se haberet, enarramus ordine:
Nihil vidi quidquam lætius. *De.* Prô Jupiter!
Hominis stultitiam! *Sy.* Collaudavit filium:
Mihi, qui id dedissem consilium, egit gratias.
De. Disrumpor. *Sy.* Argentum adnumeravit ilico:
Dedit præterea in sumtum, dimidium minæ:
Id distributum sanè est ex sententiâ. *De.* Hem!
Huic mandes, si quid rectè curatum velis.
Sy. Hem! Demea, haud adspexeram te. Quid agitur?
De. Quid agatur! vostram nequeo mirari satis
Rationem. *Sy.* Est hercle inepta, ne dicam dolo,
Atque absurda. Pisces ceteros purga, Dromo:
Congrum istum maxumum in aquâ sinito ludere
Paulisper: ubi ego venero, exossabitur;
Priùs nolo. *De.* Hæccine flagitia! *Sy.* Mihi quidem non placent;
Et clamo sæpe, Salsamenta hæc, Stephanio,
Fac macerentur pulchre! *De.* Dî vostram fidem!
Utrum studione id sibi habet, an laudi putat
Fore, si perdiderit gnatum? væ misero mihi!
Videre videor jam diem illum, quum hinc egens

Profugiet aliquò militatum. *Sy*. O Demea!
Istuc est sapere, non, quod ante pedes modò 'st
Videre, sed etiam illa, quæ futura sunt,
Prospicere. *De*. Quid? istæc jam penes vos psaltria 'st?
Sy. Ellam intus. *De*. Eho, an domi est habiturus? *Sy*. Credo, ut est
Dementia. *De*. Hæccine fieri! *Sy*. Inepta lenitas
Patris, et facilitas prava. *De*. Fratris me quidem
Pudet, pigetque. *Sy*. Nimiùm inter vos, Demea (ac
Non, quia ades præsens, dico hoc), pernimiùm interest.
Tu, quantus quantus, nihil nisi sapientia es:
Ille, somnium: sineres verò tu illum tuum
Facere hæc? *De*. Sinerem illum! an non sex totis mensibus
Priùs olfecissem, quàm ille quidquam cœperit?
Sy. Vigilantiam tuam tu mihi narras? *De*. Sic siet
Modò, ut nunc est, quæso. *Sy*. Ut quisque suum volt esse, ita 'st.
De. Quid eum? vidistin' hodie? *Sy*. Tuumne filium?
Abigam hunc rus: jamdudum aliquid ruri agere arbitror.
De. Satin' scis ibi esse? *Sy*. Oh! qui egomet produxi. *De*. Optumè 'st.
Metui, ne hæreret hic. *Sy*. Atque iratum admodum.
De. Quid autem? *Sy*. Adortus jurgio fratrem apud forum,
De psaltriâ istac. *De*. Ain' verò? *Sy*. Vah! nihil reticuit.
Nam, ut numerabatur fortè argentum, intervenit
Homo de improviso: cœpit clamare, o Æschine!
Hæccine flagitia facere te! hæc te admittere
Indigna genere nostro! *De*. Oh! lacrumo gaudio.
Sy. Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam.
De. Salvos sit, spero: est similis majorum suûm. *Sy*. Hui!
De. Syre, præceptorum plenus istorum ille. *Sy*. Phy!
Domi habuit unde disceret. *De*. Fit sedulò.
Nihil prætermitto: consuefacio: denique,
Inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium
Jubeo, atque ex aliis sumere exemplum sibi.
Hoc facito. *Sy*. Rectè sanè. *De*. Hoc fugito. *Sy*. Callidè.
De. Hoc laudi est. *Sy*. Istæc res est. *De*. Hoc vitio datur.
Sy. Probissimè. *De*. Porro autem. *Sy*. Non hercle otium 'st
Nunc mihi auscultandi. Pisces ex sententiâ
Nactus sum: hi mihi ne corrumpantur, cautio 'st;
Nam id nobis tam flagitium 'st, quàm illa, Demea,

Non facere vobis, quæ modò dixti: et, quod queo,
Conservis ad eundem istunc præcipio modum:
Hoc salsum 'st; hoc adustum 'st; hoc lautum 'st parum,
Illud rectè: iterum sic memento: sedulò
Moneo, quæ possum, pro meâ sapientiâ.
Postremò, tanquam in speculum, in patinas, Demea,
Inspicere jubeo, et moneo, quid facto usus siet.
Inepta hæc esse, nos quæ facimus, sentio:
Verùm quid facias? ut homo 'st, ita morem geras.
Numquid vis? *De.* Mentem vobis meliorem dari.
Sy. Tu rus hinc abis? *De.* Rectà. *Sy.* Nam quid tu hîc agas,
Ubi, si quid bene præcipias, nemo obtemperet?
De. Ego verò hinc abeo, quando is, quamobrem huc veneram,
Rus abiit: illum curo unum: ille ad me attinet.
Quando ita volt frater, de istoc ipse viderit.
Sed quis illic est, procul quem video? estne hic Hegio,
Tribulis noster? si satis cerno, is hercle 'st: vah!
Homo amicus nobis jam inde a puero. Dii boni!
Næ illiusmodi jam nobis magna civium
Penuria 'st: homo antiquâ virtute, ac fide.
Haud citò mali quid ortum ex hoc sit publicè.
Quàm gaudeo, ubi etiam hujus generis reliquias
Restare video! vah! vivere etiam nunc lubet.
Opperiar hominem hîc, ut salutem, et conloquar.

SCENA IV.

HEGIO. GETA. DEMEA. PAMPHILA.

He. PRO Dî immortales! facinus indignum, Geta.
Quid narras! *Ge.* Sic est factum. *He.* Ex illân' familiâ
Tam illiberale facinus est ortum? o Æschine,
Pol haud paternum istuc dedisti. *De.* Videlicet
De psaltriâ hâc audivit: id illi nunc dolet
Alieno: pater is nihili pendit. Hei mihi!
Utinam hîc prope adesset alicubi, atque audiret hæc!
He. Nisi facient, quæ illos æquom 'st, haud sic auferent.
Ge. In te spes omnis, Hegio, nobis sita est.
Te solum habemus: tu es patronus, tu parens:

Ille tibi moriens nos commendavit, senex.
Si deseris tu, perimus. *He.* Cave dixeris.
Neque faciam, neque me satis piè posse arbitror.
De. Adibo. Salvere Hegionem plurimùm
Jubeo. *He.* Te quærebam ipsum. Salve, Demea.
De. Quid autem? *He.* Majòr filius tuus Æschinus,
Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni
Neque liberalis functus officium est viri.
De. Quid istuc? *He.* Nostrum amicum nôras Simulum,
Atque æqualem? *De.* Quidni? *He.* Filiam ejus virginem
Vitiavit. *De.* Hem! *He.* Mane; nondum audîsti, Demea,
Quod est gravissimum. *De.* An quid est etiam amplius?
He. Verò amplius; nam hoc quidem ferundum aliquo modo 'st:
Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia:
Humanum 'st. Ubi scit factum, ad matrem virginis
Venit ipsus ultro, lacrumans, orans, obsecrans,
Fidem dans, jurans se illam ducturum domum.
Ignotum 'st; tacitum 'st; creditum 'st. Virgo ex eo
Compressu gravida facta est: mensis hic decimus est.
Ille bonus vir nobis psaltriam, si Dîs placet,
Paravit, quîcum vivat; illam deserat.
De. Pro certon' tu istæc dicis? *He.* Mater virginis
In medio 'st; ipsa virgo; res ipsa: hic Geta
Præterea, ut captus est servorum, non malus,
Neque iners, alit illas: solus omnem familiam
Sustentat: hunc abduce, vinci; quære rem.
Ge. Immo hercle extorque, nisi ita factum 'st, Demea.
Postremò non negabit: coram ipsum cedò.
De. Pudet; nec, quid agam, neque quid huic respondeam,
Scio. *Pam.* Miseram me! differor doloribus.
Juno Lucina, fer opem! serva me, obsecro! *He.* Hem!
Numnam illa, quæso, parturit? *Ge.* Certè, Hegio. *He.* Hem!
Illæc fidem nunc vostram implorat, Demea:
Quod vos jus cogit, id voluntate impetret.
Hæc primùm ut fiant, Deos quæso, ut vobis decet:
Sin aliter animus voster est, ego, Demea,
Summâ vi defendam hanc, atque illum mortuum.
Mihi cognatus erat: unà a pueris parvolis
Sumus educati; unà semper militiæ et domi

Fuimus; paupertatem unà pertulimus gravem.
Quapropter enitar, faciam, experiar: denique
Animam relinquam potiùs, quàm illas deseram.
Quid mihi respondes? *De.* Fratrem conveniam, Hegio:
Is, quod mihi de hac re dederit consilium, id sequar.
He. Sed, Demea, hoc tu facito, cum animo cogites,
Quàm vos facillimè agitis; quàm estis maxumè
Potentes, dites, fortunati, nobiles;
Tam maxumè vos æquo animo æqua noscere
Oportet, si vos voltis perhiberi probos.
De. Redito: fient, quæ fieri æquum 'st, omnia.
He. Decet te facere. Geta, duc me intrò ad Sostratam.
De. Non me indicente hæc fiunt. Utinam hoc sit modo
Defunctum! verùm nimia illæc licentia
Profectò evadet in aliquod magnum malum.
Ibo, ac requiram fratrem, ut in eum hæc evomam.

SCENA V.

HEGIO.

BONO animo fac sis, Sostrata; et istam, quod potes,
Fac consolere. Ego Micionem, si apud forum 'st,
Conveniam; atque, ut res gesta est, narrabo ordine.
Si est, facturus ut sit officium suum,
Faciat: sin aliter de hac re est ejus sententia,
Respondeat mihi; ut, quid agam, quamprimum sciam.

ACTUS IV. SCENA I.

CTESIPHO. SYRUS.

Ct. AIN' patrem hinc abîsse rus? *Sy.* Jam dudum. *Ct.* Dic sodes. *Sy.* Apud
Villam est: nunc cum maxumè operis aliquid facere credo. *Ct.* Utinam quidem,
Quod cum salute ejus fiat, ita se defatigârit, velim,
Ut triduo hoc perpetuo prorsum e lecto nequeat surgere.

Sy. Ita fiat! et istoc, si quid potis est, rectius. *Ct.* Ita; nam hunc diem
Miserè nimis cupio, ut cœpi, perpetuum in lætitiâ degere:
Et illud rus nullâ aliâ causâ tam malè odi, nisi quia prope 'st:
Quod si abesset longiùs,
Priùs nox oppressisset illic, quàm huc revorti posset iterum.
Nunc ubi me illic non videbit, jam huc recurret, sat scio.
Rogitabit me, ubi fuerim; quem ego hodie toto non vidi die.
Quid dicam? *Sy.* Nihilne in mentem? *Ct.* Numquam quidquam. *Sy.* Tanto nequior.
Cliens, amicus, hospes, nemo 'st vobis? *Ct.* Sunt: quid postea?
Sy. Hisce opera ut data sit. *Ct.* Quæ non data sit? non potest fieri. *Sy.* Potest.
Ct. Interdiu: sed, si hîc pernocto, causæ quid dicam, Syre?
Sy. Vah! quàm vellem etiam noctu amicis operam mos esset dari.
Quin tu otiosus es: ego illius sensum pulchre calleo.
Quum fervit maxumè, tam placidum, quàm ovem reddo. *Ct.* Quo modo?
Sy. Laudarier te audit libenter: facio te apud illum Deum:
Virtutes narro. *Ct.* Meas? *Sy.* Tuas: homini illico lacrumæ cadunt,
Quasi puero, gaudio: hem tibi autem! *Ct.* Quidnam est? *Sy.* Lupus in fabulâ.
Ct. Pater est? *Sy.* Ipsus est. *Ct.* Syre, quid agimus? *Sy.* Fuge modò intrò: ego videro.
Ct. Si quid rogabit, nusquam tu me: audistin'? *Sy.* Potin' ut desinas?

SCENA II.

DEMEA. CTESIPHO. SYRUS.

De. NÆ, ego homo sum infelix! primùm fratrem nusquam invenio gentium:
Præterea, autem, dum illum quæro, a villâ mercenarium
Vidi: is filium negat esse ruri: nec, quid agam, scio.
Ct. Syre. *Sy.* Quid ais? *Ct.* Men' quærit? *Sy.* Verùm. *Ct.* Perii! *Sy.* Quin tu animo bono es.

De. Quid hoc, malum! infelicitatis? nequeo satis decernere;
Nisi me credo huic esse natum rei, ferundis miseriis.
Primus sentio mala nostra; primus rescisco omnia;
Primus porro obnuncio: ægre solus, si quid fit, fero.
Sy. Rideo hunc: primum ait se scire: is solus nescit omnia.
De. Nunc redeo: si fortè frater redierit, viso. *Ct*. Syre,
Obsecro, vide, ne ille huc prorsus se irruat. *Sy*. Etiam taces?
Ego cavebo. *Ct*. Numquam hercle, hodie ego istuc committam tibi;
Nam me jam in cellam aliquam cum illâ concludam: id tutissimum 'st.
Sy. Age, tamen ego hunc amovebo. *De*. Sed eccum sceleratum Syrum!
Sy. Non, hercle, hîc quidem durare quisquam, si sic fit, potest.
Scire equidem volo, quot mihi sint domini: quæ hæc est miseria?
De. Quid ille gannit? quid volt? quid ais, bone vir? est frater domi?
Sy. Quid, malum! bone vir, mihi narras? equidem perii. *De*. Quid tibi est?
Sy. Rogitas? Ctesipho me pugnis miserum, et istam psaltriam,
Usque occidit. *De*. Hem! quid narras? *Sy*. Hem! vide, ut discidit labrum.
De. Quamobrem? *Sy*. Me impulsore hanc emtam esse ait. *De*. Non tu eum rus hinc modò
Prodûxe aiebas? *Sy*. Factum: verùm venit post insaniens:
Nihil pepercit: non puduisse verberare hominem senem,
Quem ego modò puerum tantillum in manibus gestavi meis?
De. Laudo, Ctesipho: patrissas: abi, virum te judico.
Sy. Laudas? næ, ille continebit posthac, si sapiet, manus.
De. Fortiter. *Sy*. Perquam! quia miseram mulierem, et me servolum,
Qui referire non audebam, vicit; hui! perfortiter!
De. Non potuit melius: idem, quod ego, sentit, te esse huic rei caput.
Sed estne frater intus? *Sy*. Non est. *De*. Ubi illum quæram, cogito.

Sy. Scio ubi sit; verùm hodie numquam monstrabo. *De.* Hem! quid ais? *Sy.* Ita.
De. Diminuetur tibi quidem jam cerebrum. *Sy.* At nomen nescio
Illius hominis; sed locum novi, ubi sit. *De.* Dic ergo locum.
Sy. Nostin' porticum, apud macellum, hanc deorsum? *De.* Quidni noverim?
Sy. Præterito hac rectâ plateâ sursum: ubi eò veneris,
Clivos deorsum vorsus est: hac te præcipitato: postea
Est ad hanc manum sacellum; ibi angiportum propter est.
De. Quònam? *Sy.* Illic ubi etiam caprificus magna est: nostin'? *De.* Novi. *Sy.* Hac pergito.
De. Id quidem angiportum non est pervium. *Sy.* Verum hercle: vah!
Censen' hominem me esse? erravi. In porticum rursum redi:
Sanè hac multo propiùs ibis, et minor est erratio.
Scin' Cratini, hujus ditis, ædes? *De.* Scio. *Sy.* Ubi eas præterieris,
Ad sinistram hac rectâ plateâ: ubi ad Dianæ veneris,
Ito ad dextram: priusquam ad portam venias, apud ipsum lacum
Est pistrilla, et exadvorsum fabrica: ibi est. *De.* Quid ibi facit?
Sy. Lectulos in sole ilignis pedibus faciundos dedit.
De. Ubi potetis vos? *Sy.* Bene sanè. *De.* Sed cesso ad eum pergere.
Sy. I sanè. Ego te exercebo hodie, ut dignus es, silicernium.
Æschinus odiosè cessat: prandium corrumpitur.
Ctesipho autem in amore est totus. Ego jam prospiciam mihi:
Nam jam adibo, atque unumquodque, quod quidem erit bellissimum,
Carpam; et, cyathos sorbillans, paullatim hunc producam diem.

SCENA III.

MICIO. HEGIO.

Mi. EGO in hac re nihil reperio, quamobrem lauder tantopere, Hegio:
Meum officium facio; quod peccatum a nobis ortum 'st, corrigo:
Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero, qui ita putant
Sibi fieri injuriam; ultro, si quam fecere ipsi, expostulant,
Et ultro accusant: id quia non est a me factum, agis gratias?
He. Ah! minimè: numquam te aliter, atque es, in animum induxi meum.
Sed quæso, ut unà mecum ad matrem virginis eas, Micio,
Atque istæc eadem, quæ mihi dîxti, tute dicas mulieri;
Suspicionem hanc propter fratrem ejus esse, et illam psaltriam.
Mi. Si ita æquum censes, aut si ita opus est facto, eamus. *He.* Bene facis;
Nam et illi animum jam relevabis, quæ dolore ac miseriâ
Tabescit; et tuo officio fueris functus: sed, si aliter putas,
Egomet narrabo quæ mihi dîxti. *Mi.* Immo ego ibo. *He.* Bene facis.
Omnes, quibus res sunt minùs secundæ, magis sunt, nescio quomodo,
Suspiciosi; ad contumeliam omnia accipiunt magis;
Propter suam impotentiam se semper credunt negligi;
Quapropter te ipsum purgare ipsis coram, placabilius est.
Mi. Et rectè, et verum dicis. *He.* Sequere me ergo hac intrò. *Mi.* Maxumè.

SCENA IV.

ÆSCHINUS.

DISCRUCIOR animi: hoccine de improviso mali mihi objici
Tantum, ut neque quid me faciam, neque quid agam, certum siet?

Membra metu debilia sunt; animus timore obstupuit.
Pectore consistere nihil consilii quit. Vah! quomodo
Me ex hâc expediam turbâ? tanta nunc suspicio de me incidit;
Neque ea immeritò. Sostrata credit, mihi me psaltriam hanc
Emisse: id anus fecit indicium mihi.
Nam ut hinc fortè ea ad obstetricem erat missa; ubi eam vidi, illico
Accedo, rogito, Pamphila quid agat? jam partus adsiet?
Eòne obstetricem arcessat? illa exclamat: abi, abi jam, Æschine!
Satis diu dedisti verba; sat adhuc tua nos frustrata 'st fides.
Hem! quid istuc obsecro, inquam, est? valeas: habeas illam, quæ placet.
Sensi illico id illas suspicari: sed me reprehendi tamen,
Ne quid de fratre garrulæ illi dicerem, ac fieret palam.
Nunc quid faciam? dicam fratris esse hanc? quod minimè 'st opus
Usquam efferri. Age, mitto: fieri potis est, ut ne quà exeat.
Ipsum id metuo, ut credant; tot concurrunt verisimilia.
Egomet rapui; ipse egomet solvi argentum; ad me abducta 'st domum.
Hæc adeò meâ culpâ fateor fieri: non me hanc rem patri,
Ut ut erat gesta, indicâsse? exorâssem, ut eam ducerem.
Cessatum usque adhuc est: nunc porro, Æschine, expergiscere!
Nunc hoc primum est: ad illas ibo, ut purgem me; accedam ad fores.
Perii! horresco semper, ubi pultare hasce occipio miser.
Heus! heus! Æschinus ego sum; aperite aliquis actutum ostium.
Prodit nescio quis: concedam huc.

SCENA V.

MICIO. ÆSCHINUS.

Mi. ITA, utì dixi, Sostrata,
Facite: ego Æschinum conveniam, ut, quomodo acta hæc sint, sciat.

Sed quis ostium hoc pultavit? *Æs.* Pater hercle est: perii!
Mi. Æschine.
Æs. Quid huic hîc negotî 'st? *Mi.* Tune has pepulisti fores?
Tacet. Cur non ludo hunc aliquantisper? melius est,
Quandoquidem hoc numquam mihi ipse voluit credere.
Nihil mihi respondes? *Æs.* Non equidem istas, quod sciam.
Mi. Ita? nam mirabar, quid hîc negotii esset tibi.
Erubuit: salva res est. *Æs.* Dic sodes, pater,
Tibi verò quid istic est rei? *Mi.* Nihil mihi quidem:
Amicus quidam me a foro abduxit modò
Huc advocatum sibi. *Æs.* Quid? *Mi.* Ego dicam tibi:
Habitant hîc quædam mulieres pauperculæ:
Ut opinor, has non nôsse te, et certò scio:
Neque enim diu huc commigrârunt. *Æs.* Quid tum postea?
Mi. Virgo est cum matre. *Æs.* Perge. *Mi.* Hæc virgo orba est patre:
Hic meus amicus illi genere est proxumus:
Huic leges cogunt nubere hanc. *Æs.* Perii! *Mi.* Quid est?
Æs. Nihil: rectè: perge. *Mi.* Is venit, ut secum avehat;
Nam habitat Mileti. *Æs.* Hem! virginem ut secum avehat!
Mi. Sic est. *Æs.* Miletum usque, obsecro? *Mi.* Ita. *Æs.* Animo malè 'st.
Quid ipsæ? quid aiunt? *Mi.* Quid illas censes? nihil enim.
Commenta mater est, esse ex alio viro,
Nescio quo, puerum natum; neque eum nominat:
Priorem esse illum; non oportere huic dari.
Æs. Eho! nonne hæc justa tibi videntur postea?
Mi. Non. *Æs.* Obsecro, non? an illam hinc abducet, pater?
Mi. Quid illam ni abducat? *Æs.* Factum a vobis duriter,
Immisericorditerque; atque etiam, si est, pater,
Dicendum magis apertè, illiberaliter.
Mi. Quamobrem? *Æs.* Rogas me? quid illi tandem creditis
Fore animi misero, qui cum illâ consuevit priùs,
Qui infelix haud scio an illam miserè nunc amat,
Quum hanc sibi videbit præsens præsenti eripi,
Abduci ab oculis? facinus indignum, pater!
Mi. Quâ ratione istuc? quis despondit? quis dedit?
Cui? quando nupsit? auctor his rebus quis est?

Cur duxit alienam? *Æs.* An sedere oportuit
Domi virginem tam grandem, dum cognatus huc
Illinc veniret, exspectantem? hæc, mi pater,
Te dicere æquom fuit, et id defendere.
Mi. Ridiculum: advorsumne illum causam dicerem,
Cui veneram advocatus? sed, quid ista, Æschine,
Nostra? aut quid nobis cum illis? abeamus. Quid est?
Quid lacrumas? *Æs.* Pater, obsecro, ausculta. *Mi.* Æschine, audivi omnia,
Et scio; nam te amo; quò magis, quæ agis, curæ sunt mihi.
Æs. Ita velim me promerentem ames, dum vivas, mi pater,
Ut me hoc delictum admisisse in me, id mihi vehementer dolet,
Et me tui pudet. *Mi.* Credo hercle; nam ingenium novi tuum
Liberale: sed vereor, ne indiligens nimiùm sies.
In quâ civitate tandem te arbitrare vivere?
Virginem vitiâsti, quam te jus non fuerat tangere.
Jam id peccatum primum magnum; magnum, at humanum tamen.
Fecere alii sæpe, item boni: at, postquam id evenit, cedò,
Numquid circumspêxti? aut numquid tute prospêxti tibi,
Quid fieret, quà fieret? si te ipsum mihi puduit dicere,
Quà resciscerem? hæc dum dubitas, menses abierunt decem.
Prodidisti et te, et illam miseram, et gnatum, quod quidem in te fuit.
Quid? credebas, dormienti hæc tibi confecturos Deos,
Et illam sine tuâ operâ in cubiculum iri deductum domum?
Nolim ceterarum rerum te socordem eodem modo.
Bono animo es: duces uxorem hanc. *Æs.* Hem! *Mi.* Bono animo es, inquam. *Æs.* Pater,
Obsecro, non ludis tu nunc me? *Mi.* Ego te! quamobrem? *Æs.* Nescio;
Nisi quia tam miserè hoc esse cupio verum, eò vereor magis.
Mi. Abi domum, ac Deos comprecare, ut uxorem arcessas: abi.
Æs. Quid? jam uxorem? *Mi.* Jam. *Æs.* Jam? *Mi.* Jam, quantum potest. *Æs.* Dî me, pater,
Omnes oderint, ni magis te, quàm oculos nunc amo meos.
Mi. Quid! quàm illam? *Æs.* Æquè. *Mi.* Perbenignè. *Æs.* Quid! ille ubi est Milesius?

Mi. Abiit; periit; navem adscendit: sed cur cessas? *Æs.* Abi, pater:
Tu potiùs Deos comprecare; nam tibi eos, certò scio,
Quò vir melior multo es, quàm ego, obtemperaturos magis.
Mi. Ego eo intrò, ut, quæ opus sunt, parentur: tu fac, ut dixi, si sapis.
Æs. Quid hoc est negotî! hoc est patrem esse? aut hoc est filium esse?
Si frater, aut sodalis esset, quî magis morem gereret?
Hic non amandus? hiccine non gestandus in sinu est? hem!
Itaque adeò magnam mihi injecit suâ commoditate curam,
Ne fortè imprudens faciam, quod nolit: sciens cavebo.
Sed cesso ire intrò, ne moræ meis nuptiis egomet siem?

SCENA VI.

DEMEA.

DEFESSUS sum ambulando: ut, Syre, te cum tuâ
Monstratione magnus perdat Jupiter!
Perreptavi usque omne oppidum: ad portam, ad lacum:
Quò non? neque illic fabrica ulla erat, neque fratrem homo
Vidisse se aiebat quisquam: nunc verò domi
Certum obsidere est usque, donec redierit.

SCENA VII.

MICIO. DEMEA.

Mi. IBO, illis dicam, nullam esse in nobis moram.
De. Sed eccum ipsum! te jamdudum quæro, Micio.
Mi. Quidnam? *De.* Fero alia flagitia ad te, ingentia,
Boni illius adolescentis. *Mi.* Ecce autem! *De.* Nova;
Capitalia. *Mi.* Ohe! jam. *De.* Nescis, qui vir sit. *Mi.* Scio.
De. Ah stulte! tu de psaltriâ me somnias
Agere: hoc peccatum in virginem est civem. *Mi.* Scio.
De. Eho! scis? et patere? *Mi.* Quidni patiar? *De.* Dic mihi,

Non clamas? non insanis? *Mi.* Non: malim quidem.
De. Puer natus est. *Mi.* Dî bene vortant! *De.* Virgo nihil habet.
Mi. Audivi. *De.* Et ducenda indotata 'st? *Mi.* Scilicet.
De. Quid nunc futurum est? *Mi.* Id enim, quod res ipsa fert:
Illinc huc transferetur virgo. *De.* O Jupiter!
Istoccine pacto oportet? *Mi.* Quid faciam amplius?
De. Quid facias? si non ipsâ re istuc tibi dolet,
Simulare certè est hominis. *Mi.* Quin jam virginem
Despondi; res composita 'st; fiunt nuptiæ:
Demsi metum omnem: hæc magis sunt hominis. *De.* Cæterùm,
Placet tibi factum, Micio? *Mi.* Non, si queam
Mutare: nunc, quum non queo, æquo animo fero.
Ita vita 'st hominum, quasi, quum ludas tesseris:
Si illud, quod maxumè opus est jactu, non cadit,
Illud, quod cecidit fortè, id arte ut corrigas.
De. Corrector! nempe tuâ arte viginti minæ
Pro psaltriâ periere; quæ, quantùm potest,
Aliquò abjicienda est: si non pretio, at gratiis.
Mi. Neque est, neque illam sanè studeo vendere.
De. Quid igitur facies? *Mi.* Domi erit. *De.* Prô Divûm fidem!
Meretrix et mater-familias unà in domo?
Mi. Cur non? *De.* Sanum te credis esse? *Mi.* Equidem arbitror.
De. Ita me Dî ament, ut video ego tuam ineptiam,
Facturum credo, ut habeas quîcum cantites.
Mi. Cur non? *De.* Et nova nupta eadem hæc discet? *Mi.* Scilicet.
De. Tu inter eas restim ductans saltabis. *Mi.* Probè.
De. Probè? *Mi.* Et tu nobiscum unà, si opus sit. *De.* Hei mihi!
Non te hæc pudent? *Mi.* Jam verò omitte, Demea,
Tuam istanc iracundiam; atque, ita utì decet,
Hilarum ac lubentem fac te in gnati nuptiis.
Ego hos conveniam: post huc redeo. *De.* O Jupiter!
Hanccine vitam! hoscine mores! hanc dementiam!
Uxor sine dote veniet: intus psaltria est:
Domus sumtuosa; adolescens luxu perditus;

Senex delirans. Ipsa, si cupiat, Salus
Servare prorsus non potest hanc familiam.

ACTUS V. SCENA I.

Syrus. Demea.

Sy. Ædepol, Syrisce, te curâsti molliter,
Lautèque munus administrâsti tuum.
Abi! sed, postquam intus sum omnium rerum satur,
Prodeambulare huc libitum est. *De*. Illud sis vide
Exemplum disciplinæ! *Sy*. Ecce autem hîc adest
Senex noster: quid fit? quid tu es tristis? *De*. Oh! scelus!
Sy. Ohe! jam: tu verba fundis hîc sapientia?
De. Tun'? si meus esses. *Sy*. Dis quidem esses, Demea,
Ac tuam rem constabilîsses. *De*. Exemplum omnibus
Curarem ut esses. *Sy*. Quamobrem? quid feci? *De*.
Rogas?
In ipsâ turbâ, atque in peccato maxumo,
Quod vix sedatum satis est, potâsti, scelus!
Quasi re bene gestâ. *Sy*. Sanè nollem huc exitum.

SCENA II.

Dromo. Syrus. Demea.

Dr. Heus! Syre; rogat te Ctesipho, ut redeas. *Sy*. Abi.
De. Quid Ctesiphonem hic narrat? *Sy*. Nihil. *De*. Eho!
carnufex,
Est Ctesipho intus? *Sy*. Non est. *De*. Cur hic nominat?
Sy. Est alius quidam, parasitaster parvolus:
Nostin'? *De*. Jam scibo. *Sy*. Quid agis? quò abis? *De*.
Mitte me.
Sy. Noli, inquam. *De*. Non manum abstines, mastigia?
An tibi jam mavis cerebrum dispergi hîc? *Sy*. Abit.
Ædepol commissatorem haud sanè commodum,
Præsertim Ctesiphoni: quid ego nunc agam?
Nisi, dum hæ silescunt turbæ, interea in angulum
Aliquò abeam, atque edormiscam hoc villi: sic agam.

SCENA III.

MICIO. DEMEA.

Mi. PARATA a nobis sunt, ut dixi, Sostrata,
Ubi vis. Quisnam a me pepulit tam graviter fores ?
De. Hei mihi ! quid faciam ? quid agam ? quid clamem, aut querar ?
O cœlum ! o terra ! o maria Neptuni ! *Mi.* Hem tibi !
Rescivit omnem rem ; id nunc clamat scilicet :
Paratæ lites ; succurrendum 'st. *De.* Eccum adest
Communis corruptela nostrûm liberûm !
Mi. Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.
De. Repressi, redii : mitto maledicta omnia :
Rem ipsam putemus : dictum hoc inter nos fuit ;
Ex te adeò est ortum, ne tu curares meum,
Neve ego tuum ? responde. *Mi.* Factum 'st ; non nego.
De. Cur nunc apud te potat ? cur recipis meum ?
Cur emis amicam, Micio ? nam quî minùs
Mihi idem jus æquom 'st esse, quod mecum 'st tibi ?
Quando ego tuum non curo, ne cura meum.
Mi. Non æquom dicis ; non ; nam vetus verbum hoc quidem est ;
Communia esse amicorum inter se omnia.
De. Facetè ! nunc demum istæc nata oratio est.
Mi. Ausculta paucis, nisi molestum est, Demea.
Principio, si id te mordet, sumtum filii
Quem faciunt, quæso facito hæc tecum cogites :
Tu illos duos olim pro re tollebas tuâ,
Quod satis putabas tua bona ambobus fore,
Et me tum uxorem credidisti, scilicet,
Ducturum : eandem illam rationem antiquam obtine :
Conserva, quære, parce : fac quàm plurimum
Illis relinquas : gloriam tu istam obtine.
Mea, quæ præter spem evenere, utantur sine.
De summâ nihil decedet : quod hinc accesserit,
Id de lucro putato esse omne. Hæc si voles
In animo verè cogitare, Demea,
Et mihi, et tibi, et illis, demseris molestiam.
De. Mitto rem : consuetudinem ipsorum. *Mi.* Mane ; .

Scio: istuc ibam. Multa in homine, Demea,
Signa insunt, ex quibus conjectura facile fit;
Duo quum idem faciunt, sæpe, ut possis dicere,
Hoc licet impune facere huic, illi non licet;
Non quòd dissimilis res sit, sed quòd is, qui facit:
Quæ ego illis inesse video, ut confidam fore,
Ita ut volumus: video sapere, intelligere, in loco
Vereri, inter se amare: scire est liberum
Ingenium, atque animum; quovis illos tu die
Reducas: at enim metuas, ne ab re sint tamen
Omissiores paullo. O noster Demea,
Ad omnia alia ætate sapimus rectiùs:
Solum unum hoc vitium senectus adfert hominibus;
Attentiores sumus ad rem omnes, quàm sat est;
Quod illos sat ætas acuet. *De.* Ne nimiùm modò
Bonæ tuæ istæ nos rationes, Micio,
Et tuus iste animus æquus, subvortant. *Mi.* Tace:
Non fiet: mitte jam istæc: da te hodie mihi:
Exporge frontem. *De.* Scilicet, ita tempus fert;
Faciundum est: cæterùm rus cras cum filio
Cum primo lucu ibo hinc. *Mi.* Immo de nocte censeo;
Hodie modò hilarum fac te. *De.* Et istam psaltriam
Unà illuc mecum hinc abstraham. *Mi.* Pugnaveris.
Eo pacto prorsum illic alligâris filium:
Modò facito, ut illam serves. *De.* Ego istuc videro:
Atque ibi, favillæ plena, fumi, ac pollinis,
Coquendo sit faxo, et molendo: præter hæc
Meridie ipso faciam, ut stipulam colligat:
Tam excoctam reddam, atque atram, quàm carbo 'st. *Mi.*
Placet:
Nunc mihi videre sapere; atque equidem filium
Tum etiam, si nolit, cogas, ut cum illâ unà cubet.
De. Derides? fortunatus, qui istoc animo sies.
Ego sentio. *Mi.* Ah! pergisne? *De.* Jam jam desino.
Mi. I ergo intrò, et cui rei opus est, ei hilarem hunc sumamus diem.

SCENA IV.

DEMEA.

NUMQUAM ita quisquam bene subductâ ratione ad vitam fuit,
Quin res, ætas, usus, semper aliquid adportet novi,
Aliquid moneat, ut illa, quæ te scire credas, nescias,
Et quæ tibi putâris prima, in experiundo repudies;
Quod nunc mihi evenit; nam ego vitam duram, quam vixi usque adhuc,
Prope jam excurso spatio mitto: id quamobrem? re ipsâ repperi,
Facilitate, nihil esse homini melius, neque clementiâ.
Id esse verum, ex me atque ex fratre cuivis facile 'st noscere.
Ille suam semper egit vitam in otio, in conviviis:
Clemens, placidus, nulli lædere os, arridere omnibus:
Sibi vixit; sibi sumtum fecit: omnes bene dicunt, amant.
Ego ille agrestis, sævus, tristis, parcus, truculentus, tenax,
Duxi uxorem: quam ibi miseriam vidi! nati filii:
Alia cura. Porro autem, illis dum studeo ut quàm plurimum
Facerem, contrivi in quærendo vitam atque ætatem meam.
Nunc, exactâ ætate, hoc fructi pro labore ab his fero,
Odium. Ille alter sine labore patria potitur commoda:
Illum amant, me fugitant: illi credunt consilia omnia;
Illum diligunt; apud illum sunt ambo: ego desertus sum.
Illum, ut vivat, optant; meam autem mortem exspectant. Scilicet
Ita eos meo labore eductos maxumo, hic fecit suos,
Paullo sumtu: miseriam omnem ego capio: hic potitur gaudia.
Age, age, nunc experiamur contra hæc, quid ego possiem
Blandè dicere, aut benignè facere, quando eò provocat.
Ego quoque a meis me amari et magni pendi postulo:
Si id fit dando atque obsequendo, non posteriores feram.
Deerit? id meâ minimè refert, qui sum natu maxumus.

SCENA V.

Syrus. Demea.

Sy. Heus, Demea! rogat frater, ne abeas longiùs.
De. Quis homo? o Syre noster, salve! quid fit? quid agitur?
Sy. Rectè. *De.* Optimè 'st. Jam nunc hæc tria primùm addidi
Præter naturam: o noster! quid fit? quid agitur?
Servom haud illiberalem præbes te; et tibi
Lubens bene faxim. *Sy.* Gratiam habeo. *De.* Atqui, Syre,
Hoc verum 'st; et ipsâ re experiere propediem.

SCENA VI.

Geta. Demea.

Ge. Hera, ego hinc ad hos provisam, quàm mox virginem
Arcessant: sed eccum Demeam! salvos sies.
De. O! qui vocare? *Ge.* Geta. *De.* Geta, hominem maxumi
Pretii te esse, hodie animo judicavi meo:
Nam is mihi profectò est servos spectatus satis,
Cui dominus curæ 'st; ita utì tibi sensi, Geta:
Et tibi, ob eam rem, si quid usus venerit,
Lubens bene faxim: meditor esse affabilis;
Et bene procedit. *Ge.* Bonus es, quum hæc existimas.
De. Paullatim plebem primulùm facio meam.

SCENA VII.

Æschinus. Demea. Syrus. Geta.

Æs. Occidunt me quidem, dum nimis sanctas nuptias
Student facere: in apparando consumunt diem.
De. Quid agitur, Æschine? *Æs.* Ehem! pater mi, tu hîc eras?

De. Tuus hercle verò et animo et naturâ pater,
Qui te amat plus quàm hosce oculos: sed cur non domum
Uxorem arcessis? *Æs.* Cupio: verùm hoc mihi moræ 'st;
Tibicina, et Hymenæum qui cantent. *De.* Eho!
Vin' tu huic seni auscultare? *Æs.* Quid? *De.* Missa hæc face;
Hymenæum, turbas, lampadas, tibicinas;
Atque hanc in horto maceriam jube dirui,
Quantùm potest; hac transfer; unam fac domum;
Traduce et matrem et familiam omnem ad nos. *Æs.* Placet,
Pater lepidissime. *De.* Euge! jam lepidus vocor.
Fratri ædes fient perviæ: turbam domum
Adducet; sumtum admittet; multa: quid meâ?
Ego lepidus ineo gratiam. Jube nunc jam
Dinumeret illi Babylo viginti minas.
Syre, cessas ire, ac facere? *Sy.* Quid ago? *De.* Dirue.
Tu, illas, abi, et traduce. *Ge.* Dî tibi, Demea,
Bene faciant, quum te video nostræ familiæ
Tam ex animo factum velle. *De.* Dignos arbitror.
Quid ais tu? *Æs.* Sic opinor. *De.* Multo rectiu 'st,
Quàm illam puerperam nunc duci huc per viam
Ægrotam. *Æs.* Nihil enim vidi melius, mi pater.
De. Sic soleo: sed eccum, Micio egreditur foras.

SCENA VIII.

MICIO. DEMEA. ÆSCHINUS.

Mi. JUBET frater? ubi is est? tune jubes hoc, Demea?
De. Ego verò jubeo, et in hac re, et aliis omnibus,
Quàm maxumè unam facere nos hanc familiam;
Colere, adjuvare, adjungere. *Æs.* Ita quæso, pater.
Mi. Haud aliter censeo. *De.* Immo hercle ita nobis decet.
Primùm hujus uxoris est mater. *Mi.* Quid postea?
De. Proba et modesta. *Mi.* Aiunt. *De.* Natu grandior.
Mi. Scio. *De.* Parere jam diu hæc per annos non potest;
Nec, qui eam respiciat, quisquam est: sola est. *Mi.* Quam hic rem agit?
De. Hanc te æquom 'st ducere; et te operam, ut fiat, dare.

Mi. Me ducere autem! *De.* Te. *Mi.* Me? *De.* Te, inquam. *Mi.* Ineptis. *De.* Si tu sis homo,
Hic faciat. *Æs.* Mi pater! *Mi.* Quid? tu autem huic, asine, auscultas? *De.* Nihil agis:
Fieri aliter non potest. *Mi.* Deliras. *Æs.* Sine te exorem, mi pater.
Mi. Insanis: aufer. *De.* Age, da veniam filio. *Mi.* Satin' sanus es? ego
Novus maritus anno demum quinto et sexagesimo
Fiam! atque anum decrepitam ducam! idne estis auctores mihi?
Æs. Fac: promisi ego illis. *Mi.* Promîsti autem? de te largitor, puer.
De. Age; quid, si quid te majus oret? *Mi.* Quasi non hoc sit maxumum.
De. Da veniam. *Æs.* Ne gravare. *De.* Fac, promitte. *Mi.* Non omittis?
Æs. Non, nisi te exorem. *Mi.* Vis est hæc quidem. *De.* Age; prolixè, Micio.
Mi. Etsi hoc mihi pravum, ineptum, absurdum, atque alienum a vitâ meâ
Videtur; si vos tantopere istuc voltis, fiat. *Æs.* Bene facis:
Meritò te amo. *De.* Verùm, quid ego dicam? hoc confit, quod volo.
Quid nunc, quod restat? Hegio his est cognatus proxumus,
Affinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere illi decet.
Mi. Quid facere? *De.* Agelli est hîc sub urbe paullum, quod locitas foras:
Huic demus, qui fruatur. *Mi.* Paullum id autem? *De.* Si multum siet, tamen
Faciundum est: pro patre huic est: bonus est: noster est: rectè datur.
Postremò non meum illud verbum facio, quod tu, Micio,
Bene et sapienter dîxti dudum: Vitium commune omnium est,
Quod nimiùm ad rem in senectâ attenti sumus: hanc maculam nos decet
Effugere: dictum est verè, et re ipsâ fieri oportet.
Mi. Quid istic? dabitur, quandoquidem hic volt. *Æs.* Mi pater!

De. Nunc tu mihi es germanus pariter corpore et animo. *Mi.* Gaudeo.
De. Suo sibi hunc gladio jugulo.

SCENA IX.

Syrus. Demea. Micio. Æschinus.

Sy. Factum est, quod jûsti, Demea.
De. Frugi homo es: ego ædepol hodie meâ quidem sententiâ
Judico Syrum fieri esse æquom liberum. *Mi.* Istunc liberum?
Quodnam ob factum? *De.* Multa. *Sy.* O noster Demea! ædepol vir bonus es.
Ego istos vobis usque a pueris curavi ambos sedulò;
Docui, monui, bene præcepi semper, quæ potui, omnia.
De. Res apparet; et quidem hæc porro; obsonare, cum fide
Scortum adducere, apparare de die convivium:
Non mediocris hominis hæc sunt officia. *Sy.* O lepidum caput!
De. Postremò, hodie, in psaltriâ hâc emundâ, hic adjutor fuit,
Hic curavit: prodesse æquom 'st: alii meliores erunt:
Denique hic volt fieri. *Mi.* Vin' tu hoc fieri? *Æs.* Cupio. *Mi.* Si quidem
Tu vis, Syre, eho! accede huc ad me: liber esto. *Sy.* Bene facis.
Omnibus gratiam habeo, et seorsum tibi præterea, Demea.
De. Gaudeo. *Æs.* Et ego. *Sy.* Credo: utinam hoc perpetuum fiat gaudium,
Phrygiam ut uxorem meam unà mecum videam liberam.
De. Optumam quidem mulierem. *Sy.* Et quidem tuo nepoti, hujus filio,
Hodie primam mammam dedit hæc. *De.* Hercle verò seriò,
Si quidem primam dedit, haud dubium quin emitti æquom siet.
Mi. Ob eam rem? *De.* Ob eam. Postremò a me argentum, quanti est, sumito.
Sy. Dî tibi, Demea, oro, omnes semper omnia optata offerant.
Mi. Syre, processisti hodie pulchre. *De.* Si quidem porro, Micio,

Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paululum præ manu
Dederis, unde utatur ; reddet tibi citò. *Mi.* Istoc vilius.
Æs. Frugi homo est. *Sy.* Reddam hercle ; da modò. *Æs.* Age, pater. *Mi.* Post consulam.
De. Faciet. *Sy.* O vir optime ! *Æs.* O mi pater festivissime !
Mi. Quid istuc ? quæ res tam repente mores mutavit tuos ?
Quod prolubium ? quæ istæc subita est largitas ? *De.* Dicam tibi ;
Ut id ostenderem, quòd te isti facilem et festivom putant,
Id non fieri ex verâ vitâ, neque adeò ex æquo et bono :
Sed ex assentando, indulgendo, et largiundo, Micio.
Nunc adeò, si ob eam rem vobis vita mea invisa est, Æschine,
Quia non justa, injusta prorsus omnia, omnino obsequor,
Missa facio : effundite, emite, facite, quod vobis lubet :
Sed si id voltis potiùs, quæ vos propter adolescentiam
Minùs videtis, magis impensè cupitis, consulitis parum,
Hæc reprehendere, et corrigere me, et obsecundare in loco ;
Ecce me, qui id faciam vobis. *Æs.* Tibi, pater, permittimus :
Plus scis, quid facto opus est. Sed de fratre quid fiet? *De.* Sino ;
Habeat ; in istac finem faciat. *Æs.* Istuc rectè. Ω Plaudite !

TERENTII

HECYRA.

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, SEX. JUL. CÆSARE, CN. CORNELIO DOLABELLA, ÆDILIBUS CURULIBUS. NON EST PERACTA. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII, TIBIIS PARIBUS. TOTA GRÆCA APOLLODORU FACTA EST. ACTA PRIMO SINE PROLOGO. DATA SECUNDO, CN. OCTAVIO, T. MANLIO, COSS. RELATA EST L. ÆMILIO PAULO LUDIS FUNEBRIBUS. NON EST PLACITA. TERTIO RELATA EST, Q. FULVIO, L. MARCIO, ÆDILIBUS CURULIBUS. EGIT L. AMBIVIUS TURPIO. PLACUIT.

PERSONÆ.

BACCHIS, meretrix, amica Pamphili.
LACHES, senex, pater Pamphili.
MYRRHINA, mater Philumenæ.
PAMPHILUS, filius Lachetis et Sostratæ.
PARMENO, servus Sostratæ.
PHIDIPPUS, senex, pater Philumenæ.
PHILOTIS, meretrix.
SOSIA, servus Pamphili.
SOSTRATA, mater Pamphili.
SYRA, anus, lena.

PERSONÆ MUTÆ.

PHILUMENA, puella, nupta Pamphilo.
SCIRTUS, servulus.
NUTRIX.
ANCILLÆ Bacchidis.

TERENTII

HECYRA.

PROLOGUS.

Hecyra est huic nomen fabulæ: hæc cùm data est
Nova, novum intervenit vitium, et calamitas,
Ut neque spectari neque cognosci potuerit.
Ita populus studio stupidus in funambulo
Animum occupârat: nunc hæc planè est pro novâ;
Et is, qui scripsit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, ut iterum posset vendere.
Alias cognôstis ejus: quæso hanc nunc noscite.

ALTER PROLOGUS.

Orator ad vos venio ornatu prologi:
Sinite exorator ut sim; eodem ut jure uti senem
Liceat, quo jure sum usus adolescentior:
Novas qui exactas feci ut inveterascerent;
Ne cum poëtâ scriptura evanesceret.
In his, quas primùm Cæcilii didici novas,
Partim sum earum exactus: partim vix steti.
Quia sciebam dubiam fortunam esse scenicam,
Spe incertâ, certum mihi laborem sustuli.
Easdem agere cœpi, ut ab eodem alias discerem
Novas, studiosè, ne illum ab studio abducerem.
Perfeci, ut spectarentur: ubi sunt cognitæ,
Placitæ sunt. Ita poëtam restitui in locum,
Prope jam remotum injuriâ adversariûm
Ab studio, atque ab labore, atque arte musicâ.
Quòd si scripturam sprevissem in præsentiâ,

Et in deterrendo voluissem operam sumere,
Ut in otio esset potiùs, quàm in negotio;
Deterruissem facilè, ne alias scriberet.
Nunc quid petam, meâ causâ, æquo animo attendite.
HECYRAM ad vos refero, quam mihi per silentium
Numquam agere licitum est; ita eam oppressit calamitas:
Eam calamitatem vostra intelligentia
Sedabit, si erit adjutrix nostræ industriæ.
Quum primùm eam agere cœpi, pugilum gloria,
Funambuli eòdem accessit exspectatio,
Comitum conventus, strepitus, clamor mulierum,
Fecere, ut ante tempus exirem foras.
Vetere in novâ cœpi uti consuetudine,
In experiundo ut essem: refero denuo.
Primo actu placeo; quum interea rumor venit,
Datum iri gladiatores; populus convolat:
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco:
Ego interea meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla est: otium, et silentium est:
Agendi tempus mihi datum est: vobis datur
Potestas condecorandi ludos scenicos.
Nolite sinere per vos artem musicam
Recidere ad paucos: facite, ut vostra auctoritas
Meæ auctoritati fautrix adjutrixque sit.
Si numquam avarè pretium statui arti meæ,
Et eum esse quæstum, in animum induxi, maxumum,
Quàm maxumè servire vostris commodis;
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium suum, et se in vostram commisit fidem,
Ne eum circumventum iniquè iniqui irrideant.
Meâ causâ, causam hanc accipite, et date silentium,
Ut libeat scribere aliis, mihique ut discere
Novas expediat, posthac pretio emtas meo.

ACTUS I. SCENA I.

PHILOTIS. SYRA.

Phil. PER pol quàm paucos reperias meretricibus
Fideles evenire amatores, Syra.

Vel hic Pamphilus jurabat quoties Bacchidi !
Quàm sanctè ! ut quivis facilè posset credere,
Numquam illâ vivâ ducturum uxorem domum.
Hem ! duxit. *Sy.* Ergo propterea te sedulò
Et moneo, et hortor, ne cujusquam misereat ;
Quin spolies, mutiles, laceres, quemquem nacta sis.
Phil. Utin' eximium neminem habeam ? *Sy.* Neminem ;
Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit,
Quin ita paret se, abs te ut blanditiis suis
Quàm minimo pretio suam voluptatem expleat.
Hiscine tu, amabò, non contra insidiabere ?
Phil. Tamen pol eandem injurium est esse omnibus.
Sy. Injurium autem est ulcisci adversarios,
Aut quâ viâ te captent, eâdem ipsos capi ?
Eheu me miseram ! cur non aut istæc mihi
Ætas et forma est, aut tibi hæc sententia ?

SCENA II.

PARMENO. PHILOTIS. SYRA.

Par. SENEX si quæret me, modò isse dicito
Ad portum, percontatum adventum Pamphili.
Audin', quid dicam, Scirte ? si quæret me, utì
Tum dicas ; si non quæret, nullus dixeris ;
Alias ut uti possim causâ hac integrâ.
Sed videon' ego Philotium ? unde hæc advenit ?
Philotis, salve multùm. *Phil.* O salve, Parmeno.
Sy. Salve mecastor, Parmeno. *Par.* Et tu ædepol, Syra.
Dic mihi, Philotis, ubi te oblectâsti tam diu ?
Phil. Minimè equidem me oblectavi, quæ cum milite
Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo :
Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.
Par. Ædepol te desiderium Athenarum arbitror,
Philotium, cepisse sæpe, et te tuum
Consilium contemsisse. *Phil.* Non dici potest,
Quàm cupida eram huc redeundi, abeundi a milite,
Vosque hìc videndi, antiquâ ut consuetudine
Agitarem liberè inter vos convivium ;
Nam illic haud licebat, nisi præfinitò, loqui

Quæ illi placerent. *Par.* Haud opinor, commodè
Finem statuisse orationi militem.
Phil. Sed quid hoc negotî est, modò quæ narravit mihi
Hîc intus Bacchis? quod ego numquam credidi
Fore, ut hac ille vivâ posset animum inducere
Uxorem habere. *Par.* Habere autem? *Phil.* Eho tu, an non habet?
Par. Habet: sed firmæ hæ vereor ut sint nuptiæ.
Phil. Ita Dî Deæque faxint, si in rem est Bacchidis.
Sed quî istuc credam ita esse? dic mihi, Parmeno.
Par. Non est opus prolato: hoc percontarier
Desiste. *Phil.* Nempe eâ causâ, ut ne id fiat palam.
Ita me Dî amabunt, haud propterea te rogo,
Ut hoc proferam, sed ut tacita mecum gaudeam.
Par. Numquam dices tam commodè, ut tergum meum
Tuam in fidem committam. *Phil.* Ah! noli, Parmeno;
Quasi tu non multo malis narrare hoc mihi,
Quàm ego, quæ percontor, scire. *Par.* Vera hæc prædicat;
Et illud mihi vitium 'st maximum. Si mihi fidem
Das, te tacituram, dicam. *Phil.* Ad ingenium redis.
Fidem do: loquere. *Par.* Ausculta. *Phil.* Istic sum.
Par. Hanc Bacchidem
Amabat, ut cum maxumè, tum Pamphilus,
Quum pater, uxorem ut ducat, orare occipit:
Et hæc, communia omnium quæ sunt patrum,
Sese senem esse, dicere; illum autem unicum,
Præsidium velle se senectuti suæ.
Ille primò se negare: sed, postquam acriùs
Pater instat, fecit animi ut incertus foret,
Pudorin' anne amori obsequeretur magis.
Tundendo, atque odio, denique effecit senex:
Despondit ei gnatam hujus vicini proxumi.
Usque illud visum est Pamphilo neutiquam grave,
Donec jam in ipsis nuptiis——postquam videt
Paratas, nec moram ullam, quin ducat, dari,
Ibi demum ita ægre tulit, ut ipsam Bacchidem,
Si adesset, credo, ibi ejus commiseresceret.
Ubicumque datum erat spatium solitudinis,
Ut colloqui mecum unà posset; Parmeno,
Perii! quid ego egi? in quod me conjeci malum?
Non potero hoc ferre, Parmeno: perii miser!

Phil. At te Dî Deæque perduint, cum istoc odio, Laches!
Par. Ut ad pauca redeam, uxorem deducit domum.
Nocte illâ primâ virginem non attigit;
Quæ consecuta est nox eam, nihilo magis.
Phil. Quid ais! cum virgine unà adolescens cubuerit
Plùs potus, illâ se abstinere ut potuerit?
Non verisimile dicis; nec verum arbitror.
Par. Credo ita videri tibi; nam nemo ad te venit,
Nisi cupiens tui: ille invitus illam duxerat.
Phil. Quid deinde fit? *Par.* Diebus sanè pauculis
Post, Pamphilus me solum seducit foras;
Narratque, ut virgo ab se integra etiam tum siet;
Seque ante, quàm eam uxorem duxisset domum,
Sperâsse, eas tolerare posse nuptias:
Sed quam decrêrim me non posse diutius
Habere, eam ludibrio haberi, Parmeno,
Quin integram itidem reddam, ut accepi ab suis,
Neque honestum mihi, neque utile ipsi virgini est.
Phil. Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili.
Par. Hoc ego proferre, incommodum mihi esse arbitror;
Reddi patri autem, cui tu nihil dicas vitii,
Superbum est. Sed illam spero, ubi hoc cognoverit,
Non posse se mecum esse, abituram denique.
Phil. Quid interea? ibatne ad Bacchidem? *Par.* Cotidie.
Sed, ut fit, postquam hunc alienum ab sese videt,
Maligna multo, et magis procax, facta ilico est.
Phil. Non ædepol mirum. *Par.* Atqui ea res multo maxumè
Disjunxit illum ab illâ, postquam et ipse se,
Et illam, et hanc quæ domi erat, cognovit satis,
Ad exemplum ambarum mores earum existimans.
Hæc, ita utì liberali esse ingenio decet,
Pudens, modesta; incommoda atque injurias
Viri omnes ferre, et tegere contumelias.
Hic, animus partim uxoris misericordiâ
Devinctus, partim victus hujus injuriis,
Paullatim elapsu' est Bacchidi, atque huc transtulit
Amorem, postquam par ingenium nactus est.
Interea in Imbro moritur cognatus senex
Horunc: ea ad hos redibat lege hereditas.
Eò amantem invitum Pamphilum extrudit pater.
Relinquit cum matre hîc uxorem; nam senex

Rus abdidit se; huc rarò in urbem commeat.
Phil. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?
Par. Nunc audies. Primò dies complusculos
Bene conveniebat sanè inter eas. Interim
Miris modis odisse cœpit Sostratam:
Neque lites ullæ inter eas, postulatio
Numquam. *Phil.* Quid igitur? *Par.* Si quando ad eam accesserat
Confabulatum, fugere e conspectu ilico;
Videre nolle: denique, ubi non quit pati,
Simulat se a matre arcessi ad rem divinam: abiit.
Ubi ibi est dies complures, arcessi jubet.
Dixere causam tunc, nescio quam: iterum jubet:
Nemo remisit. Postquam arcessunt sæpius,
Ægram esse simulant mulierem. Nostra ilico
It visere ad eam: admisit nemo. Hoc ubi senex
Rescivit, herì eâ causâ rure huc advenit:
Patrem continuò convenit Philumenæ.
Quid egerint inter se, nondum etiam scio;
Nisi sanè curæ est, quorsum eventurum hoc siet.
Habes omnem rem: pergam, quò cœpi hoc iter.
Phil. Et quidem ego: nam constitui cum quodam hospite
Me esse illum conventuram. *Par.* Dî vortant bene
Quod agas! *Phil.* Vale. *Par.* Et tu bene vale, Philotium.

ACTUS II. SCENA I.

LACHES. SOSTRATA.

La. PRO Deûm atque hominum fidem! quod hoc genus est? quæ hæc est conjuratio?
Utin' omnes mulieres eadem æquè studeant, nolintque omnia?
Neque declinatam quidquam ab aliarum ingenio ullam reperias?
Itaque adeò uno animo omnes socrus oderunt nurus:
Viris esse adversas, æquè studium est; similis pertinacia est;
In eodemque omnes mihi videntur ludo doctæ ad malitiam.
Ei ludo, si ullus est, magistram hanc esse satis certò scio.
So. Me miseram, quæ nunc, quamobrem accuser, nescio! *La.* Hem!

Tu nescis? *So.* Non, ita me Dî bene ament, mi Laches!
Itaque unà inter nos agere ætatem liceat. *La.* Dî mala prohibeant!
So. Meque abs te immeritò esse accusatam, postmodum rescisces. *La.* Scio.
Te immeritò? an quidquam pro istis factis dignum te dici potest,
Quæ me, et te, et familiam dedecoras, filio luctum paras?
Tum autem, ex amicis inimici ut sint nobis adfines, facis;
Qui illum decrêrunt dignum, suos cui liberos committerent.
Tu sola exorere, quæ perturbes hæc tuâ impudentiâ.
So. Egone? *La.* Tu, inquam, mulier, quæ me omnino lapidem, non hominem putas.
An, quia ruri crebro esse soleo, nescire arbitramini,
Quo quisque pacto hîc vitam vestrorum exigat?
Multo meliùs hîc quæ fiunt, quàm illic, ubi sum assiduè, scio:
Ideo, quia, ut vos mihi domi eritis, proinde ego ero fama foris.
Jampridem equidem audivi, cepisse odium tui Philumenam;
Minimèque adeò mirum; et, ni id fecisset, magis mirum foret.
Sed non credidi adeo, ut etiam totam hanc odisset domum:
Quod si scîssem, illa hîc maneret potiùs, tu hinc îsses foras.
At vide, quàm immeritò ægritudo hæc oritur mihi abs te, Sostrata.
Rus habitatum abii, concedens vobis, et rei serviens;
Sumtus vestros otiumque ut nostra res posset pati,
Meo labori haud parcens, præter æquom atque ætatem meam.
Non te pro his curâsse rebus, ne quid ægre esset mihi?
So. Non meâ operâ, neque pol culpâ evenit. *La.* Immo maxumè.
Sola hîc fuisti; in te omnis hæret culpa solâ, Sostrata.
Quæ hîc erant, curares, quum ego vos solvi curis cæteris.
Cum puellâ anum suscepisse inimicitias, non pudet?
Illius dices culpâ factum. *So.* Haud equidem dico, mi Laches.
La. Gaudeo, ita me Dî ament! gnati causâ; nam de te quidem,
Satis scio, peccando detrimenti nihil fieri potest.
So. Quî scis, an eâ causâ, mi vir, me odisse assimulaverit,

Ut cum matre plus unà esset? *La.* Quid ais? non signi hoc sat est,
Quòd herì nemo voluit visentem ad eam te intrò admittere?
So. Enim lassam oppido tum esse aiebant: eò ad eam non admissa sum.
La. Tuos esse ego illi mores morbum magis, quàm ullam aliam rem, arbitror;
Et meritò adeò; nam vostrarum nulla est, quin gnatum velit
Ducere uxorem; et, quæ vobis placita est conditio, datur.
Ubi duxere impulsu vostro, vostro impulsu easdem exigunt.

SCENA II.

PHIDIPPUS. LACHES. SOSTRATA.

Phid. ETSI scio ego, Philumena, meum jus esse, ut te cogam,
Quæ ego imperem, facere; ego tamen, patrio animo victus, faciam,
Ut tibi concedam; neque tuæ libidini advorsabor.
La. Atque eccum Phidippum optumè video: ex hoc jam scibo, quid siet.
Phidippe, etsi ego meis me omnibus scio esse adprime obsequentem,
Sed non adeò, ut mea facilitas corrumpat illorum animos:
Quòd tu si idem faceres, magis in rem et nostram et vostram id esset.
Nunc video in illarum potestate esse te. *Phid.* Heia vero!
La. Adii te herì de filiâ: ut veni, itidem incertum amîsti.
Haud ita decet, si perpetuam vis esse adfinitatem hanc,
Celare te iras. Si quid est peccatum a nobis, profer:
Aut ea refellendo, aut purgando, vobis corrigemus,
Te judice ipso: sin ea est causa retinendi apud vos,
Quia ægra est, te mihi injuriam facere arbitror, Phidippe,
Si metuis, satis ut meæ domi curetur diligenter.
At, ita me Dî ament! haud tibi hoc concedo, etsi illi pater es,
Ut tu illam salvam magis velis, quàm ego: id adeò gnati causâ,
Quem ego intellexi illam haud minus, quàm se ipsum, magnificare.

Neque adeò clam me est, quàm esse eum graviter laturum credam,
Hoc si rescierit: eò domum, studeo hæc, priùs quàm ille, ut redeat.
Phid. Laches, et diligentiam vostram et benignitatem
Novi; et quæ dicis, omnia esse, ut dicis, animum induco:
Et te hoc mihi cupio credere: illam ad vos redire studeo,
Si facere possim ullo modo. *La.* Quæ res te facere id prohibet?
Eho! num quidnam accusat virum? *Phid.* Minimè; nam postquam attendi
Magis, et vi cœpi cogere, ut rediret, sanctè adjurat,
Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.
Aliud fortasse aliis vitii est: ego sum animo leni natus:
Non possum advorsari meis. *La.* Hem, Sostrata! *So.* Heu me miseram!
La. Certumne est istuc? *Phid.* Nunc quidem, ut videtur: sed numquid vis?
Nam est, quod me transire ad forum jam oporteat. *La.* Eo tecum unà.

SCENA III.

SOSTRATA.

ÆDEPOL næ nos sumus mulieres iniquè æquè omnes invisæ viris,
Propter paucas; quæ omnes faciunt dignæ ut videamur malo.
Nam, ita me Dî ament! quod me accusat nunc vir, sum extra noxiam.
Sed non facile est expurgatu; ita animum induxerunt, socrus
Omnes esse iniquas: haud pol me quidem; nam numquam secus
Habui illam, ac si ex me esset nata; nec, quî hoc mihi eveniat, scio;
Nisi pol filium multis modis jam exspecto, ut redeat domum.

ACTUS III. SCENA I.

PAMPHILUS. PARMENO. MYRRHINA.

Pam. NEMINI ego plura acerba esse credo ex amore homini umquam oblata,
Quàm mihi: heu me infelicem! hanccine ego vitam parsi perdere?
Haccine causâ ego eram tantopere cupidus redeundi domum,
Cui quanto fuerat præstabilius, ubivis gentium agere ætatem,
Quàm huc redire? atque hæc ita esse, miserum me resciscere?
Nam nos omnes, quibus est alicunde aliquis objectus labos,
Omne quod est interea tempus, priùs quàm id rescitum est, lucro est.
Par. At sic citiùs, quî te expedias his ærumnis, reperies.
Si non redîsses, hæ iræ factæ essent multo ampliores;
Sed nunc adventum tuum ambas, Pamphile, scio reverituras.
Rem cognosces, iram expedies; rursum in gratiam restitues.
Levia sunt hæc, quæ tu pergravia esse in animum indûxti tuum.
Pam. Quid consolare me? an quisquam usquam gentium est æquè miser?
Priùs quàm hanc uxorem duxi, habebam alibi animum amori deditum:
Jam in hac re, ut taceam, cuivis facile scitu est, quàm fuerim miser:
Tamen numquam ausus sum recusare eam, quam mihi obtrudit pater.
Vix me illinc abstraxi, atque impeditum in eâ expedivi animum meum;
Vixque huc contuleram; hem! nova res orta 'st, porro ab hac quæ me abstrahat.
Tum matrem ex eâ re me, aut uxorem, in culpâ inventurum arbitror;
Quod ita quum esse invenero, quid restat, nisi porro ut fiam miser?
Nam matris ferre injurias me, Parmeno, pietas jubet.
Tum uxori obnoxius sum; ita olim suo me ingenio pertulit:

Tot meas injurias! quæ numquam in ullo patefecit loco.
Sed magnum nescio quid necesse est evenisse, Parmeno,
Unde ira inter eas intercessit, quæ tam permansit diu.
Par. Haud quidem hercle parvom, si vis verò veram rationem exsequi:
Non maxumas, quæ maxumæ sunt interdum iræ, injurias
Faciunt; nam sæpe est, quibus in rebus alius ne iratus quidem est;
Quum de eâdem causâ est iracundus factus inimicissimus.
Pueri inter sese quàm pro levibus noxiis iras gerunt!
Quapropter? quia enim, qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.
Itidem illæ mulieres sunt ferme, ut pueri, levi sententiâ.
Fortasse unum aliquod verbum inter eas iram hanc conciverit.
Pam. Abi, Parmeno, intrò, ac me venisse nuntia. *Par.* Hem! quid hoc est? *Pam.* Tace.
Trepidari sentio, et cursari rursum prorsum. *Par.* Agedum, ad fores
Accede propiùs. Hem! sensistin'? *Pam.* Noli fabularier.
Prô Jupiter! clamorem audio. *Par.* Tute loqueris: me vetas?
My. Tace, obsecro, mea gnata. *Pam.* Matris vox visa 'st Philumenæ.
Nullus sum. *Par.* Quî dum? *Pam.* Perii! *Par.* Quamobrem? *Pam.* Nescio quod magnum malum
Profectò, Parmeno, me celas. *Par.* Uxorem Philumenam
Pavitare, nescio quid, dixerunt: id si fortè est, nescio.
Pam. Interii! cur mihi id non dixti? *Par.* Quia non pòteram unà omnia.
Pam. Quid morbi est? *Par.* Nescio. *Pam.* Quid? nemon' medicum adduxit? *Par.* Nescio.
Pam. Cesso hinc ire intrò, ut hoc quamprimum, quidquid est, certum sciam?
Quonam modo, Philumena mea, nunc te offendam affectam?
Nam, si periculum ullum in te inest, periisse me unà haud dubium est.
Par. Non usus facto est mihi nunc hunc intrò sequi:
Nam invisos omnes nos esse illis sentio.
Herì nemo voluit Sostratam intrò admittere.
Si fortè morbus amplior factus siet,

Quod sanè nolim, maxumè heri causâ mei,
Servom ilico introîsse dicent Sostratæ;
Aliquid tulisse comminiscentur mali,
Capiti atque ætati illorum! morbus quî auctus siet.
Hera in crimen veniet, ego verò in magnum malum.

SCENA II.

SOSTRATA. PARMENO. PAMPHILUS.

So. NESCIO quid jamdudum audio hîc tumultuari misera:
Malè metuo, ne Philumenæ magis morbus adgravescat;
Quod te, Æsculapi, et te, Salus, ne quid sit hujus, oro!
Nunc ad eam visam. *Par.* Heus, Sostrata! *So.* Ehem! *Par.* Iterum istinc excludere.
So. Ehem! Parmeno, tun' hîc eras? perii! quid faciam misera?
Non visam uxorem Pamphili, cùm in proxumo hîc sit ægra?
Par. Non visas? ne mittas quidem visendi causâ quemquam:
Nam qui amat, cui odio ipsus est, bis facere stultè duco:
Laborem inanem ipsus capit, et illi molestiam adfert.
Tum autem filius introiit videre, ut venit, quid agat.
So. Quid ais! an venit Pamphilus? *Par.* Venit. *So.* Dîs gratiam habeo.
Hem! istoc verbo animus mihi rediit, et cura ex corde excessit.
Par. Jam eâ de causâ maxumè nunc huc introire nolo:
Nam si remittent quidpiam Philumenæ dolores,
Omnem rem narrabit, scio, continuò sola soli,
Quæ inter vos intervenit, unde ortum est initium iræ.
Atque eccum video ipsum egredi: quàm tristis est! *So.* O mi gnate!
Pam. Mea mater, salve! *So.* Gaudeo venisse salvom: salvan'
Philumena est? *Pam.* Meliuscula est. *So.* Utinam istuc ita Dî faxint!
Quid tu igitur lacrumas? aut quid es tam tristis? *Pam.* Rectè, mater.
So. Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repente invasit?

Pam. Ita factum 'st. *So.* Quid morbi est? *Pam.* Febris. *So.* Cotidiana? *Pam.* Ita aiunt.
I, sodes, intrò; consequar jam te, mea mater. *So.* Fiat.
Pam. Tu pueris curre, Parmeno, obviàm, atque his onera adjuta.
Par. Quid! non sciunt ipsi viam, domum quà redeant? *Pam.* Cessas?

SCENA III.

PAMPHILUS.

NEQUEO mearum rerum initium ullum invenire idoneum,
Unde exordiar narrare, quæ nec opinanti accidunt;
Partim quæ perspexi his oculis, partim quæ accepi auribus
Quà me propter exanimatum citiùs eduxi foras.
Nam modò me intrò ut corripui timidus, alio suspicans.
Morbo me visurum adfectam, ac sensi esse, uxorem; hei mihi!
Postquam me adspexere ancillæ advenisse, ilicò omnes simul
Lætæ exclamant, venit! id quòd me repente adspexerant.
Sed continuò voltum earum sensi immutari omnium,
Quia tam incommodè illis fors obtulerat adventum meum.
Una illarum interea properè præcucurrit, nuntians
Me venisse: ego, ejus videndi cupidus, rectà consequor.
Postquam introii, extemplo ejus morbum cognovi miser;
Nam neque, ut celari posset, tempus spatium ullum dabat,
Neque voce alià, ac res monebat, ipsa poterat conqueri.
Postquam adspexi, ò facinus indignum! inquam; et corripui ilico
Me inde lacrumans, incredibili re atque atroci percitus.
Mater consequitur: jam ut limen exirem, ad genua accidit,
Lacrumans misera: miseritum est. Profectò hoc sic est, ut puto:
Omnibus nobis ut res dant sese, ita magni atque humiles sumus.
Hanc habere orationem mecum a principio instituit:
O mi Pamphile! abs te quamobrem hæc abierit, causam vides;
Nam vitium est oblatum virgini olim, ab nescio quo improbo:

Nunc huc confugit, te atque alios partum ut celaret suum.
Sed cùm orata ejus reminiscor, nequeo quin lacrumem miser.
Quæquæ fors fortuna est, inquit, nobis quæ te hodie obtulit,
Per eam te obsecramus ambæ, si jus, si fas est, utì
Advorsa ejus per te tecta tacitaque apud omnes sient.
Si umquam erga te animo esse amico sensisti eam, mi Pamphile,
Sine labore hanc gratiam, te, ut sibi des pro illâ, nunc rogat:
Cæterum de reducendâ id facias, quod in rem sit tuam.
Parturire eam, neque gravidam esse ex te, solus conscius:
Nam aiunt tecum post duobus concubuisse eam mensibus.
Tum, postquam ad te venit, mensis agitur hic jam septimus;
Quod te scire, ipsa indicat res. Nunc, si potis est, Pamphile,
Maxumè volo, doque operam, ut clam eveniat partus patrem,
Atque adeò omnes: sed, si fieri id non potest quin sentiant,
Dicam abortum esse: scio, nemini aliter suspectum fore,
Quin, quod verisimile est, ex te rectè eum natum putent.
Continuò exponetur: hîc tibi nihil est quidquam incommodi;
Et illi miseræ indignè factam injuriam contexeris.
Pollicitus sum; et servare in eo certum 'st, quod dixi, fidem;
Nam de reducendâ, id verò neutiquam honestum esse arbitror;
Nec faciam; etsi amor me graviter, consuetudoque ejus tenet.
Lacrumo, quæ posthac futura 'st vita, quum in mentem venit,
Solitudoque. O fortuna, ut numquam perpetuò es bona!
Sed jam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit;
Quem ego tum consilio missum feci: idem nunc huic operam dabo.
Adest Parmeno cum pueris: hunc minimè 'st opus
In hac re adesse; nam olim soli credidi,
Eâ me abstinuisse in principio, cum data est.
Vereor, si clamorem ejus hîc crebrò audiat,
Ne parturire intelligat: aliquò mihi est
Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

SCENA IV.

PARMENO. SOSIA. PAMPHILUS.

Par. AIN' tu, tibi hoc incommodum evenisse iter?
So. Non hercle verbis, Parmeno, dici potest
Tantum, quàm re ipsâ navigare incommodum 'st.
Par. Itane est? *So.* O fortunate! nescis quid mali
Præterieris, qui numquam es ingressus mare.
Nam alias ut omittam miserias, unam hanc vide:
Dies triginta, aut plus eo, in navi fui,
Cùm interea semper mortem exspectabam miser:
Ita usque advorsâ tempestate usi sumus.
Par. Odiosum! *So.* Haud clam me est: denique hercle aufugerim
Potiùs, quàm redeam, si eò mihi redeundum siet.
Par. Olim quidem te causæ impellebant leves,
Quod nunc minitare facere, ut faceres, Sosia.
Sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium.
Ite intrò: ego hunc adibo, si quid me velit.
Here, etiam tu nunc hîc stas? *Pam.* Equidem te exspecto. *Par.* Quid est?
Pam. In arcem transcurso opus est. *Par.* Cui homini? *Pam.* Tibi.
Par. In arcem! quid eò? *Pam.* Callidemidem hospitem
Myconium, qui mecum unà advectus est, conveni.
Par. Perii! vovisse hunc dicam, si salvos domum
Redîsset umquam, ut me ambulando rumperet.
Pam. Quid cessas? *Par.* Quid vis dicam? an conveniam modò?
Pam. Immo, quod constitui me hodie conventurum eum,
Non posse; ne me frustra illic exspectet: vola.
Par. At non novi hominis faciem. *Pam.* At faciam, ut noveris.
Magnus, rubicundus, crispus, crassus, cæsius,
Cadaverosâ facie. *Par.* Dii illum perduint!
Quid, si non veniet? maneamne usque ad vesperum?
Pam. Maneto: curre. *Par.* Non queo; ita defessus sum.
Pam. Ille abiit: quid agam infelix? prorsus nescio
Quo pacto hoc celem, quod me oravit Myrrhina,

Suæ gnatæ partum; nam me miseret mulieris.
Quod potero, faciam; tamen ut pietatem colam;
Nam me parenti, potiùs quàm amori, obsequi
Oportet. Atat! eccum Phidippum, et patrem
Video: horsum pergunt: quid dicam hisce? incertus sum.

SCENA V.

LACHES. PHIDIPPUS. PAMPHILUS.

La. DIXTIN' dudum, illam dixisse, sese exspectare filium?
Phid. Factum. *La.* Venisse aiunt: redeat. *Pam.* Quam causam dicam patri,
Quamobrem non reducam, nescio. *La.* Quem ego hîc audivi loqui?
Pam. Certum obfirmare est viam me, quam decrevi persequi.
La. Ipsus est, de quo hîc agebam tecum. *Pam.* Salve, mi pater.
La. Gnate mi, salve. *Phid.* Bene factum te advenisse, Pamphile;
Atque adeò, quod maxumum 'st, salvom atque validum. *Pam.* Creditur.
La. Advenis modò? *Pam.* Admodum. *La.* Cedò, quid reliquit Phania,
Consobrinus noster? *Pam.* Sanè hercle homo voluptati obsequens
Fuit, dum vixit; et qui sic sunt, haud multum heredem juvant:
Sibi verò hanc laudem relinquunt: vixit, dum vixit, bene.
La. Tum tu igitur nihil adtulisti huc plus unâ sententiâ?
Pam. Quidquid est id, quod reliquit, profuit. *La.* Immo obfuit;
Nam illum vivom et salvom vellem. *Phid.* Impune optare istuc licet:
Ille reviviscet jam numquam; et tamen, utrum malis, scio.
La. Heri Philumenam ad se arcessi hic jussit: dic jussisse te.
Phid. Noli fodere: jussi. *La.* Sed eam jam remittet. *Phid.* Scilicet.
Pam. Omnem rem scio, ut sit gesta: adveniens audivi omnia.

La. At istos invidos Dî perdant! qui hæc libenter nuntiant.
Pam. Ego me scio cavisse, ne ulla meritò contumelia
Fieri a vobis posset: idque si nunc memorare hîc velim,
Quàm fideli animo et benigno in illam et clementi fui,
Verè possum; ni te ex ipsâ hæc magis velim resciscere;
Namque eo pacto maxumè apud te meo erit ingenio fides,
Quum illa, quæ nunc in me iniqua est, æqua de me dixerit:
Neque meâ culpâ hoc discidium evenisse, id testor Deos!
Sed quando sese esse indignam deputat matri meæ,
Cui concedat, cujusque mores toleret suâ modestiâ;
Neque alio pacto componi potest inter eas gratia;
Segreganda aut mater a me est, Phidippe, aut Philumena:
Nunc me pietas matris potiùs commodum suadet sequi.
La. Pamphile, haud invito ad aures sermo mihi accessit tuus,
Quum te postputâsse omnes res præ parente intelligo.
Verùm vide, ne impulsus irâ pravè insistas, Pamphile.
Pam. Quibus iris impulsus nunc in illam iniquus siem?
Quæ numquam quidquam erga me commerita 'st, pater,
Quod nollem; et sæpe, quod vellem, meritam scio.
Amoque, et laudo, et vehementer desidero;
Nam fuisse erga me miro ingenio, expertus sum;
Illique exopto, ut reliquam vitam exigat
Cum eo viro, me qui sit fortunatior;
Quandoquidem illam a me distrahit necessitas.
Phid. Tibi id in manu est, ne fiat. *La.* Si sanus sies,
Jube illam redire. *Pam.* Non est consilium, pater.
Matris servibo commodis. *La.* Quò abis? mane;
Mane, inquam: quò abis? *Phid.* Quæ hæc est pertinacia?
La. Dixin', Philippe, hanc rem ægre laturum esse eum?
Quamobrem te orabam, filiam ut remitteres.
Phid. Non credidi ædepol adeò inhumanum fore.
Ita nunc is sibi me supplicaturum putat?
Si est, ut velit reducere uxorem, licet;
Sin alio est animo, renumeret dotem huc; eat!
La. Ecce autem! tu quoque protervè iracundus es.
Phid. Percontumax redîsti huc nobis, Pamphile.
La. Decedet jam ira hæc, etsi meritò iratus est.
Phid. Quia paullulum vobis accessit pecuniæ,
Sublati animi sunt. *La.* Etiam mecum litigas?
Phid. Deliberet, renuntietque hodie mihi,

Velitne, an non; ut alii, si huic non sit, siet.
La. Phidippe, ades! audi paucis: abiit: quid meâ?
Postremò inter se transigant ipsi, ut lubet;
Quando nec gnatus, neque hic, mihi quidquam obtemperant;
Quæ dico, parvi pendunt. Porto hoc jurgium
Ad uxorem, cujus hæc fiunt consilio omnia;
Atque in eam hoc omne, quod mihi ægre 'st, èvomam.

ACTUS IV. SCENA I.

MYRRHINA. PHIDIPPUS.

Myr. PERII! quid agam? quò me vortam? quid viro meo respondebo
Misera? nam audivisse vocem pueri visu' 'st vagientis:
Ita corripuit derepente tacitus sese ad filiam.
Quòd si rescierit peperisse eam, id quâ causâ clam me habuisse
Dicam, non ædepol scio.
Sed ostium concrepuit: credo, ipsum ad me exire: nulla sum!
Phid. Uxor ubi me ad filiam ire sensit, se duxit foras;
Atque eccam video. Quid ais, Myrrhina? heus! tibi dico. *Myr.* Mihine, mi vir?
Phid. Vir ego tuus sum? tun' virum me aut hominem deputas adeò esse?
Nam si utrumvis horum, mulier, umquam tibi visus forem,
Non sic ludibrio tuis factis habitus essem. *Myr.* Quibus? *Phid.* At rogitas?
Peperit filia. Hem, taces? ex quo? *Myr.* Istuc patrem rogare est æquom?
Perii! ex quo censes, nisi ex illo, cui data est nuptum, obsecro?
Phid. Credo; neque adeò arbitrari patris est aliter: sed demiror,
Quid sit, quamobrem tantopere omnes nos celare volueris
Partum, præsertim quum et rectè et tempore suo pepererit.
Adeon' pervicaci esse animo, ut puerum præoptares perire,
Ex quo firmiorem inter nos fore amicitiam posthac scires,

Potiùs, quàm advorsum animi tui lubidinem esset cum illo nupta?
Ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quæ te est penes.
Myr. Misera sum. *Phid.* Utinam sciam ita esse istuc: sed nunc mihi in mentem venit,
Ex hac re, quod locuta es olim, quum illum generum cepimus:
Nam negabas nuptam posse filiam tuam te pati
Cum eo, qui meretricem amaret, qui pernoctaret foris.
Myr. Quamvis causam hunc suspicari, quam ipsam veram, mavolo.
Phid. Multo priùs scivi, quàm tu, illum amicam habère, Myrrhina:
Verùm id vitium numquam decrevi esse ego adolescentiæ:
Nam id omnibus innatum 'st: at pol jam aderit, se quoque etiam quùm oderit.
Sed, ut olim te ostendisti, eandem esse, nihil cessavisti usque adhuc,
Ut filiam ab eo abduceres; neu, quod ego egissem, esset ratum.
Id nunc res indicium hæc facit, quo pacto factum volueris.
Myr. Adeòn' me esse pervicacem censes, cui mater siem,
Ut eo essem animo, si ex usu esset nostro hoc matrimonium?
Phid. Tun' prospicere, aut judicare nostram in rem quod sit, potes?
Audîsti ex aliquo fortasse, qui vidisse eum diceret
Exeuntem, aut introeuntem ad amicam. Quid tum postea,
Si modestè ac raró hoc fecit? nonne ea dissimulare nos
Magis humanum est, quàm dare operam, id scire, quî nos oderit?
Nam si is posset ab eâ sese derepente avellere,
Quîcum tot consuêsset annos, non eum hominem ducerem,
Nec virum satis firmum gnatæ. *Myr.* Mitte adolescentem, obsecro,
Et quæ me peccâsse ais. Abi: solum solus conveni.
Roga, velitne, an non, uxorem: si est, ut dicat velle se,
Redde; sin est autem, ut nolit, rectè ego consului meæ.
Phid. Si quidem ille ipse non volt, et tu sênsti esse in eo, Myrrhina,
Peccatum, aderam, cujus consilio ea par fuerat prospici.

Quamobrem incendor irâ, esse ausam facere hæc te injussu meo.
Interdico, ne extulisse extra ædes puerum usquam velis.
Sed ego stultior, meis dictis parere hanc qui postulem.
Ibo intrò, atque edicam servis, ne quòquam efferri sinant.
Myr. Nullam pol credo mulierem me miseriorem vivere;
Nam ut hic laturus hoc sit, si ipsam rem, ut siet, resciverit,
Non, ædepol, clam me est, quum hoc, quod levius est, tam animo iracundo tulit:
Nec, quâ viâ sententia ejus possit mutari, scio.
Hoc mihi unum ex plurimis miseriis reliquum fuerat malum,
Si puerum, ut tollam, cogit, cujus nos qui sit, nescimus, pater.
Nam, quum compressa est gnata, forma in tenebris nosci non quita est;
Neque detractum ei est quidquam, quî posset post nosci, qui siet.
Ipse eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens anulum.
Simul vereor Pamphilum, ne orata nostra nequeat diutius
Celare, quum sciet alienum puerum tolli pro suo.

SCENA II.

Sostrata. Pamphilus.

So. Non clam me est, gnate mi, tibi me esse suspectam, uxorem tuam
Propter meos mores hinc abîsse, etsi ea dissimulas sedulò.
Verùm, ita me Dî ament, itaque obtingant ex te, quæ exopto, mihi,
Ut numquam sciens commerui, meritò ut caperet odium illa mei;
Teque ante quàm me amare rebar, ei rei firmâsti fidem.
Nam mihi intus tuus pater narravit modò, quo pacto me habueris
Præpositam amori tuo: nunc tibi me certum est contra gratiam
Referre, ut apud me præmium esse positum pietati scias.
Mi Pamphile, hoc et vobis, et meæ commodum famæ arbitror:

Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certò decrevi patre,
Ne mea præsentia obstet, neu causa ulla restet reliqua,
Quin tua Philumena ad te redeat. *Pam.* Quæso, quid istuc consilii est?
Illius stultitiâ victa, ex urbe tu rus habitatum migres?
Non facies: neque sinam, ut, qui nobis, mater, maledictum velit,
Meâ pertinaciâ esse dicat factum, haud tuâ modestiâ.
Tum tuas amicas te, et cognatas deserere, et festos dies,
Meâ causâ, nolo. *So.* Nihil pol jam res istæc mihi voluptatis ferunt:
Dum ætas, tempus tulit, perfuncta satis sum: satias jam tenet
Studiorum istorum. Hæc mihi nunc cura est maxuma, ut ne cui meæ
Longinquitas ætatis obstet, mortemve exspectet meam.
Hîc video me esse invisam immeritò: tempus est concedere.
Sic optumè, ut ego opinor, omnes causas præcidam omnibus;
Et me hac suspicione exsolvam, et illis morem gessero.
Sine me, obsecro, hoc effugere, volgus quod malè audit mulierum.
Pam. Quàm fortunatus cæteris sim rebus, absque unâ hac foret;
Hanc matrem habens talem, illam autem uxorem! *So.* Obsecro, mi Pamphile,
Non tute incommodam rem, ut quæque est, in animum inducas pati?
Si cætera sunt ita, ut vis, itaque ut esse ego illam existumo,
Mi gnate, da veniam hanc mihi: reduce illam. *Pam.* Væ misero mihi!
So. Et mihi quidem! nam hæc res non minùs me malè habet, quàm te, gnate mi.

SCENA III.

LACHES. SOSTRATA. PAMPHILUS.

La. QUEM cum istoc sermonem habueris, procul hinc stans accepi, uxor.

Istuc est sapere, qui, ubicumque opus sit, animum possis flectere;
Quod faciundum fortasse sit post, idem hoc nunc si feceris.
So. Fors fuat pol! *La.* Abi rus ergo hinc: ibi ego te, et tu me feres.
So. Sperò ecastor. *La.* I ergo intrò, et compone, quæ tecum simul
Ferantur: dixi. *So.* Ita ut jubes, faciam. *Pam.* Pater.
La. Quid vis, Pamphile? *Pam.* Hinc abire matrem? minumè. *La.* Quid ita istuc vis?
Pam. Quia de uxore incertus sum etiam, quid sim facturus. *La.* Quid est?
Quid vis facere, nisi reducere? *Pam.* Equidem cupio; et vix contineor;
Sed non minuam meum consilium: ex usu quod est, id persequar.
Credo eâ gratiâ concordes magis, si non reducam, fore.
La. Nescias: verùm id tuâ refert nihil, utrum illæ fecerint,
Quando hæc abierit. Odiosa hæc est ætas adolescentulis.
E medio æquom excedere est. Postremò jam nos fabulæ
Sumus, Pamphile, senex atque anus.
Sed video Phidippum egredi per tempus: accedamus.

SCENA IV.

PHIDIPPUS. LACHES. PAMPHILUS.

Phid. TIBI quoque ædepol iratus sum, Philumena,
Graviter quidem; nam hercle abs te factum 'st turpiter;
Etsi tibi causa est de hac re, mater quæ te impulit:
Huic verò nulla est. *La.* Opportunè te mihi,
Phidippe, in ipso tempore ostendis. *Phid.* Quid est?
Pam. Quid respondebo his? aut quo pacto hoc aperiam?
La. Dic filiæ, rus concessuram hinc Sostratam:
Ne revereatur, minùs jam quò redeat domum. *Phid.* Ah!
Nullam de his rebus culpam commeruit tua:
A Myrrhinâ hæc sunt meâ uxore exorta omnia.
Mutatio fit: ea nos perturbat, Laches.
Pam. Dum ne reducam, turbent porro, quàm velint.
Phid. Ego, Pamphile, esse inter nos, si fieri potest,

Adfinitatem hanc sanè perpetuam volo:
Sin est, ut aliter tua siet sententia,
Accipias puerum. *Pam.* Sensit peperisse; occidi!
La. Puerum! quem puerum? *Phid.* Natus est nobis nepos:
Nam abducta a vobis prægnans fuerat filia,
Neque fuisse prægnantem umquam ante hunc scivi diem.
La. Bene, ita me Dî ament! nuncias; et gaudeo,
Natum illum, et tibi illam salvam: sed quid mulieris
Uxorem habes, aut quibus moratam moribus?
Nosne hoc celatos tam diu? nequeo satis,
Quàm hoc mihi videtur factum pravè, proloqui.
Phid. Non tibi illud factum minùs placet, quàm mihi, Laches.
Pam. Etiamsi dudum fuerat ambiguum hoc mihi,
Nunc non est, quum eam consequitur alienus puer.
La. Nulla tibi, Pamphile, hìc jam consultatio 'st.
Pam. Perii! *La.* Hunc videre sæpe optabamus diem,
Quum ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem.
Evenit: habeo gratiam Dîs. *Pam.* Nullus sum!
La. Reduc uxorem, ac noli advorsari mihi.
Pam. Pater, si ex me illa liberos vellet sibi,
Aut se esse mecum nuptam, satis certò scio,
Non me clam haberet, quod celâsse intelligo.
Nunc, quum ejus alienum esse a me animum sentiam,
Nec conventurum inter nos posthac esse arbitrer,
Quamobrem reducam? *La.* Mater quod suasit sua,
Adolescens mulier fecit: mirandumne id est?
Censen' te posse reperire ullam mulierem,
Quæ careat culpâ? an quia non delinquunt viri?
Phid. Vosmet videte jam, Laches, et tu, Pamphile,
Remissân' opus sit vobis, an reductâ domum.
Uxor quid faciat, in manu non est meâ:
Neutrâ in re vobis difficultas a me erit.
Sed quid faciemus puero? *La.* Ridiculè rogas:
Quidquid futurum 'st, huic suum reddas scilicet,
Ut alamus nostrum. *Pam.* Quem ipse neglexit pater,
Ego alam? *La.* Quid dîxti? eho! an non alemus, Pamphile?
Prodemus, quæso, potiùs? quæ hæc amentia est?
Enimvero prorsus jam tacere non queo;
Nam cogis ea, quæ nolo, ut præsente hoc loquar.
Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me?
Aut quid sit id, quod sollicitere ad hunc modum?

Primùm hanc ubi dixti causam, te propter tuam
Matrem non posse habere hanc uxorem domi;
Pollicita est ea, se concessuram ex ædibus.
Nunc, postquam ademtam hanc quoque tibi causam vides;
Puer quia clam te est natus, nactus alteram es.
Erras, tui animi si me esse ignarum putas.
Aliquando tandem huc animum ut adjungas tuum,
Quàm longum spatium amandi amicam tibi dedi!
Sumtus, quos fecisti in eam, quàm animo æquo tuli!
Egi atque oravi tecum, uxorem ut duceres.
Tempus dixi esse: impulsu duxisti meo;
Quæ tum, obsecutus mihi, fecisti ut decuerat;
Nunc animum rursum ad meretricem indûxti tuum!
Cui tu obsecutus, facis huic adeò injuriam:
Nam in eandem vitam te revolutum denuo
Video esse. *Pam.* Mene? *La.* Te ipsum. Et facis injuriam,
Quum fingis falsas causas ad discordiam,
Ut cum illâ vivas, testem hanc quum abs te amoveris;
Sensitque adeo uxor; nam ei causa alia quæ fuit,
Quamobrem abs te abiret? *Phid.* Planè hic divinat; nam id est.
Pam. Dabo jusjurandum, nihil esse istorum, tibi. *La.* Ah!
Reduc uxorem: aut, quamobrem non opus sit, cedò.
Pam. Non est nunc tempus. *La.* Puerum accipias; nam is quidem
In culpâ non est: post de matre videro.
Pam. Omnibus modis miser sum; nec, quid agam, scio;
Tot me nunc rebus miserum concludit pater.
Abibo hinc, præsèns quando promoveo parum;
Nam puerum injussu, credo, non tollent meo;
Præsertim in eâ re quum sit mihi adjutrix socrus.
La. Fugis? hem! nec quidquam certi respondes mihi?
Num tibi videtur esse apud sese? sine.
Puerum, Phidippe, mihi cedò; ego alam. *Phid.* Maxumè.
Non mirum fecit uxor, si hoc ægre tulit.
Amaræ mulieres sunt: non facilè hæc ferunt.
Propterea hæc ira 'st: nam ipsa narravit mihi.
Id ego hoc præsente tibi nolebam dicere,
Neque ei credebam primò; nunc verò palam est;
Nam omnino abhorrere animum huic video a nuptiis.

La. Quid ergo agam, Phidippe? quid das consilii?
Phid. Quid agas? meretricem hanc primum adeundam censeo.
Oremus, accusemus graviùs; denique
Minitemur, si cum illo habuerit rem postea.
La. Faciam ut mones: eho! puer, curre ad Bacchidem hanc
Vicinam nostram: huc evoca verbis meis;
Et te oro porro in hac re adjutor sis mihi. *Phid.* Ah!
Jamdudum dixi, idemque nunc dico, Lache;
Manere adfinitatem hanc inter nos volo,
Si ullo modo est ut possit, quod spero fore.
Sed visne adesse me unà, dum istam convenis?
La. Immo verò abi: aliquam puero nutricem para.

ACTUS V. SCENA I.

BACCHIS. LACHES.

Bac. NON hoc de nihilo 'st, quod Laches me nunc conventam esse expetit;
Nec pol me multum fallit, quin, quod suspicor, sit, quod velit.
La. Videndum est, ne minùs propter iram hanc impetrem, quàm possiem;
Aut ne quid faciam plus, quod post me minus fecisse satius sit.
Aggrediar: Bacchis, salve! *Bac.* Salve, Laches! *La.* Credo, ædepol, te
Nonnihil mirari, Bacchis, quid sit, quapropter te huc foras puerum evocare jussi.
Bac. Ego, pol, quoque etiam timida sum, quum venit mihi in mentem quæ sim,
Ne nomen mihi quæstûs obstet apud te; nam mores facilè tutor.
La. Si vera dicis, nihil tibi est a me pericli, mulier;
Nam eâ jam ætate sum, ut non siet peccato mihi ignosci æquom:
Quò magis omnes res cautiùs, ne temere faciam, adcuro:

Nam si id facis, facturave es, bonas quod par est facere; inscitum,
Offerre injuriam tibi me immerenti, iniquom est.
Bac. Est magna, ecastor, gratia de istac re, quam tibi habeam:
Nam qui post factam injuriam se expurget, parum mihi prosit.
Sed quid istuc est? *La.* Meum receptas filium ad te Pamphilum. *Bac.* Ah!
La. Sine dicam. Uxorem hanc priùs quàm duxit, vostrum amorem pertuli.
Mane: nondum etiam dixi id, quod volui. Hic nunc uxorem habet:
Quære alium tibi amicum firmiorem, dum tempus consulendi est;
Nam neque ille hoc animo erit ætatem, neque pol tu eâdem istac ætate.
Bac. Quis id ait? *La.* Socrus. *Bac.* Mene? *La.* Te ipsam; et filiam abduxit suam;
Puerumque ob eam rem clam voluit, natus qui est, extinguere.
Bac. Aliud si scirem, qui firmare meam apud vos possem fidem,
Sanctius quàm jusjurandum, id pollicerer tibi, Lache,
Me segregatum habuisse, uxorem ut duxit, a me Pamphilum.
La. Lepida es; sed scin', quid volo potius, sodes, facias? *Bac.* Quid vis? cedò.
La. Eas ad mulieres huc intrò, atque istuc jusjurandum idem
Pollicearе illis: exple animum iis, teque hoc crimine expedi.
Bac. Faciam; quod pol, si esset alia ex hoc quæstu, haud faceret, scio,
Ut de tali causâ nuptæ mulieri se ostenderet.
Sed nolo falsâ famâ esse gnatum suspectum tuum,
Nec leviorem vobis, quibus est minimè æquom, viderier
Immeritò; nam meritus de me est, quod queam, illi ut commodem.
La. Facilem benevolumque lingua tua jam tibi me reddidit;
Nam non sunt solæ arbitratæ hæ: ego quoque etiam credidi.
Nunc quum ego te esse præter nostram opinionem comperi,
Fac eadem ut sis porro; nostrâ utere amicitiâ, ut voles.

Aliter si facias —— sed reprimam me, ne ægre quidquam ex me audias.
Verùm te hoc moneo unum: qualis sim amicus, aut quid possiem,
Potiùs quàm inimicus, periculum facias. *Bac.* Faciam sedulò.

SCENA II.

PHIDIPPUS. LACHES. BACCHIS.

Phid. Nihil apud me tibi
Defieri patiar, quin, quod opus sit, benignè præbeatur:
Sed quum tu satura atque ebria eris, puer ut satur sit facito.
La. Noster socer, video, venit: puero nutricem adduxit.
Phidippe, Bacchis dejerat persanctè. *Phid.* Hæccine ea est? *La.* Hæc est.
Phid. Nec, pol, istæ metuunt Deos; neque has respicere Deos opinor.
Bac. Ancillas dedo: quo lubet cruciatu per me exquire.
Hæc res hîc agitur: Pamphilo, me facere ut redeat uxor,
Oportet; quod si perficio, non pœnitet me famæ,
Solam fecisse id, quod aliæ meretrices facere fugitant.
La. Phidippe, nostras mulieres suspectas fuisse falsò
Nobis, in re ipsâ invenimus: porro hanc nunc experiamur:
Nam si compererit crimini tua se falso uxor credidisse,
Missam iram faciet: sin autem est ob eam rem iratus gnatus,
Quòd peperit uxor clam, id leve est; citò ab eo hæc ira abscedet.
Profectò in hac re nihil mali est, quod sit discidio dignum.
Phid. Velim quidem hercle. *La.* Exquire: adest: quod satis sit, faciet ipsa.
Phid. Quid mihi istæc narras? an, quia non tute ipse dudum audîsti,
De hac re animus meus ut sit, Laches? illis exple modò animum.
La. Quæso edepol, Bacchis, mihi quod es pollicita tute, ut serves.
Bac. Ob eam rem vis ergo intrò eam? *La.* I, atque exple animum iis, ut credant.

Bac. Eo; etsi scio, pol, iis fore meum conspectum invisum hodie;
Nam nupta meretrici hostis est, a viro ubi segregata est.
La. At hæ amicæ erunt ubi, quamobrem adveneris, rescis-cent.
Phid. At easdem amicas fore tibi promitto, rem ubi cognoverint;
Nam illas errore, et te simul suspicione exsolves.
Bac. Perii! pudet Philumenæ. Sequimini me huc intrò ambæ.
La. Quid est, quod mihi malim, quàm quod huic intelligo evenire;
Ut gratiam ineat sine suo dispendio, et mihi prosit?
Nam si est, ut hæc nunc Pamphilum verè ab se segregârit,
Scit sibi nobilitatem ex eo, et rem natam, et gloriam esse,
Referetque gratiam ei, unâque nos sibi operâ amicos junget.

SCENA III.

PARMENO. BACCHIS.

Par. ÆDEPOL næ meam herus esse operam deputat parvi pretii,
Qui ob rem nullam misit, frustra ubi totum desedi diem,
Myconium hospitem dum exspecto in arce Callidemidem.
Itaque ineptus hodie dum illic sedeo, ut quisque venerat,
Accedebam: adolescens, dic dum, quæso, es tu Myconius?
Non sum: at Callidemides? non. Hospitem ecquem Pamphilum
Hîc habes? omnes negabant: neque eum quemquam esse arbitror.
Denique hercle jam pudebat: abii. Sed quid Bacchidem
Ab nostro adfine exeuntem video? quid huic hîc est rei?
Bac. Parmeno, opportunè te offers: properè curre ad Pamphilum.
Par. Quid eò? *Bac.* Dic me orare, ut veniat. *Par.* Ad te? *Bac.* Immo ad Philumenam.
Par. Quid rei est? *Bac.* Tuâ quod nihil refert, percontàri desinas.

Par. Nihil aliud dicam? *Bac.* Etiam; cognôsse anulum Myrrhinam
Gnatæ suæ fuisse, quem ipsus olim mihi dederat. *Par.* Scio.
Tantumne est? *Bac.* Tantum: aderit continuò, hoc ubi ex te audiverit.
Sed cessas? *Par.* Minumè equidem; nam hodie mihi potestas haud data 'st;
Ita cursando atque ambulando totum hunc contrivi diem.
Bac. Quantam obtuli adventu meo lætitiam Pamphilo hodie!
Quot commodas res attuli! quot autem ademi curas!
Gnatum ei restituo, qui pene harum ipsiusque operâ periit:
Uxorem, quam numquam est ratus posthac se habiturum, reddo;
Quâ re suspectus suo patri, et Phidippo fuit, exsolvi.
Hic adeò his rebus anulus fuit initium inveniundis:
Nam memini, abhinc menses decem fere, ad me nocte primâ
Confugere anhelantem domum, sine comite, vini plenum,
Cum hoc anulo: extimui ilico. Mi Pamphile, inquam, amabò,
Quid exanimatus es, obsecro? aut unde anulum istum nactus?
Dic mihi. Ille alias res agere se simulare: postquam video,
Nescio quid suspicarier; magis cœpi instare, ut dicat.
Homo se fatetur vi, in viâ, nescio quam compressisse;
Dicitque sese illi anulum, dum luctat, detraxisse.
Eum hæc cognovit Myrrhina in digito modò me habentem.
Rogat, unde sit? narro omnia hæc: inde 'st cognitio facta,
Philumenam compressam esse ab eo, et filium inde hunc natum.
Hæc tot propter me gaudia illi contigisse lætor;
Etsi hoc meretrices aliæ nolunt; neque enim est in rem nostram,
Ut quisquam amator nuptiis lætetur: verùm, ecastor,
Numquam animum quæsti gratiâ ad malas adducam partes.
Ego, dum illo licitum 'st, usa sum benigno, et lepido, et comi.
Incommodè mihi nuptiis evenit: factum fateor.
At, pol, me fecisse arbitror, ne id meritò mihi eveniret.
Multa ex quo fuerint commoda, ejus incommoda æquom 'st ferre.

SCENA IV.

PAMPHILUS. PARMENO. BACCHIS.

Pam. VIDE, mi Parmeno, etiam sodes, ut mihi hæc certa et clara attuleris,
Ne me in breve conjicias tempus, gaudio hoc falso frui.
Par. Visum est. *Pam.* Certèn'? *Par.* Certè. *Pam.* Deus sum, si hoc ita est. *Par.* Verum reperies.
Pam. Manedum, sodes: timeo, ne aliud credam, atque aliud nunties.
Par. Maneo. *Pam.* Sic te dixisse, opinor, invenisse Myrrhinam,
Bacchidem anulum suum habere. *Par.* Factum. *Pam.* Eum quem olim ei dedi;
Eaque hoc te mihi nuntiare jussit: itane est factum? *Par.* Ita, inquam.
Pam. Quis me est fortunatior, venustatisque adeò plenior?
Egon' te pro hoc nuntio quid donem? quid? quid? nescio.
Par. At ego scio. *Pam.* Quid? *Par.* Nihil enim.
Nam neque in nuntio, neque in me ipso, tibi boni quid sit, scio.
Pam. Egon', qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris,
Sinam sine munere a me abire? ah! nimium me ingratum putas.
Sed Bacchidem, eccam, video stare ante ostium!
Me exspectat, credo: adibo. *Bac.* Salve, Pamphile.
Pam. O Bacchis! ô mea Bacchis, servatrix mea!
Bac. Bene factum, et volupe 'st. *Pam.* Factis, ut credam, facis;
Antiquamque adeò tuam venustatem obtines,
Ut voluptati obitus, sermo, adventus tuus, quocumque adveneris,
Semper siet. *Bac.* Ac tu, ecastor, morem antiquom atque ingenium obtines,
Ut unus hominum homo te vivat nusquam quisquam blandior.
Pam. Ha! ha! he! tun' mihi istuc? *Bac.* Rectè amâsti, Pamphile, uxorem tuam;

Nam numquam ante hunc diem meis oculis eam, quòd nôssem, videram.
Perliberalis visa 'st. *Pam.* Dic verum. *Bac.* Ita me Dî ament, Pamphile!
Pam. Dic mihi, harum rerum numquid dîxti jam patri? *Bac.* Nihil. *Pam.* Neque opus est;
Adeò mutito: placet, non fieri hoc itidem, ut in comœdiis,
Omnia omnes ubi resciscunt: hîc, quos par fuerat resciscere,
Sciunt; quos non autem æquom 'st scire, neque resciscent, neque scient.
Bac. Immo etiam, hoc quî occultari faciliùs credas, dabo.
Myrrhina ita Phidippo dixit, jurijurando meo
Se fidem habuisse, et propterea te sibi purgatum. *Pam.* Optumè 'st;
Speroque hanc rem esse eventuram nobis ex sententiâ.
Par. Here, licetne scire ex te, hodie quid sit, quod feci boni;
Aut quid istuc est, quod vos agitis? *Pam.* Non licet. *Par.* Tamen suspicor.
Egone hunc ab Orco mortuum? quo pacto? *Pam.* Nescis, Parmeno,
Quantum hodie profueris mihi, et ex quantâ ærumnâ extraxeris.
Par. Immo verò scio; neque hoc imprudens feci. *Pam.* Ego istuc satis scio.
Par. An temerè quidquam Parmenonem prætereat, quod facto usus sit?
Pam. Sequere me intrò, Parmeno. *Par.* Sequor. Equidem plus hodie boni
Feci imprudens, quàm sciens ante hunc diem umquam. Plaudite!

TERENTII

PHORMIO.

ACTA LUDIS ROMANIS, L. POSTUMIO ALBINO, L. CORNELIO MERULA, ÆDILIBUS CURULIBUS. EGERE L. AMBIVIUS TURPIO, L. ATILIUS PRÆNESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII, TIBIIS IMPARIBUS. TOTA GRÆCA APOLLODORU EPIDICAZOMENOS. FACTA EST IV. C. FANNIO, M. VALERIO, COSS.

PERSONÆ.

ANTIPHO, adolescens, filius Demiphonis.
CHREMES, senex, frater Demiphonis.
CRATINUS, advocatus.
CRITO, advocatus.
DAVUS, servus incerti heri.
DEMIPHO, senex, frater Chremetis.
DORIO, leno.
GETA, servus Demiphonis.
HEGIO, advocatus.
NAUSISTRATA, matrona, uxor Chremetis.
PHÆDRIA, adolescens, filius Chremetis.
PHORMIO, parasitus.
SOPHRONA, nutrix Phanii.

PERSONÆ MUTÆ.

DORCIUM, ancilla.
PHANIUM, adolescentula, filia Chremetis.

TERENTII

PHORMIO.

PROLOGUS.

Postquam poëta vetus poëtam non potest
Retrahere ab studio, et transdere hominem in otium,
Maledictis deterrere, ne scribat, parat;
Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenui esse oratione et scripturâ levi;
Quia nusquam insanum scripsit adolescentulum
Cervam videre fugere, sectari canes,
Et eam plorare, orare, ut subveniat sibi.
Quòd si intelligeret, quom stetit olim nova,
Actoris operâ magis stetisse quàm suâ,
Minùs multò audacter, quàm nunc lædit, læderet;
Et magis placerent, quas fecisset fabulas.
Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet;
Vetus si poëta non lacessisset prior,
Nullum invenire prologum potuisset novus,
Quem diceret, nisi haberet, cui malediceret;
Is sibi responsum hoc habeat; in medio omnibus
Palmam esse positam, qui artem tractant musicam.
Ille ad famem hunc ab studio studuit rejicere:
Hic respondere voluit, non lacessere.
Benedictis si certâsset, audîsset bene.
Quod ab ipso allatum est, id sibi esse relatum putet.
De illo jam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi quum ipse de se finem non facit.
Nunc quid velim, animum attendite. Adporto novam,

Epidicazomenon quam vocant comœdiam
Græci, Latini Phormionem nominant;
Quia, primas qui partes aget, is erit Phormio
Parasitus, per quem res agetur maxumè.
Voluntas vostra si ad poëtam accesserit,
Date operam: adeste æquo animo per silentium;
Ne simili utamur fortunâ, atque usi sumus,
Quum per tumultum noster grex motus loco 'st;
Quem actoris virtus nobis restituit locum,
Bonitasque vostra adjutans, atque æquanimitas.

ACTUS I. SCENA I.

DAVUS.

AMICUS summus meus et popularis Geta
Herì ad me venit: erat ei de ratiunculâ
Jampridem apud me reliquom pauxillulum
Nummorum; id ut conficerem: confeci: adfero:
Nam herilem filium ejus duxisse audio
Uxorem: ei, credo, munus hoc corraditur.
Quàm iniquè comparatum est, hi qui minus habent,
Ut semper aliquid addant divitioribus!
Quod ille unciatim vix de demenso suo,
Suum defraudans genium, comparsit miser,
Id illa universum abripiet, haud existumans,
Quanto labore partum. Porro autem Geta
Ferietur alio munere, ubi hera pepererit;
Porro autem alio, ubi erit puero natalis dies;
Ubi initiabunt: omne hoc mater auferet:
Puer causa erit mittundi. Sed videon' Getam?

SCENA II.

GETA. DAVUS.

Ge. SI quis me quæret rufus. *Da.* Præstò est; desine. *Ge.* Oh!
At ego obviàm conabar tibi, Dave. *Da.* Accipe, hem!

Lectum est: conveniet numerus, quantum debui.
Ge. Amo te, et non neglexisse habeo gratiam.
Da. Præsertim ut nunc sunt mores: adeò res redit;
Si quis quid reddit, magna habenda 'st gratia.
Sed quid tu es tristis? *Ge.* Egone? nescis, quo in metu, et
Quanto in periclo simus. *Da.* Quid istuc est? *Ge.* Scies,
Modò ut tacere possis. *Da.* Abi sis, insciens:
Cujus tu fidem in pecuniâ perspexeris,
Verere verba ei credere? ubi quid mihi lucri est,
Te fallere? *Ge.* Ergo ausculta. *Da.* Hanc operam tibi dico.
Ge. Senis nostri, Dave, fratrem majorem Chremem
Nostin'? *Da.* Quidni? *Ge.* Quid? ejus gnatum Phædriam?
Da. Tamquam te. *Ge.* Evenit, senibus ambobus simul
Iter, illi in Lemnum ut esset, nostro in Ciliciam,
Ad hospitem antiquom: is senem per epistolas
Pellexit, modò non montes auri pollicens.
Da. Cui tanta erat res, et supererat? *Ge.* Desinas:
Sic est ingenium. *Da.* Oh! regem me esse oportuit.
Ge. Abeuntes ambo hîc tum senes, me filiis
Relinquunt quasi magistrum. *Da.* O Geta! provinciam
Cepisti duram. *Ge.* Mihi usus venit; hoc scio.
Memini relinqui me, Deo irato meo.
Cœpi advorsari primò. Quid verbis opus est?
Seni fidelis dum sum, scapulas perdidi.
Da. Venêre in mentem mihi isthæc; nam quæ inscitia est,
Advorsum stimulum calces? *Ge.* Cœpi iis omnia
Facere, obsequi quæ vellent. *Da.* Scîsti uti foro.
Ge. Noster mali nihil quidquam primò. Hic Phædria
Continuò quamdam nactus est puellulam
Citharistriam: hanc amare cœpit perditè.
Ea serviebat lenoni impurissimo;
Neque quod daretur quidquam, id curârant patres.
Restabat aliud nihil, nisi oculos pascere,
Sectari, in ludum ducere, et reducere.
Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.
In quo hæc discebat ludo, exadvorsum ei loco
Tonstrina erat quædam: hîc solebamus ferè
Plerumque eam opperiri, dum inde iret domum.
Interea, dum sedemus illic, intervenit
Adolescens quidam lacrumans: nos mirarier:

Rogamus, quid sit? numquam æquè, inquit, ac modò,
Paupertas mihi onus visum est, et miserum, et grave.
Modò quamdam vidi virginem hîc viciniæ
Miseram, suam matrem lamentari mortuam.
Ea sita erat exadvorsum: neque illi benevoleus,
Neque notus, neque cognatus, extra unam aniculam,
Quisquam aderat, quī adjutaret funus: miseritum 'st.
Virgo ipsa facie egregiâ: quid verbis opu' 'st?
Commôrat omnes nos: ibi continuò Antipho,
Voltisne eamus visere? alius, censeo;
Eamus: duc nos, sodes. Imus; venimus;
Videmus. Virgo pulchra! et, quò magis diceres,
Nihil aderat adjumenti ad pulchritudinem.
Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida;
Lacrumæ, vestitus turpis; ut, ni vis boni
In ipsâ inesset formâ, hæc formam extinguerent.
Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,
Satis, inquit, scita 'st: noster verò. *Da.* Jam scio:
Amare cœpit. *Ge.* Scin' quam? quò evadat, vide.
Postridie ad anum rectà pergit: obsecrat,
Sibi ut ejus faciat copiam: illa enim se negat;
Neque eum æquom ait facere: illam civem esse Atticam,
Bonam, bonis prognatam: si uxorem velit,
Lege id licere facere; sin aliter, negat.
Noster, quid ageret, nescire; et eam ducere
Cupiebat, et metuebat absentem patrem.
Da. Non, si redîsset, ei pater veniam daret?
Ge. Illene indotatam virginem atque ignobilem
Daret illi? numquam faceret. *Da.* Quid fit denique?
Ge. Quid fiat? est parasitus quidam Phormio,
Homo confidens; qui, illum Dî omnes perduint!
Da. Quid is fecit? *Ge.* Hoc consilium, quod dicam, dedit.
Lex est, ut orbæ, qui sunt genere proxumi,
Eis nubant; et illos ducere eadem hæc lex jubet.
Ego te cognatum dicam, et tibi scribam dicam:
Paternum amicum me adsimulabo virginis:
Ad judices veniemus: qui fuerit pater,
Quæ mater; quî cognata tibi sit; omnia hæc
Confingam; quod erit mihi bonum atque commodum.
Quum tu horum nihil refelles, vincam scilicet.
Pater aderit: mihi paratæ lites: quid meâ?

Illa quidem nostra erit. *Da.* Jocularem audaciam!
Ge. Persuasit homini; factum est; ventum est; vincimur:
Duxit. *Da.* Quid narras? *Ge.* Hoc, quod audis. *Da.* O Geta,
Quid te futurum est? *Ge.* Nescio hercle: unum hoc scio:
Quod fors feret, feremus æquo animo. *Da.* Placet.
Hem! istuc viri officium 'st. *Ge.* In me omnis spes mihi est.
Da. Laudo. *Ge.* Ad precatorem adeam, credo, qui mihi
Sic oret: nunc amitte, quæso, hunc: cæterum
Posthac, si quidquam, nihil precor: tantummodo
Non addat: ubi ego hinc abiero, vel occidito.
Da. Quid pædagogus ille, qui citharistriam?
Quid rei gerit? *Ge.* Sic, tenuiter. *Da.* Non multum habet
Quod det, fortasse. *Ge.* Immo nihil, nisi spem meram.
Da. Pater ejus rediit, an non? *Ge.* Nondum. *Da.* Quid? senem
Quoad exspectatis vostrum? *Ge.* Non certum scio;
Sed epistolam ab eo adlatam esse audivi modò,
Et ad portitores esse delatam: hanc petam.
Da. Numquid, Geta, aliud me vis? *Ge.* Ut bene sit tibi!
Puer, heus! nemon' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

SCENA III.

ANTIPHO. PHÆDRIA.

An. ADEON' rem redîsse, ut qui mihi consultum optumè velit esse,
Phædria, patrem ut extimescam, ubi in mentem ejus adventi venit?
Quòd ni fuissem incogitans, ita eum exspectarem, ut par fuit.
Phæ. Quid istuc est? *An.* Rogitas, qui tam audacis facinoris mihi conscius sis?
Quod utinam ne Phormioni id suadere in mentem incidisset,
Neu me cupidum eò impulisset, quod mihi principium est mali!
Non potitus essem: fuisset tum illos mihi ægrè aliquot dies:
At non quotidiana cura hæc angeret animum. *Phæ.* Audio.
An. Dum exspecto, quàm mox veniat, qui adimat hanc mihi consuetudinem.

Phæ. Aliis, quia defit quod amant, ægre 'st : tibi, quia superest, dolet.
Amore abundas, Antipho.
Nam tua quidem hercle certò vita hæc expetenda optandaque est.
Ita me Dî bene ament, ut mihi liceat tam diu, quod amo, frui ;
Jam depecisci mortem cupio : tu conjicito cætera ;
Quid ego ex hac inopiâ nunc capiam, et quid tu ex hac copiâ ;
Ut ne addam, quòd sine sumtu ingenuam, liberalem nactus es ;
Quòd habes, ita ut voluisti, uxorem sine malâ famâ : palam
Beatus ; ni unum hoc desit, animus qui modestè istæc ferat.
Et si tibi res sit cum eo lenone, quocum mihi est, tum sentias.
Ita plerique ingenio sumus omnes : nostri nosmet pœnitet.
An. At tu mihi contra nunc videre fortunatus, Phædria,
Cui de integro est potestas etiam consulendi quid velis ;
Retinere, amare, amittere. Ego in eum incidi infelix locum,
Ut neque mihi ejus sit amittendi nec retinendi copia.
Sed quid hoc est ? videon' ego Getam currentem huc advenire ?
Is est ipsus : hei timeo miser, quam hic nunc mihi nuntiet rem.

SCENA IV.

GETA. ANTIPHO. PHÆDRIA.

Ge. NULLUS es, Geta, nisi jam aliquod tibi consilium celere reperis :
Ita nunc imparatum subitò tanta te impendent mala,
Quæ neque utì devitem scio, neque quo modo me inde extraham :
Nam non potest celari nostra diutius jam audacia ;
Quæ, si non astu providentur, me aut herum pessum dabunt.
An. Quidnam ille commotus venit ?
Ge. Tum, temporis mihi punctum ad hanc rem est : herus adest. *An.* Quid istuc mali 'st ?

Ge. Quod quum audierit, quod ejus remedium inveniam iracundiæ?
Loquarne? incendam: taceam? instigem: purgem me? laterem lavem.
Eheu me miserum! quum mihi paveo, tum Antipho me excruciat animi:
Ejus me miseret: ei nunc timeo: is nunc me retinet; nam absque eo esset,
Rectè ego mihi vidissem, et senis essem ultus iracundiam:
Aliquid convasâssem, atque hinc me conjicerem protinus in pedes.
An. Quam hic fugam, aut furtum parat?
Ge. Sed ubi Antiphonem reperiam? aut quâ quærere insistam viâ?
Phæ. Te nominat. *An.* Nescio quod magnum hoc nuntio exspecto malum.
Phæ. Ah! sanusne es? *Ge.* Domum ire pergam: ibi plurimùm 'st. *Phæ.* Revocemus
Hominem. *An.* Sta ilico. *Ge.* Hem!
Satis pro imperio, quisquis es! *An.* Geta. *Ge.* Ipse est, quem volui obviàm.
An. Cedò, quid portas, obsecro? atque id, si potes, verbo expedi.
Ge. Faciam. *An.* Eloquere. *Ge.* Modò apud portum. *An.* Meumne? *Ge.* Intellèxti. *An.* Occidi! *Ge.* Hem!
An. Quid agam? *Phæ.* Quid ais? *Ge.* Hujus patrem vidisse me, patruum tuum.
An. Nam quod ego huic nunc subito exitio remedium inveniam miser!
Quòd si eò meæ fortunæ redeunt, Phanium, abs te ut distrahar,
Nulla 'st mihi vita expetunda. *Ge.* Ergo istæc quum ita sint, Antipho,
Tanto magis te advigilare æquom est: forteis fortuna adjuvat.
An. Non sum apud me. *Ge.* Atqui opus est nunc cùm maxumè ut sis, Antipho;
Nam si senserit te timidum pater esse, arbitrabitur
Commeruisse culpam. *Phæ.* Hoc verum est. *An.* Non possum immutarier.

Ge. Quid faceres, si aliud gravius tibi nunc faciundum foret?
An. Quum hoc non possum, illud minùs possem. *Ge.* Hoc nihil est, Phædria: ilicet.
Quid hîc conterimus operam frustra? quin abeo? *Phæ.* Et quidem ego. *An.* Obsecro:
Quid si adsimulo? satin' est? *Ge.* Garris. *An.* Voltum contemplamini: hem!
Satin' sic est? *Ge.* Non. *An.* Quid si sic? *Ge.* Propemodum. *An.* Quid si sic? *Ge.* Sat est.
Hem! istuc serva; et verbum verbo, par pari ut respondeas,
Ne te iratus suis sævidicis dictis protelet. *An.* Scio.
Ge. Vi coactum te esse invitum, lege, judicio: tenes?
Sed quis hic est senex, quem video in ultimâ plateâ? *An.* Ipsus est:
Non possum adesse. *Ge.* Ah! quid agis? quò abis, Antipho? mane,
Mane, inquam. *An.* Egomet me novi, et peccatum meum:
Vobis commendo Phanium, et vitam meam.
Phæ. Geta, quid nunc fiet? *Ge.* Tu jam lites audies:
Ego plectar pendens, nisi quid me fefellerit.
Sed quod modò hic nos Antiphonem monuimus,
Id nosmet ipsos facere oportet, Phædria.
Phæ. Aufer mihi; oportet: quin tu, quod faciam, impera.
Ge. Meministin' olim ut fuerit vostra oratio,
In re incipiundâ ad defendendam noxiam;
Justam illam causam, facilem, vincibilem, optumam?
Phæ. Memini. *Ge.* Hem! nunc ipsâ 'st opus eâ: aut, si quid potest,
Meliore et callidiore. *Phæ.* Fiet sedulò.
Ge. Nunc prior adito tu: ego in subsidiis hîc ero
Succenturiatus, si quid deficies. *Phæ.* Age.

ACTUS II. SCENA I.

Demipho. Geta. Phædria.

De. Itane tandem uxorem duxit Antipho injussu meo?
Nec meum imperium (age, mitto imperium), non simultatem meam

Revereri saltem? non pudere? ô facinus audax! ô Geta
Monitor! *Ge.* Vix tandem. *De.* Quid mihi dicent? aut quam causam reperient?
Demiror. *Ge.* Atqui reperi jam: aliud cura. *De.* Anne hoc dicent mihi,
Invitus feci: lex coëgit? audio, et fateor. *Ge.* Places.
De. Verùm scientem, tacitum, causam tradere advorsariis;
Etiamne id lex coëgit? *Phæ.* Illud durum. *Ge.* Ego expediam: sine.
De. Incertum est quid agam, quia præter spem, atque incredibile hoc mihi obtigit:
Ita sum inritatus, animum ut nequeam ad cogitandum instituere:
Quamobrem omnes, quum secundæ res sunt maxumè, tum maxumè
Meditari secum oportet, quo pacto advorsam ærumnam ferant;
Pericla, damna, exilia: peregre rediens semper cogitet,
Aut filii peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum filiæ;
Communia esse hæc; fieri posse; ut ne quid animo sit novum:
Quidquid præter spem eveniat, omne id deputare esse in lucro.
Ge. O Phædria, incredibile est, quantùm herum anteeo sapientiâ.
Meditata mihi sunt omnia mea incommoda: herus si redierit,
Molendum usque in pistrino; vapulandum; habendæ compedes;
Opus ruri faciundum: horum nihil quidquam accidet animo novum.
Quidquid præter spem eveniet, omne id deputabo esse in lucro.
Sed quid cessas hominem adire, et blandè in principio adloqui?
De. Phædriam mei fratris video filium mihi ire obviàm.
Phæ. Mi patrue, salve. *De.* Salve: sed ubi est Antipho?
Phæ. Salvom advenire. *De.* Credo: hoc responde mihi.
Phæ. Valet: hìc est: sed satin' omnia ex sententiâ?
De. Vellem quidem. *Phæ.* Quid istuc? *De.* Rogitas, Phædria?
Bonas, me absente, hìc confecistis nuptias!

Phæ. Eho, an id succenses nunc illi? *Ge.* O artificem probum!
De. Egone illi non succenseam? ipsum gestio
Dari mihi in conspectum, nunc suâ culpâ ut sciat
Lenem patrem illum factum me esse acerrimum.
Phæ. Atqui nihil fecit, patrue, quod succenseas.
De. Ecce autem similia omnia; omnes congruunt;
Unum cognôris, omnes nôris. *Phæ.* Haud ita 'st.
De. Hic in noxâ est: ille ad defendendam causam adest.
Quom ille est, hic præstò est: tradunt operas mutuas.
Ge. Probè horum facta imprudens depinxit senex.
De. Nam ni hæc ita essent, cum illo haud stares, Phædria.
Phæ. Si est, patrue, culpam ut Antipho in se admiserit,
Ex quâ re minùs rei foret aut famæ temperans;
Non causam dico, quin, quod meritus sit, ferat.
Sed si quis, fortè malitiâ fretus suâ,
Insidias nostræ fecit adolescentiæ,
Ac vicit; nostrane ea culpa est, an judicum,
Qui sæpe propter invidiam adimunt diviti,
Aut propter misericordiam addunt pauperi?
Ge. Ni nôssem causam, crederem vera hunc loqui.
De. An quisquam judex est, qui possit noscere
Tua justa, ubi tute verbum non respondeas,
Ita ut ille fecit? *Phæ.* Functus adolescentuli est
Officium liberalis: postquam ad judices
Ventum est, non potuit cogitata proloqui:
Ita eum tum timidum ibi obstupefecit pudor.
Ge. Laudo hunc; sed cesso adire quàm primùm senem?
Here, salve: salvom te advenisse gaudeo. *De.* Ho!
Bone custos, salve: columen verò familiæ,
Cui commendavi filium hinc abiens meum.
Ge. Jam dudum te omnes nos accusare audio
Immeritò, et horum me omnium immeritissimò.
Nam quid me in hac re facere voluisti tibi?
Servom hominem causam orare leges non sinunt;
Neque testimonii dictio est. *De.* Mitto omnia.
Addo istuc; imprudens timuit adolescens: sino.
Tu servos: verùm, si cognata est maxumè,
Non fuit necesse habere: sed, id quod lex jubet,
Dotem daretis; quæreret alium virum.
Quâ ratione inopem potiùs ducebat domum?

Ge. Non ratio, verùm argentum deerat. *De.* Sumeret
Alicunde. *Ge.* Alicunde! nihil est dictu facilius.
De. Postremò, si nullo alio pacto, fœnore.
Ge. Hui! dîxti pulchre, siquidem quisquam crederet
Te vivo. *De.* Non, non sic futurum 'st: non potest.
Egon' illam cum illo ut patiar nuptam unum diem?
Nihil suave meritum 'st. Hominem commonstrarier
Mihi istum volo, aut, ubi habitet, demonstrarier.
Ge. Nempe Phormionem? *De.* Istum patronum mulieris.
Ge. Jam faxo hic aderit. *De.* Antipho ubi nunc est? *Phæ.* Foris.
De. Abi, Phædria: eum require, atque adduce huc. *Phæ.* Eo
Rectâ viâ equidem illuc. *Ge.* Nempe ad Pamphilam.
De. At ego Deos Penates hinc salutatum domum
Devortar; inde ibo ad forum, atque aliquot mihi
Amicos advocabo, ad hanc rem qui adsient,
Ut ne imparatus sim, si adveniat Phormio.

SCENA II.

PHORMIO. GETA.

Phor. ITANE patris ais conspectum veritum hinc abîsse *Ge.* Admodum.
Phor. Phanium relictam solam? *Ge.* Sic. *Phor.* Et iratum senem?
Ge. Oppidò. *Phor.* Ad te summa solum, Phormio, rerum redit.
Tute hoc intrîsti: tibi omne est exedendum: accingere.
Ge. Obsecro te. *Phor.* Si rogabit? *Ge.* In te spes est. *Phor.* Eccere!
Quid si reddet? *Ge.* Tu impulisti. *Phor.* Sic opinor. *Ge.* Subveni.
Phor. Cedò senem! jam instructa sunt mihi in corde consilia omnia.
Ge. Quid ages? *Phor.* Quid vis, nisi utì maneat Phanium, atque ex crimine hoc
Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram derivem senis?

Ge. O vir fortis, atque amicus! verùm hoc sæpe, Phormio,
Vereor, ne istæc fortitudo in nervom erumpat denique. *Phor.* Ah!
Non ita est: factum est periclum: jam pedum visa 'st via.
Quot me censes homines jam deverberâsse usque ad necem?
Hospites, tum cives? quo magis novi, tanto sæpius.
Cedo dum, en umquam injuriarum audîsti mihi scriptam dicam?
Ge. Quî istuc? *Phor.* Quia non rete accipitri tenditur, neque miluo,
Qui malè faciunt nobis: illis, qui nihil faciunt, tenditur.
Quia enim in illis fructus est; in illis opera luditur.
Aliis aliunde est periclum, unde aliquid abradi potest:
Mihi sciunt nihil esse. Dices, ducent damnatum domum:
Alere nolunt hominem edacem; et sapiunt, meâ quidem sententiâ,
Pro maleficio si beneficium summum nolunt reddere.
Ge. Non potest satis pro merito ab illo tibi referri gratia.
Phor. Immo enim nemo satis pro merito gratiam regi refert.
Ten' asymbolum venire! unctum atque lautum e balneis,
Otiosum ab animo; quum illé et curâ et sumtu absumitur,
Dum tibi sit, quod placeat; ille ringitur, tu rideas;
Prior bibas, prior decumbas; cœna dubia apponitur?
Ge. Quid istuc verbi est? *Phor.* Ubi tu dubites, quid sumas potissimum.
Hæc, cum rationem ineas, quàm sint suavia et quàm cara sint,
Ea qui præbet, non tu hunc habeas planè præsentem Deum?
Ge. Senex adest: vide, quid agas: prima coitio 'st acerrima.
Si eam sustinueris, postilla jam, ut lubet, ludas.

SCENA III.

Demipho. Geta. Phormio.

De. En umquam cuiquam contumeliosiùs
Audîstis factam injuriam, quàm hæc est mihi?
Adeste, quæso. *Ge.* Iratus est. *Phor.* Quin tu hoc age, 'st!
Jam ego hunc agitabo. Prô Deûm immortalium!
Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho?

Hanc Demipho negat esse cognatam ? *Ge.* Negat.
Phor. Neque ejus patrem se scire, qui fuerit ? *Ge.* Negat.
De. Ipsum esse opinor, de quo agebam : sequimini.
Phor. Nec Stilphonem ipsum scire, qui fuerit ? *Ge.* Negat.
Phor. Quia egens relicta est misera, ignoratur parens ;
Negligitur ipsa : vide, avaritia quid facit!
Ge. Si herum insimulabis avaritiæ, malè audies.
De. O audaciam ! etiam me ultro accusatum advenit ?
Phor. Nam jam adolescenti nihil est quod succenseam,
Si illum minùs nôrat : quippe homo jam grandior,
Pauper, cui opera vita erat, ruri ferè
Se continebat : ibi agrum de nostro patre
Colendum habebat. Sæpe interea mihi senex
Narrabat, se hunc negligere cognatum suum :
At quem virum ! quem ego viderim in vitâ optimum.
Ge. Videas te, atque illum, ut narras. *Phor.* In malam crucem !
Nam ni ita eum existumâssem, numquam tam graves
Ob hanc inimicitias caperem in nostram familiam,
Quam is aspernatur nunc tam illiberaliter.
Ge. Pergin' hero absenti malè loqui, impurissime ?
Phor. Dignum autem hoc illo est. *Ge.* Ain' tandem ? Carcer ! *De.* Geta.
Ge. Bonorum extortor, legum contortor. *De.* Geta.
Phor. Responde. *Ge.* Quis homo est ? ehem ! *De.* Tace. *Ge.* Absenti tibi
Te indignas, seque dignas, contumelias
Numquam cessavit dicere hodie. *De.* Ohe! desine.
Adolescens, primum abs te hoc bonâ veniâ peto,
Si tibi placere potis est, mihi ut respondeas :
Quem amicum tuum ais fuisse istum ? explana mihi :
Et qui cognatum me sibi esse diceret.
Phor. Proinde expiscare, quasi non nôsses. *De.* Nôssem ? *Phor.* Ita.
De. Ego me nego : tu, qui ais, redige in memoriam.
Phor. Eho ! tu sobrinum tuum non nôras ? *De.* Enicas :
Dic nomen. *Phor.* Nomen ? maxumè. *De.* Quid nunc taces ?
Phor. Perii hercle ! nomen perdidi. *De.* Hem ! quid ais ? *Phor.* Geta.
Si meministi id quod olim dictum est, subjice : hem !

Non dico: quasi non nôris, tentatum advenis.
De. Egone autem tento? *Ge.* Stilpho. *Phor.* Atque adeò quid meâ?
Stilpho est. *De.* Quem dîxti? *Phor.* Stilphonem, inquam, noveras?
De. Neque ego illum nôram; neque mihi cognatus fuit
Quisquam istoc nomine. *Phor.* Itane? non te horum pudet?
At si talentûm rem reliquisset decem!
De. Dî tibi malè faciant! *Phor.* Primus esses, memoriter
Progeniem vostram usque ab avo atque atavo proferens.
De. Ita ut dicis: ego tum si advenissem, quî mihi
Cognata ea esset, dicerem: itidem tu face.
Cedò, quî est cognata? *Ge.* Eu, noster! rectè. Heus tu! cave.
Phor. Dilucidè expedivi, quibus me oportuit
Judicibus: tum, si id falsum fuerat, filius
Cur non refellit? *De.* Filium narras mihi,
Cujus de stultitiâ dici, ut dignum est, non potest?
Phor. At tu, qui sapiens es, magistratus adi;
Judicium de eâdem causâ iterum ut reddant tibi;
Quandoquidem solus regnas, et soli licet
Hîc de eâdem causâ bis judicium adipiscier.
De. Etsi mihi facta injuria 'st, verumtamen
Potiùs, quàm lites secter, aut quàm te audiam,
Itidem ut cognata si sit, id quod lex jubet
Dotem dare, abduce hanc; minas quinque accipe.
Phor. Ha, ha, he! homo suavis. *De.* Quid est? num iniquum postulo?
An ne hoc quidem adipiscar ego, quod jus publicum est?
Phor. Itane tandem, quæso? item, ut meretricem, ubi abusus sis,
Mercedem dare lex jubet ei, atque amittere? an,
Ut ne quid turpe civis in se admitteret,
Propter egestatem, proximo jussa 'st dari,
Ut cum uno ætatem degeret? quod tu vetas.
De. Ita, proxumo quidem: at nos unde? aut quamobrem? *Phor.* Ohe!
Actum, aiunt, ne agas. *De.* Non agam? immo haud desinam,
Donec perfecero hoc. *Phor.* Ineptis. *De.* Sine modò.
Phor. Postremò tecum nihil rei nobis, Demipho, est.

Tuus est damnatus gnatus, non tu; nam tua
Præterierat jam ad ducendum ætas. *De.* Omnia hæc
Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere;
Aut quidem cum uxore hac ipsum prohibebo domo.
Ge. Iratus est. *Phor.* Tute idem meliùs feceris.
De. Itane es paratus facere me advorsum omnia,
Infelix? *Phor.* Metuit hic nos, tametsi sedulò
Dissimulat. *Ge.* Bene habent tibi principia. *Phor.* Quin, quod est
Ferendum, feras: tuis dignum factis feceris,
Ut amici inter nos simus. *De.* Egon' tuam expetam
Amicitiam? aut te visum, aut auditum velim?
Phor. Si concordabis cum illâ, habebis quæ tuam
Senectutem oblectet; respice ætatem tuam.
De. Te oblectet; tibi habe. *Phor.* Minue verò iram. *De.* Hoc age:
Satis jam verborum est: nisi tu properas mulierem
Abducere, ego illam ejiciam. Dixi, Phormio.
Phor. Si tu illam adtigeris secus, quàm dignum est, liberam,
Dicam tibi impingam grandem: dixi, Demipho.
Si quid opus fuerit, heus! domo me. *Ge.* Intelligo.

SCENA IV.

DEMIPHO. GETA. HEGIO. CRATINUS. CRITO.

De. QUANTA me curâ et sollicitudine afficit
Gnatus, qui me et se hisce impedivit nuptiis!
Neque mihi in conspectum prodit; ut saltem sciam,
Quid de hac re dicat, quidve sit sententiæ.
Abi tu; vise, redieritne jam, an nondum, domum.
Ge. Eo. *De.* Videtis, quo in loco res hæc siet.
Quid ago? dic, Hegio. *He.* Ego Cratinum censeo,
Si tibi videtur. *De.* Dic, Cratine. *Cra.* Mene vis?
De. Te. *Cra.* Ego, quæ in rem tuam sint, ea velim facias: mihi
Sic hoc videtur: quod te absente hic filius
Egit, restitui in integrum, æquom est, et bonum,
Et id impetrabis: dixi. *De.* Dic nunc, Hegio.
He. Ego sedulò hunc dixisse credo: verùm ita est,
Quot homines, tot sententiæ; suus cuique mos.

Mihi non videtur, quod sit factum legibus,
Rescindi posse; et turpe inceptu est. *De.* Dic, Crito.
Cri. Ego ampliùs deliberandum censeo:
Res magna est. *He.* Numquid nos vis? *De.* Fecistis probè:
Incertior sum multo, quàm dudum. *Ge.* Negant
Redîsse. *De.* Frater est exspectandus mihi:
Is quod mihi dederit de hac re consilium, id sequar.
Percontatum ibo ad portum, quoad se recipiat.
Ge. At ego Antiphonem queram, ut, quæ acta hîc sint, sciat.
Sed eccum ipsum video in tempore huc se recipere.

ACTUS III. SCENA I.

ANTIPHO. GETA.

An. ENIMVERO, Antipho, multimodis cum isthoc animo es vituperandus.
Itane hinc abîsse et vitam tuam tutandam aliis dedisse?
Alios tuam rem credidisti magis, quàm tete, animadversuros?
Nam, ut ut erant alia, illi certè, quæ nunc tibi domi est, consuleres,
Ne quid propter tuam fidem decepta pateretur mali;
Cujus nunc miseræ spes opesque sunt in te uno omnes sitæ.
Ge. Equidem, here, nos jam dudum hîc te absentem incusamus, qui abîeris.
An. Te ipsum quærebam. *Ge.* Sed eâ causâ nihilo magis defecimus.
An. Loquere, obsecro; quonam in loco sunt res et fortunæ meæ?
Numquid patri subolet? *Ge.* Nihil etiam. *An.* Et quid spei porro 'st? *Ge.* Nescio. *An.* Ah!
Ge. Nisi Phædria haud cessavit pro te eniti. *An.* Nihil fecit novi.
Ge. Tum Phormio itidem in hac re, ut in aliis, strenuum hominem præbuit.
An. Quid is fecit? *Ge.* Confutavit verbis admodum iratum patrem.
An. Eu! Phormio. *Ge.* Ego quod potui, porro. *An.* Mi Geta, omnes vos amo.

Ge. Sic habent principia sese, ut dico: adhuc tranquilla res est;
Mansurusque patruum pater est, dum huc adveniat. *An.* Quid eum? *Ge.* Ut aiebat,
De ejus consilio sese velle facere, quod ad hanc rem attinet.
An. Quantus metus est mihi, venire huc salvom nunc patruum, Geta!
Nam per ejus unam, ut audio, aut vivam, aut moriar, sententiam.
Ge. Phædria tibi adest. *An.* Ubinam? *Ge.* Eccum! ab suâ palæstrâ exit foras.

SCENA II.

PHÆDRIA. DORIO. ANTIPHO. GETA.

Phæ. DORIO, audi, obsecro. *Do.* Non audio. *Phæ.* Parumper. *Do.* Quin omitte me.
Phæ. Audi, quod dicam. *Do.* At enim tædet jam audire eadem millies.
Phæ. At nunc dicam, quod lubenter audias. *Do.* Loquere, audio.
Phæ. Nequeo te exorare, ut maneas triduum hoc? quò nunc abis?
Do. Mirabar, si tu mihi quidquam adferres novi.
An. Hei! metuo lenonem, ne quid suo suat capiti! *Ge.* Idem ego metuo.
Phæ. Non mihi credis? *Do.* Hariolare. *Phæ.* Sin fidem do. *Do.* Fabulæ!
Phæ. Fœneratum istuc beneficium tibi pulchre dices. *Do.* Logi!
Phæ. Crede mihi, gaudebis facto: verum hercle hoc est. *Do.* Somnia!
Phæ. Experire; non est longum. *Do.* Cantilenam eandem canis.
Phæ. Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus, tu—*Do.* Garri modò.
Phæ. Adeòn' ingenio esse duro te atque inexorabili,
Ut neque misericordiâ neque precibus molliri queas?
Do. Adeòn' te esse incogitantem, atque impudentem, Phædria,

Ut phaleratis dictis ducas me, et meam ductes gratiis?
An. Miseritum 'st. *Phæ.* Hei! veris vincor. *Ge.* Quàm uterque est similis sui!
Phæ. Neque, Antipho aliâ quum occupatus esset sollicitudine,
Tum hoc esse mihi objectum malum! *An.* Ah! quid istuc autem est, Phædria?
Phæ. O fortunatissime Antipho! *An.* Egone? *Phæ.* Cui, quod amas, domi 'st;
Nec cum hujusmodi umquam usus venit, ut conflictares malo.
An. Mihin' domi 'st? immo, id quod aiunt, auribus teneo lupum.
Nam neque quomodo a me amittam, invenio; neque, utì retineam, scio.
Do. Ipsum istuc mihi in hoc est. *An.* Eia! ne parum leno sies.
Numquid hic confecit? *Phæ.* Hiccine? quod homo inhumanissimus:
Pamphilam meam vendidit. *Ge.* Quid? vendidit? *An.* Ain'? vendidit?
Phæ. Vendidit. *Do.* Quàm indignum facinus! ancillam ære emtam suo.
Phæ. Nequeo exorare, ut me maneat, et cum illo ut mutet fidem,
Triduum hoc, dum id, quod est promissum, ab amicis argentum aufero.
Si tum non dedero, unam præterea horam ne oppertus sies.
Do. Obtundis. *An.* Haud longum est id, quod orat, Dorio: exoret, sine:
Idem hoc tibi, quod bene promeritus fueris, conduplicaverit.
Do. Verba istæc sunt. *An.* Pamphilamne hac urbe privari sines?
Tum præterea horunc' amorem distrahi poteriu' pati?
Do. Neque ego, neque tu. *Ge.* Dî tibi omnes id, quod es dignus, duint!
Do. Ego te complures advorsum ingenium meum menses tuli,
Pollicitantem, nihil ferentem, flentem: nunc, contra, omnia hæc,
Repperi qui det, neque lacrumet: da locum melioribus.
An. Certè hercle, ego si satis commemini, tibi quidem est olim dies,

Quam ad dares huic, præstituta. *Phæ.* Factum. *Do.* Num ego istuc nego?
An. Jam ea præteriit? *Do.* Non; verùm hæc ei antecessit. *An.* Non pudet
Vanitatis? *Do.* Minimè, dum ob rem. *Ge.* Sterquilinium. *Phæ.* Dorio,
Itane tandem facere oportet? *Do.* Sic sum: si placeo, utere.
An. Siccine hunc decipis? *Do.* Immo enimvero, Antipho, hic me decipit:
Nam hic me hujusmodi esse sciebat; ego hunc esse aliter credidi.
Iste me fefellit; ego isti nihilo sum aliter, ac fui.
Sed utut hæc sunt, tamen hoc faciam: cras manè argentum mihi
Miles dare se dixit: si mihi prior tu adtuleris, Phædria,
Meâ lege utar, ut potior sit, qui prior ad dandum 'st. Vale.

SCENA III.

PHÆDRIA. ANTIPHO. GETA.

Phæ. QUID faciam? unde ego nunc tam subitò huic argentum inveniam miser,
Cui minus nihilo est? quòd, si hic potuisset nunc exorarier
Triduum hoc, promissum fuerat. *An.* Itane hunc patiemur, Geta,
Fieri miserum, qui me dudum, ut dîxti, adjuverit comiter?
Quin, quum opus est, beneficium rursum ei experimur reddere?
Ge. Scio quidem hoc esse æquom. *An.* Age ergo, solus servare hunc potes.
Ge. Quid faciam? *An.* Invenias argentum. *Ge.* Cupio; sed, id unde, edoce.
An. Pater adest hîc. *Ge.* Scio; sed quid tum? *An.* Ah! dictum sapienti sat est.
Ge. Itane? *An.* Ita. *Ge.* Sanè hercle pulchre suades: etiam tu hinc abis?
Non triumpho, ex nuptiis tuis si nihil nanciscor mali,
Ni etiam nunc me hujus causâ quærere in malo jubeas crucem?
An. Verum hic dicit. *Phæ.* Quid? ego vobis, Geta, alienus sum? *Ge.* Haud puto.

Sed parumne est, quòd omnibus nunc nobis succenset senex,
Ni instigemus etiam, ut nullus locus relinquatur preci?
Phæ. Alius ab oculis meis illam in ignotum hinc abducet locum? hem!
Tum igitur dum licet, dumque adsum, loquimini mecum, Antipho;
Contemplamini me. *An.* Quamobrem? aut quidnam facturus, cedò?
Phæ. Quoquò hinc asportabitur terrarum, certum est persequi,
Aut perire. *Ge.* Dî bene vortant, quod agas; pedetentim tamen.
An. Vide, si quid opis potes adferre huic. *Ge.* Si quid! quid? *An.* Quære, obsecro,
Ne quid plus minusve faxit, quod nos post pigeat, Geta.
Ge. Quæro. Salvos est, ut opinor; verùm enim metuo malum.
An. Noli metuere: unà tecum bona, mala, tolerabimus.
Ge. Quantum tibi opus est argenti? loquere. *Phæ.* Solæ triginta minæ.
Ge. Triginta! hui, percara est, Phædria. *Phæ.* Istæc verò vilis est.
Ge. Age, age; inventas reddam. *Phæ.* O lepidum caput!
Ge. Aufer te hinc. *Phæ.* Jam opus est. *Ge.* Jam feres.
Sed opus est, mihi Phormionem ad hanc rem adjutorem dari.
An. Præstò est: audacissimè oneris quidvis impone, et feret.
Solus est homo amico amicus. *Ge.* Eamus ergo ad eum ociùs.
An. Numquid est, quod operâ meâ vobis opus sit? *Ge.* Nihil: verùm abi domum;
Et illam miseram, quam ego nunc intus scio esse exanimatam metu,
Consolare: cessas? *An.* Nihil est, æquè quod faciam lubens.
Phæ. Quâ viâ istuc facies? *Ge.* Dicam in itinere: modò te hinc amove.

ACTUS IV. SCENA I.

DEMIPHO. CHREMES.

De. QUID? quâ profectus causâ hinc es Lemnum, Chremes?
Addûxtin' tecum filiam? *Chre.* Non. *De.* Quid ita non?

Chre. Postquam videt me ejus mater esse hîc diutius,
Simul autem non manebat ætas virginis
Meam negligentiam, ipsam cum omni familiâ
Ad me profectam esse aiebant. *De.* Quid illic tam diu,
Quæso, igitur commorabare, ubi id audiveras?
Chre. Pol me detinuit morbus. *De.* Unde? aut qui?
Chre. Rogas?
Senectus ipsa est morbus; sed venisse eas
Salvas, audivi ex nautâ, qui illas vexerat.
De. Quid gnato obtigerit, me absente, audîstin', Chreme?
Chre. Quod quidem me factum consilii incertum facit;
Nam hanc conditionem si cui tulero extrario,
Quo pacto, aut unde mihi sit, dicendum ordine est.
Te mihi fidelem esse æquè, atque egomet sum mihi,
Scibam: ille, si me alienus adfinem volet,
Tacebit, dum intercedet familiaritas;
Sin spreverit me, plus, quàm opus est scito, sciet:
Vereorque, ne uxor aliquâ hoc resciscat mea;
Quod si fit, ut me excutiam, atque egrediar domo,
Id restat; nam ego meorum solus sum meus.
De. Scio ita esse; et istæc mihi res sollicitudini est:
Neque adeò defetiscar umquam experirier,
Donec tibi id, quod pollicitus sum, effecero.

SCENA II.

GETA.

EGO hominem callidiorem vidi neminem
Quàm Phormionem: venio ad hominem, ut dicerem,
Argento opus esse, et id quo pacto fieret:
Vixdum dimidium dixeram, intellexerat:
Gaudebat; me laudabat; quærebat senem;
Dîs gratias agebat, tempus sibi dari,
Ubi Phædriæ se ostenderet nihilo minùs
Amicum esse, quàm Antiphoni: hominem ad forum
Jussi operiri; eò me esse adducturum senem.
Sed eccum ipsum: quis est ulterior? atat! Phædriæ
Pater venit: sed quid pertimui autem, bellua?
An quia, quos fallam, pro uno duo sunt mihi dati?

Commodius esse opinor duplici spe utier.
Petam hinc, unde a primo institui: is si dat, sat est:
Si ab eo nihil fiet, tum hunc adoriar hospitem.

SCENA III.

ANTIPHO. GETA. CHREMES. DEMIPHO.

An. EXSPECTO, quàm mox recipiat huc sese Geta:
Sed patruum video cum patre adstantem: hei mihi!
Quàm timeo, adventus hujus quò impellat patrem!
Ge. Adibo hosce: ô noster Chremes! *Chre.* Salve, Geta.
Ge. Venire salvom volup' est. *Chre.* Credo. *Ge.* Quid agitur?
Chre. Multa advenienti, ut fit, nova hîc compluria.
Ge. Ita: de Antiphone audîstin' quæ facta? *Chre.* Omnia.
Ge. Tun' dixeras huic? facinus indignum, Chreme,
Sic circumiri! *De.* Id hoc cum agebam commodum.
Ge. Nam hercle ego quoque, id quidem agitans mecum sedulò,
Inveni, opinor, remedium huic rei. *De.* Quid, Geta?
Quod remedium? *Ge.* Ut abii abs te, fit fortè obviàm
Mihi Phormio. *Chre.* Qui Phormio? *Ge.* Is, qui istam. *Chre.* Scio.
Ge. Visum est mihi, ut ejus tentarem sententiam.
Prèndo hominem solum: cur non, inquam, Phormio,
Vides, inter vos sic hæc potiùs cum bonâ
Ut componantur gratiâ, quàm cum malâ?
Herus liberalis est, et fugitans litium:
Nam cæteri quidem hercle amici omnes modò
Uno ore auctores fuere, ut præcipitem hanc daret.
An. Quid hic cœptat? aut quò evadet hodie? *Ge.* An legibus
Daturum pœnas dices, si illam ejecerit?
Jam id exploratum est: heia! sudabis satis,
Si cum illo inceptas homine; ea eloquentia est.
Verùm, pone esse victum eum: at tandem tamen
Non capitis ejus res agitur, sed pecuniæ.
Postquam hominem his verbis sentio mollirier,
Soli sumus nunc hîc, inquam; eho! dic, quid velis dari

Tibi in manum, ut herus his desistat litibus:
Hæc hinc facessat, tu molestus ne sies.
An. Satin' illi Dî sunt propitii? *Ge*. Nam sat scio,
Si tu aliquam partem æqui bonique dixeris,
Ut est ille bonus vir, tria non commutabitis
Verba hodie inter vos. *De*. Quis te istæc jussit loqui?
Chre. Immo non potuit meliùs pervenirier
Eò, quò nos volumus. *An*. Occidi! *Chre*. Perge eloqui.
Ge. A primo homo insanibat. *Chre*. Cedò, quid postulat?
Ge. Quid? nimium; quantum libuit. *Chre*. Dic. *Ge*. Si quis daret
Talentum magnum. *Chre*. Immo malum, hercle: ut nihil pudet!
Ge. Quod dixi adeò ei: quæso, quid si filiam
Suam unicam locaret? parvi retulit
Non suscepisse: inventa est, quæ dotem petat.
Ad pauca ut redeam, ac mittam illius ineptias;
Hæc denique ejus fuit postrema oratio:
Ego, inquit, jam a principio amici filiam,
Ita ut æquom fuerat, volui uxorem ducere:
Nam mihi veniebat in mentem ejus incommodum,
In servitutem pauperem ad ditem dari:
Sed mihi opus erat, ut apertè tibi nunc fabuler,
Aliquantulum quæ adferret, quî dissolverem
Quæ debeo; et etiam nunc, si volt Demipho
Dare, quantum ab hac accipio, quæ sponsa 'st mihi,
Nullam mihi malim, quàm istanc, uxorem dari.
An. Utrum stultitiâ facere ego hunc, an malitiâ,
Dicam, scientem an imprudentem, incertus sum.
De. Quid, si animam debet? *Ge*. Ager oppositus est pignori,
Ob decem minas, inquit. *De*. Age, age; jam ducat: dabo.
Ge. Ædiculæ item sunt ob decem alias. *De*. Oi! hui!
Nimium est. *Chre*. Ne clama: petito hasce a me decem.
Ge. Uxori emunda ancillula 'st: tum plusculâ
Supellectile opus est: opus est sumtu ad nuptias:
His rebus sanè pone, inquit, decem minas.
De. Sexcentas proinde scribito jam mihi dicas.
Nihil do: impuratus me ille ut etiam irrideat?
Chre. Quæso, ego dabo, quiesce: tu modò, filius
Fac ut illam ducat, nos quam volumus. *An*. Hei mihi!

Geta, occidisti me tuis fallaciis.
Chre. Meâ causâ ejicitur: me hoc est æquom amittere.
Ge. Quantum potes, me certiorem, inquit, face;
Si illam dant, hanc ut mittam; ne incertus siem;
Nam illi mihi dotem jam constituerunt dare.
Chre. Jam accipiat; illis repudium renuntiet;
Hanc ducat. *De.* Quæ quidem illi res vortat malè!
Chre. Opportunè adeò nunc argentum mecum adtuli,
Fructum, quem Lemni uxoris reddunt prædia:
Id sumam: uxori, tibi opus esse, dixero.

SCENA IV.

ANTIPHO. GETA.

An. GETA! *Ge.* Hem! *An.* Quid egisti? *Ge.* Emunxi argento senes.
An. Satin' id est? *Ge.* Nescio hercle: tantum jussus sum.
An. Eho! verbero, aliud mihi respondes, ac rogo.
Ge. Quid ergo narras? *An.* Quid ego narrem? operâ tuâ
Ad restim mihi quidem res rediit planissumè.
Ut te quidem omnes Dî, Deæque, Superi, Inferi,
Malis exemplis perdant! hem! si quid velis,
Huic mandes, quod quidem rectè curatum velis;
Qui te ad scopulum e tranquillo inferat.
Quid minùs utile fuit, quàm hoc ulcus tangere,
Aut nominare uxorem? injecta est spes patri,
Posse illam extrudi. Cedò nunc porro, Phormio
Dotem si accipiet, uxor ducenda est domum:
Quid fiet? *Ge.* Non enim ducet. *An.* Novi: cæterùm,
Quum argentum repetent, nostrâ causâ scilicet
In nervom potiùs ibit. *Ge.* Nihil est, Antipho,
Quin malè narrando possit depravarier.
Tu id, quod boni est, excerpis; dicis, quod mali est.
Audi nunc contra jam: si argentum acceperit,
Ducenda est uxor, ut ais: concedo tibi.
Spatium quidem tandem adparandis nuptiis,
Vocandi, sacruficandi, dabitur paululum.

Interea amici, quod polliciti sunt, dabunt:
Id ille istis reddet. *An.* Quamobrem? aut quid dicet? *Ge.* Rogas?
Quot res? postilla, monstra evenerunt mihi!
Introiit in ædes ater alienus canis;
Anguis per impluvium decidit de tegulis;
Gallina cecinit; interdixit hariolus;
Haruspex vetuit ante brumam aliquid novi
Negotî incipere; quæ causa est justissima.
Hæc fient. *An.* Ut modò fiant. *Ge.* Fient: me vide.
Pater exit: abi, dic, esse argentum, Phædriæ.

SCENA V.

Demipho. Geta. Chremes.

De. Quietus èsto, inquam: ego curabo, ne quid verborum duint.
Hoc temerè numquam amittam ego a me, quin mihi testes adhibeam:
Cui dem, et quamobrem dem, commemorabo. *Ge.* Ut cautus est, ubi nihil opus 'st!
Chre. Atqui ita opus facto est: at matura, dum libido eadem hæc manet;
Nam, si altera illa magis instabit, forsitan nos rejiciat.
Ge. Rem ipsam putâsti. *De.* Duc me ad eum ergo. *Ge.* Non moror. *Chre.* Ubi hoc egeris,
Transito ad uxorem meam, ut conveniat hanc priùs quàm hinc abeat:
Dicat, nos dare eam Phormioni nuptum, ne succenseat;
Et magis esse illum idoneum, qui ipsi sit familiarior;
Nos nostro officio nihil digressos esse; quantum is voluerit,
Datum esse dotis. *De.* Quid tuâ, malum! id refert? *Chre.* Magni, Demipho.
De. Non satis est, tuum te officium fecisse, si non id fama adprobat?
Chre. Volo ipsius quoque voluntate hoc fieri, ne se ejectam prædicet.
De. Idem ego istuc facere possum. *Chre.* Mulier mulieri magis congruet.

De. Rogabo. *Chre.* Ubi illas ego nunc reperire possim, cogito.

ACTUS V. SCENA I.

SOPHRONA. CHREMES.

So. QUID agam ? quem mihi amicum inveniam misera ? aut quò consilia hæc referam ?
Aut unde mihi auxilium petam ?
Nam vereor, hera ne ob meum suasum indignè injuriâ adficiatur :
Ita patrem adolescentis facta hæc tolerare audio violenter.
Chre. Nam quæ hæc anus est exanimata, a fratre quæ egressa 'st meo ?
So. Quod ut facerem, egestas me impulit ; quum scirem infirmas nuptias
Hasce esse ; ut id consulerem ; interea vita ut in tuto foret.
Chre. Certè ædepol, nisi me animus fallit, aut parum prospiciunt oculi,
Meæ nutricem gnatæ video. *So.* Neque ille investigatur. *Chre.* Quid agam ?
So. Qui est ejus pater. *Chre.* Adeo, an maneo, dum ea, quæ loquitur, magis cognosço ?
So. Quòd si eum nunc reperire possim, nihil est quod verear. *Chre.* Ea 'st ipsa :
Conloquar. *So.* Quis hîc loquitur ? *Chre.* Sophrona. *So.* Et meum nomen nominat ?
Chre. Respice ad me. *So.* Dî, obsecro vos ! estne hic Stilpho ? *Chre.* Non. *So.* Negas ?
Chre. Concede hinc a foribus paululum istorsum, sodes, Sophrona.
Ne me istoc posthac nomine adpellâssis. *So.* Quid ? non, obsecro, es,
Quem semper te esse dictitâsti ? *Chre.* St ! *So.* Quid has metuis fores ?
Chre. Conclusam hîc habeo uxorem sævam : verùm, istoc de nomine,
Eò perperam olim dixi, ne vos fortè imprudentes foris
Effutiretis, atque id porro aliquà uxor mea resciseceret.

So. Hem! Istoc pol nos te hîc invenire miseræ numquam potuimus.
Chre. Eho! dic mihi, quid rei tibi est cum familiâ hac, unde exis?
Ubi illæ sunt? *So.* Miseram me! *Chre.* Hem! quid est? vivuntne? *So.* Vivit gnata:
Matrem ipsam ex ægritudine miseram mors consecuta est.
Chre. Malè factum! *So.* Ego autem, quæ essem anus deserta, egens, ignota,
Ut potui, nuptum virginem locavi huic adolescenti,
Harum qui est dominus ædium. *Chre.* Antiphonine? *So.* Hem! illi ipsi.
Chre. Quid! duasne is uxores habet? *So.* Au! obsecro: unam ille quidem hanc solam.
Chre. Quid illa altera, quæ dicitur cognata? *So.* Hæc ergo est. *Chre.* Quid ais?
So. Composito factum 'st, quomodo hanc amans habere posset
Sine dote. *Chre.* Dî vostram fidem! quàm sæpe fortè temerè
Eveniunt, quæ non audeas optare! offendi adveniens,
Quîcum volebam, atque ut volebam, collocatam filiam.
Quod nos ambo opere maxumo dabamus operam, ut fieret,
Sine nostrâ curâ, maxumâ suâ curâ, hæc sola fecit.
So. Nunc quid opus facto sit, vide. Pater adolescentis venit;
Eumque animo iniquo hoc oppidò ferre aiunt. *Chre.* Nihil pericli 'st.
Sed per Deos atque homines! meam esse hanc, cave resciscat quisquam.
So. Nemo ex me scibit. *Chre.* Sequere me: intus cætera audies.

SCENA II.

DEMIPHO. GETA.

De. NOSTRAPTE culpâ facimus, ut malos expediat esse,
Dum nimiùm dici nos bonos studemus et benignos.
Ita fugias, ne præter casam, quod aiunt. Nonne id sat erat,

Accipere ab illo injuriam? etiam argentum 'st ultro objectum,
Ut sit, quî vivat, dum aliud aliquid flagitii conficiat.
Ge. Planissumè. *De.* His nunc præmium est, qui rectà prava faciunt.
Ge. Verissumè. *De.* Ut stultissimè quidem illi rem gesserimus.
Ge. Modò ut hoc consilio possiet discedi, ut istam ducat.
De. Etiamne id dubium 'st? *Ge.* Haud scio hercle, ut homo 'st, an mutet animum.
De. Hem! mutet autem? *Ge.* Nescio: verum, si fortè, dico.
De. Ita faciam, ut frater censuit: uxorem ejus huc adducam,
Cum istâ ut loquatur: tu, Geta, abi præ; nuntia hanc venturam.
Ge. Argentum inventum 'st Phædriæ: de jurgio siletur.
Provisum est, ne in præsentiâ hæc hinc abeat: quid nunc porro?
Quid fiet? in eodem luto hæsitas: vorsuram solves,
Geta. Præsens quod fuerat malum, in diem abiit: plagæ crescunt,
Nisi prospicis. Nunc hinc domum ibo, ac Phanium edocebo,
Ne quid vereatur Phormionem, aut ejus orationem.

SCENA III.

DEMIPHO. NAUSISTRATA. CHREMES.

De. AGEDUM, ut soles, Nausistrata, fac illa ut placetur nobis;
Ut suâ voluntate id quod est faciundum faciat. *Nau.* Faciam.
De. Pariter nunc operâ me adjuves, ac re dudum opitulata es.
Nau. Factum volo; at pol minus queo viri culpâ, quàm me dignum 'st.
De. Quid autem? *Nau.* Quia pol mei patris bene parta indiligenter
Tutatur; nam ex his prædiis talenta argenti bina

Statim capiebat: hem, vir viro quid præstat! *De.* Binan'? quæso!
Nau. Ac rebus vilioribus multo, tamen talenta bina. *De.* Hui!
Nau. Quid hæc videntur? *De.* Scilicet! *Nau.* Virum me natam vellem:
Ego ostenderem. *De.* Certò scio. *Nau.* Quo pacto? *De.* Parce, sodes,
Ut possis cum illâ; ne te adolescens mulier defatiget.
Nau. Faciam, ut jubes: sed meum virum abs te exire video. *Chre.* Hem! Demipho,
Jam illi datum est argentum? *De.* Curavi ilico. *Chre.* Nollem datum.
Hei! video uxorem, pene plus quàm sat erat. *De.* Cur nolles, Chreme?
Chre. Jam rectè. *De.* Quid tu? ecquid locutus cum istâ es, quamobrem hanc ducimus?
Chre. Transegi. *De.* Quid ait tandem? *Chre.* Abduci non potest. *De.* Quî non potest?
Chre. Quia uterque utrique est cordi. *De.* Quid istuc nostrâ? *Chre.* Magni: præter hæc,
Cognatam comperi esse nobis. *De.* Quid! deliras? *Chre.* Sic erit.
Non tremerè dico: redi mecum in memoriam. *De.* Satin' sanus es?
Nau. Au! obsecro, cave, ne in cognatam pecces. *De.* Non est. *Chre.* Ne nega.
Patris nomen aliud dictum est: hoc tu erràsti. *De.* Non nôrat patrem?
Chre. Nôrat. *De.* Cur aliud dixit? *Chre.* Numquamne hodie concedes mihi,
Neque intelliges? *De.* Si tu nihil narras. *Chre.* Pergis? *Nau.* Miror, quid hoc siet.
De. Equidem hercle nescio. *Chre.* Vin' scire? at ita me servet Jupiter,
Ut propior illi, quàm ego sum, ac tu, nemo 'st. *De.* Dî vostram fidem!
Eamus ad ipsam: unà omnes nos aut scire, aut nescire hoc volo. *Chre.* Ha!
De. Quid est? *Chre.* Itan' parvam mihi fidem esse apud te? *De.* Vin' me hoc credere?

Vin' satis quæsitum mihi istuc esse? age, fiat: quid? illa filia
Amici nostri, quid futurum 'st? *Chre.* Rectè. *De.* Hanc igitur mittimus?
Chre. Quidni? *De.* Illa maneat? *Chre.* Sic. *De.* Ire igitur tibi licet, Nausistrata.
Nau. Sic pol commodius esse in omnes arbitror, quàm ut cœperas,
Manere hanc; nam perliberalis visa 'st, quum vidi, mihi.
De. Quid istuc negotî 'st? *Chre.* Jamne operuit ostium? *De.* Jam. *Chre.* O Jupiter!
Dî nos respiciunt! gnatam inveni nuptam cum tuo filio. *De.* Hem!
Quo pacto id potuit? *Chre.* Non satis tutus est ad narrandum hic locus.
De. At tu abi intrò. *Chre.* Heus! ne filii quidem nostri hoc resciscant, volo.

SCENA IV.

ANTIPHO.

LÆTUS sum, ut meæ res sese habent, fratri obtigisse quod volt.
Quàm scitum 'st, ejusmodi parare in animo cupiditates,
Quas, quum res advorsæ sient, paullo mederi possis!
Hic simul argentum repperit, curâ sese expedivit,
Ego nullo possum remedio me evolvere ex his turbis,
Quin, si hoc celetur, in metu; sin patefit, in probro siem.
Neque me domum nunc reciperem, ni mihi esset spes ostensa
Hujusce habendæ. Sed ubinam Getam invenire possum,
Ut rogem, quod tempus conveniundi patris me capere jubeat?

SCENA V.

PHORMIO. ANTIPHO.

Phor. ARGENTUM accepi; tradidi lenoni; abduxi mulierem;

Curavi, propriâ eâ Phædria ut potiretur; nam emissa est manu.
Nunc una mihi res etiam restat, quæ est conficiunda, otium
Ab senibus ad potandum ut habeam; nam aliquot hos sumam dies.
An. Sed Phormio 'st: quid ais? *Phor.* Quid? *An.* Quidnam nunc facturus Phædria?
Quo pacto satietatem amoris ait se velle sumere?
Phor. Vicissim partes tuas acturus est. *An.* Quas? *Phor.* Ut fugitet patrem.
Te suam rogavit rursum ut ageres, causam ut pro se diceres;
Nam potaturus est apud me: ego me ire senibus Sunium
Dicam ad mercatum, ancillulam emtum, quam dudum dixit Geta;
Ne, quum hîc non videant me, conficere credant argentum suum.
Sed ostium concrepuit abs te. *An.* Vide, quis egrediatur. *Phor.* Geta 'st.

SCENA VI.

GETA. ANTIPHO. PHORMIO.

Ge. O FORTUNA! ô Fors fortuna! quantis commoditatibus,
Quàm subitò, hero meo Antiphoni ope vestrâ hunc onerâstis diem!
An. Quidnam hic sibi volt? *Ge.* Nosque amicos ejus exonerâstis metu?
Sed ego nunc mihi cesso, qui non humerum hunc onero pallio,
Atque hominem propero invenire, ut hæc, quæ contigerint, sciat?
An. Num tu intelligis, hic quid narret? *Phor.* Num tu? *An.* Nihil. *Phor.* Tantundem ego.
Ge. Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc sunt. *An.* Heus Geta! *Ge.* Hem tibi!
Num mirum, aut novum est, revocari, cursum quum institueris? *An.* Geta.

Phor. Pergit hercle. *Ge.* Numquam tu odio tuo me vinces. *An.* Non manes?
Ge. Vapulabis. *An.* Id quidem tibi jam fiet, nisi resistis, verbero!
Ge. Familiariorem oportet esse hunc, qui minitatur malum.
Sed isne es, quem quæro, an non? ipsus est. *Phor.* Congredere actutum. *An.* Quid est?
Ge. O omnium, quantum est, qui vivant, homo hominum ornatissime!
Nam sine controversiâ ab Dîs solus diligere, Antipho.
An. Ita velim: sed, quî istuc credam ita esse, mihi dici velim.
Ge. Satin' est, si te delibutum gaudio reddo? *An.* Enicas.
Phor. Quin tu hinc pollicitationes aufer, et, quod fers, cedò. *Ge.* Oh!
Tu quoque hîc aderas, Phormio? *Phor.* Aderam: sed cessas? *Ge.* Accipe, hem!
Ut modò argentum tibi dedimus apud forum, rectâ domum
Sumus profecti: interea mittit herus me ad uxorem tuam.
An. Quamobrem? *Ge.* Omitto proloqui; nam nihil ad hanc rem est, Antipho.
Ubi in gynæceum ire occipio, puer ad me adcurrit Mida;
Pone adprehendit pallio; resupinat: respicio; rogo,
Quamobrem retineat me: ait, esse vetitum intrò ad heram accedere.
Sophrona modò fratrem huc, inquit, senis introduxit Chremem,
Eumque nunc esse intus cum illìs. Hoc ubi ego audivi, ad fores
Suspenso gradu placidè ire perrexi; accessi; adstiti;
Animam compressi; aurem admovi: ita animum cœpi attendere,
Hoc modo sermonem captans. *An.* Eu Geta! *Ge.* Hîc pulcherrimum
Facinus audivi: itaque pene hercle exclamavi gaudio.
An. Quod? *Ge.* Quodnam arbitrare? *An.* Nescio. *Ge.* Atqui mirificissimum:
Patruus tuus pater est inventus Phanio uxori tuæ. *An.* Hem!
Quid ais? *Ge.* Cum ejus consuevit olim matre in Lemno clanculum.

Phor. Somnium! utin' hæc ignoraret suum patrem? *Ge.* Aliquid credito,
Phormio, esse causæ: sed me censen' potuisse omnia
Intelligere extra ostium, intus quæ inter sese ipsi egerint?
Phor. Atque hercle ego quoque illam inaudivi fabulam. *Ge.* Immo etiam dabo,
Quò magis credas: patruus interea inde huc egreditur foras:
Haud multò post cum patre idem recipit se intrò denuo:
Ait uterque tibi potestatem ejus habendæ se dare.
Denique ego missus sum, te ut requirerem, atque adducerem.
An. Quin ergo rape me: quid cessas? *Ge.* Fecero. *An.* O mi Phormio,
Vale. *Phor.* Vale, Antipho: bene, ita me Dî ament! factum: gaudeo,
Tantam fortunam de improviso esse his datam.
Summa eludendi occasio 'st mihi nunc senes,
Et Phædriæ curam adimere argentariam,
Ne cuiquam suorum æqualium supplex siet:
Nam idem hoc argentum, ita ut datum 'st, ingratiis
Ei datum erit: hoc quî cogam, re ipsâ repperi.
Nunc gestus mihi, voltusque est capiundus novus.
Sed hinc concedam in angiportum hoc proximum:
Inde hisce ostendam me, ubi erunt egressi foras.
Quò me adsimulâram ire ad mercatum, non eo.

SCENA VII.

DEMIPHO. PHORMIO. CHREMES.

De. Dîs magnas meritò gratias habeo, atque ago,
Quando evenere hæc nobis, frater, prosperè.
Quantum potest, nunc conveniundus Phormio est,
Priusquam dilapidet nostras triginta minas,
Ut auferamus. *Phor.* Demiphonem, si domi est,
Visam: ut, quod—— *De.* At nos ad te ibamus, Phormio.
Phor. De eâdem hac fortasse causâ. *De.* Ita hercle. *Phor.* Credidi.
Quid ad me ibatis? ridiculum! verebamini,
Ne non id facerem, quod recepissem semel?
Heus! quanta quanta hæc mea paupertas est, tamen

Adhuc curavi unum hoc quidem, ut mihi esset fides.
Chre. Estne ita, ut dixi, liberalis? *De.* Oppidò.
Phor. Itaque ad vos venio nuntiatum, Demipho,
Paratum me esse: ubi voltis, uxorem date;
Nam omnes posthabui mihi res, ita utì par fuit,
Postquam, tantopere id vos velle, animadvorteram.
De. At hic dehortatus est me, ne illam tibi darem;
Nam qui erit rumor populi, inquit, si id feceris?
Olim quum honestè potuit, tum non est data:
Nunc viduam extrudi, turpe 'st: ferme eadem omnia,
Quæ tute dudum coram me incusaveras.
Phor. Satis superbè illuditis me. *De.* Quî? *Phor.* Rogas?
Quia ne alteram quidem illam potero ducere:
Nam quo redibo ore ad eam, quam contemserim?
Chre. Tum autem, Antiphonem video ab sese amittere
Invitum eam; inque. *De.* Tum autem video filium
Invitum sanè mulierem ab se amittere.
Sed transi sodes ad forum, atque illud mihi
Argentum rursum jube rescribi, Phormio.
Phor. Quodne ego perscripsi porro illis, quibus debui?
De. Quid igitur fiet? *Phor.* Si vis mihi uxorem dare,
Quam despondisti, ducam: sin est, ut velis
Manere illam apud te, dos hîc maneat, Demipho.
Nam non est æquom, me propter vos decipi,
Quum ego vostri honoris causâ repudium alteræ
Remiserim, quæ dotis tantumdem dabat.
De. I in malam rem hinc cum istac magnificentiâ,
Fugitive! etiam nunc credis, te ignorarier,
Aut tua facta adeò? *Phor.* Irritor. *De.* Tun' hanc duceres,
Si tibi data esset? *Phor.* Fac periculum. *De.* Ut filius
Cum illâ habitet apud te; hoc vostrum consilium fuit.
Phor. Quæso, quid narras? *De.* Quin tu mihi argentum
    cedò.
Phor. Immò verò uxorem tu cedò. *De.* In jus ambula.
Phor. In jus! enimvero si porro esse odiosi pergitis.
De. Quid facies? *Phor.* Egone? vos me indotatis modò
Patrocinari fortasse arbitramini:
Etiam dotatis soleo. *Chre.* Quid id nostrâ? *Phor.* Nihil.
Hîc quamdam nôram, cujus vir uxorem—— *Chre.* Hem! *De.*
    Quid est?

Phor. Lemni habuit aliam. *Chre.* Nullus sum. *Phor.* Ex quâ filiam
Suscepit; et eam clam educat. *Chre.* Sepultus sum.
Phor. Hæc adeò ego illi jam denarrabo. *Chre.* Obsecro,
Ne facias. *Phor.* Ho! tune is eras? *De.* Ut ludos facit!
Chre. Missum te facimus. *Phor.* Fabulæ! *Chre.* Quid vis, tibi?
Argentum, quod habes, condonamus te. *Phor.* Audio.
Quid vos, malum! ergo me sic ludificaminí,
Inepti, vostrâ puerili sententiâ?
Nolo, volo: volo, nolo rursum: cedò, cape.
Quod dictum, indictum 'st; quod modò erat ratum, irritum est.
Chre. Quo pacto, aut unde hæc hic rescivit? *De.* Nescio;
Nisi, me dixisse nemini, id certò scio.
Chre. Monstri, ita me Dî ament! simile. *Phor.* Injeci scrupulum. *De.* Hem!
Hiccine ut a nobis hoc tantum argenti auferat,
Tam apertè irridens? emori hercle satius est.
Animo virili præsentique ut sis para:
Vides tuum peccatum esse elatum foras;
Neque jam id celare posse te uxorem tuam.
Nunc quod ipsa ex aliis auditura sit, Chreme,
Id nosmet ipsos indicare, placabilius est.
Tum hunc impuratum poterimus nostro modo
Ulcisci. *Phor.* Atat! nisi mihi prospicio, hæreo.
Hi gladiatorio animo ad me adfectant viam.
Chre. At vereor, ut placari possit. *De.* Bono animo es.
Ego redigam vos in gratiam, hoc fretus, Chreme,
Quum e medio excessit, unde hæc suscepta 'st tibi.
Phor. Itane agitis mecum? satis astutè adgredimini.
Non hercle ex re istius me instigâsti, Demipho.
Ain' tu? ubi peregre, tibi quod libitum fuit, feceris,
Neque hujus sis veritus, feminæ primariæ,
Quin novo modo ei faceres contumeliam;
Venias nunc precibus lautum peccatum tuum?
Hisce ego illam dictis ita tibi incensam dabo,
Ut ne restinguas lacrumis si exstillaveris.
De. Malum, quod isti Dî Deæque omnes duint!
Tantâne adfectum quemquam esse hominem audaciâ?
Non hoc publicitùs scelus hinc deportarier

In solas terras? *Chre.* In id redactus sum loci,
Ut quid agam cum illo, nesciam prorsum. *De.* Ego scio:
In jus eamus. *Phor.* In jus! huc, si quid lubet.
De. Adsequere, ac retine, dum ego huc servos evoco.
Chre. Etenim solus nequeo: adcurre huc. *Phor.* Una injuria est
Tecum. *Chre.* Lege agito ergo. *Phor.* Altera est tecum, Chreme.
De. Rape hunc. *Phor.* Itane agitis? enimvero voce 'st opus.
Nausistrata! exi. *Chre.* Os opprime. *De.* Impurum vide,
Quantum valet. *Phor.* Nausistrata! inquam. *Chre.* Non taces?
Phor. Taceam? *De.* Nisi sequitur, pugnos in ventrem ingere.
Phor. Vel oculum exclude: est, ubi vos ulciscar probè.

SCENA VIII.

NAUSISTRATA. CHREMES. PHORMIO. DEMIPHO.

Nau. QUIS nominat me? *Chre.* Hem! *Nau.* Quid istuc turbæ 'st, obsecro,
Mi vir? *Phor.* Hem! quid nunc obticuisti? *Nau.* Quis hic homo 'st?
Non mihi respondes? *Phor.* Hiccine ut tibi respondeat,
Qui hercle, ubi sit, nescit? *Chre.* Cave isti quidquam credas.
Phor. Abi: tange: si non totus friget, me enica.
Chre. Nihil est. *Nau.* Quid ergo est? quid istic narrat? *Phor.* Jam scies:
Ausculta. *Chre.* Pergin' credere? *Nau.* Quid ego, obsecro,
Huic credam, qui nihil dixit? *Phor.* Delirat miser
Timore. *Nau.* Non pol temerè 'st, quòd tu tam times.
Chre. Ego timeo? *Phor.* Rectè sanè: quando nihil times,
Et hoc nihil est, quod ego dico, tu narra. *De.* Scelus!
Tibi narret? *Phor.* Eho tu! factum 'st abs te sedulò
Pro fratre. *Nau.* Mi vir, non mihi narras? *Chre.* At——
Nau. Quid, at?
Chre. Non opus est dicto. *Phor.* Tibi quidem: at scito huic opus est.

In Lemno. *Chre.* Hem! quid ais? *De.* Non taces? *Phor.* Clàm te. *Chre.* Hei mihi!
Phor. Uxorem duxit. *Nau.* Mi homo, Dî melius duint!
Phor. Sic factum est. *Nau.* Perii misera! *Phor.* Et inde filiam
Suscepit jam unam, dum tu dormis. *Chre.* Quid agimus?
Nau. Prô Dî immortales! facinus indignum, et malum!
Phor. Hoc actum 'st. *Nau.* An quidquam hodie est factum indignius?
Qui mihi, ubi ad uxores ventum 'st, tum fiunt senes.
Demipho, te adpello; nam me cum hoc ipso distædet loqui.
Hæccine erant itiones crebræ, et mansiones diutinæ
Lemni? hæccine erat ea, quæ nostros fructus minuebat, vilitas?
De. Ego, Nausistrata, esse in hac re culpam meritum non nego;
Sed eam, quæ sit ignoscenda. *Phor.* Verba fiunt mortuo.
De. Nam neque negligentiâ tuâ, neque odio id fecit tuo.
Vinolentus, ferè abhinc annos quindecim, mulierculam
Eam compressit, unde hæc nata 'st: neque postilla umquam attigit.
Ea mortem obiit; e medio abiit, qui fuit in re hac scrupulus.
Quamobrem te oro, ut alia facta tua sunt, æquo animo hoc feras.
Nau. Quid ego, æquo animo? cupio misera in hac re jam defungier.
Sed quid sperem? ætate porro minùs peccaturum putem?
Jam tum erat senex, senectus si verecundos facit.
An mea forma atque ætas nunc magis expetenda 'st, Demipho?
Quid mihi nunc adfers, quamobrem exspectem, aut sperem, porro non fore?
Phor. Exsequias Chremeti, quibus est commodum, ire, hem! tempus est.
Sic dabo! age nunc, age, Phormionem, qui volet, lacessito.
Faxo tali eum mactatum, atque hic est, infortunio.
Redeat sanè in gratiam: jam supplicii satis est mihi:
Habet hæc, ei quod, dum vivat, usque ad aurem obganniat.
Nau. An meo merito, credo: quid ego nunc commemorem, Demipho,
Singillatim, qualis ego in hunc fuerim? *De.* Novi æquè omnia

Tecum. *Nau.* Meriton' hoc meo videtur factum ? *De.* Minimè gentium ;
Verùm, quando jam accusando fieri infectum non potest,
Ignosce : orat ; confitetur ; purgat : quid vis amplius ?
Phor. Enimvero priùs quàm hæc dat veniam, mihi prospiciam et Phædriæ.
Heus ! Nausistrata, priùs quàm huic respondes temerè, audi. *Nau.* Quid est ?
Phor. Ego minas triginta per fallaciam ab illo abstuli ;
Eas dedi tuo gnato ; is pro suâ amicâ lenoni dedit.
Chre. Hem ! quid ais ? *Nau.* Adeòn' hoc indignum tibi videtur, filius
Homo adolescens si habet unam amicam, tu uxores duas ?
Nihil pudere ? quo ore illum objurgabis ? responde mihi.
De. Faciet, ut voles. *Nau.* Immo, ut meam jam scias sententiam,
Neque ego ignosco, neque promitto quidquam ; neque respondeo,
Priùs quàm gnatum video : ejus judicio permitto omnia ;
Quod is jubebit, faciam. *Phor.* Mulier sapiens es, Nausistrata.
Nau. Satin' id est ? *Phor.* Immo verò pulchrè discedo, et probè,
Et præter spem. *Nau.* Tu tuum nomen dic quod est. *Phor.* Mihin' ?
Phormio ; vestræ familiæ hercle amicus, et tuo summus Phædriæ.
Nau. Phormio, at ego ecastor posthac tibi, quod potero, et quæ voles,
Faciamque, et dicam. *Phor.* Benignè dicis. *Nau.* Pol meritum 'st tuum.
Phor. Vin' primùm hodie facere, quod ego gaudeam, Nausistrata,
Et quod tuo viro oculi doleant ? *Nau.* Cupio. *Phor.* Me ad cœnam voca.
Nau. Pol verò voco. *De.* Eamus intrò hinc. *Chre.* Fiat : sed ubi est Phædria,
Judex noster ? *Phor.* Jam hìc, faxo, aderit. Ω Vos valete et plaudite

FINIS.